

MEZOPOTAMYA
DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMALAR DERGİSİ

MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

M-JIS

mesopotamyajis@gmail.com

ISSN: 2791-9706

ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL PEER-REVIEWED JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Yıl / Sayı: 2026 / 6(1)

Year / Issue: 2026 / 6(1)

<i>Publisher / Yayıncı</i>	<i>Contact / İletişim</i>
<p>Prof. Dr. Umut BALCI E-Mail: balci_u@yahoo.de</p> <p> </p>	<p>Batman Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Batı Raman Kampüsü, Batman.</p> <p>Tel: 04882174041</p> <p>E-Mail: mesopotamyajis@gmail.com</p> <p>Web: M-JIS</p>

MESOPOTAMIA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

EDİTÖRLER (EDITORS)

İsim (Name)	Alan (Field)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Doç. Dr. Mustafa DOĞAN	Editor in Chief	Batman Üniversitesi E-Mail: mustafa.dogan@batman.edu.tr
Doç. Dr. Sonay KAYGALAK ÇELEBİ	Assistant Editor	Batman Üniversitesi E-Mail: kaygalak.sonay@gmail.com
Doç. Dr. Nur KULAKOĞLU DİLEK	Assistant Editor	Batman Üniversitesi E-Mail: nurkulakoglu@hotmail.com

YABANCI DİL EDİTÖRLERİ (FOREIGN LANGUAGE EDITORS)

İsim (Name)	Alan (Field)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Doç. Dr. Fatma KARAMAN	Almanca / German	Fırat Üniversitesi E-Mail: fatmakaraman33@gmail.com
Doç. Dr. Şahin ŞİMŞEK	Arapça / Arabic	Batman Üniversitesi E-Mail: sahinsimsek21@gmail.com
Doç. Dr. Osman ASLANOĞLU	Farsça / Persian	Dicle Üniversitesi E-Mail: aslanogluosman@gmail.com
Dr. Muzaffer KAYA	Fransızca / French	Kırıkkale Üniversitesi E-Mail: muzafferkaya23@hotmail.com
Doç. Dr. Selen TEKALP	İngilizce / English	Dicle Üniversitesi E-Mail: s.tekalp@gmail.com
Doç. Dr. Veysi BABAYİĞİT	Kürtçe / Kurdish	Batman Üniversitesi E-Mail: veysi.babayigit@batman.edu.tr
Öğr. Gör. Mihayel AKYÜZ	Süryanice / Syriac	Mardin Artuklu Üniversitesi E-Mail: mihayelakyuz@artuklu.edu.tr
Prof. Dr. Fatih KANA	Türkçe / Turkish	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi E-Mail: fatihkana@comu.edu.tr

ALAN EDİTÖRLERİ (FIELD EDITORS)

İsim (Name)	Alan (Field)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Dr. Hasan AKREŞ	Arapça (Arabic)	Batman Üniversitesi E-Mail: hassan_akrish@yahoo.com
Prof. Dr. Gülriz KOZBE	Arkeoloji (Archaeology)	Batman Üniversitesi E-Mail: gulriz.kozbe@batman.edu.tr
Doç. Dr. Mehmet ŞEREMET	Coğrafya (Geography)	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi E-Mail: mseremet@yyu.edu.tr
Prof. Dr. Tahir BALCI	Dilbilim (Linguistics)	Çukurova Üniversitesi E-Mail: thbalcii@gmail.com
Prof. Dr. Dursun ZENGİN	Edebiyat (Literatur)	Ankara Üniversitesi E-Mail: durzen2000@yahoo.de
Dr. Erdal BİLGİÇ	Ekonometri (Econometrics)	İstanbul Ayyansaray Üniversitesi E-Mail: erdalbilgic@yahoo.com
Prof Dr. Solmaz ZELYÜT	Felsefe (Philosophy)	Ege Üniversitesi E-Mail: solmazzelyut@hotmail.com
Doç. Dr. Verda İRTİŞ	Hukuk (Law)	Galatasaray Üniversitesi E-Mail: verdairtis@gmail.com
Doç. Dr. Mesut SERT	Maliye (Public Finance)	Hakkâri Üniversitesi E-Mail: mesutsert71@gmail.com
Doç. Dr. Hasan GÜL	Muhasebe (Accounting)	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi E-Mail: hasangul@comu.edu.tr
Doç. Dr. Ömer Can SATIR	Müzikoloji (Musicology)	Hitit Üniversitesi E-Mail: omercans@gmail.com
Dr. Abdullah MANAP	Psikoloji (Psychology)	Batman Üniversitesi E-Mail: abdullahmanap@gmail.com

Prof. Dr. Seçkin AYDIN	Resim (Picture)	Batman Üniversitesi E-Mail: seckin.aydin@batman.edu.tr
Prof. Dr. Pelin TAN	Sanat Felsefesi (Philosophy Of Art)	Batman Üniversitesi E-Mail: pelin.tan@batman.edu.tr
Dr. Hakan AYTEKİN	Sinema (Cinema)	Maltepe Üniversitesi E-Mail: hakanaytekin@maltepe.edu.tr
Doç. Dr. Devrim ÖZKAN	Sosyoloji (Sociology)	Harran Üniversitesi E-Mail: ozkandev@hotmail.com
Doç. Dr. Abidin ÇEVİK	Tarih (History)	Kocaeli Üniversitesi E-Mail: abidin.cevik@kocaeli.edu.tr
Prof. Dr. M. Onur GÜLBAHAR	Turizm (Turism)	Batman Üniversitesi E-Mail: onur.gulbahar@batman.edu.tr

İNDEKS EDİTÖRÜ (INDEX EDITOR)

Doç. Dr. S. Emre DİLEK	İndeks	Batman Üniversitesi E-Mail: s.emre.d@hotmail.com
------------------------	--------	---

METODOLOJİ EDİTÖRÜ (METHODOLOGY EDITOR)

Doç. Dr. Volkan GENÇ	Metodoloji (Methodology)	Batman Üniversitesi E-Mail: volkan.genc@batman.edu.tr
----------------------	-----------------------------	---

YAYIN KURULU (ADVISORY BOARD)

İsim (Name)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Dr. Taye Emmanuel AKINMULEGUN	Eastern Mediterranean University, CYPRUS E-Mail: emmanuel.akinmulegun@emu.edu.tr
Prof. Dr. Funda BARBAROS ÖZAY	Ege University, TURKEY E-Mail: funda.barbaros@ege.edu.tr
Prof. Dr. Snezana BESERMENJI	University Of Novi Sad, SERBIA E-Mail: snezana.besermenji@dgt.uns.ac.rs
Prof. Dr. Çiğdem BOZ	Fenerbahçe University, TURKEY E-Mail: cigdemboz@gmail.com
Prof. Dr. Neil CARR	University of Otago, NEW ZEALAND E-Mail: neil.carr@otago.ac.nz
Dr. Stefania CARDINALE	Culture, Tourism and Development specialist, ITALY E-Mail: stefania.cardinale@gmail.com
Prof. Dr. Peter DAVIS	Newcastle University, UK E-Mail: peter.davis@newcastle.ac.uk
Prof. Dr. Elias Torres FEIJÓ	University of Santiago de Compostela. SPAIN E-Mail: eliasjose.torres@usc.gal
Prof. Dr. David FENNELL	Brock University. CANADA E-Mail: dfennell@brocku.ca
Prof. Dr. Matthias GLEITZE	Universität Oświęcim in Małopolska, POLEN E-Mail: dr.gleitze@t-online.de
Prof. Dr. Zehra GÜLMÜŞ	Anadolu University, TURKEY E-Mail: zgulmus@anadolu.edu.tr
Doç. Dr. Ayşegül KARS KAYNAR	Humboldt- University, GERMANY E-Mail: aysegul.kars@gmail.com ,
Dr. Dasim KARSAM	Universitas Padjadjaran, INDONESIA E-Mail: dasimkarsam@yahoo.de
Prof. Dr. Charlie MANSFIELD	University of Plymouth, UK E-Mail: charlie.mansfield@plymouth.ac.uk
Prof. Dr. Roger MATTHEWS	University of Reading, UK E-Mail: r.j.matthews@reading.ac.uk
Prof. Dr. Rosanna MESTRE	University of Valencia, SPAIN E-Mail: rosanna.mestre@uv.es

Dr. Óscar NAVAJAS-CORRAL	University of Alcalá, SPAIN E-Mail: oscar.navajas@uah.es
Prof. Dr. Krzysztof OKOŃSKI	Kazimierz Wielki University, POLEN E-Mail: k.okonski@ukw.edu.pl
Dr. Joanna ROSAK-SZYROCKA	Częstochowa University of Technology, POLEN E-Mail: joanna.rosak-szyrocka@wz.pcz.pl
Prof. Dr. Markus SCHUCKERT	The University of New Orleans, USA E-Mail: mrschuck@uno.edu
Prof. Dr. Dallen TIMOTHY	Arizona State Uni. USA E-Mail: dtimothy@asu.edu
Dr. Anastasia P. VALAVANÍDOU	Ministry Of Culture and Sports, GREECE E-Mail: valavanidou@hotmail.com
Dr. Roozbeh VAZİRİ	Cyprus Science University, CYPRUS E-Mail: rouzbehvaziri@gmail.com
Dr. Justyna ŻYWIOŁEK	Częstochowa University of Technology, POLEN E-Mail: justyna.zywiolek@wz.pcz.pl

BİLİM KURULU (SCIENTIFIC BOARD)

İsim (Name)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Alp Emre VAROL	Osmangazi Üniversitesi E-Mail: aevanol@gmail.com
Avni Önder HANEDAR	Sakarya Üniversitesi E-Mail: onderhanedar@sakarya.edu.tr
Bülent AYDIN	Batman Üniversitesi E-Mail: bulent.aydin@batman.edu.tr
Dilek ALTINKAYA NERGİS	Ege Üniversitesi E-Mail: dilek.altinkaya.nergis@ege.edu.tr
Feridun DUMAN	Batman Üniversitesi E-Mail: feridun.duman@batman.edu.tr
Giovanni RUGGIERI	University of Palermo, Italy E-mail: giovanni.ruggieri@unipa.it
Giuliana GUAZZARONI	Italian Ministry of Education E-Mail: juli.guazzaroni@gmail.com
Gülcan ÇAKIR	Anadolu Üniversitesi E-Mail: gcakir@anadolu.edu.tr
Ihsan Seddar KAYNAR	Hakkâri Üniversitesi E-Mail: seddar@gmail.com
Iryna KREIDYCH	National Technical University of Ukraine E-mail: ikreidych@gmail.com
Maria Hadjielia DROTAROVA	University of Presov, Slovakia E-Mail: maria.hadjielia.drotarova@gmail.com
Marica MAZUREK	University of Zilina E-Mail: marica0011@yahoo.ca
Meryem NAKİBOĞLU	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi E-Mail: mnakiboglu@adu.edu.tr
Sema KELEŞ YILDIZ	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi E-Mail: sema.keles@erdogan.edu.tr
Songül Gül TEKDAL	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi E-Mail: ssongulgul@gmail.com
Tamer KUTLUCA	Dicle Üniversitesi E-Mail: tkutluca@dicle.edu.tr
Umut ÜZAR	Karadeniz Teknik Üniversitesi E-Mail: umutuzar@ktu.edu.tr
Yüksel GÜRSOY	Selçuk Üniversitesi E-Mail: ygursoy@selcuk.edu.tr

MESOPOTAMIA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES indexed by

INDEX COPERNICUS, CITE FACTOR, DİRECTORY OF RESEARCH JOURNALS
INDEXİNG, ACADEMİC RESEARCH INDEX, EURASİAN SCİENTİFİC JOURNAL
INDEX, ROOT SOCIETY FOR INDEXİNG AND IMPACT FACTOR SERVİCE,
CROSSREF, ADVANCED SCIENCES INDEX, COSMOS, ASOS INDEX, SCILIT,
GOOGLE SCHOLAR, TOURISM INDEX, FATCAT, OPENALEX, SciencesPO-
BİBLİOTEHEQUE

Not: İndeks sayfasını açmak için üstüne tıklayınız. / PS: Click on it to open the index page.

MESOPOTAMIA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE SİNEMA KÜLTÜRÜ: BİTLİS'TE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİLM İZLEME DAVRANIŞLARI Muhammed Ali UZKUL / Emrah DOĞAN	1
TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE KADIN TEMSİLİ: 2009–2024 YEREL SEÇİM VERİLERİ ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ Mine KEZER /Ayşegül KANBAK	17
ORHAN VELİ'NİN <i>DESTAN GİBİ</i> KİTABINDA ŞİİRSEL AYRIŞMA: <i>GARİP</i> POETİKASINDAN ANLATI-ŞİİRE UZANAN BİR DÖNÜŞÜM Hulusi GEÇGEL	36
TÜMCELER ARASINDA BİR KÖPRÜ: ARAP ve İNGİLİZ DİLLERİNDE BAĞLAÇLI TÜMCELER Ahmet Erkam SELVİ	48
ALMANCA TARZ BELİRTEÇLERİNİN TÜRKÇEDE EŞDEĞERLİK SORUNU: BERTOLT BRECHT'İN “GECEDEN TRAMPET SESLERİ” ÇEVİRİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME Beyza DALBÜK / Zeki USLU	63
JOSÉ SARAMAGO'NUN <i>BİLİNMEYEN ADANIN ÖYKÜSÜ</i> ADLI KISA ÖYKÜSÜNÜN ALGİRDAS JULIEN GREIMAS'IN EYLEYENLER MODELİ ÇERÇEVESİNDE GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ Aynur ŞEKER / Mehmet Veysi BABAYİĞİT	81
LA TRADUCTION FÉMINISTE EN TURQUIE : UN ÉTAT DES LIEUX APPROFONDI Hamza KUZUCU /Şafak YILDIZ	92
PERFORMANS SANATI BAĞLAMINDA KİLİN ONTOLOJİK STATÜSÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME Hasan Numan SUÇAĞLA / Gökçe UYSAL BAŞER	102
TÜRKİYE'NİN BADMİNTON TÜYTOPU ÜRETİM POTANSİYELİNİN EKONOMİK COĞRAFYA VE SPOR COĞRAFYASI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ Yunus KOÇAK / Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ	113
SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE GÖÇ SÜRECİNDE KADINLARIN DENEYİMLERİ: FIRSATLAR, RİSKLER VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM Büşra TAŞ	125

BAHA TAHİR'İN SES VE SESSİZLİK ADLI KISA ÖYKÜSÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME Emrullah DALMIŞ.....	138
SURİYELİ GÖÇMEN KADINLARDA SOSYAL DIŞLANMIŞLIK; KAHRAMANMARAŞ ÖRNEĞİ Gülbahar SAĞIR.....	146
TURİST YORUMLARI ÜZERİNDEN YEŞİL TURİZM ALGISININ NİTEL ANALİZİ: AYDER YAYLASI ÖRNEĞİ Medine GÜLLÜOĞLU / Simge ŞALVARCI	170
BATMAN İLİ TURİZM PLANLAMA BELGELERİNİN UNWTO TEMELLİ BİR KRİTER SETİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ* Feridun DUMANI / Caner GÜÇLÜ	181

DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE SİNEMA KÜLTÜRÜ: BİTLİS'TE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİLM İZLEME DAVRANIŞLARI¹

Muhammed Ali UZKUL²
Prof. Dr. Emrah DOĞAN³

Anahtar Kelimeler	Öz
Dijital Platformlar Sinema Salonları İzleme Alışkanlıkları Aşırı İzleme	Bu araştırma, dijital izleme platformlarının geleneksel sinema izleme alışkanlıkları üzerindeki etkilerini incelemekte, özelde ise Bitlis Eren Üniversitesi öğrencilerinin bu dönüşümden nasıl etkilendiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Günümüzün dijital izleme platformları film izleme biçimlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Ancak bu değişim sürecinin dinamiklerinin üniversite öğrencileri üzerinden derinlemesine incelenmesi yapılmamıştır. Araştırmanın sonuçlarıyla, dijital izleme platformlarının artışına rağmen sinema salonlarının izleyici çekme stratejilerine yönelik önemli bilgiler sunularak hem akademik hem de sektörel alanda yeni çözümler geliştirilmesine katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Araştırmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiş ve veriler, Bitlis Eren Üniversitesi'nde öğrenim gören 300 öğrenciye uygulanan kişisel bilgi formu ve hazırlanan ölçek aracılığıyla Google Formlar üzerinden çevrim içi ortamda toplanmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin dijital platformlardaki içerik tercihleri, sinema salonlarına gitme sıklıkları, sosyal medyanın etkisi ve ekonomik durumlarının film tercihlerine yansımaları ele alınmıştır. Bulgular, betimsel istatistikler ile bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak çözümlenmiştir. Bulgular, dijital platform kullanımının üniversite öğrencileri arasında yerleşik bir izleme pratiğine dönüştüğünü, sinema deneyimine yönelik olumlu algının sürmesine karşın salonlara gitme sıklığının azaldığını ortaya koymuştur. İzleme alışkanlıkları cinsiyet, yaş, bölüm ve sınıf düzeyinden büyük ölçüde bağımsız bulunmuş, en belirgin farklılaşma ise aylık harcama bütçesi temelinde gözlenmiştir.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 10.06.2026 Kabul Tarihi: 10.06.2026 Yayın Tarihi: 25.06.2026	

DIGITAL TRANSFORMATION AND CINEMA CULTURE: FILM VIEWING BEHAVIORS OF UNIVERSITY STUDENTS IN BİTLİS

Keywords	Abstract
Digital Platforms Movie Theaters Viewing Habits Binge-Watching	This research examines the effects of digital streaming platforms on traditional cinema-going habits, and more specifically aims to analyze how students at Bitlis Eren University have been affected by this transformation. Today's digital streaming platforms have significantly changed the ways in which films are watched. However, the dynamics of this process of change have not been examined in depth through the lens of university students. With the results of this research, it is aimed to contribute to the development of new solutions in both academic and sectoral fields by providing significant insights into the audience-attraction strategies of movie theaters despite the rise of digital streaming platforms. A quantitative research method was adopted in the study, and the data were collected online via Google Forms through a personal information form and a scale administered to 300 students studying at Bitlis Eren University. Within this scope, students' content preferences on digital platforms, their frequency of going to movie theaters, the influence of social media, and the reflection of their economic circumstances on their film preferences were addressed. The findings were analyzed using descriptive statistics, the independent samples t-test, and one-way analysis of variance (ANOVA). The findings revealed that the use of digital platforms has turned into an established viewing practice among university students, and that although the positive perception of the cinema experience persists, the frequency of going to theaters has decreased. Viewing habits were found to be largely independent of gender, age, department, and class level, while the most pronounced differentiation was observed on the basis of monthly spending budget.
Article Info	
Research Article	
Received: 10.06.2026 Accepted: 20.06.2026 Published: 25.06.2026	

ETİK BEYANI: Bu çalışmanın veri toplama ve hazırlık sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Veriler toplanmadan önce Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 27.06.2025 tarihli ve 202506-07 ve E.7475 sayılı etik kurul onayı alınmıştır.

¹ Bu araştırma, TÜBİTAK-2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında 1919B012413562 proje numarası ile desteklenmiştir.

² Lisans Öğrencisi, Bitlis Eren Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, muhammeduzkul@gmail.com

³ Bitlis Eren Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, edogan@beu.edu.tr

GİRİŞ

İnternetin yaygınlaşması, diğer bir ifadeyle WEB 2.0 döneminin başlattığı değişim ve dönüşüm çağında birçok sektör gibi sinema sektörü de kendi içinde köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan dijital izleme platformları büyük ilgi görmüş, sunduğu mobil kolaylık ve zengin içerik seçenekleriyle sinemanın önemli bir rakibi hâline gelmiştir. Halihazırda yükselişte olan dijital platformlar, COVID-19 salgını sürecinde insanların eve kapanmasıyla birlikte daha da yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreçte dijital platformların konfor alanından çıkmadan sinema kalitesinde içerik sunması, kullanıcılar tarafından büyük bir beğeniyle karşılanmış ve söz konusu platformlar giderek artan bir pazar payına sahip olmuştur.

Dijital platformların gelişimi incelendiğinde, Netflix'in 1997 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Reed Hastings ve Marc Randolph tarafından bir film kiralama şirketi olarak kurulduğu görülmektedir. Başlangıçta DVD satışı ve kiralama hizmeti sunan platform, 1999'da yalnızca kiralamaya odaklanmış, 2007'de dijital yayıncılığa geçerek dünya çapında popüler bir hizmet hâline gelmiş ve 2020 yılında 203,7 milyon aboneye ulaşmıştır (Hayır, 2023, s. 802). Netflix'in yanı sıra Amazon Prime, Hulu, HBO Max, Apple TV+, Crunchyroll ve Disney+ gibi platformlar da küresel ölçekte yayın hayatını sürdürmektedir. Türkiye'de ise Blu TV, Puhu TV, Exxen ve Gain başlıca yerli dijital platformlar arasında yer almaktadır.

Bu dönüşümün sinema sektörü üzerindeki etkileri somut verilerle de desteklenmektedir. 2018 yılında 70 milyon olan sinema seyirci sayısı, COVID-19 sürecinde 2020 yılında 12 milyona gerilemiş, pandemi sonrasında ise 2023 yılında bu sayı yalnızca 31 milyona ulaşabilmiştir (Box Office Türkiye, 2024). Bu istatistikler, sinema salonlarına yönelik izleyici ilgisinin sistematik biçimde azaldığına işaret etmektedir. Söz konusu düşüşün temel nedenlerinden biri olarak dijital platformların sunduğu reklamsız izleme, her ortamda erişim, içerik durdurma ve ileri sarma, çok dilli altyazı ve dublaj seçenekleri ile kişiselleştirilmiş öneri algoritmaları sayılabilir (Box Office Türkiye, 2024, ss. 180-181).

Konuya ilişkin akademik literatür incelendiğinde dijital platformların izler kitle profili (Ayerdem, 2019), aşırı izleme pratikleri (Ateşalp ve Başlar, 2020), izleme alışkanlıklarının kuşaklara göre değerlendirilmesi (Toğuşlu, 2021), Netflix üzerinden izleme alışkanlıkları (Sarı ve Türker, 2021), izleyici alışkanlıkları (Er, 2022), dijital platformların sinemadaki yıkıcı etkisi (Zengin, 2022), televizyon izleyicisi ile dijital platform izleyicisinin karşılaştırılması (Cizmeci Ümit, 2022), dijital platformların içerik reklamları (Başer ve Söğütler, 2023), sinema salonlarından dijital ortamlara değişen izleme alışkanlıklarının karşılaştırılması (Hayır, 2023) ve pandeminin dijital platformlara etkisi (KPMG Türkiye, 2024) gibi konuların ele alındığı çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak yapılan bu araştırmalarda üniversite öğrencilerinin izleme alışkanlıklarının nasıl değiştiğine dair kapsamlı ve derinlemesine bir incelemenin yapılmadığı dikkat çekmektedir. Bu boşluktan hareketle, mevcut araştırma, dijital platformların üniversite öğrencilerinin sinema izleme alışkanlıkları üzerindeki etkilerini nicel bir yaklaşımla mercek altına almayı amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda araştırmanın genel amacı, dijital izleme platformlarının Bitlis Eren Üniversitesi öğrencilerinin sinema izleme alışkanlıklarını nasıl dönüştürdüğünü kapsamlı biçimde ortaya koymaktır. Bu genel amaç çerçevesinde araştırma, öğrencilerin hangi dijital platformları tercih ettiğini ve bu platformlarda ne tür içerikler izlediğini belirlemeyi, dijital platformların öğrencilerin sinema salonlarına yönelik ilgisi üzerindeki etkisini incelemeyi, sosyal medyanın film izleme kararlarındaki rolünü çözümlenmeyi, ekonomik koşulların dijital platformlar ile sinema salonları arasındaki tercihler üzerindeki belirleyiciliğini ortaya koymayı ve dijital platformların sunduğu içerik zenginliğinin öğrencilerin izleme alışkanlıklarında yarattığı değişimi saptamayı alt amaçlar olarak benimsemektedir.

Söz konusu amaçlar çerçevesinde araştırmada beş temel hipotez sınanmıştır. Bunlardan ilki (H1), dijital platformlarda yoğun içerik tüketen üniversite öğrencilerinin sinema salonlarına gitme sıklığının azaldığını öngörmektedir. İkinci hipotez (H2), öğrencilerin sinema izleme kararlarında sosyal medya etkileşimlerinin olumlu yönde rol oynadığını ileri sürmektedir. Üçüncü hipoteze (H3) göre sınırlı bütçeye sahip öğrenciler, maliyet avantajları nedeniyle dijital platformları tercih etmektedir. Dördüncü

hipotez (H4), dijital platformların içerik zenginliği ve çeşitliliğinin öğrencilerin izleme alışkanlıklarında kısa ve hızlı tüketim odaklı bir eğilime yol açtığını öne sürmektedir. Son olarak beşinci hipotez (H5), dijital platformların sağladığı esnekliğin sinema salonlarında film izleme deneyimini olumsuz etkilediğini varsaymaktadır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Dijital platformlara yönelik akademik ilgi, özellikle 2015 sonrasında belirgin biçimde artmıştır. Ateşalp ve Başlar (2020), dizi izleme pratiklerini inceleyen çalışmalarında kullanıcıların odaklanarak izleme, gündemden kaçış isteği, spoilerden kaçınma, hızlı tüketim ve boş vakit değerlendirme gibi güdülerle aşırı izleme (binge-watching) davranışı sergilediğini ortaya koymuştur. Sarı ve Türker (2021) ise Netflix kullanıcıları üzerinde yürüttükleri çalışmada platformun kişiselleştirilmiş öneri algoritmasının izleme alışkanlıklarını doğrudan şekillendirdiğini saptamıştır.

Celal Hayır (2023), sinema salonlarından dijital ortamlara geçişi inceleyen kapsamlı çalışmada dijital platformların film izleme kültürünü köklü biçimde dönüştürdüğünü ve sinema salonlarının bu süreçte izleyici kaybettiğini belgelemiştir. Zengin (2022), söz konusu dönüşümü "yıkıcı etki" kavramıyla ele alarak dijital platformların sektöre yönelik tehdidini tartışırken sinemanın tarihsel süreçte diğer medya araçlarıyla da rekabet etmek durumunda kaldığını ve bu mücadeleden zaferle çıktığını hatırlatmıştır. Benzer bir tutumu Amerika Sinema Filmleri Derneği (MPAA) başkanı Charles Rivkin de dile getirmiş; her yeni teknolojik gelişmenin film endüstrisini bitireceğine dair kaygıların tarihsel açıdan karşılıksız kaldığını vurgulamıştır (Hayır, 2023, ss. 802-803).

Cihan Toğuşlu (2021) dijital platform kullanımını kuşaklar arası farklılıklar bağlamında ele almış, genç kuşakların bu platformları daha yoğun biçimde benimsediğini ortaya koymuştur. Hasan Erdem Er (2022) ise Netflix üzerinden yürüttüğü çalışmada dijital platformların izleyici alışkanlıklarını hız, bireysellik ve eşzamanlı olmayan tüketim eksenleri etrafında yeniden biçimlendirdiğini göstermiştir. Esra Cizmeci Ümit (2022), televizyon izleyicisi ile dijital platform izleyicisini karşılaştırdığı çalışmada pasif televizyon izleyicisinin dijital platformlarla birlikte aktif ve seçici bir izleyiciye dönüştüğünü tespit etmiştir. Tunç İsmail Ayerdem (Ayerdem, 2019) Türkiye'deki dijital medya platformlarının izler kitle profilini incelediği çalışmada, bu platformların kullanıcı kitlesinin ağırlıklı olarak genç ve eğitilmiş bireylerden oluştuğunu ortaya koymuştur. KPMG Türkiye (KPMG Türkiye, 2024) ise pandemi sürecinin dijital yayın platformlarına etkisini değerlendirdiği raporunda, COVID-19 döneminde abonelik ve kullanım oranlarında belirgin bir artış yaşandığını ve bu eğilimin pandemi sonrasında da büyük ölçüde sürdüğünü belgelemiştir.

Mevcut literatür değerlendirildiğinde dijital platformların izleme pratikleri üzerindeki etkisinin farklı boyutlarıyla incelendiği görülmekle birlikte, Türkiye'de üniversite öğrencisi örneğinde gerçekleştirilen derinlemesine nicel araştırmaların oldukça sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir. Özellikle sosyal medya etkisi, ekonomik faktörler ve sinema salonlarına devamsızlık gibi değişkenlerin bir arada ele alındığı bütüncül çalışmaların eksikliği, mevcut araştırmanın özgün katkısını oluşturmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, nicel araştırma paradigmasına dayalı olarak tarama (survey) modelinde tasarlanmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da hâlihazırda var olan bir durumu olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan ve geniş katılımcı gruplarından standart bir ölçme aracıyla veri toplanmasına olanak sağlayan bir yaklaşımdır (Karasar, 2024). Dijital platformların üniversite öğrencilerinin sinema izleme alışkanlıkları üzerindeki etkilerini sistematik biçimde ortaya koymak ve çeşitli demografik değişkenlere göre karşılaştırmalı çözümler yapabilmek amacıyla bu desen benimsenmiştir. Araştırmanın evrenini Bitlis ili oluşturmakta olup örneklemini Bitlis Eren Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın evrenini Bitlis ili, örneklemini ise Bitlis Eren Üniversitesi'nde öğrenim gören 18-25 yaş arası üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Ankete gönüllülük esasına dayalı olarak toplam 300 öğrenci katılmıştır. Örneklemin belirlenmesinde cinsiyet, yaş, bölüm ve sınıf düzeyi gibi değişkenler açısından çeşitlilik gözetilerek bulguların temsil gücünün ve genellenebilirliğinin artırılması hedeflenmiştir. Katılımcıların demografik dağılımına ilişkin ayrıntılı bilgiler Bulgular bölümünde sunulmuştur.

Veri toplama aracının nihai biçimini almasından önce Bitlis Eren Üniversitesi'nden sınırlı sayıda öğrenciyle pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamada katılımcılar, dijital platformların sunduğu geniş içerik çeşitliliğini ve sinema salonlarındaki yüksek bilet maliyetini sinemaya gitmemeye yönelik başlıca etkenler olarak değerlendirmiş, ayrıca sinema salonlarına ilişkin sosyal medyada yeterince içerikle karşılaşmadıklarını ve reklamların dijital platformlar lehine yoğunlaştığını belirtmişlerdir. Bu ön bulgular, araştırmanın hipotezleriyle uyumlu olduğunu ortaya koymuş ve ölçek maddelerinin son biçimini almasına zemin hazırlamıştır.

Araştırmada iki bölümden oluşan bir veri toplama aracı kullanılmıştır. İlk bölümde araştırmacı tarafından hazırlanan ve katılımcıların cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf düzeyi, dijital platform üyeliği ve aylık harcama bütçesi gibi bilgilerini içeren kişisel bilgi formu yer almaktadır. İkinci bölümde ise "Dijital Platformların Yaygınlaştığı Dönemde Bitlis'te Sinemaya Giden Üniversite Öğrencilerinin İzleme Alışkanlıkları" ölçeği kullanılmıştır. Beşli Likert tipinde derecelendirilen ölçek, dijital platform kullanım alışkanlıkları, sinema salonu tercihleri ve zamanlama, sosyal medyanın etkisi, ekonomik etkenler, izleme motivasyonları ve genel görüş ve tutumlar olmak üzere altı alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek, Google Formlar aracılığıyla çevrim içi ortama uyarlanmış ve veriler dijital ortamda toplanmıştır. Anket bağlantısı katılımcılara çevrim içi ortamda iletilmiş, yanıtlar dijital olarak kaydedilmiş ve istatistiksel çözümlene için sayısal veri setine aktarılmıştır.

Anket aracılığıyla toplanan veriler istatistik yazılımı kullanılarak çözümlenmiştir. Öncelikle ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach Alfa güvenilirlik analizi yapılmış; ardından ölçek alt boyutlarına ve toplam puana ilişkin betimsel istatistikler (ortalama, standart sapma, en düşük ve en yüksek değerler) hesaplanmış, verilerin dağılımının normalliği çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları üzerinden incelenmiştir. Değerlerin ± 1 sınırları içinde yer alması nedeniyle verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiş ve parametrik testler tercih edilmiştir. İki kategorili değişkenlerin (cinsiyet ve dijital platform üyeliği) karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla kategoriye sahip değişkenlerin (yaş, bölüm, sınıf düzeyi ve aylık harcama bütçesi) karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA sonucunda anlamlı farklılık saptanan değişkenlerde farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Tukey çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Burada, Bitlis Eren Üniversitesi'nde öğrenim gören 300 öğrenciye uygulanan anketten elde edilen veriler sunulmaktadır. Tabloların kolay anlaşılması için kısaltmaların yanında Türkçe karşılıkları verilmiş, her tablonun altına sade bir dille kısa bir özet eklenmiştir. Tablolarda geçen başlıca kısaltmalar şunlardır:

Kısaltma	Anlamı
Ortalama (Ort.)	Bir gruptaki yanıtların ortalama değeri (5 üzerinden; 5'e yaklaştıkça katılım artar).
Std. Sapma	Yanıtların ortalama etrafında ne kadar yayıldığı; küçük değer = görüşler birbirine yakın.
n	Gruptaki kişi sayısı.
p	İki/daha çok grup arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını gösteren değer. $p < 0,05$ ise "gerçek bir fark var" demektir.
t / F	Grupları karşılaştıran test sonuçlarının sayısal değeri (t-testi ve ANOVA için).

Bulgular, ölçek alt boyutlarına ilişkin madde ortalamaları, betimsel istatistikler ve normallik değerleri, demografik bilgiler ile çeşitli değişkenlere göre yapılan karşılaştırmalı analizler olmak üzere alt başlıklar hâlinde verilmiştir.

3.1. Ölçeğin Güvenirliği

Araştırmada kullanılan ölçeğin iç tutarlılık düzeyini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda ölçeğin 29 maddeden oluştuğu ve Cronbach Alfa katsayısının $\alpha = .740$ olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu değer, ölçeğin kabul edilebilir düzeyde

iç tutarlılığa sahip olduğunu ve araştırma kapsamında güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

Tablo 1. Ölçeğin Güvenirlik Analizi (Cronbach Alfa)

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Ölçek Toplam	29	.740

Tablo 1’de görüldüğü üzere, 29 maddeden oluşan ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .740 olarak hesaplanmıştır. Literatürde .70 ve üzerindeki değerler kabul edilebilir güvenirlilik düzeyi olarak değerlendirildiğinden, kullanılan ölçeğin iç tutarlılığının yeterli olduğu ve araştırma verilerinin güvenilir biçimde çözümlenebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. Ölçek Alt Boyutlarına İlişkin Madde Ortalamaları

Aşağıdaki tablolarda her ifadeye verilen ortalama puan (5 üzerinden) ile bu puanın katılım düzeyi (Düşük / Orta / Yüksek / Çok yüksek) gösterilmektedir. Okumayı kolaylaştırmak amacıyla maddeler, en yüksek katılım alandan en düşüğe doğru sıralanmış; renkli “Katılım Düzeyi” sütunu ise sayıyı incelemeyen de genel eğilimin görülebilmesini sağlamıştır.

Tablo 2. Dijital Platform Kullanımı

Sıra	İfade	Ortalama	Katılım Düzeyi
1	Dijital platformlar sayesinde yeni yapımlar keşfettim.	3,64	Yüksek
2	Her gün dijital platformlardan içerik izliyorum.	3,63	Yüksek
3	İçerik seçerken türüne öncelik veririm.	3,60	Yüksek
4	En az bir dijital izleme platformuna aktif üyeliğim var.	3,57	Yüksek
5	Platformlardaki içerik çeşitliliği beklentimi karşılıyor.	3,51	Yüksek

Madde ortalamaları, öğrencilerin dijital platformları gündelik yaşamlarının olağan bir parçası hâline getirdiğini ortaya koymaktadır. Maddelerin tamamına verilen yanıtların 3,51 ile 3,64 arasında, yani “yüksek” düzeyde yoğunlaşması, platform kullanımının yalnızca pasif bir izleme eyleminden ibaret olmadığını göstermektedir. Öğrenciler bu ortamları aynı zamanda yeni tür ve yapımları keşfetmek için aktif biçimde kullanmakta, içerik seçiminde türe öncelik vererek bilinçli bir izleyici davranışı sergilemektedir. Bu tablo, dijital platformların öğrencilerin kültürel tüketim alışkanlıklarında merkezi bir konuma yerleştiğine işaret etmektedir.

Tablo 3. Sinema Salonu Tercihleri

Sıra	İfade	Ortalama	Katılım Düzeyi
1	Sinemada film izlemek daha etkileyici bir deneyimdir.	3,62	Yüksek
2	Ayda en az bir kez sinemaya giderim.	3,57	Yüksek
3	Geçmişe göre artık daha az sinemaya gidiyorum.	3,57	Yüksek
4	Evde içerik izlemek artık bana daha cazip geliyor.	3,53	Yüksek
5	Dijital platformlar sinemaya gitme sıklığımı azalttı.	3,48	Yüksek

Bu tablodaki ortalamalar, öğrencilerin sinema salonlarına yönelik tutumlarında belirgin bir çift yönlülük bulunduğunu göstermektedir. Bir yandan sinemada film izlemenin daha etkileyici bir deneyim olduğu güçlü biçimde onaylanmakta ($\bar{X}=3,62$), öte yandan öğrenciler geçmişe kıyasla daha az sinemaya gittiklerini ve bunun temel nedeninin dijital platformlar olduğunu ifade etmektedir. Sinemaya duyulan beğeni sürerken izleme davranışının ev ortamına kayması, öğrencilerin sinemadan uzaklaşmasının altında salona yönelik bir isteksizlik değil, ev ortamındaki izlemenin sağladığı erişim ve rahatlık avantajının yattığını ima etmektedir.

Tablo 4. Sosyal Medyanın Etkisi

Sıra	İfade	Ortalama	Katılım Düzeyi
1	Trend içerikleri sosyal medya sayesinde fark ederim.	3,62	Yüksek
2	Sosyal medya ile film/dizi zevkim zamanla değişti.	3,57	Yüksek
3	Sosyal medya içerik tercihlerimi doğrudan etkiliyor.	3,56	Yüksek
4	Arkadaşlarımın paylaşımları tercihlerimi etkiler.	3,53	Yüksek
5	Sosyal medya yorumları izleme kararımı etkiler.	3,51	Yüksek

Sosyal medyanın etkisine ilişkin ortalamalar, bu mecranın öğrencilerin izleme kararlarında etkili bir yönlendirici hâline geldiğini göstermektedir. Özellikle trend içeriklerin sosyal medya aracılığıyla fark edilmesine yönelik yüksek katılım ($\bar{X}=3,62$), platformların ötesinde sosyal medyanın bir içerik keşif ve gündem belirleme aracı işlevi gördüğüne işaret etmektedir. Arkadaş paylaşımlarının ve kullanıcı yorumlarının izleme kararlarını etkilemesi, film ve dizi tercihlerinin giderek daha fazla sosyal etkileşim içinde biçimlendiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 5. Ekonomik Etkenler

Sıra	İfade	Ortalama	Katılım Düzeyi
1	Dijital platformlar sinemaya göre daha ekonomiktir.	3,62	Yüksek
2	Bazen korsan içerik tercih ettiğim oluyor.	3,56	Yüksek
3	Ekonomik nedenlerle sinemaya gitmiyorum.	3,52	Yüksek
4	Abonelik ücretleri bana uygundur.	3,48	Yüksek
5	Ekonomik şartlar izleme platformumu etkiler.	3,38	Orta

Ekonomik etkenlere ilişkin bulgular, maliyet duyarlılığının izleme platformu tercihinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Öğrencilerin dijital platformları sinemaya kıyasla daha ekonomik bulması ($\bar{X}=3,62$) ve ekonomik nedenlerle sinemaya gitmediklerini belirtmesi, sinema salonlarının yaşadığı seyirci kaybının ekonomik bir boyutu olduğunu doğrulamaktadır. Ayrıca zaman zaman korsan içeriğe yönelmesi, bütçe kısıtlarının sadece yasal platformlar arasında değil, içeriğe erişim biçimleri arasında da tercihleri etkilediğini düşündürmektedir.

Tablo 6. İzleme Motivasyonları

Sıra	İfade	Ortalama	Katılım Düzeyi
1	Film/dizi izlemek benim için bir ödül gibidir.	3,66	Yüksek
2	Sevdiklerimle birlikte içerik izlemekten hoşlanırım.	3,60	Yüksek
3	Film/dizi izlemek benim için stres atma yoludur.	3,59	Yüksek
4	İzleyeceğim içeriği ruh hâlime göre seçerim.	3,59	Yüksek

İzleme motivasyonlarına ilişkin ortalamalar, film ve dizi izlemenin öğrenciler için çok katmanlı bir anlam taşıdığını ortaya koymaktadır. İzlemenin bir "ödül" olarak algılanması ($\bar{X}=3,66$), stresle başa çıkma aracı olarak görülmesi ve ruh hâline göre içerik seçilmesi, bu eylemin yalnızca boş zaman doldurmaktan öte duygusal düzenleme işlevi gördüğünü göstermektedir. Sevdikleriyle birlikte izleme tercihinin de yüksek olması, içerik tüketiminin sosyal bir paylaşım deneyimi olarak sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Tablo 7. Genel Görüş ve Tutumlar

Sıra	İfade	Ortalama	Katılım Düzeyi
1	Sinema salonları gelecekte önemini kaybedebilir.	3,63	Yüksek
2	İzleme alışkanlığım dijitalleşmeyle ciddi şekilde değişti.	3,53	Yüksek

Sıra	İfade	Ortalama	Katılım Düzeyi
3	Dijitalleşme kültürel çeşitliliği destekliyor.	3,51	Yüksek
4	Dijital platformlar sinema kültürünü zayıflatıyor.	3,50	Yüksek
5	Dijitalleşme sayesinde içeriğe daha kolay ulaşıyorum.	3,46	Yüksek

Genel görüş ve tutumlara ilişkin bulgular, öğrencilerin dijitalleşme karşısında dengeli ancak temkinli bir tutum sergilediğini göstermektedir. Dijitalleşmenin getirdiği erişim kolaylığı ve kültürel çeşitlilik takdir edilmekle birlikte, sinema salonlarının yakın gelecekte önemini kaybedebileceğine yönelik en yüksek katılımın ($\bar{X}=3,63$) bu maddeye verilmesi dikkat çekicidir. Bu durum, öğrencilerin dijital dönüşümün avantajlarının farkında olmakla beraber, geleneksel sinema kültürünün geleceği konusunda bir kaygı taşıdığını ortaya koymaktadır.

3.3. Genel Tablo ve Verilerin Dağılımı

Tablo 8. Alt Boyutların Genel Ortalamaları ve Dağılım Değerleri

Alt Boyut	Ortalama	Std. Sapma	En Düşük	En Yüksek	Çarpıklık*	Basıklık*
Dijital Platform Kullanımı	3,59	0,53	2,00	4,80	-0,175	-0,207
Sinema Tercihi ve Zamanlama	3,55	0,53	2,00	4,60	-0,218	-0,548
Sosyal Medya Etkisi	3,56	0,53	1,80	4,80	-0,231	0,086
Ekonomik Etkenler	3,51	0,56	1,80	4,80	-0,298	-0,139
İzleme Motivasyonu	3,61	0,62	1,75	5,00	-0,218	-0,172
Genel Görüş ve Tutumlar	3,52	0,56	1,80	4,60	-0,454	0,750
ÖLÇEK TOPLAM	3,55	0,22	2,86	4,17	-0,087	0,220

* **Çarpıklık ve Basıklık:** Verilerin dengeli (normal) dağılıp dağılmadığını gösterir. Değerlerin -1 ile +1 arasında olması, dağılımın dengeli olduğu anlamına gelir.

Bu tablo, araştırmada incelenen tüm alt boyutların ortalamalarının birbirine yakın (yaklaşık 3,5) bir düzeyde yoğunlaştığını ve dağılım değerlerinin dengeli bir aralıkta yer aldığını göstermektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin tamamının kabul edilebilir sınırlar içinde kalması, verilerin normal dağılım gösterdiğini ve dolayısıyla parametrik testlerle güvenle çözümlenebileceğini doğrulamaktadır. Ortalamaların türdeş yapısı, öğrencilerin izleme alışkanlıklarının belirli bir konuda aşırı uçlara savrulmadığını, genel olarak tutarlı bir eğilim sergilediğini göstermektedir.

3.4. Katılımcıların Genel Özellikleri

Tablo 9. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler (Toplam: 300 kişi)

Özellik	Grup	Kişi (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	154	51,3
	Kadın	146	48,7
Yaş	18	44	14,7
	19	42	14,0
	20	28	9,3
	21	40	13,3
	22	35	11,7
	23	42	14,0

Özellik	Grup	Kişi (n)	Yüzde (%)
	24	38	12,7
	25	31	10,3
Bölüm	Edebiyat	144	48,0
	İlahiyat	46	15,3
	BESYO	43	14,3
	İşletme	34	11,3
	Hemşirelik	33	11,0
Sınıf	1. Sınıf	81	27,0
	2. Sınıf	78	26,0
	3. Sınıf	64	21,3
	4. Sınıf	77	25,7
Dijital platform üyeliği	Var	248	82,7
	Yok	52	17,3
Aylık harcama bütçesi	0–1000 TL	55	18,3
	1001–2000 TL	146	48,7
	2001–3000 TL	32	10,7
	3001 TL ve üzeri	67	22,3

Örneklemin demografik yapısı, bulguların temsil gücünü destekleyecek biçimde dengeli bir dağılım sergilemektedir. Cinsiyet ve yaş gruplarının görece eşit dağılması, sonuçların belirli bir alt gruba bağlı kalmadan değerlendirilebilmesine olanak tanımaktadır. En kalabalık grubun Edebiyat öğrencileri olması yanında diğer bölümlerin de örnekleme yer alması, çeşitlilik açısından önemlidir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%82,7) en az bir dijital platforma üye olması ve yaklaşık yarısının aylık bütçesinin 1001–2000 TL aralığında bulunması, hem dijital tüketimin yaygınlığını hem de örneklemin ekonomik profilini ortaya koymaktadır.

3.5. Erkek ve Kadın Öğrencilerin Karşılaştırması

Buradaki tabloda erkek ve kadın öğrencilerin her alt boyuttaki ortalamaları karşılaştırılmıştır. “Sonuç” sütunu, aradaki farkın anlamlı (gerçek) bir fark olup olmadığını sade biçimde gösterir.

Tablo 10. Cinsiyete Göre Karşılaştırma

Alt Boyut	Erkek \bar{X} (SS)	Kadın \bar{X} (SS)	t	p	Sonuç
Dijital Platform Kullanımı	3,59 (0,52)	3,59 (0,54)	-0,045	0,964	Anlamlı fark yok
Sinema Tercihi ve Zamanlama	3,57 (0,52)	3,53 (0,54)	1,462	0,145	Anlamlı fark yok
Sosyal Medya Etkisi	3,52 (0,54)	3,60 (0,52)	-1,885	0,060	Anlamlı fark yok
Ekonomik Etkenler	3,48 (0,57)	3,54 (0,55)	-1,920	0,056	Anlamlı fark yok
İzleme Motivasyonu	3,57 (0,63)	3,65 (0,61)	-2,141	0,033*	Anlamlı fark var
Genel Görüş ve Tutumlar	3,56 (0,57)	3,48 (0,55)	1,802	0,073	Anlamlı fark yok

Alt Boyut	Erkek \bar{X} (SS)	Kadın \bar{X} (SS)	t	p	Sonuç
Ölçek Toplam	3,55 (0,22)	3,55 (0,22)	0,184	0,854	Anlamli fark yok

Hatırlatma: p değeri 0,05'ten küçükse fark anlamlı (yeşil ile vurgulanan satır), 0,05'ten büyükse anlamlı değil kabul edilir. Parantez içindeki değerler standart sapmayı (SS), t sütünü ise bağımsız örneklem t-testi istatistiğini göstermektedir.

Cinsiyete göre yapılan bağımsız örneklem t-testi, erkek ve kadın öğrencilerin izleme alışkanlıkları bakımından büyük ölçüde benzer bir profil sergilediğini göstermektedir. İncelenen alt boyutların neredeyse tamamında anlamlı bir farklılığın bulunmaması ($p>0,05$), dijital izleme kültürünün cinsiyetten bağımsız biçimde yaygınlaştığına işaret etmektedir. Tespit edilen tek anlamlı fark izleme motivasyonu alt boyutunda ortaya çıkmıştır ($t=-2,141$; $p=0,033$); bu boyutta kadın öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}=3,65$) erkek öğrencilere ($\bar{X}=3,57$) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Kadın öğrenciler için film ve dizi izlemenin sağladığı rahatlatma ve ödül işlevinin görece daha belirgin olması, içerik tüketiminin duygusal boyutunun cinsiyete göre kısmen farklılaşabileceğini düşündürmektedir.

3.6. Platform Üyesi Olan ve Olmayanların Karşılaştırması

Tablo 11. Dijital Platform Üyeliğine Göre Karşılaştırma

Alt Boyut	Üyesi Var \bar{X} (SS)	Üyesi Yok \bar{X} (SS)	t	p	Sonuç
Dijital Platform Kullanımı	3,60 (0,53)	3,56 (0,52)	1,299	0,195	Anlamli fark yok
Sinema Tercihi ve Zamanlama	3,56 (0,53)	3,52 (0,54)	1,302	0,197	Anlamli fark yok
Sosyal Medya Etkisi	3,55 (0,53)	3,58 (0,52)	-0,719	0,473	Anlamli fark yok
Ekonomik Etkenler	3,50 (0,56)	3,53 (0,55)	-0,665	0,508	Anlamli fark yok
İzleme Motivasyonu	3,61 (0,62)	3,62 (0,61)	-0,376	0,707	Anlamli fark yok
Genel Görüş ve Tutumlar	3,53 (0,56)	3,49 (0,55)	0,766	0,444	Anlamli fark yok
Ölçek Toplam	3,55 (0,22)	3,54 (0,21)	0,562	0,574	Anlamli fark yok

Dijital platform üyeliğine göre yapılan karşılaştırmada hiçbir alt boyutta anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç, üyeliği bulunmayan öğrencilerin de üyelik sahibi olanlara benzer izleme alışkanlıkları ve tutumlar sergilediğini ortaya koymaktadır. Söz konusu bulgu, dijital içerik tüketiminin resmî bir abonelik ilişkisinin ötesine geçtiğini, paylaşımlı hesaplar, ücretsiz erişim olanakları ve alternatif izleme yolları aracılığıyla geniş bir öğrenci kitlesine yayıldığını göstermektedir. Dolayısıyla dijitalleşmenin etkisi, yalnızca abonelerle sınırlı kalmayan kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır.

3.7. Yaşa Göre Karşılaştırma

Tablo 12. Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırma (18–25 yaş)

Alt Boyut	Ortalama Aralığı (\bar{X})	F	p	Sonuç
Dijital Platform Kullanımı	3,54 – 3,63	0,401	0,901	Anlamli fark yok
Sinema Tercihi ve Zamanlama	3,49 – 3,61	1,466	0,179	Anlamli fark yok
Sosyal Medya Etkisi	3,49 – 3,62	1,102	0,362	Anlamli fark yok
Ekonomik Etkenler	3,42 – 3,56	1,144	0,336	Anlamli fark yok

Alt Boyut	Ortalama Aralığı (\bar{X})	F	p	Sonuç
İzleme Motivasyonu	3,55 – 3,67	0,832	0,562	Anlamli fark yok
Genel Görüş ve Tutumlar	3,48 – 3,58	0,384	0,911	Anlamli fark yok
Ölçek Toplam	3,53 – 3,57	0,761	0,620	Anlamli fark yok

Yaş değişkenine göre yapılan karşılaştırma, 18–25 yaş aralığındaki öğrencilerin izleme alışkanlıkları bakımından anlamlı biçimde farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Hiçbir alt boyutta yaşa bağlı bir fark bulunmaması, bu yaş grubundaki üniversite gençliğinin dijital izleme pratikleri açısından türdeş bir kuşak profili sergilediğini göstermektedir. Bu bulgu, dijital platformların belirli bir yaş diliminde değil, genç yetişkinlerin tamamında benzer biçimde benimsendiğine işaret etmektedir.

3.8. Bölüme Göre Karşılaştırma

Tablo 13. Bölümlere Göre Karşılaştırma

Alt Boyut	Ortalama Aralığı (\bar{X})	F	p	Sonuç
Dijital Platform Kullanımı	3,58 – 3,62	0,216	0,930	Anlamli fark yok
Sinema Tercihi ve Zamanlama	3,51 – 3,58	1,279	0,278	Anlamli fark yok
Sosyal Medya Etkisi	3,49 – 3,62	0,562	0,691	Anlamli fark yok
Ekonomik Etkenler	3,44 – 3,56	0,604	0,660	Anlamli fark yok
İzleme Motivasyonu	3,53 – 3,67	1,093	0,360	Anlamli fark yok
Genel Görüş ve Tutumlar	3,46 – 3,58	1,535	0,192	Anlamli fark yok
Ölçek Toplam	3,53 – 3,56	0,362	0,835	Anlamli fark yok

Bölüm değişkenine göre yapılan karşılaştırmada da gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bölümler arası ortalamaların birbirine yaklaşması, izleme davranışının akademik uzmanlık alanına göre biçimlenmediğine; sosyal bilimlerden sağlık bilimlerine kadar tüm gruplarda benzer bir örüntünün geçerli olduğuna işaret etmektedir.

3.9. Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırma

Tablo 14. Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırma

Alt Boyut	Ortalama Aralığı (\bar{X})	F	p	Sonuç
Dijital Platform Kullanımı	3,57 – 3,62	0,552	0,647	Anlamli fark yok
Sinema Tercihi ve Zamanlama	3,51 – 3,60	1,785	0,150	Anlamli fark yok
Sosyal Medya Etkisi	3,52 – 3,63	1,102	0,348	Anlamli fark yok
Ekonomik Etkenler	3,48 – 3,57	1,079	0,358	Anlamli fark yok
İzleme Motivasyonu	3,58 – 3,67	1,337	0,263	Anlamli fark yok

Alt Boyut	Ortalama Aralığı (\bar{X})	F	p	Sonuç
Genel Görüş ve Tutumlar	3,48 – 3,56	0,560	0,642	Anlamli fark yok
Ölçek Toplam	3,52 – 3,58	2,158	0,093	Anlamli fark yok

Sınıf düzeyine göre yapılan karşılaştırmada da anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Yalnızca ölçek toplam puanında üst sınıflara doğru çok hafif bir değişim eğilimi gözlenmekle birlikte, bu eğilim istatistiksel olarak anlamlı düzeye ulaşmamıştır. Birinci sınıftan son sınıfa kadar ortalamaların kayda değer biçimde değişmemesi, dijital izleme örüntüsünün üniversiteye yeni başladığı andan itibaren oturduğunu ve eğitim süresince istikrarını koruduğunu düşündürmektedir.

3.10. Aylık Bütçeye Göre Karşılaştırma

Bu tablo, demografik değişkenler içinde en çok fark çıkan başlıktır. Tablodaki yeşil satırlar gelir gruplarının birbirinden anlamlı ölçüde ayrıldığı alt boyutları, “Fark (Tukey)” sütunu ise farkın hangi gruplar arasında olduğunu gösterir. Gruplar şu şekilde kodlanmıştır: a = 0–1000 TL, b = 1001–2000 TL, c = 2001–3000 TL, d = 3001 TL ve üzeri.

Tablo 15. Aylık Harcama Bütçesine Göre Karşılaştırma

Alt Boyut	Ortalama Aralığı (\bar{X})	F	p	Sonuç	Fark (Tukey)*
Dijital Platform Kullanımı	3,59 – 3,63	0,508	0,670	Anlamli fark yok	–
Sinema Tercihi ve Zamanlama	3,52 – 3,59	0,715	0,540	Anlamli fark yok	–
Sosyal Medya Etkisi	3,40 – 3,68	3,953	0,009*	Anlamli fark var	a > c
Ekonomik Etkenler	3,34 – 3,56	3,845	0,010*	Anlamli fark var	b > c
İzleme Motivasyonu	3,45 – 3,66	3,855	0,010*	Anlamli fark var	a, b, d > c
Genel Görüş ve Tutumlar	3,43 – 3,84	10,678	<0,001*	Anlamli fark var	c > a
Ölçek Toplam	3,53 – 3,60	2,499	0,060	Anlamli fark yok	–

* p<0,05 düzeyinde anlamlı. “Fark (Tukey)” sütunu, Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinde anlamlı biçimde ayrılan gelir gruplarını ve farkın yönünü özetler (örn. a>c, ilgili boyutta a grubunun ortalamasının c grubundan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu gösterir).

Aylık harcama bütçesine göre yapılan tek yönlü ANOVA, demografik değişkenler içinde en belirgin farklılıkların ortaya çıktığı başlıktır. Dört alt boyutta gelir gruplarının anlamlı biçimde ayrıştığı görülmektedir. Sosyal medya etkisi boyutunda (F=3,953; p=0,009) en düşük gelir grubunun (a: 0–1000 TL) ortalaması, 2001–3000 TL grubuna (c) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir (a>c). Ekonomik etkenler boyutunda (F=3,845; p=0,010) 1001–2000 TL grubunun (b) ortalaması, yine c grubundan anlamlı düzeyde yüksektir (b>c). İzleme motivasyonu boyutunda (F=3,855; p=0,010) 2001–3000 TL grubunun (c) ortalaması diğer üç gelir grubundan anlamlı düzeyde daha düşüktür (a, b, d>c). Genel görüş ve tutumlar boyutunda ise (F=10,678; p<0,001) bu kez c grubunun ortalaması en düşük gelir grubundan (a) anlamlı düzeyde daha yüksektir (c>a). Gelir gruplarının bu boyutlarda tutarlı biçimde ayrışması, ekonomik koşulların izleme davranışını biçimlendiren güçlü bir değişken olduğunu doğrulamaktadır. Özellikle 2001–3000 TL bütçe grubunun hem izleme motivasyonunda hem de sinema kültürünün geleceğine ilişkin görüşlerde diğer gruplardan ayrışması dikkat çekicidir. Bu olgu, gelir düzeyinin yalnızca hangi platformun seçileceğini değil, aynı zamanda dijitalleşmeye ve sinemanın geleceğine yönelik tutumları da farklılaştırdığını ortaya koymaktadır.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada, dijital izleme platformlarının yaygınlaştığı dönemde Bitlis Eren Üniversitesi öğrencilerinin sinema izleme alışkanlıkları nicel bir yaklaşımla incelenmiş ve elde edilen bulgular, araştırmanın hipotezleri ile literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Madde ortalamalarına ilişkin bulgular, öğrencilerin dijital platformları yoğun biçimde benimsediklerini ve bu platformları içerik keşfi için aktif olarak kullandıklarını ortaya koymuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%82,7) en az bir dijital platforma üye olması, dijital içerik izlemenin öğrencilerin gündelik rutinine kök saldığını ve istisnai değil olağan bir davranış hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, genç kuşakların dijital platformları daha yoğun biçimde benimsediğini ortaya koyan Toğuşlu (2021) ile dijital platformların izleyici alışkanlıklarını hız, bireysellik ve eş zamanlı olmayan tüketim eksenlerinde yeniden biçimlendiğini gösteren Er'in (2022) bulgularıyla örtüşmektedir.

Sinema salonu tercihleri ve zamanlama alt boyutundaki bulgular, araştırmada ileri sürülen ilk hipotez bağlamında değerlendirildiğinde dikkat çekici bir çelişkiyi açığa çıkarmaktadır. Öğrenciler, sinema salonunda film izlemenin daha etkileyici bir deneyim olduğunu güçlü biçimde onaylarken ($\bar{X}=3,62$), aynı zamanda geçmişe göre daha az sinemaya gittiklerini ($\bar{X}=3,57$) ve dijital platformların bu sıklığı azalttığını ($\bar{X}=3,48$) ifade etmişlerdir. Sinema deneyimine yönelik olumlu algının korunmasına karşın davranışsal düzeyde dijital platformlar lehine gözlenen bu kayma, dijital platformlarda yoğun içerik tüketen öğrencilerin sinemaya gitme sıklığının azaldığı yönündeki hipotezi destekler niteliktedir ve sinema salonlarından dijital ortamlara geçişi belgeleyen Hayır (2023) ile dijital platformların sektör üzerindeki “yıkıcı” etkisini tartışan Zengin'in (2022) çalışmalarıyla tutarlıdır. Ayrıca sinema seyirci sayısının 2018'de 70 milyondan 2023'te 31 milyona gerilediğini gösteren sektörel verilerle de örtüşmektedir.

Sosyal medyanın etkisi alt boyutuna ilişkin bulgular, sosyal medya etkileşimlerinin sinema izleme kararlarında olumlu yönde rol oynadığını öngören hipotezi destekler niteliktedir. Öğrencilerin, trend içerikleri sosyal medya aracılığıyla fark ettiklerini ($\bar{X}=3,62$) ve sosyal medya yorum ile paylaşımlarının izleme kararlarını etkilediğini belirtmeleri, sosyal medyanın film tercihlerinde önemli bir yönlendirme kaynağı olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, dijital platformların içerik reklamlarını ve değişen izleme eğilimlerini ele alan Başer ve Söğütler (2023) ile pasif televizyon izleyicisinin dijital platformlarla birlikte aktif ve seçici bir izleyiciye dönüştüğünü ortaya koyan Cizmeci Ümit'in (2022) çalışmalarıyla paralellik taşımaktadır.

Ekonomik etkenler alt boyutu ve aylık harcama bütçesine göre yapılan analizler, sınırlı bütçeye sahip öğrencilerin maliyet avantajları nedeniyle dijital platformları tercih ettiğini öngören hipotez açısından önemli kanıtlar sunmaktadır. Öğrencilerin dijital platformları sinemaya kıyasla daha ekonomik bulmaları ($\bar{X}=3,62$) ve ekonomik nedenlerle sinemaya gitmediklerini belirtmeleri ($\bar{X}=3,52$), maliyet duyarlılığının izleme platformu tercihinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Aylık harcama bütçesine göre sosyal medya etkisi ($F=3,953$; $p=0,009$), ekonomik etkenler ($F=3,845$; $p=0,010$), izleme motivasyonu ($F=3,855$; $p=0,010$) ve genel görüş-tutum ($F=10,678$; $p<0,001$) alt boyutlarında saptanan anlamlı farklılıklar, gelir düzeyinin izleme davranışını biçimlendiren güçlü bir değişken olduğunu doğrulamaktadır. Tukey HSD karşılaştırmaları, düşük ve orta gelir gruplarının (a ve b) sosyal medya ve ekonomik duyarlılık boyutlarında daha yüksek ortalamalara sahip olduğunu; 2001–3000 TL grubunun (c) ise izleme motivasyonunda en düşük, sinema kültürünün geleceğine ilişkin görüşlerde ise en yüksek ortalamaya sahip olduğunu göstermektedir. 2001–3000 TL gelir grubunun farklı boyutlarda diğer gruplardan ayrışması, ekonomik koşulların yalnızca platform seçimini değil, dijitalleşmeye yönelik genel tutumları da farklılaştırdığını göstermekte ve bu hipotezi güçlü biçimde desteklemektedir.

İzleme motivasyonları alt boyutundaki yüksek ortalamalar ve film/dizi izlemenin bir “ödül” olarak algılanması ($\bar{X}=3,66$), dijital platformların içerik zenginliğinin hızlı ve kısa tüketim odaklı bir eğilime yol açtığını öne süren hipotez kapsamında değerlendirilebilir. Dijital platformların sunduğu içerik zenginliğinin, izlemeyi stresle başa çıkma ve hızlı haz odaklı bir pratiğe dönüştürdüğu görülmektedir. Bu bulgu, kullanıcıların odaklanarak izleme, gündemden kaçış ve hızlı tüketim güdüleriyle aşırı izleme (binge-watching) davranışı sergilediğini ortaya koyan Ateşalp ve Başlar'ın (2020) çalışmasıyla uyumludur. Benzer şekilde, içeriklerin ruh hâline göre seçildiğine ilişkin yüksek

katılım, kişiselleştirilmiş öneri algoritmalarının izleme alışkanlıklarını doğrudan şekillendirdiğini saptayan Sarı ve Türker'in (2021) bulgularını desteklemektedir.

Son olarak, dijital platformların sağladığı esnekliğin sinema salonu deneyimini olumsuz etkilediğini varsayan hipotez bağlamında, bu esnekliğin (evde izlemenin cazip hâle gelmesi, $\bar{X}=3,53$) sinema salonu deneyimini olumsuz etkilediği yönündeki bulgular, genel görüş ve tutumlar alt boyutuyla birlikte değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Öğrencilerin sinema salonlarının yakın gelecekte önemini kaybedebileceği yönündeki güçlü beklentisi ($\bar{X}=3,63$), dijitalleşmenin getirdiği konfor ve erişim kolaylığının geleneksel sinema deneyimini geri plana ittiği değerlendirilmiştir.

Demografik değişkenlere göre yapılan karşılaştırmalı analizler, izleme alışkanlıklarının cinsiyet (izleme motivasyonu hariç), dijital platform üyeliği, yaş, bölüm ve sınıf düzeyinden büyük ölçüde bağımsız olduğunu göstermiştir. Bu sonuç, dijital izleme kültürünün belirli alt gruplarla sınırlı kalmayıp üniversite gençliği genelinde yaygın ve görece türdeş bir nitelik kazandığına işaret etmektedir. Aboneliği olmayan öğrencilerin de benzer davranış sergilemesi, içeriğe ulaşmanın artık ücretli üyelikle sınırlı olmadığını; paylaşımlı hesaplar ve alternatif erişim yollarıyla geniş bir kesime yayıldığını teyit etmektedir. Cinsiyete göre yalnızca izleme motivasyonu alt boyutunda kadın öğrenciler lehine saptanan anlamlı farklılık ise, içerik izlemenin sağladığı rahatlatma ve sosyal paylaşım işlevlerinin kadın öğrenciler için görece daha belirgin olabileceğine dair, ileride araştırılmaya değer bir ipucu sunmaktadır. Bununla birlikte, araştırmanın hipotezlerine ilişkin genel değerlendirme yaptığımızda, beş hipotezden dördü (H1, H2, H3 ve H5) bulgularca desteklenmiş, içerik zenginliğinin hızlı tüketim eğilimine yol açtığını öne süren H4 ise doğrudan davranışsal bir ölçüm bulunmadığından kısmen desteklenmiş olarak değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Buraya kadar sunulan bulgular, dijitalleşmenin Bitlis Eren Üniversitesi öğrencilerinin film izleme örüntülerini hangi yönlerde dönüştürdüğünü, 300 öğrenciden Google Formlar aracılığıyla toplanan verilerle bütünlüklü biçimde ortaya koymuştur. Sonuçlar, dijital platform kullanımının öğrenciler için yalnızca sık başvurulmuş değil, gündelik yaşamın doğal bir bileşeni hâline gelmiş bir alışkanlık olduğunu göstermektedir. Örneklemin neredeyse tamamına yakınının bir dijital aboneliğe sahip olması ve madde ortalamalarının tutarlı biçimde “yüksek” düzeyde yoğunlaşması, bu sonucu açık biçimde desteklemektedir.

Araştırmanın belki de en dikkat çekici bulgusu, öğrencilerin sinema salonlarına yönelik tutumlarında gözlenen çift yönlülüktür. Tutum ile davranış arasındaki bu açık, yani sinemaya değer atfedilirken pratikte ev izlemesinin tercih edilmesi, çalışmanın öne çıkan çelişkisini oluşturmaktadır. Buna göre salonlardaki seyirci azalması, sinemaya duyulan ilginin sönmesinden çok, dijital seçeneklerin eriştiği kolaylık, düşük maliyet ve zaman esnekliğiyle açıklanabilmektedir. Sosyal medyanın izleme kararlarındaki yönlendirici rolü ve ekonomik koşulların belirleyiciliği de bu dönüşümü besleyen birbirini tamamlayan etkenler olarak öne çıkmıştır.

Demografik değişkenlere göre yapılan karşılaştırmalar, izleme alışkanlıklarının cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf düzeyi ve platform üyeliğinden büyük ölçüde bağımsız biçimde yaygınlaştığını göstermiştir. Bu türdeşlik, dijital izleme kültürünün belirli bir alt grupta sınırlı kalmayan kapsayıcı bir niteliğe ulaştığına işaret etmektedir. Bununla birlikte en belirgin farklılaşma aylık harcama bütçesi temelinde ortaya çıkmış; bütçenin yalnızca hangi mecranın seçildiğini belirlemekle kalmayıp dijitalleşmeye bakışı da biçimlendiren bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak araştırmanın hipotezlerinin büyük ölçüde desteklendiği söylenebilir.

Araştırmanın sonuçları hem kuramsal hem de uygulamalı açıdan katkı potansiyeli taşımaktadır. Kuramsal düzeyde çalışma, Türkiye’de üniversite öğrencisi örnekleminde sosyal medya etkisi, ekonomik faktörler ve sinema salonlarına yönelik tutumları bir arada ele alarak literatürdeki bütüncül çalışma eksikliğine katkı sunmaktadır. Uygulamalı düzeyde ise bulgular, sinema sektörünün izleyici çekme stratejilerini yeniden şekillendirmesi açısından yol gösterici niteliktedir. Öğrencilerin sinema deneyimine yönelik olumlu algısını korumaları, salonların öğrenci dostu fiyatlandırma, sosyal medya temelli tanıtım ve deneyim odaklı sunum gibi stratejilerle yeniden ilgi çekebileceğini düşündürmektedir.

Her araştırmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Veriler tek bir üniversitenin öğrencilerinden ve belirli bir zaman diliminde toplandığından, sonuçların tüm üniversite öğrencilerine genellenmesinde temkinli olunmalıdır. Bunun yanında verilerin çevrim içi öz bildirim dayalı olması, yanıtların öznel değerlendirmelerle biçimlenmesine yol açabilir. Ayrıca aşırı izleme (binge-watching) eğilimi kavramsal olarak ele alınmış olmakla birlikte ölçekte bu davranışı doğrudan ölçen bir madde yer almamıştır; dolayısıyla H4 yalnızca dolaylı göstergelerle değerlendirilebilmiştir. Gelecek araştırmaların farklı üniversiteleri ve bölgeleri kapsayan daha geniş örneklerle yürütülmesi, ayrıca nicel verilerin derinlemesine görüşmeler gibi nitel yöntemlerle desteklenerek karma bir desende ele alınması, dijital dönüşümün izleme kültürü üzerindeki etkilerinin daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, dijital platformlar ile sinema salonları arasındaki ilişki bir karşıtlıktan çok, izleyicinin bağlama ve koşullara göre seçim yaptığı tamamlayıcı bir birliktelik olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Ateşalp, S. T., ve Başlar, G. (2020). İnternette Dizi İzleme Pratiklerinin Dönüşümü: Aşırı İzleme (Binge-watching) Üzerine Bir Araştırma. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (32), 108-136.
- Ayerdem, T. İ. (2019). *Türkiye'deki Dijital Medya Platformları ve İzler Kitle Profili* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başer, E., ve Söğütler, T. (2023). Değişen İzleme Eğilimleri Çerçevesinde Dijital Platformlar ve İçerik Reklamları Üzerine Bir İnceleme. *Akdeniz İletişim Dergisi*, (41), 1-26.
- Box Office Türkiye. (2024). *Box Office Yıllık: Yıllara Göre Toplam Seyirci ve Hasılat Sayıları*. Box Office Türkiye. <https://boxofficeturkiye.com/yillik/>
- Cizmeci Ümit, E. (2022). Televizyon İzleyicisinin Dijital Platformlarla Birlikte Değişimi: İzleyicinin Sonu mu? İçinde Y. Küçükalkan (Ed.), *Dijital Çağda Sinema ve Televizyon* (ss. 177-190). Paradigma Akademi Yayınları.
- Er, H. E. (2022). Dijital Platformların İzleyici Alışkanlıkları Üzerindeki Etkisi: Netflix Örneği. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 117-142.
- Hayır, C. (2023). Salonlardan Çevrimiçi Ortamlara: Dijital Sinema Platformlarının Film İzleme Alışkanlıklarına Olan Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 10(2), 801-817.
- Karasar, N. (2024). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (39. Baskı). Nobel Akademik Yayınları.
- KPMG Türkiye. (2024). *Türkiye'de Dijital Yayın Platformları ve Pandeminin Etkileri*. KPMG Türkiye. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/tr/pdf/2020/09/turkiyede-dijital-yayin-platformlari-pandeminin-etkileri.pdf>
- Sarı, Ü., ve Türker, H. (2021). Dijital Platform Kullanıcılarının İzleme Alışkanlıklarına Yönelik Bir Araştırma Örneği: Netflix Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 59-80.
- Toğuşlu, C. (2021). *Dijital Platformlar Sonrası İzleyici Alışkanlıklarının Kuşaklara Göre Değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zengin, F. (2022). Dijital Akış Platformlarının “Yıkıcı” Etkisi: Sinemanın Geleceğine Dair Güncel Tartışmalar ve Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (47), 194-210.

EXTENDED ABSTRACT

The spread of the internet and the transformation initiated by the Web 2.0 era have brought about a profound change in the film sector, just as in many other fields. Digital streaming platforms that emerged during this period attracted considerable interest and, with the mobile convenience and rich content they

offer, became serious rivals to cinema. Already on the rise, these platforms came to be used far more widely during the COVID-19 pandemic, when people were confined to their homes, and their ability to deliver cinema-quality content without leaving one's comfort zone won broad user approval and a steadily growing market share. The growth of services such as Netflix, Amazon Prime, Disney+ and Apple TV+ internationally, alongside domestic platforms in Türkiye such as Blu TV, Puhu TV, Exxen and Gain, has coincided with a measurable decline in cinema attendance: the number of cinema-goers in Türkiye fell from 70 million in 2018 to 12 million in 2020 and recovered only to 31 million by 2023. This study sets out to examine how this transformation has reshaped the film-viewing habits of university students, a group whose experience had not previously been analysed in depth, taking students at Bitlis Eren University as its case.

The general aim of the research is to reveal comprehensively how digital streaming platforms have altered students' cinema-viewing habits. Within this aim, the study seeks to determine which platforms students prefer and what kinds of content they watch, to examine the effect of these platforms on interest in cinema theatres, to analyse the role of social media in film-viewing decisions, to establish how economic conditions shape the choice between platforms and theatres, and to identify the change produced by the abundance of available content. Five hypotheses were tested: that students who consume content intensively on digital platforms go to the cinema less often; that social media interactions play a positive role in viewing decisions; that students with limited budgets prefer digital platforms for cost reasons; that content abundance encourages a tendency towards short and rapid consumption; and that the flexibility of digital platforms negatively affects the cinema-going experience. A review of the literature confirmed that, although the effects of digital platforms on viewing practices have been studied from several angles, holistic quantitative work on a Turkish university student sample that combines social media influence, economic factors, and cinema attendance remains scarce, constituting the study's original contribution.

The research was designed as a quantitative survey. Its population was the province of Bitlis and its sample comprised 300 students aged between eighteen and twenty-five studying at Bitlis Eren University, recruited voluntarily with attention to diversity across gender, age, department and class level. Following a pilot application, a two-part instrument was used: a personal information form and a five-point Likert scale composed of six sub-dimensions covering platform-use habits, cinema preferences and timing, the influence of social media, economic factors, viewing motivations, and general opinions and attitudes. Data were gathered online through Google Forms and analysed with statistical software. The scale's internal consistency was acceptable, with a Cronbach's alpha of .740 across twenty-nine items, and skewness and kurtosis values within acceptable limits justified the use of parametric tests. The independent samples t-test was applied to two-category variables, one-way analysis of variance to variables with more than two categories, and the Tukey test to locate significant differences, with significance set at $p < 0.05$.

The findings showed that digital platform use has become an established, everyday practice among students rather than an exceptional behaviour, with most participants holding at least one active subscription and using these environments actively to discover new genres and productions. The results regarding cinema theatres revealed a striking duality: students strongly affirmed that watching a film in the cinema is a more impressive experience, yet at the same time reported going less often than before and identified digital platforms as the main reason. This gap between a positive attitude towards cinema and the behavioural shift towards home viewing emerged as the study's central contradiction, suggesting that declining attendance reflects not waning interest but the access, comfort, low cost and time flexibility that digital options provide. Social media was found to act as a guiding force in viewing decisions, functioning as a tool for content discovery and agenda-setting through trends, friends' posts and user comments. Economic factors were also influential, with students finding platforms more affordable than the cinema and occasionally turning to pirated content under budget constraints. Viewing itself carried multiple meanings, being perceived as a reward, a means of coping with stress and a shared social experience, while students expressed a cautious, balanced attitude towards digitalisation, appreciating its convenience and cultural variety yet voicing concern that cinema theatres may lose their importance in the near future.

Comparative analyses indicated that viewing habits were largely independent of gender, digital platform membership, age, department and class level, pointing to a relatively homogeneous viewing culture across the student body; the fact that students without a subscription behaved similarly confirms that access is no longer limited to paid membership but spreads through shared accounts and alternative channels. The only significant gender difference appeared in viewing motivation, in favour of female students. By far the most pronounced differentiation arose based on monthly spending budget, where significant differences emerged in the social media, economic factors, viewing motivation, and general opinions dimensions, showing that income shapes not only which medium is chosen but also broader attitudes towards digitalisation and the future of cinema. Overall, four of the five hypotheses were supported, while the hypothesis linking content abundance to rapid consumption was only partially supported because no item directly measured binge-watching behaviour.

The study contributes theoretically by addressing social media influence, economic factors and attitudes towards cinema together within a Turkish university sample, and practically by guiding the sector's audience-attraction strategies, suggesting that the persistence of a positive perception of the cinema experience means theatres might regain interest through student-friendly pricing, social-media-based promotion and experience-oriented presentation. Its limitations include reliance on a single university, a specific time frame and online self-report, as well as the indirect measurement of binge-watching. Future research drawing on broader, multi-site samples and combining quantitative data with qualitative methods in a mixed design would deepen understanding of how digital transformation affects viewing culture. In conclusion, the relationship between digital platforms and cinema theatres is best understood not as an opposition but as a complementary coexistence in which viewers choose according to context and circumstances.

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE KADIN TEMSİLİ: 2009–2024 YEREL SEÇİM VERİLERİ ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Mine KEZER / Doç. Dr. Ayşegül KANBAK

Anahtar Kelimeler	Öz
Siyasette Kadın Temsili Temsil Yerel Yönetimler Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Siyasal Katılım	Bu çalışma, Türkiye'de yerel yönetimlerde kadın temsili 2009, 2014, 2019 ve 2024 yerel seçim verileri üzerinden karşılaştırmalı biçimde incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de kadınlara belediye seçimlerinde 1930, muhtarlık seçimlerinde 1933 ve milletvekili seçimlerinde 1934 yılında seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Uluslararası ölçekte birçok ülkeye kıyasla kadınlara daha erken siyasal haklar tanınmış olmasına rağmen kadınların siyasal alandaki temsil oranlarının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Araştırmada karma yöntem benimsenmiş; TÜİK ve YSK istatistiklerinden elde edilen nicel veriler betimsel istatistik yöntemiyle, Google Akademi, Ulusal Tez Merkezi ve çeşitli akademik veri tabanlarından elde edilen nitel veriler ise doküman analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre yerel yönetimlerde kadın temsil oranları yıllar içinde artış göstermiştir: 2009 yerel seçimlerinde %0,93 olan kadın muhtar oranı 2024 yılında %3,3'e, kadın belediye başkanı oranı ise %0,9'dan %5,5'e yükselmiştir. Bununla birlikte erkeklerin yerel yönetimlerde sayısal üstünlüğünü sürdürdüğü görülmektedir. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel kalıplar ve siyasal yapıdaki yapısal eşitsizlikler kadınların yerel yönetimlerde yeterli düzeyde temsil edilmesini engellemektedir.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 06.06.2026 Kabul Tarihi: 20.06.2026 Yayın Tarihi: 25.06.2026	

WOMEN'S REPRESENTATION IN LOCAL GOVERNMENTS IN TÜRKİYE: A COMPARATIVE ANALYSIS BASED ON THE 2009–2024 LOCAL ELECTION DATA

Keywords	Abstract
Women's Representation in Politics Representation Local Governments Gender Inequality Political Participation	This study aims to examine women's representation in local governments in Türkiye through a comparative analysis of the 2009, 2014, 2019, and 2024 local election data. Women in Türkiye were granted the right to vote and be elected in municipal elections in 1930, in muhtar elections in 1933, and in parliamentary elections in 1934, relatively early compared to many countries internationally, although women's representation in the political sphere has not yet reached a sufficient level. The study adopts a mixed methods approach; quantitative data obtained from TÜİK and YSK statistics were evaluated using descriptive statistical analysis, while qualitative data obtained from Google Scholar, the National Thesis Center, and various academic databases were evaluated through document analysis. According to the findings, women's representation rates in local governments have increased over the years: the rate of female muhtars rose from 0.93% in the 2009 local elections to 3.3% in 2024, while the rate of female mayors increased from 0.9% to 5.5% over the same period. Nevertheless, men continue to maintain their numerical dominance in local governments. As a result, gender roles, cultural patterns, and structural inequalities in the political sphere continue to prevent women from being adequately represented in local governments.
Article Info	
Research Article Received: 20.06.2026 Accepted: 20.06.2026 Published: 25.06.2026	

ETİK BEYANI: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

GİRİŞ

Yerel yönetimler, yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulmuş, tüzel kişiliğe ve belirli ölçüde özerkliğe sahip yönetim birimleridir. Merkezi yönetimin tek elde topladığı karar alma yetkisi, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de uzun süre belirleyici olmuş; ancak Tanzimat sonrası dönemde Batı’dan gelen yerelleşme hareketlerinin etkisiyle Osmanlı İmparatorluğu’nda da yerel yönetim alanında ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte anayasal güvence altına alınan bu yapılar, zamanla daha kurumsal bir nitelik kazanmıştır (Güven, 2023, s.15). Ancak bu dönüşüm süreci, toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, yerel yönetimlerin karar alma mekanizmalarında kadın katılımını ön planda tutan bir anlayışla şekillenmediği görülmektedir. Nitekim yerel siyasetin tarihsel olarak erkek egemen bir yapı içinde örgütlenmiş olması, bugün hâlâ tartışılan temsil sorunlarının arka planını oluşturmaktadır.

1982 Anayasası “idarenin kuruluşu” başlığı altında 126. maddesinde merkezi idareyi, 127. maddesinde ise mahalli idareleri düzenlemektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, md. 126–127). Anayasaya göre mahalli idareler il, belediye ve köy olarak üçe ayrılmakta; karar organları ise genel kanunda belirlenen esaslar çerçevesinde seçmenler tarafından oluşturulan kamu tüzel kişileri olarak tanımlanmaktadır. İl özel idareleri, 5302 sayılı Kanun uyarınca vali, il genel meclisi ve il encümeninden oluşmakta; bu yapı içinde il genel meclisi hem karar hem de denetim işlevini üstlenmektedir. Belediyeler ise tarihsel süreç içinde çok sayıda yasal düzenlemeye konu olmuş; 1984 yılında 3030 sayılı Kanun’la büyükşehir belediyeleri kurularak belediye başkanlığı anlayışında köklü bir dönüşüm yaşanmıştır (Çağdaş, 2011, s. 406-407). Belediye örgütlenmesinde belediye başkanı yürütme organının başında yer alırken belediye meclisi karar alma sürecinin merkezini oluşturmaktadır. Köylerde muhtar ve ihtiyar meclisleri yerel karar alma süreçlerinin temel unsurları olup aynı zamanda yürütme faaliyetlerinin denetlenmesinde de belirleyici bir işlev üstlenmektedir (Kara, 2012, s. 57-60).

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsallaşma sürecinde toplum tarafından inşa edilen bir kategoriyi ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ise bu inşa sürecinde gelenek ve görenekler temelinde kadın ve erkeklere atfedilen davranış kalıpları, beklentiler ve sorumluluklar bütünüdür. Kadınların ev içi işleri, çocuk bakımı gibi özel alanla özdeşleştirilmesi, onların kamusal alana katılımını tarihsel olarak kısıtlayan başlıca etkenlerden birini oluşturmaktadır (Kırışık, 2025, s. 191). Bu çerçevede kadınlar duygusallık ve doğallıkla ilişkilendirilirken erkekler akılçılık ve kamusal alanla özdeşleştirilmiş; söz konusu ayırım kadınların kamusal alana girişini zorlaştıran yapısal bir engele dönüşmüştür (Sancar, 2021, s. 17-19). İş yaşamında da bu örüntünün yansımaları açıkça görülmektedir: kadınların hemşirelik, sekreterlik gibi bakım ve hizmet odaklı, çoğunlukla yarı zamanlı ve esnek işlere yönlendirilmesi beklenirken; erkeklerin yöneticilik ve mühendislik gibi teknik ve otoriter konumlara daha uygun görüldüğü genel bir toplumsal kabul olagelmıştır. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlar için eğitim, istihdam, ücret, kariyer yükselmesi ve siyasal temsil gibi birbirinden farklı alanlarda sistematik eşitsizlikler doğurmaktadır (Kırışık, 2024, s. 196-199).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan yenileşme hareketleri kadınları da etkilemiş; ancak kadınların haklarını kazanması Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte mümkün olmuştur. Bu dönemde kadınların toplumsal hayatın çeşitli alanlarına dahil edilmesi yönünde önemli adımlar atılmış, özellikle 1980’li yıllardan itibaren kadın hareketleri yeni bir ivme kazanarak dönüşüm sürecini derinleştirmiştir (Çoban, 2017, s. 212). Bununla birlikte yasal düzenlemeler kadın-erkek eşitliğini güvence altına almış olsa da sosyo-ekonomik ve siyasal alanda kadınların karşılaştığı sorunlar varlığını sürdürmektedir (Bayburt & Özbey, 2025, s. 54). Bu sorunların en belirgin yansımalarından biri, çalışmanın odağını oluşturan yerel yönetimlerdeki kadın temsildir. Kadınların yerel yönetimdeki temsili, demokratik sistemlerin kapsayıcılığı ve eşitliği açısından oldukça önemlidir. Burada dikkat edilmesi gereken temel husus, kadınların yerel yönetimdeki fiziksel varlığı ile siyasal temsili arasındaki farktır. Kadınların sayısal olarak bu yapılarda yer alması tek başına yeterli değildir; asıl olan karar alma süreçlerine, politika üretimine ve siyasal süreçlere etkin biçimde katılabilmeleridir (Kırışık, 2025, s. 206-212).

Bu çerçevede çalışmanın amacı, Türkiye’de yerel yönetimlerde kadın temsili 2009, 2014, 2019 ve 2024 yerel seçim verileri üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Bu doğrultuda çalışma şu soruların yanıtını aramaktadır: Türkiye’de yerel yönetimlerde kadın temsili 2009-2024 yılları

arasında nasıl bir seyir izlemiştir? Bu seyri belirleyen yapısal, kültürel ve kurumsal etkenler nelerdir? Son dönem yerel seçimlerine bakıldığında kadın temsilde kısmi bir artışın yaşandığı görülmektedir. Özellikle 2024 yerel seçimlerinde kadınların yönetim kademelerinde daha görünür hale gelmesi bu açıdan dikkat çekici olmakla birlikte yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde kadınların hâlâ yeterince temsil edilmediği de açık bir gerçekliktir (Kırışık, 2025, s. 199). Bu çalışma, söz konusu tabloyu seçim verileri üzerinden somutlaştırarak kadınların yerel yönetimlerdeki hem sayısal varlığını hem de niteliksel temsilini ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylelikle kadın temsiline yalnızca yasal güvencelerle sağlanamayacağı; yapısal, kültürel ve kurumsal engellerin bu süreç üzerinde belirleyici bir rol oynadığı gösterilecektir. Çalışmada karma yöntem benimsenmiş; veriler doküman analizi tekniğiyle TÜİK, YSK ve ilgili akademik kaynaklardan elde edilerek betimsel istatistik yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu doğrultuda çalışma; kavramsal ve kuramsal çerçevenin ele alındığı birinci bölümün ardından Türkiye'de yerel yönetimlerde kadın temsiline ilişkin yasal ve siyasi arka planı, seçim verilerini ve bu verilerin karşılaştırmalı analizini sunmakta; son bölümde ise elde edilen bulgular değerlendirilerek sonuç ve önerilerle tamamlanmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Temsil Kavramı

Temsil kavramına ilişkin literatürde birçok farklı tanımlama mevcuttur. Kavramın kökeni, Latince "var etmek, ortaya çıkarmak veya yeniden sunmak" anlamlarını taşıyan *representare* sözcüğüne dayanmaktadır. Bu anlamıyla temsil kavramına Roma döneminde karşılaşılmış; ancak bu dönemde kavram herhangi bir kişinin Roma İmparatorluğu'nu temsil etmesiyle ilişkilendirilmeksizin daha çok dinî ve tiyatro ritüelleri bağlamında kullanılmıştır. Robert Dahl ise temsili "*demokrasinin bir icadı olarak değil, Orta Çağ'da monarşik ve aristokratik devletlerin icadı*" şeklinde tanımlamaktadır (Dahl, 1993, akt. Yusuf Eraslan, 2022, s. 203) Roma geleneğinden beslenen temsil kavramı Orta Çağ'da *representare* aracılığıyla siyasi bir nitelik kazanmış ve birey adına konuşma ile hareket etme anlamını almıştır (Gürleyen, 2012, s. 19).

Temsil kavramı yalnızca seçilmiş aktörlerin varlığı ile sınırlı değildir. Aynı zamanda temsilcilerin seçmenine ne ölçüde bağlı kalacağı ya da ne ölçüde bağımsız hareket edebileceği gibi önemli kuramsal tartışmaları da kapsamaktadır. Bu bağlamda temsil, hesap verilebilirlik ile kamu yararı arasında denge kurulmasını gerektiren çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Heywood, 2022, s. 325-326).

1.2. Siyasi Temsil Kavramı

Siyaset kavramının doğduğu dönem olarak kabul edilen Antik Yunan'da temsil kavramına karşılık gelen bir sözcük bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu dönemde temsil olgusunun uygulandığı çeşitli kurumların var olduğu düşünüldüğünde, siyasi temsil kavramının Antik Yunan'a büsbütün yabancı olduğunu söylemek de doğru olmayacaktır. Temsil kavramı siyasi bir anlam kazandıkça "halkın temsili" boyutunu da içerecek biçimde genişlemiştir (Pitkin, 2014, s. 233-244).

Vatandaşların görüş ve taleplerini kamu politikası oluşturma süreçlerine taşıma işlevi olarak tanımlanabilecek siyasi temsil; siyasi aktörlerin başkaları adına konuştuğu, haklarını savunduğu ve onlar adına hareket ettiği her durumda somutlaşmaktadır. Tüm vatandaşların yönetime doğrudan katılmasının mümkün olmadığı modern toplumlarda siyasi temsil, vatandaşlar tarafından seçilen kişiler aracılığıyla işlemekte; parlamentolar ve yerel meclisler bu temsiline gerçekleştirildiği başlıca kurumsal mekanizmaları oluşturmaktadır (Mert & Ünsal, 2022, s. 37).

Temsil kavramının modern siyasi anlamını kazanması, 12. yüzyıldan 21. yüzyıla uzanan uzun bir tarihsel sürecin ürünüdür (Örs, 2006, s. 7). Siyasi temsiline kökeni aslında Orta Çağ'ın monarşik ve aristokratik yönetim kurumlarına dayanmakta olup ilk örneklerine Fransa ve İngiltere'de savaş kararı alma, vergi toplama gibi amaçlarla bir araya gelen meclis toplantılarında rastlanmaktadır. Aydınlanma döneminde ise temsil, feodal bir danışma işlevinden çıkarak yetki devri ile egemenlik tartışmalarının merkezine taşınmıştır. Bu dönüşümde Hobbes, Locke, Rousseau ve Burke gibi düşünürlerin etkileri belirleyici olmuştur. Hobbes, temsiline modern anlamda sistematik hale getiren ilk kuramcılardan olarak temsiline bir yetki devri işlemi şeklinde tanımlamış; temsilciyi ise eyleme yetkili olan birinin adına hareket eden yapay bir kişilik olarak nitelendirmiştir (Hobbes, 2007, s. 127-129). Rousseau ise egemenliğin

devredilmezliği ilkesinden hareketle temsili demokrasiye eleştirel bir gözle yaklaşmış; halkın yalnızca seçim anında özgürleştiğini, seçimin ardından yeniden bir bağımlılık ilişkisine girdiğini ileri sürmüştür (Rousseau, akt. Şeker, 2026, s. 120–121).

1.3. Temsil Türleri

Temsil olgusunun farklı boyutlara sahip olması, konunun çeşitli açılardan ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Temsil ilişkisinin kapsamı ve niteliği doğrultusunda ortaya çıkan bu farklılıklar, temsil türlerinin sınıflandırılmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle temsil türlerinin ayrı başlıklar altında incelenmesi, konunun daha anlaşılır ve sistematik bir biçimde değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

1.3.1. Betimsel (Betimleyici) temsil

Betimsel temsil yaklaşımı, temsilciler ile temsil edilenler arasındaki ilişkinin; cinsiyet, etnik köken, yaş ve coğrafi aidiyet gibi sosyo-demografik özellikler temelinde kurulduğu bir temsil anlayışını ifade etmektedir (Özkan, 2020, s. 71-73). Bu yaklaşımda temsil ilişkisinin odağında, temsilcinin gerçekleştirdiği eylemlerden ziyade sahip olduğu toplumsal nitelikler yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, betimleyici temsil anlayışı temsilcinin icraatlarından çok, hangi toplumsal özellikleri taşıdığına odaklanmaktadır.

Bu çerçevede, temsilcilerin toplum içindeki çeşitliliği ne ölçüde yansıttığı belirleyici bir unsur olarak kabul edilmektedir. Betimleyici temsil anlayışına göre temsilciler, toplum adına hareket etmelerinden ziyade, toplumun farklı kesimlerine benzerlikleri ölçüsünde temsil işlevi üstlenmektedir. Dolayısıyla burada esas mesele, yasama organının gerçekleştirdiği faaliyetlerden çok, temsilciler meclisinin hangi toplumsal bileşimi yansıttığıdır (Örs, 2006, s. 10-11).

Betimleyici temsil yaklaşımı, temsilci meclisin toplumu bir “ayna” ya da “portre” gibi yansıtmaması gerektiği varsayımına dayanmaktadır. Bu doğrultuda John Adams temsilci meclisini halkın ayrıntılı bir portresi olarak tanımlarken, James Wilson ise meclisin halkın sesini doğru ve eksiksiz biçimde yansıtmaması gerektiğini savunmaktadır (Pitkin, 2014, s. 59-60).

Bu teorik çerçeve, Hanna Fenichel Pitkin tarafından geliştirilen temsil kuramı içerisinde “betimleyici temsil” başlığı altında sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Pitkin’e göre betimleyici temsil, temsilcinin temsil edilenlerle eylemleri bakımından değil, sahip olduğu nitelikler bakımından benzerlik göstermesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle betimleyici temsil, temsilcinin davranışlarından çok, toplumsal konumu ve kimliği üzerinden tanımlanan bir temsil türü olarak değerlendirilmektedir.

1.3.2. Biçimsel (Formal) temsil

Temsil kavramının kapsamlı ve sağlıklı biçimde analiz edilebilmesi için, bu kavramın farklı boyutlarının birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayan Hanna Fenichel Pitkin, temsili mümkün kılan ve görünür hale getiren unsurların öncelikle biçimsel nitelik taşıdığını belirtmektedir. Bu çerçevede biçimsel temsil yaklaşımı, temsil ilişkisinin temsilcinin bireysel özelliklerinden ziyade, bu ilişkinin hangi kurumsal düzenlemeler ve hukuki çerçeve içerisinde kurulduğuna odaklanmaktadır.

Pitkin, temsilin biçimsel boyutunu açıklamak amacıyla yetkilendirme ve hesap verebilirlik olmak üzere iki temel unsurdan oluşan bir kavramsallaştırma geliştirmektedir. Buna göre yetkilendirme, temsilcinin seçimler aracılığıyla temsil edilenler adına hareket etme yetkisini elde etmesini ifade ederken; hesap verebilirlik ise temsilcinin bu yetkiyi kullanma biçimi dolayısıyla temsil edilenlere karşı sorumlu olmasını gerektirmektedir.

Dolayısıyla biçimsel temsil anlayışı, temsilcinin hangi eylemleri gerçekleştirdiğinden ya da hangi çıkarları savunduğundan çok, temsil ilişkisinin hangi usuller ve kurumsal mekanizmalar çerçevesinde kurulduğuna odaklanan bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Özkan, 2020, s. 68–72).

1.3.3. Sembolik Temsil

Sembolik temsil yaklaşımı, siyasal temsilin çeşitli semboller aracılığıyla kurulduğunu ileri sürmektedir. Bu anlayışta temsil ilişkisi, anlamların semboller üzerinden iletilmesi yoluyla şekillenmekte; bayrak, amblem ve siyasal figürler bu sürecin başlıca araçları arasında yer almaktadır.

Bununla birlikte semboller, somut bir nesneyi doğrudan yansıtmaktan ziyade, duygu, düşünce ve değer gibi soyut anlamları çağrıştırma işlevi görmektedir.

Pierre Bourdieu'ye göre sembolik temsil, yalnızca temsilciler ile temsil edilenler arasındaki ilişki üzerinden değil, aynı zamanda temsilciler arasındaki rekabet dinamikleri çerçevesinde de şekillenmektedir. Siyasal aktörler, kendi çıkarlarına uygun dünya tasavvurlarını yerleştirmek ve meşrulaştırmak amacıyla sembolik mücadelelere girişmekte; bu süreçte temsil, gerçekliğin basit bir yansıması olmaktan ziyade anlamların inşa edilmesi süreci olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda toplumsal sınıflar ve kimlikler, önceden verilmiş sabit yapılar olmaktan çok, sembolik süreçler aracılığıyla inşa edilen olgular olarak değerlendirilmektedir. Bourdieu ayrıca "kâğıt üzerindeki sınıflar" ile pratikte oluşan sınıflar arasındaki ayrımın etnik ve bölgesel kimlikler açısından da geçerli olduğunu vurgulamakta; toplumsal grupların oluşumunu sembolik temsil üzerinden yürütülen bir tanımlama mücadelesi olarak ele almaktadır (Stokke & Selboe, 2009, s. 63–67).

Bu çerçevede bazı semboller hem temsil etme hem de sembolleştirme işlevini eş zamanlı olarak yerine getirebilmektedir. Örneğin Türk bayrağı, Türkiye'yi temsil etmesinin yanı sıra, ülkenin birlik ve bütünlüğü ile bölünmezliğine ilişkin değerleri de sembolik düzlemde ifade etmektedir. Bununla birlikte semboller, temsil edilen olguya dair açıklayıcı ve doğrudan bilgi sunmamakta; temsil edilenin hangi niteliklere sahip olduğuna ilişkin içerik taşımamaktadır. Bu nedenle semboller, temsil edilen hakkında çıkarım yapmaya elverişli bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilmemektedir. Bu yönüyle sembolik temsil, betimleyici temsilden açık biçimde ayrılmaktadır. Betimleyici temsilde topluma ilişkin özelliklerin ne ölçüde yansıtıldığı önem taşırken, sembolik temsilde doğru, eksik ya da tam temsil gibi değerlendirmelerden söz etmek mümkün değildir (Örs, 2006, s. 10–13).

1.3.4. Maddi (Substantive) temsil

Hanna Fenichel Pitkin, maddi temsili yalnızca başkaları adına hareket etmekle sınırlı olmayan; bu eylemlerin temsil edilenlerin çıkarları doğrultusunda gerçekleştirilmesini de içeren bir süreç olarak ele almaktadır. Bu bağlamda temsil, pasif bir "yerine geçme" durumundan ziyade aktif bir eylem niteliği taşımakta; ancak her başkası adına yapılan faaliyet temsil olarak değerlendirilmemektedir. Temsili diğer eylem türlerinden ayıran temel unsur, temsilcinin temsil edilenlerin menfaatlerini gözetme yükümlülüğüdür (Pitkin, 2014, s. 102–138).

Pitkin'e göre temsil ilişkisi, temsilcinin temsil edilenlere karşı sorumluluk taşıdığı ve eylemlerinin sonuçları bakımından hesap verebilir olduğu bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte temsilci, yalnızca verilen talimatları uygulayan pasif bir aktör değil; belirli bir özerklik çerçevesinde hareket eden ve temsil edilenlerin çıkarlarını yorumlayarak karar alabilen etkin bir özne konumundadır. Bu yönüyle maddi temsil, temsilcinin kimliğinden ziyade nasıl hareket ettiğine ve temsil edilenlerin yararını ne ölçüde gözettiğine odaklanan, eylem temelli bir temsil anlayışını ifade etmektedir (Pitkin, 2014, s. 108–140).

Taşkın'ın çalışmasına göre Türkiye'de kadın milletvekili sayısındaki artış, betimleyici temsili güçlendirmekle birlikte, bu artışın maddi temsile aynı ölçüde yansımadağı görülmektedir. Parlamentodaki faaliyetler incelendiğinde, kadın milletvekillerinin müdahalelerinin yalnızca sınırlı bir kısmının kadın ve çocuk sorunlarına odaklandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, siyasal alanda yalnızca sayısal temsilin yeterli olmadığını; kadınların çıkarlarının etkin biçimde savunulabilmesi için maddi temsilin belirleyici bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Taşkın, 2021, s. 16-18).

1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Siyasal Katılım

Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı, bireyin kadın ya da erkek olarak konumlandırılmasına ilişkin anlamların toplumsal ve kültürel yapı tarafından nasıl üretildiğini ifade etmektedir. Bu yönüyle toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıklardan ziyade kültürel normlar ve değerler tarafından şekillenen; bireylerin tutumlarını, davranışlarını ve kimlik algılarını belirleyen sosyal bir inşa süreci olarak ele alınmaktadır. Erkeksi ya da kadınsı olarak tanımlanan özellikler, doğuştan gelen biyolojik niteliklerin ötesinde, toplumsal ve psikolojik süreçler aracılığıyla oluşan psiko-sosyal özellikler olarak değerlendirilmektedir (Özalp, 2016, s. 14-15).

Toplumsal cinsiyetin bireylere yüklediği rol ve beklentiler, toplumsal yaşamın farklı alanlarında kadınlar ve erkekler arasında belirli bir iş bölümünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu çerçevede bireyler, kadınlık ya da erkeklik kimliği üzerinden tanımlanmakta ve bu kimliklere atfedilen kültürel rol ve sorumlulukları yerine getirmeleri beklenmektedir. Kadınlık ve erkeklik üzerinden inşa edilen bu kimlikler, belirli görev ve sorumlulukların içselleştirilmesine yol açmaktadır. Nitekim erkeklerin ailenin geçimini sağlama ve hane içinde söz sahibi olma rolüyle ilişkilendirilmesi; kadınların ise ev içi emek ve çocuk bakımı gibi alanlara yönlendirilmesi, toplumsal cinsiyet temelli rol dağılımının tipik örneklerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kadının özel alanla sınırlandırılması ve erkeğin kamusal, sosyal ve siyasal alanla özdeşleştirilmesi, kültürel olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet yapısının bir yansımasıdır (Nezami, 2019, s. 5-7).

Türkiye’de kadınlar ve erkekler, toplumsal yaşamın farklı alanlarında edindikleri deneyimler bakımından belirgin biçimde ayrılmaktadır. Bu farklılaşma, özellikle siyasal alan söz konusu olduğunda daha görünür hâle gelmektedir. Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların siyasal yaşama katılım düzeylerinin daha düşük olduğu; siyasete yönelme motivasyonlarının ve siyasal konulara ilişkin tutumlarının farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu durum, yaş, eğitim düzeyi, çalışma hayatına katılım, sosyal haklara erişim ve çevresel koşullar gibi çeşitli değişkenlerle birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı bir çerçeveye oturmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, siyasal kültür ve sosyo-ekonomik koşulların yanı sıra bireylerin siyasal ilgileri ve bakış açıları da kadınların siyasal süreçlerle kurdukları ilişkiyi şekillendiren başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda kadınların siyasal katılımını sınırlayan engellerin önemli bir kısmının bireysel tercihlerden ziyade toplumsal cinsiyet temelli yapılardan kaynaklandığı görülmektedir (Özalp, 2016, s. 33-35).

Türkiye’de milletvekili seçimleri incelendiğinde, kadın milletvekili sayısında geçmiş dönemlere kıyasla belirli bir artış olduğu görülmektedir. Ancak bu artışa rağmen kadınların parlamentodaki temsil oranının erkeklere kıyasla hâlen sınırlı olduğu dikkat çekmektedir (Arat & Dursunoğlu, 2025, s. 490-491). Kadınların siyaset, yönetim ve çalışma yaşamı gibi kamusal alanlarda görünürliğini sınırlayan geleneksel yaklaşımlar, bu alandaki varlıklarını etkileyen kültürel söylemler üretmektedir. Siyasetin erkeklere ait bir alan olarak algılanmasına işaret eden bu anlayış, kadınların siyasal süreçlerde geri planda kalmasına zemin hazırlamaktadır. Bununla birlikte yerel yönetimler düzeyinde yapılan bazı çalışmalar, bu algının mutlak olmadığını da ortaya koymaktadır. Nitekim 2004 yılında göreve başlayan kadın belediye başkanlarına ilişkin değerlendirmeler, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların sorumluluklarını artırmakla birlikte siyasal ve yönetsel süreçlere katılımlarını doğrudan engelleyen bir unsur olarak görülmediğini göstermektedir (Negiz & Üçer, 2012, s. 14-17).

Bu çerçevede toplumsal cinsiyet temelli rollerin siyasal katılım üzerindeki etkisi, kadınların temsiline ilişkin tartışmaların da temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadınların siyasal temsili yalnızca sayısal artış üzerinden değil, karar alma süreçlerine etkin katılım imkânları bağlamında değerlendirilmelidir.

1.5. Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili

Kadınların siyasetteki temsili tarihsel olarak erkek egemenliğinin belirleyici olduğu bir süreç içinde şekillenmiş ve bugün de tartışılmaya devam eden bir mesele olmayı sürdürmektedir. Feminist dalgaların yükselmesiyle birlikte kadınlar 1800’lerden bu yana kamusal alanda var olma mücadelesi vermekte; eşit haklara kavuşmak ve cinsiyet eşitsizliğine son vermek için çaba sarf etmektedir. Tüm bu mücadelelere karşın kadınlar karar alma süreçlerinde hala eksik temsil edilmekte, siyasetteki ataerkil düşünce yapısı da varlığını korumaktadır (Mert & Ünsal, 2022, s. 39).

Türkiye’de kadınların siyasi alandaki konumları ülkenin tarihsel ve toplumsal dinamikleri çerçevesinde biçimlenmiştir (Arslan, 2012, s. 71). Bu süreç üç temel aşamada ele alınabilir: 20 Mart 1930’da kadınlara yerel seçimlere katılabilme hakkının tanınması; 28 Ekim 1933’te ihtiyar heyeti ve muhtar seçimlerine katılım hakkının verilmesi; 4 Aralık 1934’te ise milletvekili seçme ve seçilme hakkının yasal güvenceye kavuşturulması (Bekmezci, 2024, s. 42). Bunların yanı sıra, yasal kazanımlarının yerel yönetimlerde dengeli bir temsile dönüşmediği görülmektedir. Son yıllara ait verilere bakıldığında, kadınların yerel yönetim organlarındaki varlığının ve temsiline sınırlı kalmaya devam ettiği anlaşılmaktadır (Kırışık, 2025, s. 199).

Kadınların siyasete katılımı önünde yapısal, kurumsal ve kültürel olmak üzere birbiriyle bağlantılı üç tür engel bulunmaktadır. Yapısal engeller kadınların sosyal ve ekonomik dezavantajlı konumlarından kaynaklanırken; kurumsal engeller seçim sistemleri, parti yapıları ve aday belirleme süreçlerindeki eşitsizliklerden beslenmektedir. Kültürel engeller ise ataerkil değerler çerçevesinde şekillenen toplumsal cinsiyet normlarından ve kadına biçilen rollerden kaynaklanmaktadır (Kantar vd., 2025, s. 186). 1980 sonrası dönemde yaşanan toplumsal ve ekonomik dönüşümler kadınların kamusal alandaki görünürlüğünü artırmış; ancak bu görünürlük yerel siyasete yeterince yansımamıştır (Belli, 2015, 75).

Literatürde kadınların siyasal temsillerinin önündeki engellerden biri olarak öne çıkan tokenizm kavramı da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Tokenizm; azınlık konumundaki grupların eşitlik görüntüsü vermek amacıyla sembolik düzeyde sisteme dahil edilmesini ifade etmekte olup kadınlar söz konusu olduğunda sayısal varlığın etkin siyasal katılımın önüne geçirilmesi biçiminde tezahür etmektedir. Bu durumun bir uzantısı olan sembolik temsil ise toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini meşrulaştırma işlevi görmektedir (Değirmenci, 2022, s. 419-420).

Kadınların siyasete katılım düzeylerinin erkeklere kıyasla daha düşük kalmasını açıklamaya yönelik üç hipotez öne sürülmektedir. İlk hipoteze göre kadınların sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı konumda olmaları siyasi yaşama katılımlarını kısıtlamaktadır. İkinci hipoteze göre düşük sosyo-ekonomik koşullar siyasi ilgi, bilgi ve etkinlik bakımından da sınırlı kaynaklara yol açmaktadır. Üçüncü hipoteze göre ise kadınlara yüklenen aile ve ev merkezli toplumsal roller, siyasal katılımın önünde yapısal bir engel oluşturmaktadır (Kalaycıoğlu, 1984, s.19-20). Öte yandan kadınları düşük temsili aynı zamanda rol model eksikliğini de beraberinde getirmektedir. Liderlik konumlarındaki kadınların görünürlüğü genç kuşaklar için ilham kaynağı işlevi görmektedir; bu görünürlüğün artması kadınların siyasete ve kamu yönetimine katılımını da olumlu yönde etkilemektedir (Alp, 2023, s. 205-209).

Türkiye'de kadınlara siyasi hakların görece erken bir tarihte tanınmış olması, yerel yönetimlerde eşit ve etkin bir temsili kendiliğinden sağlayamamıştır. Kadın temsiline önündeki sorunlar yalnızca siyasi haklarla sınırlı olmayıp toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel değerler ve yapısal eşitsizlikler gibi birbirini besleyen çok katmanlı bir sorun alanına işaret etmektedir.

2. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE KADIN TEMSİLİNE İLİŞKİN YASAL ÇERÇEVE

Türkiye'de kadınların yerel yönetimlerde siyasal yaşama katılımı, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çeşitli güvencelerle desteklenmektedir. Ulusal mevzuat açısından temel dayanak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. Maddesidir.¹ Söz konusu madde, kadınlar ile erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu hükme bağlamakta ve devlete bu eşitliğin fiilen hayata geçirilmesi yönünde sorumluluk yüklemektedir. 2004 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliğiyle maddeye eklenen hükümle, eşitliği sağlamaya yönelik pozitif tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı açıkça belirtilmiş; bu düzenleme pozitif ayrımcılık uygulamalarının anayasal temelini oluşturmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, md. 10).

Anayasa'nın 67. Maddesi² ise, vatandaşlara seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı tanıyarak kadınların yerel yönetimlerde aday olma ve siyasal süreçlere katılma haklarını güvence altına almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, md. 67). Bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, kadınların siyasal katılımına ilişkin anayasal güvencenin yalnızca biçimsel bir eşitliği değil, aynı zamanda fiilî eşitliği sağlamaya yönelik bir yaklaşımı da içerdiği görülmektedir.

¹ T.C. Anayasası- Madde 10- "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz..." (Anayasa, 1982, md.10).

² Madde 67- "Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir....." (Anayasa, 1982, md.67).

Uluslararası düzeyde ise Türkiye'nin 1985 yılında onayladığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), siyasal ve kamusal yaşama katılım dahil tüm alanlarda kadın-erkek eşitliğini sağlamayı devlet yükümlülüğü olarak tanımlamaktadır. CEDAW'ın 7. maddesi³ özellikle kadınların seçme ve seçilme hakkı ile kamu politikası oluşturma süreçlerine katılımını güvence altına almaktadır (CEDAW, 1979, md. 7). Bunun yanı sıra Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı da yerel demokrasi de katılımı temel bir ilke olarak benimsemektedir. Bununla birlikte, söz konusu yasal düzenlemelerin pratiğe yansımaları oldukça sınırlı kalmaktadır. Pitkin'in (2014) biçimsel temsil yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, yasal güvenceler temsil ilişkisinin kurulabilmesi için gerekli zemini sağlamakla birlikte tek başına yeterli olmamaktadır.

2.1. Seçim Mevzuatı ve Kota Düzenlemeleri

Türkiye'de seçimler d'Hondt yöntemiyle uygulanan nispi temsil sistemine dayanmaktadır. Nispi temsil, siyasal partilerin aldıkları oy oranlarıyla orantılı biçimde yasama organında temsil edilmelerini esas alır (Heywood, 2022, s. 336). Kapalı liste sisteminde kadın adayların liste sıralamasındaki konumu seçilme şanslarını doğrudan belirlemektedir. Bağlayıcı bir kota mekanizmasının yokluğunda partiler kadın adayları listeye dahil etmekle birlikte çoğunlukla seçilebilir sıralara yerleştirmemektedir. Bu durum, bir sonraki bölümde ele alınan kota tartışmasının temel arka planını oluşturmaktadır. Türkiye'de seçim mevzuatı incelendiğinde, kadınların siyasal temsiline yönelik doğrudan ve bağlayıcı düzenlemelerin sınırlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, kadınların temsiline ilişkin özel bir düzenleme içermemekte; seçim sistemi cinsiyet açısından tarafsız bir yapıda kurgulanmış görünmektedir (2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 1983; 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 1961). Yerel seçimleri (belediye başkanı, belediye meclisi, il genel meclisi ve muhtarlıklar) düzenleyen 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun da benzer biçimde kadın adaylığını teşvik edici ya da zorunlu kılan herhangi bir mekanizma öngörmemektedir (2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Kanunu, 1984). Türkiye'de seçim süreçlerinde uygulanması zorunlu olan yasal bir cinsiyet kotası mekanizması bulunmamaktadır (Equal Future Eurasia, 2025).

Bu durum, seçim sisteminin cinsiyet açısından tarafsız bir yapıda kurgulandığını göstermekle birlikte, kadınların siyasal temsiline yönelik özel destek mekanizmalarının mevzuat düzeyinde sınırlı kaldığına işaret etmektedir. Bağlayıcı yasal düzenlemenin yokluğunda kadın temsili büyük ölçüde siyasi partilerin gönüllü tercihlerine bırakılmaktadır. Bu durum, partiler arasında belirgin eşitsizliklere yol açmaktadır. DEM Parti, parti tüzüğünde eş başkanlık ilkesini ve aday listelerinde %50 cinsiyet kotasını bağlayıcı biçimde düzenlemiştir; bu uygulamanın somut sonucu olarak 2024 yerel seçimlerinde seçilen kadın oranı %44,6'ya ulaşmıştır. CHP de benzer doğrultuda gönüllü kota uygulamalarına başvurmakla birlikte bu oran %9,2 ile sınırlı kalmıştır. Buna karşın AKP (%2,5) ve MHP (%0,8) gibi partilerde kadın temsiline son derece düşük seyretmesi, gönüllü uygulamaların partiden partiye nasıl farklılaştığını ve dolayısıyla sistematik bir etki yaratmaktan uzak kaldığını açıkça ortaya koymaktadır.

Bu tablo, Pitkin'in (2014) biçimsel temsil yaklaşımı bağlamında değerlendirildiğinde özellikle anlam kazanmaktadır. Biçimsel temsil, temsil ilişkisinin hangi kurumsal mekanizmalar çerçevesinde kurulduğuna odaklanmakta; yasal düzenlemelerin ve parti içi kuralların temsil örüntülerini doğrudan biçimlendirdiğini öne çıkarmaktadır. Türkiye örneği, bağlayıcı bir yasal çerçeve olmaksızın kadın temsiline ilişkin ilerlemenin büyük ölçüde parti politikalarına — dolayısıyla konjonktürel ve değişken bir etkene — tabi kaldığını göstermektedir. Uluslararası karşılaştırmalar da bu tespiti destekler niteliktedir:

³ Cedaw Sözleşmesi, Madde 7 - Politika ve kamu hayatında ayrımcılığın önlenmesi Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır :a) Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek;b) Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek;c) Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak (Cedaw, 1979, md.7).

yasal cinsiyet kotası uygulayan ülkelerin yerel yönetimlerde sistematik olarak daha yüksek kadın temsil oranlarına ulaştığı, kotanın olmadığı ülkelerde ise ilerlemenin yavaş ve dalgalı bir seyir izlediği gözlemlenmektedir (Kantar vd., 2025; Kırışık, 2025). Bu çerçevede Türkiye'de yerel yönetimlerde kadın temsilinin kalıcı biçimde güçlendirilebilmesi için gönüllü parti uygulamalarının ötesine geçen, seçim mevzuatına entegre edilmiş bağlayıcı düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

2.2. Siyasi Partiler Kanunu ve Parti İçi Düzenlemeler

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, kadınların siyasal temsiline, aday belirleme süreçlerinde cinsiyet dengesine ya da kadın kollarının yapısına ilişkin özel ve bağlayıcı herhangi bir düzenleme içermemektedir. Aday belirleme usulleri ile parti içi örgütlenme biçimleri büyük ölçüde partilerin kendi tüzüklerine ve genel kurul kararlarına bırakılmış; bu durum, kadın temsiline partiler arasında belirgin farklılıkların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Siyasi Partiler Kanunu, 1983, md. 7–20).

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, söz konusu yasal düzenlemenin siyasi partilere tanıdığı geniş takdir yetkisi, kadınların siyasal temsili bakımından hem olanaklar hem de önemli sınırlılıklar barındıran bir yapı ortaya koymaktadır. Her ne kadar partilere kendi iç düzenlemelerini belirleme imkânı tanınmış olsa da, bu durum kadınların karar alma mekanizmalarına eşit ve etkin katılımını güvence altına almamaktadır. Aksine, bağlayıcı ve standartlaştırılmış düzenlemelerin bulunmaması, kadınların siyasal süreçlerdeki konumunun büyük ölçüde parti içi güç dengeleri ve yönetim tercihleri tarafından belirlenmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, kadınların siyasal temsiline ilişkin gelişmelerin yalnızca yasal çerçeve ile sınırlı olmadığı; aynı zamanda parti içi demokrasi anlayışı, kurumsal yapı ve uygulama pratikleriyle doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

2.3. Uluslararası Yükümlülükler ve Türkiye' nin Uyum

Türkiye, kadınların siyasal ve kamusal yaşama katılımını güvence altına alan çeşitli uluslararası belgelere taraf olmuştur. Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca bu belgeler iç hukukta doğrudan uygulanabilir nitelik taşımakta; yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen uluslararası normların ulusal mevzuata yansımaları için hukuki bir zemin oluşturmaktadır.

Bu çerçevede en temel uluslararası dayanak, Türkiye'nin 1985 yılında onayladığı CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)'dir. Sözleşmenin 7. maddesi, devletlerin kadınların seçme ve seçilme hakkı ile kamu politikası oluşturma süreçlerine katılımını güvence altına almasını zorunlu kılmaktadır (CEDAW, 1979, md. 7). Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ise kadınların karar alma mekanizmalarına katılımını yalnızca bir eşitlik meselesi olarak değil, kalkınma ve demokratik yönetim açısından da zorunlu bir koşul olarak tanımlamakta; bu alanda %30'luk temsil eşliğini küresel bir referans ölçütü olarak öne çıkarmaktadır (BM, 1995, akt. CEİD, 2021, s. 83). Buna karşın, pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kadınların üst düzey karar alma mekanizmalarında yeterli düzeyde temsil edilemediği görülmektedir. Bu durum, kadınların siyasal süreçlere katılımını sınırlayan yapısal ve kültürel engellerin varlığını ortaya koymakta ve uluslararası normatif hedefler ile uygulamadaki gerçeklik arasında önemli bir fark bulunduğunu göstermektedir.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı da yerel halkın yönetime etkin katılımını temel ilke olarak benimsemekte; bu durum dolaylı biçimde kadınların yerel düzeyde temsili için normatif bir zemin sunmaktadır (Avrupa Konseyi, 1985). Her ne kadar belgede cinsiyet eşitliğine ilişkin doğrudan ve bağlayıcı düzenlemeler yer almasa da, katılımcı demokrasi anlayışı çerçevesinde tüm bireylerin karar alma süreçlerine dahil edilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Yerel yönetimlere eşitlik odaklı politika üretme sorumluluğu yükleyen Avrupa Kentsel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı da bu çerçevede önemli bir referans olarak değerlendirilmektedir (Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı [TAPV], 2019, s. 11).

Bununla birlikte normatif çerçeve ile uygulamadaki gerçeklik arasında derin bir uçurum bulunmaktadır. CEDAW Komitesi, Türkiye'ye yönelik sonuç gözlemlerinde kadınların siyasal ve kamusal yaşama katılımının artırılması için geçici özel tedbirlerin hayata geçirilmesini defalarca tavsiye etmiş; ancak bu tavsiyelerin yerel yönetim seçimlerine yönelik somut düzenlemelere dönüşmediği

görülmektedir (CEİD, 2021, s. 83). Nitekim 2024 yılı itibarıyla hiçbir yerel yönetim kademesinde kadın temsil oranının %17'yi aşamamış olması, Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri ile yerel siyasi pratik arasındaki mesafenin hâlâ kapanmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, uluslararası normların iç hukuka ve uygulamaya yansımalarının büyük ölçüde siyasi iradeye ve bağlayıcı mekanizmaların varlığına bağlı olduğunu göstermektedir (Kırışık, 2025; Kantar vd., 2025).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, Türkiye'de yerel yönetimlerde kadın temsiline seçim verileri üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Karma yöntem benimsenmiş olup nicel veriler betimsel istatistik yöntemiyle, nitel veriler ise doküman analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında yerel seçimlere ilişkin resmi veriler, istatistikler, siyasi partilerin aday dağılımları ve konuya ilişkin yazılı kaynaklar incelenmiştir.

Doküman analizi modeli, mevcut yazılı ve görsel materyallerin sistemli biçimde incelenmesine dayalı bir araştırma yaklaşımıdır. Belgesel tarama olarak da bilinen bu yöntemde, var olan kayıt ve belgeler incelenmekte ve veriler elde edilmektedir. Kısacası araştırma konusu hakkında diğer kişi veya kurumlar tarafından hazırlanmış çeşitli yazı, belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi olarak kabul edilmektedir (Sak, 2021, 228-30). Bu doğrultuda çalışmada, kadınların yerel yönetimlerdeki temsil düzeyinin yıllara göre değişimi değerlendirilmiş; belediye başkanlıkları, adaylık oranları ve seçilme durumları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Araştırmada farklı seçim dönemlerine ait veriler karşılaştırılarak kadın temsilineki değişim ve gelişim süreci ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, toplumsal cinsiyet eşitliği ve siyasi temsil bağlamında değerlendirilmiş; kadınların yerel siyasetteki konumuna ilişkin genel bir çerçeve oluşturulmuştur.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma Türkiye'de yerel yönetimlerde kadın temsiline ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'deki yerel seçimler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2009, 2014, 2019 ve 2024 yerel seçimleri oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada öncelikle “temsil”, “siyasi temsil”, “siyasette kadın temsili”, “yerel yönetimler”, “2009 yerel seçimleri”, “2014 yerel seçimleri”, “2019 yerel seçimleri”, “2024 yerel seçimleri” anahtar kelimeleri kullanılarak bir doküman analizi yapılmıştır. Google Akademik, Ulusal Tez Merkezi gibi basılı kaynaklar ve çeşitli veri tabanları kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın konusu itibarı ile araştırma 2009, 2014, 2019 ve 2024 yerel seçimleri ile sınırlandırılmıştır. Bahsi geçen seçim sonuçları ise TÜİK ve YSK verilerinden elde edilmiştir.

3.4. Veri Analiz Süreci

Araştırma kapsamında elde edilen veriler doküman analizi yöntemi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Öncelikle yerel seçimlere ilişkin resmi seçim sonuçları, siyasi partilerin aday listeleri, belediye başkanlığı verileri ve konuya ilişkin yazılı kaynaklar sistemli bir şekilde incelenmiştir. Elde edilen veriler sınıflandırılarak kadın aday ve seçilmiş kadın belediye başkanı sayıları yıllara göre karşılaştırılmıştır.

Çalışmada özellikle 2009, 2014, 2019 ve 2024 yerel seçimlerine ait veriler dikkate alınmış; kadınların yerel yönetimlerdeki temsil düzeyindeki değişim karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Verilerin analiz sürecinde kadın ve erkek aday oranları, siyasi partilere göre dağılımlar ve bölgesel farklılıklar değerlendirilmiştir.

Analiz sürecinde elde edilen bulgular tablolar aracılığıyla düzenlenmiş, daha sonra yorumlanarak kadın temsilinin yerel siyaset içerisindeki yeri açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece kadınların yerel yönetimlerdeki temsil düzeyine ilişkin genel bir değerlendirme ortaya konulmuştur.

4. BULGULAR

Bu bölümde, Türkiye'de yerel yönetimlerde kadın temsiline ilişkin 2009–2024 dönemini kapsayan seçim verileri TÜİK ve YSK kaynakları temelinde karşılaştırmalı biçimde analiz edilmektedir. Bulgular; belediye başkanlığı, büyükşehir belediye başkanlığı, belediye meclisi üyeliği, il genel meclisi üyeliği ve muhtarlık kademeleri ile siyasi parti ve bölge değişkenleri ekseninde sunulmaktadır. Her kademeye ilişkin veriler, bir önceki bölümde ortaya konulan betimsel, biçimsel ve maddi temsil kavramları çerçevesinde yorumlanmakta; sayısal artışların yapısal bir dönüşüme dönüşüp dönüşmediği sorgulanmaya çalışılmıştır.

Tablo 1. Belediye Başkanlığında Kadın Temsili (2009-2024)

Seçim Yılı	Toplam Belediye Başkanı	Kadın Belediye Başkanı	Oran(%)
2009	2948	26	0,9
2014	1397	40	2,9
2019	1389	41	3,0
2024	1402	78	5,5

Kaynak: (TÜİK, 2025, s. 76). Bu tablo TÜİK (2025) Kadın İstatistikleri Kataloğundan üretilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, belediye başkanlığı düzeyinde kadın temsilinin 2009–2024 döneminde sürekli ancak oldukça sınırlı bir artış eğilimi izlediği görülmektedir. 2009 yılında %0,9 olan kadın belediye başkanı oranı, 2024 yılında %5,5'e yükselmiş; bununla birlikte dört seçim döneminin tamamında erkek adayların hâkimiyeti kesintisiz biçimde sürmüştür. 2024 yerel seçimlerinde toplam 1.402 belediyenin 1.324'ünde (%94,4) erkek belediye başkanı seçilmiş olması, yerel yönetimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yapısal niteliğini açıkça ortaya koymaktadır. Pitkin'in (2014) betimsel temsil yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, nüfusun yarısını oluşturan kadınların karar alma organlarında bu denli düşük oranda temsil edilmesi, yerel yönetim yapısının toplumun demografik gerçekliğini yansıtmaktan uzak olduğuna işaret etmektedir. 2024 yılındaki %5,5 oranının, 2024–2028 dönemini kapsayan On İkinci Kalkınma Planı'nda kadın belediye başkanları için belirlenen %5'lik hedefi aşması, sınırlı da olsa bir ilerlemeye işaret etmektedir (Kırışik, 2025, s. 199). Ancak bu hedefin uluslararası ölçütlerin ve demokratik temsil normlarının çok gerisinde kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu "başarı"nın mevcut eşitsizliği meşrulaştırmak yerine yapısal sorunun derinliğini vurgular nitelikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tablo 2. Büyükşehir Belediye Başkanlığında Kadın Temsili (2009-2024)

Seçim Yılı	Toplam Büyükşehir	Kadın Büyükşehir Başkanı	Oran(%)
2009	16	0	0,0
2014	30	3	10,0
2019	30	3	10,0
2024	30	5	16,7

Kaynak: (YSK, 2025). Bu tablo YSK (2025) Açık Veri Portalı'ndan üretilmiştir.

Tablo 2’de yer alan veriler, büyükşehir belediye başkanlığı düzeyinde kadın temsilinin 2009–2024 döneminde artış eğilimi gösterdiğini, ancak bu artışın dönemler arasında eşit bir hızda gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. 2009 yılında 16 büyükşehir belediyesinin hiçbirinde kadın belediye başkanının bulunmaması, yerel siyasette toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin başlangıç noktasını simgelemektedir.

2014 yılında büyükşehir sayısı 30’a yükselmesine karşın kadın belediye başkan sayısının 3 olması ve 2019’ da bu sayının değişmemesi, kadın temsilinin salt kurumsal büyümeyle paralel ilerlemediğini göstermektedir. 2024 seçimlerinde oranının %16,7’ye ulaşması, önceki dönemlere kıyasla anlamlı bir artışa işaret etmekle birlikte, tablo genel olarak değerlendirildiğinde kadınların hâlâ azınlık konumunda kaldığı görülmektedir.

Büyükşehir belediye başkanlığı verilerinin genel belediye verileriyle (Tablo 1, %5,5) karşılaştırılması, temsil oranlarının yönetim kademesine göre belirgin biçimde farklılaştığını göstermektedir. Bu farklılaşma, Pitkin’in (2014) biçimsel temsil yaklaşımı çerçevesinde ele alındığında anlamlı bir anlam kazanmaktadır: büyükşehirlerde daha yüksek kadın temsil oranlarının görülmesi, söz konusu belediyelerde uygulanan farklı parti politikaları ve aday belirleme süreçleriyle doğrudan ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Nitekim biçimsel temsil, temsil ilişkisinin hangi kurumsal mekanizmalar çerçevesinde kurulduğuna odaklanmakta; bu da kadın temsilindeki bölgeler ve kademeler arası farklılıkların yalnızca kültürel ya da bireysel tercihlerle değil, kurumsal yapıların niteliğiyle de açıklanması gerektiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, yüksek temsil oranının maddi temsile — yani kadın başkanların karar alma süreçlerini fiilen etkileyip etkilemediğine — yansıyıp yansımadığı ayrıca sorgulanması gereken bir boyut olarak öne çıkmaktadır (Pitkin, 2014; Kırıışık, 2025).

Tablo 3. Belediye Meclisi Üyeliğinde Kadın Temsili (2009-2024)

Seçim Yılı	Toplam Üye	Kadın Üye	Oran (%)
2009	31790	1340	4,2
2014	20498	2198	10,7
2019	20745	2284	11,0
2024	25054	2961	11,8

Kaynak: (TÜİK, 2025, s. 76). Bu tablo TÜİK (2025) Kadın İstatistikleri Kataloğundan üretilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, belediye meclisi üyeliğinde kadın temsilinin 2009–2024 döneminde artış eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. 2009 yılında %4,2 olan oran, 2014 yılında %10,7’ye yükselerek yaklaşık iki buçuk kat artmıştır; bu sıçramanın arka planında söz konusu dönemde bazı siyasi partilerin aday listelerinde kadınlara daha fazla yer vermeye başlaması ve sivil toplum baskısının görece güçlenmesi sayılabilir. Bununla birlikte 2014 sonrasında artışın büyük ölçüde yavaşladığı ve oranın 2024 itibarıyla %11,8 ile %12 eşliğinin altında kalmaya devam ettiği dikkat çekmektedir. Bu durgunluk, ilk dönemde sağlanan kazanımların yapısal bir dönüşüme dönüşmediğine, yani kadınların belediye meclislerine girişinin sistematik bir politikaya değil büyük ölçüde konjonktürel etkenlere bağlı olduğuna işaret etmektedir.

Bu tablo, betimsel ve maddi temsil arasındaki gerilim açısından özellikle değerli bir veri sunmaktadır. Pitkin’in (2014) kuramsal çerçevesinden hareketle değerlendirildiğinde, belediye meclislerindeki kadın üye sayısındaki artışın betimsel temsili kısmen güçlendirdiği söylenebilir; ancak bu sayısal varlığın maddi temsile — yani kadınların karar alma süreçlerini fiilen etkileyip etkilemediğine — dönüşüp dönüşmediği ayrıca sorgulanması gereken bir boyuttur. Nitekim Taşkın’ın (2021) aktardığı bulgular, sayısal temsildeki artışın her zaman kadına yönelik politikaların üretilmesiyle sonuçlanmadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda belediye meclislerinde %12 eşliğinin bir türlü

aşılammaması, yalnızca sayısal bir yetersizliği değil; aynı zamanda aday belirleme süreçlerindeki yapısal ve kurumsal engellerin varlığını da yansıtmaktadır (Kantar vd., 2025).

Tablo 4. İl Genel Meclisi Üyeliğinde Kadın Temsili (2009-2024)

Seçim Yılı	Toplam Üye	Kadın Üye	Oran (%)
2009	3379	110	3,3
2014	1251	60	4,8
2019	1271	48	3,8
2024	1282	63	4,9

Kaynak: (TÜİK, 2025, s. 76). Bu tablo TÜİK (2025) Kadın İstatistikleri Kataloğundan üretilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde, il genel meclisi üyeliğinde kadın temsiline 2009–2024 döneminde diğer yerel yönetim kademelerine kıyasla en düşük ve en dalgalı seyri izlediği görülmektedir. 2009 yılında %3,3 olan kadın temsil oranı, 2014 yılında %4,8'e yükselmiş; ancak 2019 yılında %3,8'e gerileyerek önceki dönemde sağlanan kazanımın korunamadığını ortaya koymuştur. Bu gerileme, il genel meclisi seçimlerinin siyasi gündemde görece geri planda kalması, aday belirleme süreçlerinin merkezi parti yönetiminin takdir yetkisine büyük ölçüde bırakılması ve bu kademenin seçmen nezdindeki düşük görünürlüğüyle ilişkilendirilebilir. 2024 yılında oranın %4,9'a yükselmesi teknik olarak bir iyileşmeye işaret etse de söz konusu düzey, on beş yıllık süreçte kaydedilen ilerlemenin ne denli sınırlı kaldığını gözler önüne sermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, il genel meclislerinde kadın temsiline diğer yerel yönetim organlarına kıyasla daha düşük seviyelerde seyrettiği dikkat çekmektedir. Bu durum, kadınların yerel siyasal katılımının önünde yapısal ve kurumsal engellerin varlığını sürdürdüğünü göstermekte; dolayısıyla temsiline artırılması için daha etkin politika araçlarına ve kapsayıcı aday belirleme süreçlerine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

Kalaycıoğlu'nun (1984) kadınların siyasal katılımını kısıtlayan üç hipotezi bağlamında ele alındığında — sosyoekonomik dezavantaj, siyasal kaynak yetersizliği ve aile-ev merkezli rol yükleri — il genel meclislerindeki tablonun bu üç etkenin de eş zamanlı işlediği bir alan olduğu söylenebilir. Öte yandan Pitkin'in (2014) betimsel temsil yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, kadınların bu kademedeki oranının %5 eşliğini bile güçlükte aşabilmesi, yerel karar alma mekanizmalarının toplumun demografik gerçekliğini yansıtmaktan en uzak kaldığı alanın il genel meclisleri olduğuna işaret etmektedir. Bu durum, il düzeyinde kadın temsiline artırmaya yönelik politikaların diğer kademelerden bağımsız biçimde ayrıca ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (Kantar vd., 2025; Kırışık, 2025).

Tablo 5. Muhtarlıklarda Kadın Temsili (2009-2024)

Seçim Yılı	Toplam Muhtar	Kadın Muhtar	Oran (%)
2009	52882	494	0,93
2014	50292	674	1,3
2019	50157	1071	2,1
2024	50516	1680	3,3

Kaynak: (TÜİK, 2025, s. 76). Bu tablo TÜİK (2025) Kadın İstatistikleri Kataloğundan üretilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, muhtarlık düzeyinde kadın temsiline 2009–2024 döneminde tüm yerel yönetim kademeleri arasında en düşük seviyelerde seyrettiği görülmektedir. 2009 yılında 0,93 olan kadın muhtar oranı 2014'te %1,3'e yükseldikten sonra 2019 yılında %2,1'e ve 2024 yılında %3,3'e yükselmiştir. Bu artış, özellikle son dönemde kadınların yerel düzeyde daha fazla temsil edilmeye başladığını göstermektedir.

Muhtarlık, Türkiye'deki yerel yönetim yapısı içinde kendine özgü bir konuma sahiptir: parti desteğinden bağımsız adaylığa olanak tanıyan doğrudan seçim yöntemi ve güçlü mahalle ile köy dinamikleriyle şekillenen bu kademe, diğer yerel yönetim organlarından yapısal olarak ayrılmaktadır. Bu bağlamda muhtarlıklardaki düşük kadın temsil oranı, yalnızca kurumsal engellerle değil; aynı zamanda Kalaycıoğlu'nun (1984) işaret ettiği aile ve ev merkezli toplumsal rol yükleri ile sosyoekonomik dezavantajın en yoğun biçimde hissedildiği kırsal alanlardaki kültürel normlarla da açıklanmalıdır. Nitekim muhtarlık seçimlerinde kadın adaylığının önündeki engeller büyük ölçüde enformel nitelik taşımakta; resmi bir kota mekanizmasının yokluğunda bu engellerin aşılması büyük ölçüde bireysel motivasyona ve yerel sosyal sermayeye kalmaktadır. Pitkin'in (2014) betimsel temsil yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, yerel demokrasinin en temel birimi olan muhtarlıklarda kadın temsilinin %5 eşiğinin henüz aşılamamış olması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin siyasal sisteme en alt kademededen itibaren içselleştirildiğini gözler önüne sermektedir (Kırışık, 2025; Kantar vd., 2025).

Tablo 6. Yerel Yönetim Kademelerine Göre Kadın Temsili Karşılaştırması (2024)

Yerel Yönetim Birimi	Kadın Temsil Oranı (%)
Belediye Başkanlığı	5,5
Büyükşehir Belediye Başkanlığı	16,7
Belediye Meclisi Üyeliği	11,8
İl Genel Meclisi Üyeliği	4,9
Muhtarlık	3,3

Kaynak: (TÜİK, 2025, s. 76). Bu tablo TÜİK (2025) Kadın İstatistikleri Kataloğundan üretilmiştir.

Tablo 6, 2024 yılı itibarıyla Türkiye'deki yerel yönetim kademelerini kadın temsili açısından karşılaştırmalı biçimde sunmakta ve kademeler arasındaki yapısal eşitsizliği tek bir tablo üzerinden somutlaştırmaktadır. Veriler incelendiğinde, en yüksek temsil oranının %16,7 ile büyükşehir belediye başkanlığında görüldüğü, bunu %11,8 ile belediye meclisi üyeliğinin izlediği; belediye başkanlığı (%5,5), il genel meclisi üyeliği (%4,9) ve muhtarlığın (%3,3) ise birbirine yakın ve oldukça düşük seviyelerde kaldığı anlaşılmaktadır. Bu dağılım, kadın temsiline yönetim kademesi yükseldikçe artma eğilimi gösterdiğine işaret etmekte; ancak büyükşehir belediye başkanlığındaki oranın görece yüksekliğinin, büyük ölçüde belirli parti politikalarından — özellikle DEM Parti'nin eş başkanlık uygulamasından — kaynaklandığı göz önünde bulundurulduğunda, bu eğilimin genelleştirilebilir bir örüntü olmadığı anlaşılmaktadır.

Pitkin'in (2014) temsil türleri çerçevesinden bakıldığında, bu tablo betimsel temsil açısından tüm kademelerde ciddi bir açığın sürdüğünü kanıtlar niteliktedir: toplumun yarısını oluşturan kadınlar, hiçbir yerel yönetim kademesinde orantılı biçimde temsil edilememektedir. Öte yandan kademeler arasındaki bu farklılaşma, biçimsel temsil bağlamında da anlamlıdır; zira temsil oranlarındaki değişkenlik, bireysel tercihlerden çok kurumsal mekanizmaların — seçim sisteminin, parti içi aday belirleme pratiklerinin ve gönüllü kota uygulamalarının — belirleyiciliğini gözler önüne sermektedir. Bu bulgu, kadın temsiline eşitsizliklerin kalıcı biçimde giderilebilmesi için yalnızca farkındalık artırıcı önlemlerle değil, bağlayıcı kurumsal düzenlemelerle müdahale edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Kantar vd., 2025; Kırışık, 2025).

Tablo 7. Siyasi Partilere Göre Kadın Aday ve Seçilen Kadın Belediye Başkanları Oranları (2024)

Parti	Kadın Aday Oranı (%)	Seçilen Kadın Oranı (%)
Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	2,2	1,90
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	10,2	8,86

Parti	Kadın Aday Oranı (%)	Seçilen Kadın Oranı (%)
Milliyetçi Hareket Partisi(MHP)	2,6	0,92
Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM)	44,8	40,54
İYİ Parti	11,7	0,0

Kaynak: (YSK, 2025). Bu tablo YSK (2025) Açık Veri Portalı'ndan üretilmiştir.

Tablo 7, 2024 yerel seçimlerinde siyasi partilerin kadın aday gösterme pratikleri ile seçim sonuçları arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı biçimde ortaya koymakta ve kadın temsiline büyük ölçüde parti politikalarının bir işlevi olduğunu göstermektedir. Kadın aday oranları incelendiğinde DEM Parti (%44,8), İYİ Parti (%11,7) ve CHP (%10,2) öne çıkarken AKP (%2,2) ve MHP (%2,6) bu konuda belirgin biçimde geride kalmaktadır. Ancak asıl dikkat çekici nokta seçilme oranlarında ortaya çıkmaktadır: DEM Parti'de seçilen kadın oranının %40,5 gibi oldukça yüksek bir düzeye ulaşması ve kadın aday oranının da %44,8 olması, eş başkanlık ilkesinin ve parti tüzüğündeki bağlayıcı düzenlemelerin yalnızca aday listelerini değil, seçim sonuçlarını da doğrudan biçimlendirdiğini göstermektedir. Bu bulgu, Pitkin'in (2014) biçimsel temsil yaklaşımıyla doğrudan örtüşmektedir: kurumsal mekanizmalar ve bağlayıcı hukuki çerçeve, temsil ilişkisinin kuruluş biçimini belirleyen temel unsurdur.

Buna karşın İYİ Parti örneği, kadın adaylığının seçilme başarısına dönüşmesi için salt aday göstermenin yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. %11,7 kadın aday oranına karşın seçilen kadın oranının %0 kalması, adayların liste sıralamasında ya da seçim bölgesi dağılımında kazanılabilir konumlara yerleştirilmediğini; bir başka deyişle kadın adaylığının seçim stratejisinin değil, görünürlük kaygısının bir ürünü olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, literatürde tokenizm olarak kavramsallaştırılan olgunun somut bir yansımasıdır: kadınlar eşitlik görüntüsü vermek amacıyla sisteme dahil edilmekte, ancak gerçek anlamda seçilme şansı tanınmamaktadır (Değirmenci, 2022). Tablo bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bağlayıcı kurumsal düzenlemeler içeren partilerde maddi temsile yaklaşan sonuçlar elde edilirken, gönüllü ve sembolik uygulamalarda kalındığında kadın temsiline betimsel düzeyin de gerisinde kaldığı anlaşılmaktadır (Pitkin, 2014; Kantar vd., 2025).

Tablo 8. Bölgelere Göre Kadın Belediye Başkanı Dağılımı (2024)

Bölge	Toplam Belediye	Kadın Başkan	Oran (%)
Marmara	158	11	7
Ege	140	20	14,3
Akdeniz	110	5	4,5
İç Anadolu	190	3	1,6
Karadeniz	180	4	2,2
Doğu Anadolu	120	10	8,3
Güneydoğu Anadolu	70	20	28,6

Kaynak: (YSK, 2025). Bu tablo YSK (2025) Açık Veri Portalı'ndan üretilmiştir.

Tablo 8, 2024 yerel seçimlerinde kadın belediye başkanı oranlarının Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesi arasında belirgin biçimde farklılaştığını ortaya koymakta ve bu farklılaşmanın ne ekonomik kalkınmayla ne de nüfus büyüklüğüyle doğrudan açıklanamayacağını göstermektedir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde %28,6 ile en yüksek orana ulaşması büyük ölçüde DEM Parti'nin bölgedeki seçim hâkimiyeti ve parti tüzüğünde yer alan eş başkanlık ilkesinin zorunlu kıldığı yapısal düzenlemelerle ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, Tablo 7'deki parti bazlı bulgularla

örtüşmekte ve kurumsal mekanizmaların coğrafi temsil örüntülerini de doğrudan biçimlendirebildiğini kanıtlamaktadır. Öte yandan Ege Bölgesi'nin %14,3 ile ikinci sırada yer alması, CHP'nin bölgedeki tarihsel ağırlığı ve görece kentsel-laik seçmen profiliyle açıklanabilir; bu da siyasal kültürün kadın temsilini şekillendiren bağımsız bir değişken olduğuna işaret etmektedir.

Sosyoekonomik açıdan en gelişmiş bölge olarak kabul edilen Marmara'nın %7 ile görece düşük bir orana sahip olması ise ekonomik kalkınma ile siyasal temsil arasında doğrusal bir ilişki bulunmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu bulgu, kalkınmacı feminist yaklaşımların uzun süredir vurguladığı bir tezi destekler niteliktedir: ekonomik büyüme, siyasal eşitliği kendiliğinden üretmez; kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı için yapısal ve kurumsal müdahaleler zorunludur. İç Anadolu (%1,6) ve Karadeniz (%2,2) bölgelerindeki son derece düşük oranlar ise Kalaycıoğlu'nun (1984) işaret ettiği kültürel ve yapısal engellerin bu bölgelerde daha belirleyici bir işlev üstlendiğine, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin kadın adaylığını hem aday belirleme hem de seçmen tercihi düzeyinde kısıtladığına işaret etmektedir. Pitkin'in (2014) biçimsel temsil yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, bölgeler arası bu derin eşitsizlik, kadın temsilindeki sorunun yalnızca ulusal düzeyde değil, bölgeye özgü kurumsal ve kültürel dinamikler gözetilerek ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır (Kantar vd., 2025; Kırışik, 2025).

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye'de yerel yönetimlerde kadın temsilinin 2009-2024 döneminde tüm kademelerde artış gösterdiğini; ancak bu artışın kademeler, bölgeler ve siyasi partiler arasında belirgin biçimde farklılaştığını ortaya koymuştur. Muhtarlık ve belediye başkanlığı gibi doğrudan seçimle belirlenen ve parti disiplininin görece zayıf olduğu kademelerde kadın temsili %5'in altında kalırken, büyükşehir belediye başkanlığında bu oran %16,7'ye kadar yükselmiştir. Bu farklılaşma, kadın temsilindeki ilerlemenin doğrusal ve homojen bir süreç olmadığını; aksine kurumsal, coğrafi ve siyasi bağlama göre şekillenen parçalı bir görünüm sergilediğini göstermektedir.

Bulgular, Pitkin'in (2014) temsil tipolojisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, betimsel temsildeki sınırlı artışın maddi temsile dönüşmediğini ortaya koymaktadır. Nitekim kadın temsilinde en belirgin sıçrama, gönüllü ve konjonktürel parti uygulamalarının değil, DEM Parti'nin eş başkanlık ilkesi gibi bağlayıcı kurumsal düzenlemelerin (biçimsel temsil) bulunduğu yapılarda gözlenmiştir. Bu bulgu, kadın temsilinin kalıcı biçimde artırılabilmesi için sayısal varlığın ötesinde, temsili güvence altına alan kurumsal mekanizmaların belirleyici olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın başında sorulan sorulara dönüldüğünde, 2009-2024 döneminde kadın temsilinin tüm kademelerde sınırlı da olsa istikrarlı bir artış izlediği, ancak bu seyri belirleyen temel etkenin yasal düzenlemelerden çok parti içi politikalar, bölgesel siyasal kültür ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı yapısal engeller olduğu görülmektedir. Bağlayıcı bir kota mekanizmasının bulunmaması, kadın temsilini büyük ölçüde partilerin gönüllü tercihlerine bağımlı kılmakta; bu da temsildeki ilerlemeyi konjonktürel ve kırılğan bir zemine oturtmaktadır.

Bu çerçevede, kadın temsilinin yerel yönetimlerin tüm kademelerinde kalıcı biçimde güçlendirilebilmesi için, DEM Parti örneğinde görülen eş başkanlık benzeri bağlayıcı kurumsal düzenlemelerin gönüllü parti uygulamaları düzeyinde kalmaktan çıkarılarak seçim mevzuatına entegre edilmiş yasal bir kota mekanizmasına dönüştürülmesi önerilmektedir. Böyle bir düzenleme, özellikle muhtarlık ve il genel meclisi gibi kadın temsilinin en düşük seyrettiği kademelerde belirleyici bir etki yaratabilecektir.

Bu çalışma, kadın temsilini seçim verileri üzerinden betimsel düzeyde ele almakla sınırlıdır; kadın yöneticilerin karar alma süreçlerine fiilen ne ölçüde etki ettiğini, yani maddi temsilin niteliğini ortaya koyabilmek için saha araştırmasına dayalı nitel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Gelecek araştırmaların, kadın belediye başkanları ve meclis üyeleriyle yapılacak görüşmeler yoluyla bu sayısal tabloyu niteliksel bulgularla derinleştirmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alp, H. (2023). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından siyasal hayatta kadın temsiliyeti ve 14 Mayıs 2023 milletvekili seçimleri üzerine bir değerlendirme. *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 203-211.
- Arat, Ö., & Dursunoğlu, İ. (2025). Siyasal katılım düzeyleri üzerine bir karşılaştırma: İzmir-Bayburt örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(2), 471-499. <https://doi.org/10.17153/oguiibf.1579247>
- Arslan, F. J. (2012). *Siyasal katılım sürecinde kadınlar: İsveç ve Türkiye örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Avrupa Konseyi. (1985). *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı*. T.C. Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020143139122_tur.pdf
- Bayburt, B. & Özbey, E. (2025). Türkiye’de yerel yönetimlerde kadın temsili: 31 Mart 2024 mahalli idareler seçimi örneği. *International Journal of New Horizons In The Social Sciences*, 2(2), 52-64.
- Bekmezci, N. (2024). Türkiye’de kadınların siyasi yaşamdaki durumuna genel bir bakış. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 32-46.
- Belli, A. (2015). Yerel yönetimlerde kadın temsili ve yerel demokrasi. *Yasama Dergisi*, 31, 65-88.
- CEİD. (2021). *Toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme yaklaşımları ve teknikleri*. Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/733>
- Çağdaş, T. (2011). *Türkiye’de yerel yönetimlerde idari özerklik*. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(1), 391-416.
- Çoban, İ.İ. (2017). Türkiye’de kadın haklarının hukuksal gelişimi. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(16), 207-213.
- Değirmenci, D.S. (2022). Siyaseti ve kamuyu yönetmeye talip olmayan cinsiyet: bir çıkarsama. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(6), 683-695.
- Değirmenci, N. (2022). Türkiye’de kadının siyasal temsili sorunu üzerine bir inceleme. *Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 409-430.
- Equal Future Eurasia. (2025). *Women’s representation in politics and public administration: Türkiye*. Equal Future Eurasia. <https://www.equalfuture-eurasia.org/womens-representation-in-politics-and-public-administration/turkiye> (Erişim tarihi: 02.04.2026)
- Eraslan, F. (2022). *Siyaset ve kadın*. E. Özdaşlı (Ed.), Türkiye’de kadın: Siyasi, sosyal ve kültürel alanda değişim içinde (ss. 201-222). TASAV.
- Gürleyen, S. (2012). *Siyasal temsil teorisi: Kavram, tarih, felsefe* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.
- Güven, A. (2023). Türkiye’de yerel yönetimlerin modernleşmesinde Türk anayasalarının rolü. *Journal of Management. Educational and Economics Perspectives*, 11(1), 14-27.
- Heywood, A. (2022). *Siyaset* (N. Uslu, Çev., 24. bs.). Felix Kitap.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Karşılaştırmalı siyasal katılma: Siyasal eylemin kökenleri üzerine bir inceleme*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Kantar, G., Havalı, S. A. & Çorbacı, Ş. (2025). Siyasi partilerde toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde kadın temsili engeller ve fırsatlar: Türkiye örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(27), 178-202.
- Kara, E. (2012). *Kadınların yerel siyasetteki konumu ve karar alma sürecindeki rolleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.

- Kırışık, D. Ö. (2024). Mersin'de ikamet eden geçici koruma statüsündeki Suriyeli kadınlar ve toplumsal cinsiyet ilişkisi. E. Dik (Ed.), *Mersin'de yaşayan Suriyeliler* içinde (ss. 191-225). Nobel Yayınları
- Kırışık, D.Ö. (2025). Yerel yönetimlerde kadın temsili: Türkiye yerel seçimleri üzerine bir inceleme (2004-2024). *Fe Dergi*, 17(2), 187-220.
- Korkmaz, H. (2016). Yönetimde kadın ve cam tavan sendromu. *Alternatif Politika Toplumsal Cinsiyet*, Özel Sayı, 95-112.
- Mert, M. K. & Ünsal, Z. E. (2022). Siyasal temsil ve kadınlar: Yeni Zelanda örneği. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 35-45.
- Nezami, F. (2019). *Toplumsal cinsiyet ve siyaset: Kamusal ve özel alan ayrımında Afganistan'da kadın* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Negiz, N. & Üçer, N. (2012). Yerel siyasette seçil(e)meyen kadın: 2004-2009 Mart seçimleri düzleminde analitik bir inceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(2), 1-23.
- Örs, B. (2006). Siyasal temsil. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Felsefe Dünyası*, 71, 232-262.
- Özalp, H. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve siyaset ilişkileri: Kadınların siyasette aday olması ve seçilmesinin önündeki engeller ve çözüm önerileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Pitkin, F.H. (2014). *Temsil kavramı*. S. Erkoç (Çev.). Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Sak, R. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Sancar, S. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle baş etme strateji ve politikaları*. CEİD Yayınları.
- Şeker, G. (2026). Elazığ yerel siyasetinde siyasi temsil ve milletvekili profilleri (2002-2026). *Enderun Dergisi*, 10(1), 116-145.
- Taşkın, B. (2021). Political representation of women in Turkey: Institutional opportunities versus cultural constraints. *Open Gender Journal*. <https://doi.org/10.17169/ogj.2021.106>
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan* (S. Lim, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı(TAPV). (2019). *Yerel yönetimler için kadın katılımı ve eşitlikçi mekanizmalar*. Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı.
- Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (1961). Resmî Gazete, 10702. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=298&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4>.
- Siyasi Partiler Kanunu (1983). Resmî Gazete, 18027. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2820&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.
- Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun (1984). Resmî Gazete, 18335. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2972&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Milletvekili Seçimi Kanunu (1983). Resmî Gazete, 18076. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2839&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *İstatistiklerde kadın*. <https://veriportali.tuik.gov.tr> (Erişim tarihi: 28 Nisan 2026)
- Yüksek Seçim Kurulu. (2024). *31 Mart 2024 mahalli idareler genel seçimleri seçim istatistikleri bülteni*. <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/31%20MART%202024%20MAHALL%20C4%B0%200%C4%B0DARELER%20B%C3%9CLTEN%C4%B0.pdf> (Erişim tarihi: 5 Mayıs 2026)
- Yüksek Seçim Kurulu (YSK). (2026). *Açık Veri Portalı*. <https://acikveri.ysk.gov.tr/anasayfa> (Erişim Tarihi: 05.05.2026).

EXTENDED ABSTRACT

This study examines women's representation in local governments in Türkiye through a comparative analysis of the 2009, 2014, 2019, and 2024 local election data. Although women in Türkiye obtained the right to vote and be elected in municipal elections in 1930, in muhtar elections in 1933, and in parliamentary elections in 1934, women's representation in political decision-making mechanisms has remained limited. Despite the early recognition of political rights compared to many countries, local politics in Türkiye has historically been shaped within a male-dominated political structure. In this context, the study focuses on the extent to which women are represented in local governments and examines the structural, cultural, and institutional factors affecting this representation.

The study is based on the concepts of political representation, descriptive representation, substantive representation, symbolic representation, and formal representation. In particular, Hanna Fenichel Pitkin's theory of representation constitutes the main theoretical framework of the research. Within this framework, the study argues that women's representation should not be evaluated solely through numerical participation but also through women's effective involvement in decision-making processes and policy production mechanisms. The relationship between gender roles and political participation is also discussed within the scope of the study. Traditional gender roles, which associate women with the private sphere and men with the public sphere, are considered among the main factors limiting women's participation in political life.

The study adopts a mixed methods approach; data were obtained through document analysis from Google Scholar, the National Thesis Center, TÜİK and YSK statistics, and various academic databases, and were evaluated using descriptive statistical analysis. The research is limited to the local election years of 2009, 2014, 2019, and 2024. Women's representation in local governments was evaluated comparatively through the categories of mayors, metropolitan mayors, municipal council members, provincial council members, and muhtars.

The findings of the study indicate that women's representation in local governments has increased over the years; however, this increase remains limited when compared to men's representation. The proportion of female mayors increased from 0.9% in 2009 to 5.5% in 2024. Similarly, the rate of female metropolitan mayors reached 16.7% in the 2024 local elections, while the proportion of women in municipal councils increased to 11.8%. The study also demonstrates that women's representation differs significantly according to political parties and institutional structures. Political parties implementing voluntary gender quota policies and co-chair systems achieved relatively higher levels of women's representation compared to parties without such mechanisms. In this respect, the research argues that women's political participation cannot be explained solely through legal equality and that institutional arrangements play a decisive role in shaping representation patterns.

Another important finding of the study is that the increase in women's numerical representation does not always correspond to substantive representation. Although women have become more visible in local governments, structural inequalities and patriarchal political culture continue to limit women's influence on political decision-making processes. Therefore, the study emphasizes that women's representation should be evaluated not only quantitatively but also qualitatively. In this context, descriptive representation alone is insufficient for achieving gender equality in politics.

As a result, the study concludes that gender roles, cultural norms, party structures, and institutional barriers continue to negatively affect women's representation in local governments in Türkiye. Although there has been a partial increase in women's political representation between 2009 and 2024, local politics remains predominantly male-dominated. The study argues that strengthening women's representation requires not only legal guarantees but also effective quota policies, institutional reforms, and broader social transformation. In this regard, the research aims to contribute to the literature by presenting a comparative analysis of women's representation in local governments in Türkiye through recent local election data.

ORHAN VELİ'NİN *DESTAN GİBİ* KİTABINDA ŞİİRSEL AYRIŞMA: *GARİP* POETİKASINDAN ANLATI-ŞİİRE UZANAN BİR DÖNÜŞÜM

Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL¹

Anahtar Kelimeler	Öz Orhan Veli Kanık'ın şiir serüveni genellikle 1941'deki <i>Garip</i> manifestosuyla ilişkilendirilse de 1946 tarihli <i>Destan Gibi</i> kitabı, şairin poetikasında köklü bir dönüşümü temsil etmektedir. Bu çalışma, <i>Destan Gibi</i> 'yi Orhan Veli'nin önceki <i>Garip</i> dönemi eserleriyle karşılaştırarak; anlatı-şiir formu, folklorik öğeler ve toplumsal duyarlılık bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, nitel yakın okuma ile nicel stilometri yöntemlerini birleştiren karma bir yaklaşım benimsenmiştir. Eserlerin toplam hacim farklarından kaynaklanabilecek istatistiksel sapmaları engellemek amacıyla, her iki dönemden 100 tokenlık standartlaştırılmış örneklem seçilmiş ve bu örneklem üzerinden AntConc yazılımı aracılığıyla sözcük çeşitliliği oranı (Type-Token Ratio [TTR]) hesaplanmıştır. Nicel analiz sonuçları, <i>Destan Gibi</i> 'nin toplam hacmi daha küçük olmasına rağmen 0.650 gibi yüksek bir TTR değerine sahip olduğunu; buna karşın <i>Garip</i> dönemi şiirlerinin 0.480-0.500 aralığında kaldığını göstermektedir. Bu veriler, <i>Destan Gibi</i> 'nin <i>Garip</i> 'in minimalist ve tekrara dayalı "özcü" dilinden ayrılarak, birim metin başına düşen benzersiz kelime oranının arttığı, yoğun ve anlatsal bir yapıya evrildiğini kanıtlamaktadır. Sonuç olarak çalışma, <i>Destan Gibi</i> 'nin halk şiiri geleneklerini modern bir epik çerçevede yeniden kurgulayan özgün bir anlatı-şiir örneği olduğunu ve Orhan Veli poetikasında yapısal bir dönüşüm noktası niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır.
Makale Bilgisi	
Orhan Veli Kanık Destan Gibi Garip poetikası Anlatı-şiir Sözcük çeşitliliği	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 10.01.2026 Kabul Tarihi: 25.01.226 Yayın Tarihi: 25.06.2026	

POETIC DIVERGENCE IN ORHAN VELİ'S *DESTAN GİBİ*: A TRANSFORMATION FROM *GARİP* POETICS TO NARRATIVE-POETRY

Keywords	Abstract Although Orhan Veli Kanık's poetic journey is predominantly associated with the <i>Garip</i> manifesto of 1941, his 1946 work <i>Destan Gibi</i> represents a fundamental transformation in his poetics. This study aims to examine <i>Destan Gibi</i> in comparison with Veli's earlier <i>Garip</i> period works within the context of narrative-poetry form, folkloric elements, and social sensitivity. A mixed-method approach, combining qualitative close reading with quantitative stylometric analysis, was adopted. To prevent statistical biases arising from differences in total volume, standardized samples of 100 tokens were selected from both periods, and the Type-Token Ratio (TTR) was calculated using AntConc software. Quantitative analysis results indicate that <i>Destan Gibi</i> possesses a high TTR value of 0.650, whereas <i>Garip</i> period poems remain within the 0.480-0.500 range. These data demonstrate that <i>Destan Gibi</i> diverges from the minimalist and repetition-based "essentialist" language of <i>Garip</i> , evolving into a dense and narrative structure with an increased ratio of unique words per unit of text. Consequently, the study reveals that <i>Destan Gibi</i> is a unique example of narrative-poetry that reconstructs folk traditions within a modern epic framework, marking a structural turning point in Orhan Veli's poetics.
Article Info	
Orhan Veli Kanık Destan Gibi Garip poetics Narrative-poetry Lexical diversity	
Research Article	
Received: 10.01.2026 Accepted: 25.01.226 Published: 25.06.2026	

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü. hgecgel@comu.edu.tr

1. GİRİŞ

Türk şiiri, Cumhuriyet sonrası dönemde köklü bir dönüşüm yaşamış; bu değişimin merkezinde ise geleneksel kalıpları yıkan yenilikçi yaklaşımlar yer almıştır. Bu sürecin en önemli figürlerinden biri olan Orhan Veli Kanık, Garip akımının kurucusu olarak modernleşme evresine yön vermiş (Karahan, 2021); ancak şairin şiirsel serüveni yalnızca bu kopuşla sınırlı kalmamıştır. 1946'da yayımlanan *Destan Gibi* adlı eser, şairin poetikasında belirgin bir dönüşümü işaret etmektedir (Memet Fuat, 1985). *Destan Gibi*, Garip'in kısa, mizahi ve bireysel şiirlerinden ayrılarak uzun soluklu bir anlatı-şiir formu sunar. Bu yapı hem epik hem lirik unsurları bir arada barındırır ve halk edebiyatı etkilerinin yoğun biçimde hissedildiği bir eser olarak dikkat çeker. Filizok'un (1991) belirttiği gibi, halk şiiri unsurları Orhan Veli'de basit birer dekoratif öge olmaktan çıkarak, modern şiirin olanaklarıyla yeniden üretilen yapısal birer bileşene dönüşür. Bu durum, *Destan Gibi*'deki türkü alıntılarının şiirsel akışı bozmak yerine, anlatıyı derinleştiren bir katman olarak işlev görmesini açıklar.

Literatürde *Destan Gibi* üzerine yapılan eleştirel analizlerin sınırlı kaldığı görülmektedir. Örneğin Konyalı (2021), Garip poetikasını 'şairane eda' ve dilin özgünlüğü ekseninde incelemekte; ancak söz konusu çalışma, *Destan Gibi*'nin halk temelli epik anlatı düzlemini ve toplumsal bir panorama kurma yönündeki çabasını derinlemesine tartışmamaktadır. Çelik (2020), *Garip* hareketine ait eserlerde türkü, ağıt, bilmece gibi sözlü kültür öğelerinin metinlerarası bir bağlamda yeniden üretildiğini ortaya koysa da Orhan Veli'nin halk şiirine dönük estetik dönüşümünün *Garip* çizgisinden hangi açılardan ayrıştığını sistematik olarak analiz etmemiştir.

Orhan Veli'nin şiirsel serüveni yalnızca bu kopuşla sınırlı kalmamıştır. 1946'da yayımlanan *Destan Gibi* adlı eser, şairin poetikasında belirgin bir dönüşümü işaret etmektedir (Memet Fuat, 1985). *Destan Gibi*, Garip'in kısa, mizahi ve bireysel şiirlerinden ayrılarak uzun soluklu bir anlatı-şiir formu sunar. Bu yapı hem epik hem lirik unsurları bir arada barındırır ve halk edebiyatı etkilerinin yoğun biçimde hissedildiği bir eser olarak dikkat çeker. Filizok'un (1991) belirttiği gibi, halk şiiri unsurları Orhan Veli'de basit birer dekoratif öge olmaktan çıkarak, modern şiirin imkânlarıyla yeniden üretilen yapısal birer bileşene dönüşür. Bu durum, *Destan Gibi*'deki türkü alıntılarının şiirsel akışı bozmak yerine, anlatıyı derinleştiren bir katman olarak işlev görmesini açıklar.

Akademik literatürde *Destan Gibi* üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla tematik sınırlarda kaldığı ve şairin bu dönemdeki estetik dönüşümünün *Garip* çizgisinden hangi somut metriklerle ayrıştığının sistematik olarak ortaya konulmadığı görülmektedir. Mevcut çalışmalar eserin folklorik yönüne değinse de bu yönelimin modern şiir formuyla kurduğu yapısal diyalog ve şairin sözcük zenginliğindeki nicel değişim henüz bütüncül bir yaklaşımla analiz edilmemiştir. Bu noktada çalışma hem nitel hem de nicel verileri bir arada kullanarak Orhan Veli'nin poetikadaki kırılmayı bilimsel bir zemine oturtması bakımından alandaki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı; *Destan Gibi* şiir kitabını *Garip* dönemi eserleriyle karşılaştırarak Orhan Veli'nin halk şiiri geleneklerinden nasıl estetik olarak beslendiğini, bu beslenmenin eserinin anlatı-şiir yapısına nasıl yansıdığını ve bu dönüşümün modern Türk şiirindeki konumunu nasıl etkilediğini göstermektir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Garip Poetikasının Yeniden Değerlendirilmesi

Garip akımı, geleneksel ölçü ve kafiyeden uzaklaşarak daha doğal, gündelik konuşma dilini şiire taşımayı amaçlamıştır (Enginün, 2007). Ancak Orhan Veli'nin ilerleyen dönem eserleri, Garip'in radikal kopuş vurgusu ile tamamen özdeşleşmediğini gösterir. Bazı eleştirmenler, Orhan Veli'nin *Destan Gibi* döneminde Garip akımının sade ve kopuşçu çizgisiyle arasındaki mesafeyi, halk şiiri motifleri ve türküler aracılığıyla gelenekle estetik bir diyalog kurarak doldurduğunu savunur (Bezirci, 2003).

2.2. Halk Şiiri Geleneği ve Modern Şiir Arasındaki Diyalog

Halk edebiyatı; türkü, ağıt ve destan gibi formlar aracılığıyla Türk şiirinin köklü sözlü geleneğinin temel unsurlarını bünyesinde barındırır. Garip manifestosu, şiiri geleneksel "şairanelikten" arındırma gayesiyle belirli biçimsel kısıtlamaları reddetmiş olsa da tematik düzlemde halk şiirinin yalın dünyasıyla çeşitli ortaklıklar sergiler (Bezirci, 2003). *Destan Gibi*, bu mesafeli duruşu farklı bir boyuta

taşıyarak halk edebiyatının geleneksel formlarından biri olan destanı yapısal bir zemin olarak seçer. Bu tercihin, Garip şiirinin genellikle tek bir ana veya duruma odaklanan yapısından ayrılarak, şiiri yeniden anlatsal bir genişliğe (bir yolculuk hikâyesine) taşıma çabasının bir yansıması olduğu söylenebilir (Filizok, 1997). Söz konusu dönüşüm, şairin poetikasında bireysel olandan daha geniş bir anlatı evrenine geçişin kuramsal dayanaklarından biri olarak değerlendirilmektedir.

2.3. Yolculuk Motifi, Mekânsal Estetik ve Toplumsal Bağlam

Destan Gibi'nin yapısında "yol" motifi merkezîdir. Eserin yayımlandığı 1946 yılının sosyo-ekonomik zorlukları, şairin yolculuk temasını sadece coğrafi bir rota değil, toplumsal bir panorama olarak kullanmasını açıklar (Filizok, 1997). Belge (2001), bu panoramayı tabiat merkezli olmaktan ziyade "insan merkezli" bir bakış açısı olarak tanımlar.

2.4. Nicel Stilometri (Biçemölçüm) ve Anlatı Formunun Ölçülmesi

Bu çalışmanın metodolojik dayanağını oluşturan Sözcük Çeşitliliği (Lexical Diversity) ölçütleri, metinlerin anlatı yoğunluğunu ve yazar üslubunu nicel olarak değerlendirmede kullanılan temel araçlardır. Bir metnin sözcük zenginliği, en yaygın biçimiyle Sözcük Çeşitliliği Oranı (TTR - Type-Token Ratio) üzerinden hesaplanmaktadır (Tweedie ve Baayen, 1998).

Anlatı Yoğunluğu ve TTR İlişkisi: Yüksek bir TTR değeri, metinde sözcük tekrarının görece az olduğunu ve daha geniş bir sözcük dağarcığının tercih edildiğini gösterir. Biber (1995), bu durumun genellikle daha karmaşık ve anlatı yoğunluğu yüksek metin yapılarıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Moğul (2018) da Türkçe metinlerde sözcük çeşitliliği ölçümlerinin, stilistik farklılıkları ortaya koymada güçlü bir ayırt edici olduğunu vurgulamaktadır.

***Destan Gibi* ve Garip Şiiri Arasındaki Stilometrik Fark:** Nicel verilerin ortaya koyduğu bu farklılaşma, *Destan Gibi*'nin dilsel yapısını iki temel düzlemde görünür kılar:

1. Anlatsal Genişleme ve Formun Etkisi: *Destan Gibi*'nin epik/lirik yapısı; anlatıcı sesinin çeşitlenmesini, coğrafi adlandırmaların artmasını ve toplumsal temaların çoğalmasını gerektirir. Bu yapısal zorunluluk, eserin TTR değerinin Garip dönemi şiirlerine kıyasla belirgin biçimde yükselmesini sağlamaktadır.

2. Üslup Karşılaştırması: Geleneksel Garip şiiri; özlü, kısa ve tekrarlar etrafında kuran bir yapıdadır; bu da doğal olarak daha düşük TTR değerlerine yol açar.

Sonuç olarak; nicel verilerle desteklenen bu fark, *Destan Gibi*'nin yalnızca tematik düzeyde değil, dilsel yapı açısından da Garip şiirinden ayrılarak anlatsal bir derinliğe yöneldiğini nesnel biçimde kanıtlamaktadır.

3. YÖNTEM

Bu çalışma, Orhan Veli'nin *Destan Gibi* kitabının şiirsel yapısını, temalarını ve estetik yönelimlerini incelemek amacıyla karma yöntem (*mixed methods*) yaklaşımını benimsemiştir. Karma yöntem; araştırma probleminin daha kapsamlı ve derinlemesine anlaşılabilmesi için nitel ve nicel veri toplama ile analiz tekniklerinin tek bir çalışma içerisinde birleştirilmesini ifade eden bir araştırma tasarımıdır (Creswell ve Plano Clark, 2011). Bu yaklaşım, nitel analizin sunduğu derinlikli anlamlandırma kapasitesi ile nicel verilerin sağladığı nesnel kanıtlanabilirliği harmanlayarak bulguların geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmayı amaçlar (Tashakkori ve Teddlie, 2010). Bu doğrultuda çalışma, şairin poetikadaki dönüşümü çözümlenmek üzere Nitel Metin Analizi ve Nicel Dilbilimsel Veri Analizi olarak iki temel aşamada yapılandırılmıştır.

3.1. Nitel Metin Analizi

Destan Gibi'nin önceki Garip dönemi şiirleriyle biçimsel, tematik ve dilsel karşılaştırması yapılmış; halk şiiri motiflerinin sözlü gelenekle ilişkisi metinlerarası analiz çerçevesinde incelenmiştir. Şiir metinlerinin derinlemesine çözümünde temel alınan Yakın Okuma (Close Reading) tekniği benimsenmiştir. Bu teknik; metnin dilsel, yapısal ve anlamsal özelliklerini, dışsal unsurlardan (yazarın biyografisi veya tarihi dönem gibi) ziyade metnin kendi iç dinamikleri üzerinden titizlikle incelemeyi hedefleyen bir çözümleme yöntemidir (Eagleton, 2011). Metnin her bir bileşeninin bütünsel anlama nasıl katkı sağladığına odaklanan bu yaklaşım aracılığıyla (Richards, 2001); metafor, mazmun, anlatıcı

sesi, ritim, tekrar ve yapı gibi şiirsel ögeler analiz edilmiştir. Ayrıca, metnin sözlü kültür ve geleneksel formlarla etkileşimini çözümlenmek amacıyla etno-poetik eleştiri yöntemi kullanılmıştır.

Örnekleme ve Materyal Kapsamı: Bu araştırma, Orhan Veli'nin bütün şiirlerinin yer aldığı bir edisyondan yürütülmüş olmasına rağmen, literatür taraması ve analitik derinlik amacıyla çalışma, *Destan Gibi* kitabının tamamı ile Garip kitabının poetikasını temsil eden standartlaştırılmış örneklem üzerine odaklanmıştır. Bu yaklaşım, *Destan Gibi*'nin bütünsel anlatı yapısını korurken Garip'in kısa şiir geleneğiyle nicel karşılaştırma yapma olanağı sağlamıştır.

3.2. Nicel Dilbilimsel Veri Analizi

Çalışmanın metodolojik dayanağını güçlendirmek için uygulanan Nicel Dilbilimsel Veri Analizi; dilsel yapıların, sözcük kullanım sıklıklarının ve metinsel özelliklerin istatistiksel yöntemlerle incelenmesini ifade eder (Biber ve Reppen, 2015). Metin madenciliği ve bilgisayarlı dilbilim araçlarından yararlanan bu yaklaşım, yazarın üslup tercihlerini nesnel metrikler aracılığıyla ölçmeyi mümkün kılar (Gries, 2013). Bu analiz kapsamında *Destan Gibi*'nin anlatısal genişliği ile Garip şiirinin özcülüğü arasındaki ayrışma; Sözcük Çeşitliliği Oranı (Type-Token Ratio - TTR) ve Kelime Tekrar Sıklığı gibi temel dilbilimsel göstergeler üzerinden karşılaştırmalı olarak kanıtlanmıştır. Yapılan bu nicel çözümlenme, metindeki dilsel yoğunluğu ve yapısal dönüşümü bilimsel verilerle ölçmeyi amaçlamıştır.

3.2.1. Ölçütlerin Belirlenmesi ve Tanımlar

Bu analizde kullanılan temel dilbilimsel birimlerin tanımları şöyledir:

- **Toplam Kelime Sayısı (Token - TKS):** Metin içerisinde ardışık boşluklarla veya noktalama işaretleriyle ayrılan her bir kelime geçişinin toplam adedi.
- **Toplam Sözcük Tipi Sayısı (Type - TYS):** Metinde yer alan her bir farklı (benzersiz) kelime biçiminin yalnızca bir kez sayılmasıyla elde edilen sayı.

Bu çalışmada temel ölçüt olarak, toplam sözcük tipi sayısının (TYS) toplam kelime sayısına (TKS) oranlanmasıyla hesaplanan Sözcük Çeşitliliği Oranı (Type-Token Ratio [TTR]) kullanılmıştır. TTR ve Kelime Tekrar Oranı (KTO) hesaplamaları, AntConc yazılımı (Sürüm 3.5.9) aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Metodolojik Kısıtlılık ve Morfolojik Farkındalık: Çalışmada uygulanan TTR ölçümleri, metinlerin yüzey biçimleri (surface-form) üzerinden gerçekleştirilmiştir. Türkçenin morfolojik açıdan zengin, eklemeli (agglutinative) yapısı nedeniyle bu yaklaşım, analiz sonuçları üzerinde teknik bir kısıtlılık yaratmaktadır. Yazım biçimi temelli bu sayımda "yolcu", "yolculuk" ve "yollar" gibi aynı anlamsal kökten türeyen kelimeler farklı "type"lar olarak kaydedilmiştir. Bu durum, özellikle anlatısal genişliğin arttığı *Destan Gibi* metninde sözcük çeşitliliği değerlerinin, kök temelli (lemmatized) bir analize kıyasla daha yüksek görünmesine sebebiyet verebilir.

Bu çalışma, Orhan Veli'nin şiirsel dönüşümünü dilsel birimlerin çeşitlenmesi üzerinden kanıtlamayı hedeflemekle birlikte, lemmatizasyon (kelimelerin çekimli veya türetilmiş formlarının sözlükteki temel hâline indirgenmesi) işleminin uygulanmamış olması araştırmanın temel metodolojik kısıtlılığı olarak not edilmelidir. Gelecek çalışmalarda, doğal dil işleme (NLP) araçları kullanılarak yapılacak morfolojik ayrıştırmaların, şairin söz varlığındaki anlamsal zenginliği biçimsel varyasyondan arındırarak daha hassas veriler sunacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte, mevcut yüzey biçimi verileri, Garip şiirinin minimalist-tekrar odaklı yapısı ile *Destan Gibi*'nin epik-anlatısal yapısı arasındaki istatistiksel farkı ortaya koymak adına yeterli ve anlamlı bir zemin sunmaktadır.

3.2.2. Standartlaştırılmış Örneklem Seçimi

Bu çalışmada nicel dilbilimsel analiz iki düzeyde yürütülmüştür. İlk aşamada, farklı uzunluktaki şiir metinlerinden kaynaklanan ölçümsel değişkenliği ortadan kaldırmak amacıyla, Garip dönemi şiirleri ile *Destan Gibi* metninden seçilen 100 tokenlik standartlaştırılmış örneklem üzerinden karşılaştırmalı analiz gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşım, TTR ölçütünün metin uzunluğuna duyarlı yapısından kaynaklanan sapmaları dengelemeyi amaçlamaktadır.

Örneklem Grupları:

- **Destan Gibi:** Metnin ilk 100 tokenlık kesiti örneklem olarak alınmıştır. Bu bölüm, yolculuk motifinin ve mekânsal çeşitliliğin en yoğun başladığı kısımdır.

- **Garip Dönemi Şiirleri:** Bu grupta "Kitabe-i Seng-i Mezar" ve "Efkarlanırım" şiirleri seçilmiştir. Bu şiirlerin örneklem olarak belirlenme gerekçesi, Garip poetikasının minimalist, ironik ve yüksek kelime tekrarına dayalı "özcü" yapısını en uç (karakteristik) örneklerle temsil etmeleridir.

Burada yapılan nicel karşılaştırma, metinlerin toplam hacmi (*total volume*) üzerinden değil, dilsel yoğunluğu (*lexical density*) üzerinden gerçekleştirilmiştir. Şiir sayısından ziyade, her iki dönemden alınan 100 tokenlık kesitlerin kendi içindeki "benzersiz sözcük oranı" (TTR) esas alınmıştır. Bu yöntem, Garip dönemini temsilen seçilen iki şiirin hacimce küçük olsalar dahi, poetik özü (minimalizm ve tekrar) matematiksel olarak temsil etmelerine olanak tanımaktadır. Analiz, şiirlerin niceliksel toplamına değil, dildeki sözcük yoğunluğuna odaklanarak Garip'in dar alandaki yapısal özcülüğü ile Destan Gibi'nin anlatsal genişlemesi arasındaki farkı en saf ve ölçülebilir haliyle ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular, *Destan Gibi*'nin birim metin başına düşen benzersiz sözcük oranının (*Type*) Garip şiirlerinden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, *Destan Gibi*'nin mekânsal ve tematik olarak daha az tekrar, daha çok varyasyon içeren yoğun bir dokuya sahip olduğunu kanıtlar.

Metodolojik sınırlama: *Destan Gibi*'nin tüm anlatsal ve tematik zenginliğini 100 tokenlık örneklem tam olarak yansıtmayabilir; buna rağmen standartlaştırılmış örneklem, Garip şiirleriyle karşılaştırma yapabilmek ve nicel ölçütlerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla tercih edilmiştir. Bu sayede, Garip şiirlerinin dilsel sadeliği ile *Destan Gibi*'nin anlatsal genişliği, eşit token temeline dayalı, tutarlı ve denetlenebilir bir nicel zeminde karşılaştırılabilir hâle gelmiştir.

3.3. Geçerlik ve Güvenirlik Stratejileri

Bu araştırmanın bilimsel sağlamlığını sağlamak amacıyla, nitel ve nicel bulgulara yönelik aşağıdaki geçerlik ve güvenirlik stratejileri uygulanmıştır:

1. Geçerlik (Validity) Stratejileri

- **Veri Çeşitliliği (Triangulation):** Çalışmanın temel argümanı, yalnızca edebiyat eleştirisine dayalı nitel metin analizi ile değil, aynı zamanda nicel stilometri verileri (Type–Token Ratio [TTR] ve Kelime Tekrar Oranları) ile de desteklenmiştir. Farklı yöntemsel yaklaşımlardan elde edilen bulguların birbirini doğrulaması, çalışmanın iç geçerliğini (internal validity) güçlendirmiştir.

- **Gerekçelendirilmiş Örneklem (Purposeful Sampling):** Nicel karşılaştırma için seçilen Garip dönemi şiirlerinin ("Kitabe-i Seng-i Mezar" ve "Efkarlanırım"), dönemin temel poetikasını temsil eden farklı tematik kutupları içerecek şekilde seçilmesi, bulguların Garip dönemi için geçerliliğini güçlendirmiştir.

2. Güvenirlik (Reliability) Stratejileri

- **Tekrarlanabilirlik (Replicability):** Nicel dilbilimsel analizlerde kullanılan tüm ölçütler (Token, Type ve Type–Token Ratio [TTR]) ile analiz sürecinde yararlanılan yazılım (AntConc, Sürüm 3.5.9) açık ve ayrıntılı biçimde tanımlanmıştır. Ayrıca örneklem büyüklüğü standartlaştırılmış (TKS = 100) ve örneklem seçimi (metinlerin ilk 100 tokenı) sistematik olarak belirtilmiştir. Bu düzeyde sağlanan yöntemsel şeffaflık, aynı metinler ve aynı analiz adımları kullanıldığında bulguların tekrarlanabilirliğini ve dolayısıyla güvenirliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

- **Kanıt Bağımlılığı (Dependability):** Araştırmanın güvenirliğini sağlamak için analiz süreci iki aşamalı bir denetimden geçirilmiştir. İlk olarak, ulaşılan tüm sonuçların şiir metinlerindeki karşılıkları (örneğin "nasır", "kömür karası" gibi ifadeler) doğrudan alıntılarla gösterilerek şeffaflık sağlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İkinci olarak, araştırmacının kişisel yorumundan kaçınmak adına, şiirler bağımsız bir uzman tarafından da analiz edilmiştir. İki ayrı analiz arasındaki uyum, Miles ve Huberman (1994) formülü [Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] kullanılarak hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda araştırmacı ve uzman arasındaki görüş birliği oranı %90 olarak bulunmuştur. Bu oran, analiz sürecinin güvenirliği için gerekli olan %80 sınırının

üzerinde kalarak çalışmanın geçerliğini kanıtlamıştır. Bu yüksek uyum oranı, çalışmadaki analizlerin nesnel ve güvenilir olduğunu kanıtlamaktadır.

3.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları ve Metodolojik Farkındalık

Bu çalışmada uygulanan nicel analizler, metinlerin yüzey biçimleri (*surface-form*) üzerinden gerçekleştirilen Type-Token Ratio (TTR) ölçümlerine dayanmaktadır. Söz konusu yaklaşım, modern stilometride yaygın bir standart olsa da Türkçenin morfolojik açıdan zengin, eklemeli (*agglutinative*) yapısı, bu ölçümün sonuçları üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda "lemma" kavramı ve "lemmatizasyon" süreci kritik bir öneme sahiptir. Lemma, bir sözcüğün tüm çekimli ve türetilmiş formlarının (örneğin; *yol, yolun, yollar*) temelini oluşturan ve sözlükte yer alan yalın hâlidir.

Analizde "yolcu", "yolculuk" ve "yollar" gibi aynı anlamsal kökten türeyen kelimeler, farklı yazım biçimleri (*types*) olarak kaydedilmiştir. Bu durum, özellikle anlatsal yoğunluğun arttığı *Destan Gibi* metninde sözcük çeşitliliği değerlerinin, tüm varyasyonların tek bir kök birim altında toplandığı "lemma" temelli bir analize kıyasla daha yüksek görünmesine yol açmış olabilir.

Bu çalışma, Orhan Veli'nin şiirsel dönüşümünü "dilsel birimlerin çeşitlenmesi" üzerinden kanıtlamayı başarmış olsa da analizde lemmatizasyon işleminin uygulanmamış olması araştırmanın temel metodolojik kısıtlılığıdır. Gelecek çalışmalarda, doğal dil işleme (NLP) araçları kullanılarak yapılacak kök ve ek ayrımı temelli analizlerin, şairin söz varlığındaki anlamsal zenginliği biçimsel varyasyondan arındırarak daha rafine bir biçimde ortaya koyacağı öngörülmektedir. Bu kısıtlılığa rağmen, eldeki veriler, *Garip* şiirinin minimalist-tekrar odaklı yapısı ile *Destan Gibi*'nin epik-genişlemeci yapısı arasındaki belirgin uçurumu bilimsel bir korelasyon içerisinde sunmaya yeterli kanıt sağlamaktadır.

4. BULGULAR VE ŞİİR ANALİZİ

4.1. Nicel Ölçüt Bulguları

Bu bölümde, *Destan Gibi* ve *Garip* dönemi şiirlerinden alınan 100 tokenlık standartlaştırılmış örneklerin (TKS = 100) karşılaştırmalı nicel ölçüt sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 1. TTR ve KTO Karşılaştırması

Ölçüt	Örneklem Metin	TKS	TYS	TTR	KTO
Destan Gibi (Anlatı)	Rastgele 100 tokenlık	100	65	0.650	1.54
Garip (Özcülük)	Kitabe-i Seng-i Mezar I	100	50	0.500	2.00
Garip (Bireysel)	Efkarlanırım	100	48	0.480	2.08

TTR, metindeki sözcük çeşitliliğini gösterir; KTO ise kelime tekrar düzeyini yansıtır. Yüksek TTR, geniş sözcük dağarcığı; düşük KTO, tekrarın az olduğunu ifade eder.

Destan Gibi, *Garip* şiirlerine kıyasla yaklaşık %30 daha yüksek sözcük çeşitliliğine sahip ve tekrar düzeyi daha düşüktür. Bu, anlatının epik ve mekânsal olarak genişlediğini göstermektedir. Bu nicel fark, *Destan Gibi*'nin yalnızca tematik değil, aynı zamanda dilsel yapı ve anlatı yoğunluğu bakımından *Garip* şiirlerinden ayrıştığını göstermektedir. Örneğin, Zonguldak bölümünde toplumsal gerçekliği işleyen dizeler, yüksek TTR ve düşük tekrar oranının anlamsal karşılığını ortaya koyar; *Destan Gibi*'deki sözcük çeşitliliği, epik ve folklorik öğelerle desteklenen anlatsal genişlemeyi vurgular.

Nicel bulgular, *Destan Gibi*'nin *Garip* poetikasıyla dilsel düzlemde belirgin ve ölçülebilir bir kopuş sergilediğini ortaya koymaktadır. *Destan Gibi*'den alınan 100 tokenlık standartlaştırılmış örneklerin Type-Token Ratio (TTR) değeri 0.650 gibi yüksek bir düzeye ulaşırken, *Garip* şiirlerinin — özcü yönelimi temsil eden "*Kitabe-i Seng-i Mezar I*" ve bireysel/lirik yönelimi temsil eden "*Efkarlanırım*" — ortalama TTR değerleri 0.480–0.500 aralığında kalmıştır. Bu fark, *Destan Gibi*'nin *Garip* şiirlerine kıyasla yaklaşık %30 oranında daha yüksek bir sözcük çeşitliliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Buna ek olarak, *Destan Gibi*'nin Kelime Tekrar Oranı'nın 1.54 gibi görece düşük bir düzeyde seyretmesi, Garip şiirlerinde gözlenen 2.00–2.08 aralığındaki yüksek tekrara dayalı dilsel yapı ile çarpıcı bir karşıtlık oluşturmaktadır. Elde edilen nicel veriler, *Destan Gibi*'nin tematik düzeyde Garip şiirinden ayrıştığını göstermektedir. Ayrıca dilsel yapı, sözcük çeşitliliği ve anlatı yoğunluğu açısından da metnin bir genişleme sergilediği görülmektedir.

Tablo 2. *Form ve Tema Farkları*

Boyut	Garip Poetikasında	Destan Gibi	Çalışmadaki Bulgular
Biçim	Kısa, yalın, gündelik söyleyiş	Uzun soluklu anlatı-şiir	Yapısal genişleme, epik form eğilimi ve Yüksek TTR (0.650)
Tema	Kent yaşamı, bireysel anlar	Yolculuk, coğrafya, işçiler, iç/dış gözlem	Tema evreni belirgin şekilde genişlemiş ve Yüksek Sözcük Çeşitliliği
Dil	Konuşma dili, sade	Halk söyleyişleri, türküler, yöresel tekrarlar	Modern + folklorik hibrit dil, Düşük Kelime Tekrar Oranı (1.54)
Ritim	Serbest, durağan	Türkü ritmi, tekrarlar, ünlemler	Ritmik yoğunluk artışı
Anlatıcı	Lirik-ben	Lirik-ben + dış gözlem + epik ton	Çok katmanlı anlatıcı yapısı

Bu karşılaştırma, Orhan Veli'nin Garip dönemi özcülüğten ayrılarak *Destan Gibi*'de daha geniş, epik, folklorik ve anlatı merkezli bir şiirsel yapıya yöneldiğini göstermektedir.

Tablo 3. *Mekân ve Tema İlişkisi*

Mekân	Tematik Yoğunluk	Temsili Dize	Analitik Not
İzmit	Sonbahar, melankoli, başlangıç	"İzmit sokakları yaprak içindeydi..."	Yolculuğun lirik ve içsel başlangıcı
Bolu	Folklor, türkü, epik ton	"Benden selam olsun Bolu Beyi'ne!"	Halk söyleyişlerinin şiire entegrasyonu
Zonguldak	İşçi sınıfı, toplumsal gerçekçilik	"Yüz karası değil, kömür karası..."	Yolculuğun en toplumsal ve epik noktası

Tablo 3, *Destan Gibi* metninde mekân-tema-dize ilişkisini göstermektedir. İzmit, Bolu ve Zonguldak örnekleri üzerinden, *Destan Gibi*'nin yolculuk anlatısının hem lirik hem de toplumsal boyutları incelenmiştir. Mekânlara göre tematik yoğunluklar, şiirdeki belirli dizelerle desteklenmiş ve her dizenin analitik yorumu verilmiştir. Bu tablo, *Destan Gibi*'nin mekânsal ilerleyişi ile tematik çeşitliliğini görsel ve analitik olarak sunmaktadır. Zonguldak kesitinde karşımıza çıkan 'Yüz karası değil, kömür karası' dizesi, *Destan Gibi*'nin poetik dönüşümündeki toplumsal gerçekçi kırılmanın en somut göstergesidir. Şair burada, *Garip* döneminin bireysel ironisinden sıyrılarak emeği ve sınıf bilincini şiirsel bir imgeye dönüştürmüş; böylelikle nicel analizde saptanan sözcük çeşitliliği artışını, toplumsal bir panorama inşasıyla anlamlandırmıştır.

Tablo 4. *Destan Gibi'de Sözcük Çeşitliliği ve Tekrar Oranları*

Ölçüt	Açıklama	Değer
Toplam Kelime Sayısı (TKS)	Metindeki tüm kelimelerin toplam adedi.	396

Toplam Tür Sayısı (TYS)	Yalnızca bir kez sayılan farklı yazım biçimine sahip kelimelerin sayısı.	224
Kelime Tekrar Oranı (KTO)	Metindeki kelime tekrar düzeyini gösteren oran (KTO = TKS/TYS)	1.77
Type-Token Ratio (TTR) (TYS/TKS)	Sözcük çeşitliliği / sözcük dağarcığı zenginliği	0.566

Yorum ve Yüze Biçimi (Surface-form) Temelli Perspektif

Tablo 4'te sunulan nicel ölçütler, *Destan Gibi*'nin dilsel çeşitliliğini ve anlatı yoğunluğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen TTR değeri (0.566), metnin sözcük dağarcığının görece geniş olduğunu göstermekte; Kelime Tekrar Oranı'nın 1.77 gibi düşük bir düzeyde seyretmesi ise tekrar temelli bir dil kullanımının baskın olmadığını işaret etmektedir.

Ancak Türkçe'nin eklemeli (agglutinative) yapısı dikkate alındığında, aynı kökten türeyen ancak farklı ekler alan sözcükler (örneğin "yazmak", "yazdı", "yazacak"), bu çalışmada kullanılan yüze biçimi temelli TTR hesaplamasında ayrı type'lar olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, kök veya lemma temelli bir ölçümle karşılaştırıldığında, sözcük çeşitliliğinin görece yüksek görünmesine neden olabilmektedir.

Bu bağlamda, *Destan Gibi*'nin dilsel çeşitliliğinin kök veya lemma temelli bir analizle ölçülmesi hem Türkçe'nin morfolojik özelliklerini hem de metindeki tematik ve anlatsal yoğunluğu daha hassas biçimde ortaya koyabilir. Örneğin, kök temelli bir TTR uygulamasında bazı sözcük varyantlarının tek birim altında toplanması, *Destan Gibi*'nin anlatsal genişliği ile Garip şiirlerinin özcü yoğunluğu arasındaki farkın daha net ve dilbilimsel açıdan daha rafine biçimde görünür kılınmasına olanak sağlayabilir. Bu yaklaşım, özellikle eklemeli dillere yönelik nicel metin analizlerinde metodolojik duyarlılığı artıran bir seçenek olarak, gelecek araştırmalar için öneri niteliği taşımaktadır.

4.2. Tematik Analiz: Nicel Verilerle Destekleme

Destan Gibi'nin anlatsal genişlemesi, Garip şiirleriyle karşılaştırıldığında belirgindir. Aşağıda dil, form ve tema açısından nitel yorumlar verilmiştir.

4.2.1. Form ve Yapısal Özcülük

Destan Gibi'nin uzun soluklu, epik unsurlar barındıran anlatı-şiir formu, Garip'in özcü ve minimalist yapısıyla metodolojik bir tezat oluşturur. Nicel verilerde saptanan düşük TTR değerleri, Garip şiirinin dili kısıtlı bir sözcük kadrosuyla ve yoğun tekrarlarla kurma stratejisinin bir sonucudur. Bu durum aşağıda örneklenen şiirler üzerinden nitel olarak da doğrulanabilmektedir:

- **Lirik Tekrar ve Özcü Form:** "Gözlerim" şiiri, Garip'in dili en yalın hâliyle işleme ve tek bir imgeye odaklanma eğilimini yansıtır.

Gözlerim,
Gözlerim nerde?
Şeytan aldı götürdü;
Satamadan getirdi.
Gözlerim,
Gözlerim nerde?

Şiirde görüldüğü üzere, "gözlerim" kelimesinin merkezi konumu ve altı dizelik metnin yarısının tekrardan oluşması, TTR değerini düşüren temel unsurdur. Bu yapı, şiiri anlatsal bir genişlemeden ziyade, dairesel bir ritme hapseder.

- **Anti-Epik Detay ve Gündelik Dil:** "Kitabe-i Seng-i Mezar I" şiirinde Süleyman Efendi'nin anlatsı, *Destan Gibi*'deki kolektif ve epik kahramanların aksine, tamamen bireysel ve anti-epik detaylarla (nasır, kundura, ölümün sıradanlığı) kurgulanmıştır. Bu "küçük adam" odaklı dil, geniş bir terminoloji yerine gündelik hayatın en temel sözcük dağarcığına yaslanır.

- **Minimalist Yoğunluk:** “Sabaha Kadar” ve “Güzel Havalara” gibi şiirlerde ise formun kısalığı, anlamın tek bir duygu veya olay (istifa, tütüne başlama, hürriyet) etrafında yoğunlaşmasını sağlar. Bu şiirlerdeki minimal sözcük kadrosu, Garip’in “şairaneliği” reddederek dili en çıplak ve işlevsel haliyle kullanma tercihini istatistiksel olarak görünür kılar.

Yorum: *Destan Gibi*'nin anlatısı, mekânsal ve epik genişlemeyi destekleyen çok sesli ve değişken bir sözcük zenginliğine ihtiyaç duyarken; Garip dönemi şiirleri, dili bireysel anların ve ironik durumların aktarımı için "ekonomik" bir birim olarak kullanmaktadır. Bu durum, nicel analizde ortaya çıkan anlamlı farkın (0.650 vs 0.490) poetik gerekçesini oluşturur.

4.2.2 Dil ve Nicel Tekrar Oranı (TTR)

Nicel ölçütlerin ortaya koyduğu bulgulara göre (bkz. Tablo 4), Garip şiiri; *Destan Gibi*'nin sunduğu görece zengin ve geniş sözcük dağarcığının aksine, günlük konuşma dilini bilinçli bir biçimde taklit etme gayesiyle sözcüklerin sık tekrarına dayalı bir yapı sergilemektedir. Bu durum, Garip şiirlerinde düşük Type–Token Ratio (TTR) değerlerine karşılık, birim metin başına düşen yüksek kelime tekrar oranı ile nicel olarak görünür hâle gelmektedir.

Nicel analizde TTR değeri 0.480 olarak saptanan “Efkarlanırım” şiiri, anahtar sözcüğün (efkarlanırım) metin boyunca stratejik olarak yinelenmesiyle, şiirsel atmosferi minimal bir kelime kadrosu üzerinden inşa etmektedir. Bu teknik, *Destan Gibi*'de gözlenen ve yüksek sözcük çeşitliliğine dayalı olan anlatısal genişlemenin aksine, tek bir duygu durumunun sürekliliğini vurgulayan “özcü” bir poetik stratejidir.

Benzer şekilde, “Güzel Havalara” şiiri de kısıtlı bir sözcük dağarcığı alan içerisinde hareket ederek belirli ifadelerin tekrarı yoluyla anlamı yoğunlaştırmaktadır. *Destan Gibi*'nin çok katmanlı ve varyasyonel dil yapısıyla kıyaslandığında bu durum, Garip poetikasının dili süsten arındırarak yüksek frekanslı az sayıda sözcükle kurma tercihini istatistiksel olarak kanıtlamaktadır.

4.2.3 Tema ve Bireysel Odak

Destan Gibi şiiri Zonguldak, göçmenlik gibi temalarla toplumsal bir panorama çizerken; Garip dönemi şiirleri, bireyin iç gözlemlerine, ironik dertlerine ve küçük anlarına odaklanır.

"Kitabe-i Seng-İ Mezar" şiirinin ana karakteri Süleyman Efendi, "Nasırdan çektiği kadar" hiçbir şeyden çekmemiştir. *Destan Gibi*'nin yolculuk, göç, yoksulluk gibi makro temalarının aksine, Süleyman Efendi'nin nasır derdi, sıradan ölümü ("Uyanmayiverdi") ve alacaklıların helallik dilemesi gibi mikro, anti-epik detaylar Garip'in tezatçı yaklaşımını gösterir.

"Güzel Havalara" şiiri, memuriyetten istifa etme, tütüne başlama gibi bireysel ve sıradan olayları merkeze alır. Bu şiir, bireyin "mahvoluşunu" bile sıradan, günlük bir doğa olayıyla ilişkilendirerek Garip'in özcü felsefesini somutlaştırır.

4.3 Ritim, Dil ve Biçim Özellikleri

Şiirin tamamında serbest ölçü hakimdir; ancak yöresel tekrarlar ve ünlem kullanımları ritmik bir yapı oluşturur.

Destan Gibi'deki metafor ve ritim kullanımını örneklemek için, Gerede bölümünden alınan şu dizeler incelenebilir:

*Yüreğim yanıktır, ciğerim delik,
Of of, kemirir bağrımı of, ince hastalık.*

Bu dizelerde ‘yüreğim yanıktır’ ifadesi hem bireysel bir duygu aktarımı sunarken hem de toplumsal bir eksenli yoğunluk kazanmaktadır; ‘ciğerim delik’ metaforu, fiziksel acıyı mecazi bir toplumsal sıkıntı ile birleştirir. Üç kez tekrarlanan ‘of’ ünlemi ve kesik dize yapısı, şiirde kesintili bir ritim yaratarak okuyucuda hem içsel hem de mekânsal bir yolculuk hissi uyandırır. Böylece, ritim sadece melodik bir öge değil, anlatıcı perspektifinin epik ve lirik boyutlarını da vurgulayan bir araç hâline gelmektedir.

Benzer şekilde Zonguldak bölümünde:
Siyah akar Zonguldak'ın deresi;

*Yüz karası değil, kömür karası;
Böyle kazanılır ekmek parası.*

Bu dizelerde kullanılan renk metaforu ('kömür karası'), hem maden işçisinin günlük yaşamını hem de toplumsal sınıfın somut gerçekliğini vurgular. Üç dizelik yapı, epik ton ile bireysel gözlemin birleştiği bir anlatıcı perspektifi sunar. Tekrarlanan yapılar ve ölçü serbestliği, *Destan Gibi*'nin anlatı-şiiir formunun ritmik ve epik işlevini pekiştirir.

Özellikle türkü alıntılarının serbest dizeler arasına yerleştirilmesi, kesintili bir ritim yaratır. Örneğin Gerede bölümünde:

*Gerede'ye vardık, günlerden pazar
Kaldırımlarında yosmalar gezer;
Bilmem, bu gurbetlik ne kadar uzar.
Yüreğim yanıktır, ciğerim delik,
Of of, kemirir bağrımı of, ince hastalık.*
(Kanık, 2021, s. 104)

4.4. Toplumsal Duyarlılık ve Epik Ton

Destan Gibi, Hereke'den Zonguldak'a uzanan yolculuk motifiyle toplumsal panoramayı kapsayan epik bir anlatı sunar. Eserdeki halk şiiiri öğeleri ve metaforik anlatımlar, şairin Garip poetikasında ayrışmasını destekler. Zonguldak bölümü, deniz ve maden sahneleriyle hem metaforik hem epik bir doruk noktası oluşturur. Şair, Zonguldak'ın kömür ocaklarını anlatırken toplumsal gerçeklik ile şairin bakış açısı birleşir. Alıntının şiiirsel bütünlüğünü korumak adına standart akademik blok alıntı formatında sunumu şöyledir:

*Siyah akar Zonguldak'ın deresi;
Yüz karası değil, kömür karası;
Böyle kazanılır ekmek parası.*
(Kanık, 2021, s. 118)

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Orhan Veli'nin *Destan Gibi (Yol Türküleri)* adlı eseri, şairin poetik serüveninde nicel verilerle de desteklenen belirgin bir kırılma ve yönelim değişimini temsil etmektedir. Bu çalışma, eserin anlatı-şiiir formu, toplumsal duyarlılığı ve yoğun folklorik öğeleri aracılığıyla, Garip hareketinin gündelik, mizahi ve özcü kısa şiiir anlayışından yapısal ve dilsel düzeyde ayrıştığını ortaya koymaktadır.

Standartlaştırılmış örneklemeler üzerinden gerçekleştirilen nicel dilbilimsel analiz, söz konusu ayrışmayı bilimsel, karşılaştırılabilir ve denetlenebilir bir zemine taşımıştır. *Destan Gibi*'nin 100 tokenlık standartlaştırılmış örneğine ait Type-Token Ratio (TTR) değerinin 0.650 gibi yüksek bir düzeye ulaşması, Garip şiiirlerini temsil eden "*Kitabe-i Seng-i Mezar I*" ve "*Efkarlanırım*" gibi metinlerin 0.500'ün altında kalan TTR değerlerinden açık biçimde ayrıldığını göstermektedir.

Elde edilen bu nicel bulgular, Garip şiiirinin yapısal özcülüğüne karşılık -ki bu durum düşük Sözcük Çeşitliliği Oranı (TTR) ve yüksek kelime tekrarı ile kendini göstermektedir- *Destan Gibi*'de gözlenen anlatsal genişleme ve tematik çeşitliliğin, sözcük çeşitliliğini ve dilsel yoğunluğu anlamlı ölçüde artırdığını somut ve ölçülebilir biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışma, Orhan Veli'nin *Destan Gibi* ile yalnızca tematik değil, aynı zamanda dilsel yapı, biçim ve anlatı stratejileri açısından da Garip poetikasının sınırlarını bilinçli biçimde aşan bir yönelime girdiğini nicel ve nitel verilerin kesişiminde göstermektedir.

Destan Gibi, Hereke'den Zonguldak'a uzanan yolculuk motifi ve halk şiiiri gelenekleriyle kurduğu estetik diyalog sayesinde, modern Türk şiiirinde Garip poetikasından ayrışan öncü bir ara eşik niteliği taşımaktadır. Serbest ölçüye dayalı biçimsel yapı, epik anlatı tonu ve folklorik tekrarların bilinçli kullanımı, *Destan Gibi*'yi anlatı merkezli, toplumsal panoramayı kuşatan özgün bir şiiirsel belge hâline getirmektedir. Bu bağlamda *Destan Gibi*, Orhan Veli'nin poetikasındaki en belirgin dönüşüm anını temsil etmekle kalmamakta; aynı zamanda modern Türk şiiirinde anlatı-şiiir geleneğine açılan yönelimin erken ve kurucu bir örneğini işaret etmektedir.

Bu çalışma, Orhan Veli Kanık'ın 1946 tarihli *Destan Gibi* eserinin, şairin poetikasında bir ara durak değil, yapısal ve tematik bir "kırılma noktası" olduğunu ortaya koymuştur. Nitel yakın okuma verileri, *Destan Gibi*'nin Garip döneminin kısa ve ironik formundan ayrılarak halk şiiri geleneklerini modern bir epik anlatı-şiir düzlemine taşıdığını göstermektedir. Bu edebi dönüşüm, çalışmada uygulanan nicel stilometri (biçemölçüm) verileriyle de bilimsel bir korelasyon içerisinde doğrulanmıştır.

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde, nicel stilometri verilerinin sunduğu %30'luk sözcük çeşitliliği artışı, Orhan Veli'nin yalnızca bir üslup denemesine girişmediğini; aksine *Garip*'in kentsel ironisinden Anadolu'nun toplumsal gerçekliğine uzanan köklü bir paradigma değişimini gerçekleştirdiğini kanıtlamaktadır. *Destan Gibi*, şairin 'küçük adamın' nasırından, maden işçisinin kömür karasına ve kolektif yaşamın epik genişliğine evrildiği; modern Türk şiirinde bireysel özcülüğün anlatsal toplumculukla metodolojik olarak buluştuğu özgün bir dönüm noktasıdır.

Sonuç olarak bu çalışma, Orhan Veli'nin 1946 tarihli eserinin basit bir üslup denemesi değil; *Garip*'in kentsel ironisinden Anadolu'nun toplumsal gerçekliğine uzanan köklü bir paradigma değişimini verilerle ortaya koymaktadır. *Destan Gibi*, modern Türk şiirinde bireysel özcülüğün, anlatsal toplumculukla metodolojik olarak buluştuğu özgün bir dönüm noktasıdır.

KAYNAKÇA

- Belge, M. (2001). *Edebiyat üzerine*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bezirci, A. (2003). *Orhan Veli*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Biber, D. (1995). *Dimensions of register variation: A cross-linguistic perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Biber, D., & Reppen, R. (2015). *The Cambridge handbook of English corpus linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Çelik, Y. (2020). *Garip şiirinde sözlü kültürün izleri: Metinlerarası bir yaklaşım*. Ege Üniversitesi Yayınları.
- Eagleton, T. (2011). *Edebiyat nasıl okunur?* (Çev. K. Atakay). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Enginün, İ. (2007). *Cumhuriyet dönemi Türk şiiri üzerine incelemeler*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Filizok, R. (1991). *Şiirimizde halk edebiyatı tesirleri üzerine notlar* (No. 59). Ege Üniversitesi Basımevi.
- Filizok, R. (1997). Orhan Veli ve halk şiiri. *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 95–108.
- Gries, S. T. (2013). *Statistics for linguistics with R: A practical introduction*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Kanık, O. V. (1946/2021). *Destan Gibi (Yol Türküleri)* (N. Tonga & T. Yıldırım, Haz.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Karahan, T. (2021). *Modern Türk şiiri tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kolcu, A. İ. (2011). *Cumhuriyet dönemi şiiri*. Ankara: Kültür ve Sanat Yayınları.
- Konyalı, B. Ş. (2021). *Garip poetikasında şairane eda ve dilin özgünlüğü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Memet Fuat. (1985). *Çağdaş Türk şiiri antolojisi*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Moğul, M. E. (2018). Türk edebiyatında stilometri ve yazar üslubunun nicel analizi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(1), 161–178.
- Richards, I. A. (2001). *Practical criticism: A study of literary judgment*. London: Routledge.

- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (Eds.). (2010). *SAGE handbook of mixed methods in social & behavioral research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Tweedie, F. J., & Baayen, R. H. (1998). How variable may a constant be? Measures of lexical richness in perspective. *Computers and the Humanities*, 32(5), 323–352. <https://doi.org/10.1023/A:1000311019866>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

The poetic journey of Orhan Veli Kanık is generally evaluated through the lens of the 1941 *Garip* manifesto, which advocated for a radical break from traditional meters and the adoption of everyday language. However, his 1946 work *Destan Gibi* represents a fundamental transformation in his poetics that transcends the minimalist boundaries of the *Garip* movement. This study examines *Destan Gibi* as a structural turning point where the poet transitions from urban irony to a broader narrative-poetry form. By employing a mixed-method approach that combines qualitative close reading with quantitative stylometric analysis, the research investigates how folkloric elements, geographical diversity, and social sensitivity contribute to a significant linguistic expansion.

The methodological foundation of the study is built upon Lexical Diversity measures, specifically the Type–Token Ratio (TTR). To ensure statistical reliability and eliminate biases related to text length, standardized samples of 100 tokens were selected from both *Destan Gibi* and representative *Garip* poems. The quantitative analysis conducted through *AntConc* software reveals a striking divergence between the two periods. While *Garip* poems typically exhibit a lower TTR range due to their repetitive and minimalist structure, *Destan Gibi* demonstrates a significantly higher ratio of unique words per unit of text. This increase in vocabulary richness is not merely a stylistic choice but a structural necessity arising from the work's transition toward an epic and narrative framework.

The findings suggest that the shift from the individual-focused irony of *Garip* to the collective panorama of *Destan Gibi* is empirically measurable. Qualitatively, the journey motif in *Destan Gibi*—traversing various Anatolian cities such as İzmit, Bolu, and Zonguldak—requires a more diverse lexicon to describe labor, geography, and social struggles. While *Garip* focuses on the "small man" and his mundane daily life through a restricted and repetitive vocabulary, *Destan Gibi* utilizes a hybrid language that synthesizes modern free verse with folk traditions, ballads, and local idioms. This transition marks the poet's move from "essentialism" to "narrative expansion," where the poem evolves into a socio-political document.

In conclusion, this research demonstrates that *Destan Gibi* is not a mere experimental pause in Orhan Veli's career but a deliberate paradigm shift. The quantitative data, showing a nearly 30% increase in lexical diversity, serves as concrete evidence of the work's narrative density. By reconstructing folk traditions within a modern epic structure, Kanık successfully bridged the gap between individualist irony and social realism. This study confirms that *Destan Gibi* represents a structural evolution in modern Turkish poetry, serving as a precursor to the narrative-driven social realism that would follow in the subsequent decades of the twentieth century.

TÜMCELER ARASINDA BİR KÖPRÜ: ARAP ve İNGİLİZ DİLLERİNDE BAĞLAÇLI TÜMCELER

Arş Gör. Dr. Ahmet Erkam SELVİ¹

Anahtar Kelimeler	Öz
Bağlaçlı Tümceler Atıf Harfleri Bağlaçlar Karşıtsal Çözümleme Yapısal Köprü	Bu çalışma, karşıtsal çözümleme yöntemini merkeze alarak Arapça ve İngilizcedeki bağlaçlı tümce yapılarını, özellikle tümceleri birbirine bağlama kapasiteleri ve karakteristik dinamikleri üzerinden incelemeyi hedeflemektedir. Araştırmada, her iki dilin söz dizimsel farklılıklarına rağmen, bağlaçların üstlendiği mantıksal işlevlerin büyük oranda paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Arapçada atıf harfleri olarak tanımlanan unsurların, tümceler arasında sadece şekli bir uyum kurmakla kalmayıp aynı zamanda konuşmacının maksadını en ince ayrıntısına kadar aktaran birer belagat unsuru olarak işlev gördüğü belirlenmiştir. İngilizcede ise bağlaçlı tümce yapısının, hiyerarşik bir fark olmaksızın eşit statüdeki iki veya daha fazla ana tümcenin birleşimiyle oluştuğu ve bu yapıların gramer kaynaklarında işlevsel bir metodolojiyle standardize edildiği görülmüştür. Çalışma sonucunda, ilgili yapıların semantik açıdan büyük ölçüde örtüştüğü ancak biçimsel düzeyde belirgin farklılıklar gösterdiği ortaya konmuştur. Elde edilen bulgular, dil öğrenenlerin yabancı dilde tümce kurma mantığını kavramalarına yardımcı olmayı ve Arapça öğretiminde İngilizcedeki gibi daha sistematik ve karşılaştırmalı yaklaşımların kullanılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 27.04.2026 Kabul Tarihi: 29.05.2026 Yayın Tarihi: 25.06.2026	

A BRIDGE BETWEEN SENTENCES: COMPOUND SENTENCES in ARABIC and ENGLISH

Keywords	Abstract
Compound Sentences Coordinators Conjunctions Contrastive Analysis Structural Bridge	This study aims to examine the compound sentence structures in Arabic and English through a contrastive analysis method, specifically focusing on their capacity to connect sentences and their characteristic features. The research identifies that despite the syntactical differences between the two languages, the logical functions undertaken by conjunctions show a great deal of parallelism. It is determined that the elements defined as letters of coordination (atf) in Arabic architectural linguistics do not merely establish a formal harmony between sentences, but also function as elements of eloquence (balagha) that convey the speaker's intent to the listener thoroughly. In English, it has been observed that compound sentence structures are formed by the combination of two or more main clauses of equal status, without any hierarchical distinction, and that these structures are methodologically standardized in grammatical sources. As a result of the study, it is revealed that the relevant structures overlap significantly from a semantic perspective but show distinct differences at the formal level. The findings emphasize the importance of helping language learners grasp the logic of sentence construction in a foreign language and highlight the necessity of using more systematic and comparative approaches in Arabic instruction, similar to those used in English.
Article Info	
Research Article Received: 27.04.2026 Accepted: 29.05.2026 Published: 25.06.2026	

ETİK BEYANI: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

¹ Gazi Üniversitesi, erkamselvi@gmail.com

GİRİŞ

Dil, insan düşüncesinin en karmaşık dışavurumu olup yalnızca kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan statik bir yapı değil; kültürü, mantığı ve toplumsal algıyı birbirine eklemleyen dinamik bir sistemdir. Bu sistemin en temel yapı taşlarından biri olan bağlaçlı tümceler, bağımsız yargıları belirli mantıksal, hiyerarşik ve semantik bağlarla birleştirerek metnin anlamsal dokusunu ve akışını oluşturur. Farklı dil ailelerine mensup olan Arapça ve İngilizce, bu yapısal bütünlüğü sağlamak için kendilerine has morfolojik ve sentaktik araçlar kullanmaktadır. Bu araçların doğru analizi, sadece dilbilgisi kurallarının tespiti açısından değil, aynı zamanda diller arası geçişkenliğin ve çeviri süreçlerinin niteliği açısından da büyük önem taşımaktadır.

Arapça dil mimarisinde atıf harfleri olarak tanımlanan unsurlar, tümceler arasında sâfi şekli bir uyum kurmakla kalmaz, aynı zamanda mütekellimin maksadını en ince ayrıntısına kadar muhabata aktaran birer belâgat unsuru olarak işlev görür. Arapçada atıf harfiyle bağlanan mâtuf, mâtufun aleyhin i'râb hükmünü devralarak onunla semantik bir ortaklık içerisine girer; ancak bu ortaklık her zaman mutlak bir zaman birliği veya yargı paylaşımı anlamına gelmez. Her bir edat, bağladığı yargılar arasına kendine has bir zaman skalası, öncelik-sonralık ilişkisi veya seçicilik mantığı yerleştirerek çoklu tümcenin anlamsal dokusunu yeniden şekillendirir. Örneğin, bir oluşun süratini ifade etmek için fe edatının, bir mühlet ve bekleme sürecini vurgulamak için ise sümme harfinin tercih edilmesi, zihinde canlanan zaman algısını bütünüyle değiştirmektedir.

İngilizcede ise bağlaçlı tümce yapısı, gramatikal ve semantik açıdan bağımsız, eş değerdeki iki veya daha fazla ana tümcenin birleşimiyle oluşur. İngilizce literatüründe conjunctions terimiyle ifade edilen bu bağlaçlar, yargılar arasında hiyerarşik bir fark olmaksızın eşit statüde bir düzen tesis eder. İngilizcede bağlaçlar, gramer kaynaklarında işlevsel bir metodolojiyle standardize edilmiş; birleştirme, denklik ve yan tümce bağlaçları gibi kategoriler altında tasnif edilmiştir. Bu yapılar, sözlü ve yazılı anlatımda anlaşılır ve akıcı tümcelerin yaratılabilmesi için temel birer koordinatör görevi görürler.

Her iki dilin söz dizimsel farklılıklarına rağmen, bağlaçların üstlendiği mantıksal işlevler büyük oranda paralellik gösterir. Bununla birlikte, Arapçada şart edatlarının fiil üzerinde oluşturduğu morfolojik etkiler veya cevap tümcesini bağlamak için kullanılan fâu'l-cezâ gibi yapılar, İngilizcedeki zaman temelli ve daha sistematik görünen yapılarla karşılaştırıldığında önemli farklılıklar arz etmektedir. Bu tür yapısal ve anlamsal sapmalar, Arapça-İngilizce veya Türkçeye yapılan tercüme faaliyetlerinde çeşitli güçlükleri beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma, karşıtsal çözümleme yöntemini merkeze alarak Arapça ve İngilizcedeki bağlaçlı tümce yapılarını ve tümceleri birbirine bağlama kapasiteleri ve karakteristik öznelikleri üzerinden incelemeyi hedeflemektedir. Nitel bir araştırma metodolojisi ve doküman analizi tekniğiyle hazırlanan bu makale, ilgili yapıların semantik açıdan büyük ölçüde örtüştüğünü ancak biçimsel düzeyde belirgin farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Araştırmanın temel amacı, elde edilen bulgular doğrultusunda dil öğrenenlerin yabancı dilde tümce kurma mantığını kavramalarına yardımcı olmak ve Arapça öğretiminde İngilizcedeki gibi daha sistematik ve karşılaştırmalı yaklaşımların kullanılmasının gerekliliğini vurgulamaktır. Bu doğrultuda çalışma, bir metin içerisinde ana ve yan tümcelerin konumlarını doğru analiz edebilme becerisi kazandırarak daha isabetli çeviriler yapılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı karşıtsal çözümleme ekseninde tümce yapılarından yola çıkarak Arapça ve İngilizce bağlaçlı tümcelerin incelenmesidir. Bu incelemeler neticesinde Arapça-İngilizce ya da İngilizce-Arapça veyahut Türkçeye tercüme yapılırken karşılaşılan muhtemel güçlüklerle dikkat çekme suretiyle bu güçlüklerin asgari düzeye indirilmesi ve bu incelemeleri Arapça eğitimine entegre etmek bu çalışmanın hedefini teşkil etmektedir.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada, dilbilim alanına ait karşıtsal çözümleme yönteminin konu anlatımlarında sistemli bir şekilde uygulanması, alana getirilen yenilikçi yaklaşımlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Araştırma ayrıca, İngilizce öğreniminde benimsenen pratik ve üretken yöntemin Arapça öğretiminde de takip edilmesi gerektiğini vurguladığından dolayı önem taşımaktadır.

Bunun yanı sıra çalışma, karşıtsal analizden elde edilen bulgular doğrultusunda geliştirilen çözüm önerilerine ek olarak, öğrenme sürecindeki bireylerin yabancı dilde tümce kurma mantığını kavramalarına yardımcı olmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, bir metin içerisinde ana ve yan tümcelerin konumlarını ve işlevlerini doğru biçimde analiz edebilme becerisi kazandırarak daha isabetli ve düzgün çeviriler yapılmasına katkı sağlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma metodolojisi benimsenmiş olup veri toplama aracı olarak doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Nitel yaklaşım, olguları doğal bağlamları içinde bütüncül ve derinlemesine bir bakış açısıyla incelemeyi esas almakta; bu süreçte gözlem ve mülakat gibi yöntemlerin yanı sıra belge incelemesine de başvurulmaktadır. Bu doğrultuda, ilgili yazılı materyaller doküman analizi yöntemiyle sistematik bir içerik çözümlemesine tabi tutulmuş ve ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler ekseninde Arapça ve İngilizce bağlaçlı tümceler karşıtsal analiz yöntemi kullanılarak karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmıştır. Karşıtsal dilbilimin temel amacı, iki veya daha fazla dili karşılaştırarak bu diller arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları tespit etmek ve bunları çeşitli açılardan ayrıntılı biçimde incelemektir (Yücel & Erişek, 2003, s. 30).

Bulgular

Bu çalışmada Arapça ve İngilizcedeki bağlaçlı tümce yapıları karşıtsal çözümleme yöntemiyle incelenmiş; her iki dilde kullanılan bağlaçların semantik, sentaktik ve işlevsel öznelikleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Doküman analizi neticesinde elde edilen veriler, iki dil arasında bağlaçların üstlendiği mantıksal işlevler bakımından önemli benzerlikler bulunduğunu; buna karşın biçimsel ve morfolojik düzlemde belirgin farklılıkların ortaya çıktığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında öncelikle Arapçada “atıf harfleri”, İngilizcede ise “conjunctions” olarak adlandırılan yapıların, bağımsız tümceler arasında anlamsal bağ kuran temel unsurlar olduğu saptanmıştır. Her iki dilde de bu bağlaçların; birliktelik, karşıtlık, seçenek sunma, sıralama, pekiştirme ve sonuç bildirme gibi işlevleri yerine getirdiği görülmüştür. Özellikle Arapçadaki و ile İngilizcedeki and; Arapçadaki أو ile İngilizcedeki or; Arapçadaki حتى ile İngilizcedeki even gibi yapıların işlevsel düzeyde büyük ölçüde örtüştüğü belirlenmiştir.

Bununla birlikte Arapça bağlaç sisteminin yalnızca sözdizimsel bir bağ kurmakla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda belâgat ve mâna derinliği taşıyan bir yapı oluşturduğu anlaşılmıştır. Özellikle ف ve ثم edatlarının her ikisinin de ardışıklık anlamı taşımasına rağmen, “fe”nin hızlı ve doğrudan gerçekleşen bir sıralamayı; “sümme”nin ise zaman aralığı içeren gecikmeli bir sıralamayı ifade ettiği görülmüştür. Bu durumun, Arapçada bağlaçların zaman algısını ve anlatım tonunu doğrudan etkilediğini ortaya koyduğu söylenebilir. İngilizcede ise bağlaçların daha standart ve sistematik kategoriler içerisinde ele alındığı; anlam ilişkisinin çoğunlukla bağlam ve zaman yapılarıyla desteklendiği belirlenmiştir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu, Arapçada mâtufun mâtufun aleyhin i‘râb hükmünü devralması nedeniyle bağlaçlı tümcelerin morfolojik bir ilişki de kurmasıdır. İngilizcede ise bağlaçlı yapılarda benzer bir çekimsel etkileşim bulunmadığı, yapıların daha sabit ve sentaktik bir düzen içerisinde oluşturulduğu görülmüştür. Bu durum, Arapçanın daha esnek fakat daha karmaşık; İngilizcenin ise daha sistematik fakat daha sınırlı bir yapı sunduğunu göstermektedir.

Öte yandan çeviri boyutunda yapılan değerlendirmelerde, bağlaçların sırf sözlük anlamlarıyla çevrilmesinin yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Arapçada bağlaçların taşıdığı belâgat, vurgu, zaman ve niyet unsurlarının hedef dile aktarılmasının çeviri kalitesini doğrudan etkilediği anlaşılmıştır. Bu çerçevede bağlaçların, metin içi tutarlılığı sağlayan temel anlamsal unsurlar olduğu ve yanlış kullanımın metnin mantıksal akışını bozabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma verileri ayrıca, İngilizce öğretiminde kullanılan sistematik bağlaç öğretim modellerinin (FANBOYS vb.) Arapça öğretiminde de uygulanmasının öğrenme sürecini kolaylaştırabileceğini göstermektedir. Karşılaştırmalı öğretim yöntemlerinin, öğrencilerin iki dil arasındaki mantıksal ilişkileri daha hızlı kavramalarına katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Bulguları

Bulgular	Arapça	İngilizce	Ortak / Ayrışan Yön
Bağlaçların temel işlevi	Atıf harfleriyle tümceler bağlanır	Conjunctions ile tümceler bağlanır	İşlevsel açıdan ortaktır
Birliktelik işlevi	و	and	Semantik paralellik vardır
Seçenek bildirme	أو / أم	or	İşlevsel benzerlik bulunmaktadır
Pekiştirme ve vurgu	حتى / بل	even / but also	Benzer anlam ilişkileri kurulmaktadır
Ardışıklık ve sıralama	ف / ثم	then / later	Arapçada zaman nüansı daha güçlüdür
Morfolojik etki	Mâtuf, mâtufun aleyhin i'râbını alır	Morfolojik etki yoktur	Yapısal farklılık bulunmaktadır
Belâgat boyutu	Konuşmacının niyetini yansıtır	Daha standart kullanım görülür	Arapçada daha belirgindir
Yapısal sistem	Esnek ve çok katmanlıdır	Daha sistematik ve sabittir	Yapısal ayrışma vardır
Öğretim modeli	Geleneksel ağırlıklıdır	Sistematik kategorilere ayrılmıştır	İngilizce öğretimi daha metodiktir
Çeviri etkisi	Nüans aktarımı önemlidir	Yapısal eşdeğerlik ön plandadır	Çeviri stratejileri farklılaşmaktadır
Metin içi tutarlılık	Anlamsal akışı güçlendirir ve mantıksal bağ kurar	Anlamsal akışı güçlendirir ve mantıksal bağ kurar	Her iki dilde ortak işlev taşır

Sonuç olarak elde edilen bulgular, Arapça ve İngilizcedeki bağlaçlı tümce yapılarının işlevsel açıdan büyük ölçüde benzerlik taşıdığını; ancak morfolojik yapı, belâgat ve zaman ilişkileri bakımından önemli farklılıklar içerdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, karşıtsal çözümleme yönteminin hem dil öğretiminde hem de çeviri çalışmalarında daha etkili, sistematik ve anlam merkezli yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayabilecek önemli bir yöntem olduğunu göstermektedir.

1. ARAP DİLİNDE BAĞLAÇLI TÜMCE

Arapçada bağlaçlı tümce, atıf harfleri aracılığıyla birbirine bağlanan ve birden fazla yargı içeren tümcelerin birleşmesiyle oluşur. Arapçada terimsel olarak atf-ı nesak kendisiyle metbûu arasında atıf harflerinden en az birinin bulunduğu bir tâbi türüdür (Tural, 2019, s. 665). Atıf ise, bir tümceyi kendisinden önce gelen tümceye atıf harfleri yoluyla bağlama işlemidir (Ni'me, 1928, s. 53). İki tümce arasında anlamsal düzlemde ilişki kuran unsurlar atıf harfleridir. Anlam bakımından birbirinden bağımsız olan bu tümceler, atıf harfleri aracılığıyla bir araya getirildiğinde Arap dilinde terimsel olarak الجملة المتعددة çoklu tümce ya da الجملة المزدوجة çift tümce olarak adlandırılır (Abbâde, 2002, s. 137). Öyle ki atıf harfiden sonra gelen kısma mâtuf, önce gelen kısma ise mâtufun aleyh adı verilir (Günday & Şahin, 2011, s. 381).

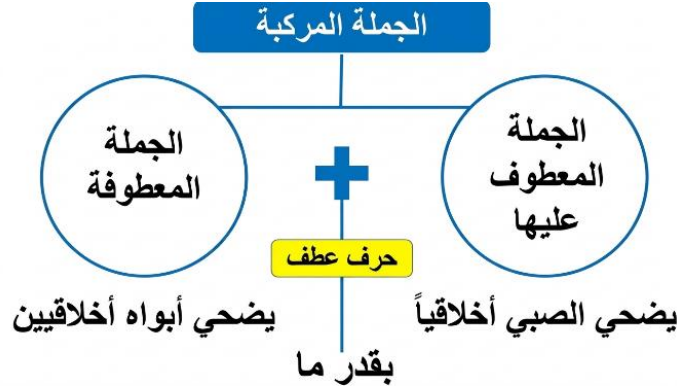
Arapçada atıf harfleri sadece kelimeleri birbirine bağlayan statik unsurlar değil, tümcenin dinamik anlam haritasını belirleyen temel belirleyicilerdir. Tümceler arası ilişkiyi kurarken mâtuf, mâtufun aleyhin i'râb hükmünü (ref, nasb, cerr) devralarak onunla semantik bir ortaklık içerisine girer. Böylece mâtuf, mâtufun aleyhinin i'râbını alır (Uzun, 2012, s. 242). Fakat i'râb noktasındaki bu ortaklık, her zaman mutlak bir zaman birliği veya aynı nitelikli bir yargı paylaşımı anlamına gelmez. Zira her bir atıf harfi, bağladığı yargılar arasına kendine has bir zaman skalası, öncelik-sonralık ilişkisi veya seçicilik mantığı yerleştirerek çoklu tümcenin الجملة المتعددة anlamsal dokusunu yeniden şekillendirir.

Atıf harfleri, tümcelerin anlamına göre farklı işlevler üstlenir. حتى, ثم, ف, و, edatları hem yargı hem de i'râb bakımından mâtuf ile mâtufun aleyh arasında ortaklık bildirirken; أما, أم, أو, edatları iki unsur

arasında tercih ya da seçenek anlamı ifade eder (el-Galâyiñî, 2010, s. 679). Örneğin; *تعَبَ أَحْمَدُ وَمُحَمَّدٌ*. Ahmet ve Muhammed yoruldu. Bu tümceyi işiten bir birisi, her iki erkeğin de sıkıldığını anlar; ancak hangisinin önce sıkıldığını belirleyemez. Bunun nedeni, و atıf harfinin kullanılmasıdır. Çünkü *ثم* ve *ف* gibi atıf harflerinin aksine sıra veya ardışıklık anlamı ifade etmez (el-Hulvânî, 2000, s. 334-335). Bu doğrultuda hepsinin kendisine özel anlamları var olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Aşağıdaki diyagramda; *بِقَدْرَمَا* bağlacının, gramatik açıdan müstakil ve işlevsel olarak muadil iki tümceyi birleştirme biçimi görülmektedir.

Diyagram 1. Arap Dilinde *بِقَدْرَمَا* Bağlacı Fonksiyonu

Bu çerçevede, atıf harflerinin seçimi yalnızca bir dil bilgisi tercihi değil, aynı zamanda mütakellimin yani konuşmacının maksadını ve niyetini en ince ayrıntısına kadar muhabata aktaran bir belâgat unsurudur. Zira mâtufun, mâtufun aleyhe tabi olması, i‘râb gibi şekli unsurlarda tam bir uyum sağlasa da, tümcenin ruhunu oluşturan nüanslar tamamen tercih edilen edatın mahiyetinde gizlidir. Örneğin, bir oluşun süratini ifade etmek için “fe” ف, bir mühlet ve bekleme sürecini vurgulamak için ise “sümme” ثم harfinin tercih edilmesi, zihinde canlanan zaman algısını bütünüyle değiştirmektedir. Öte yandan mufred hükmünde olan bir tümce tek kelimeye, kelime de mufred hükmündeki bir tümceye atfedilebilir (Resul, 2004, s. 421). Fakat bunlar iki tümceyi birbirine bağlayan atıflarla karıştırılmamalıdır. Nitekim Arapça tümce mimarisinde atıf harfleri, müstakil yargıları birbirine eklemelerken onlara yeni bir mana derinliği kazandıran ve sözün akışına estetik bir intizam veren temel yapı taşları hükmündedir. Atıf harflerinin nitelikleri aşağıdaki tabloda detaylıca arz edilmiştir.

Tablo 2. Arap Dilinde Atıf Harfleri

Arap Dili	Türk Dili	Fonksiyon Modeli
أيضاً / كذلك	-de -da yine / kezâ	fiilde / olayda benzeşlik
... وكذلك (أيضاً) ... هو ... كما أنه ...	hem ... hem ...	fiilde / olayda benzeşlik
حتى	hatta / bile	vurgulama / pekiştirim
بِقَدْرَمَا	... kadar kadarıyla ...	nicelikte benzeşlik bilgi ve oran belirleme
أَمْ / أَوْ	ya da / veya / yoksa	opsiyon
لا / لن / ليس / لم ... (فقط / فحسب)، بل / وإنما / ولكن ... أيضاً / كذلك	sadece ... değil ayrıca da ... yalnızca ... -maz aksine ... da	karşıtlık / pekiştirim
لا / لن / ليس / لم ... ولا / لن / ليس / لم ...	ne ... ne de ...	olumsuz ikili opsiyon
إِمَّا ... (و) إِمَّا / أَوْ ...	ya ... ya (da) ...	olumlu ikili opsiyon
إِضَافَةً إِلَى أَنْ فَضْلاً عَنْ أَنْ	buna ek olarak nın yanı sıra	olumlu ikili opsiyon
و	ve	birliktelik
...	ve akabinde	ardışıklık / sıralılık
ثُمَّ	akabinde / daha sonra	ardışıklık / sıralılık

Yukarıdaki tabloda yer alan lâkin لكن hatta حتى ve bel بل edatlarının, aynı zamanda zarf cümlecığı kuran işlevsel edatlar kategorisinde de mütalaa edildiğini belirtmekte yarar vardır. Burada dikkat edilmesi gereken temel husus, hatta حتى edatının atıf harfi olarak kullanıldığında “bile, dahi” anlamlarını karşılması; ancak zarf cümleciklerinde “için, -e kadar” gibi amaç veya sınır bildiren bir işleve bürünmesidir.

Diğer taraftan, yapısal olarak zıtlık ifade eden lâkin لكن edatı, fonksiyonel olarak atıf harfleri arasında zikredilse de, kullanım mahiyeti itibarıyla genellikle zarf cümlecığı kuran zıtlık edatları kapsamında değerlendirilmektedir. Bu itibarla zarf cümlecığı kapsamında kullanılan bağlaçların ve bağlaçlı tümce kapsamında kullanılan atıf harflerinin fonksiyonlarının farkı önemlidir.

Bunlara ek olarak إما nın atıf edatı olup olmadığı hususunda Arap filologları arasında iki ayrı görüş ayrılığı olmakla birlikte atıf edatı olmadığı yönündeki görüş ağırlıktadır. Bu görüş ayrılığına örnek olarak; درس كريم قليلا إما ناجحا وإما راسباً. Kerim derse az çalıştı, ya başarılı olur ya da başarısız. Her iki ekol de bu örnek tümcedeki birinci إما edatının sadece açıklama ifade eden أداة للتفضيل olduğu konusunda hemfikirdir. Fakat bir ekol ikinci إما edatının açıklama edatı olduğunu savunurken diğer ekol ise sadece bağındaki و harfinin atıf harfi olduğu düşüncesindedir.

Öte yandan diğer ekol ise و harfinin ziyâde olduğu ve ikinci إما edatının atıf olduğunu savunmaktadır (Uğurlu, 2022, s. 372). Bu noktada وإما ... إما atıf harfleri gibi bu tarz diğer atıf harfleri de bize göre kalıplaşmış ifadedir ve bir bütün olarak değerlendirilerek atıf harfleri içerisinde yer almalıdır.

Atıf Harfleri İle Kurulan Örnek Bağlaçlı Tümceler

(1) دخل المدير القاعة فبدأ الاجتماع فوراً.

Müdür salona girdi ve toplantı başladı.

(2) استمر النقاش حول المسألة القانونية ساعات طويلة ثم اتفق الجميع على القرار.

Hukuki mesele üzerindeki tartışma uzun saatler sürdü, sonra herkes karar üzerinde uzlaştı.

(3) يقرأ الباحثون مصادر عربية في المكتبة الوطنية، وحتى مصادر أجنبية.

Araştırmacılar, milli kütüphanede Arapça kaynakları, hatta yabancı kaynakları da okudular.

(4) سافرنا إلى مدينة إسطنبول لمشاهدة الآثار التاريخية لا للتجارة.

Biz İstanbul şehrine ticaret için değil, tarihi eserleri görmek için yolculuk ettik.

(5) إما أن تلتزم بالقوانين المرورية وإما أن تتعرض لغرامة مالية كبيرة.

Ya trafik kurallarına uyarısın ya da büyük bir para cezasına maruz kalırsın.

(6) لم يقتصر اهتمام الدولة العثمانية على الفنون العسكرية، بل شمل العلوم والفنون أيضاً.

Osmanlı Devleti'nin ilgisi sadece askeri fetihlerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda ilim ve sanatları da kapsamıştır.

(7) ما نجح الكسول لكن المجتهد الذي واصل عمله بصبر.

Tembel olan değil, ancak işine sabırla devam eden çalışkan kimse başarılı oldu.

(8) كان أتاتورك قائداً عظيماً، كما كان أيضاً معلماً أساسياً للأمة.

Atatürk büyük bir liderdi ve ayrıca da/aynı zamanda milletin temel bir öğretmeni.

(9) فضلاً عن أنه أستاذ جامعي متميز فهو باحث مجتهد في علم اللغويات.

Seçkin bir üniversite profesörü olmasının yanı sıra, dilbilimde çalışkan bir araştırmacıdır.

(10) يهتم المعلم بجودة الشرح بقدر ما يهتم بفهم الطلاب.

Öğretmen, öğrencilerin anlaması kadar açıklamanın kalitesine de önem verir.

2. İNGİLİZ DİLİNDE BAĞLAÇLI TÜMCE

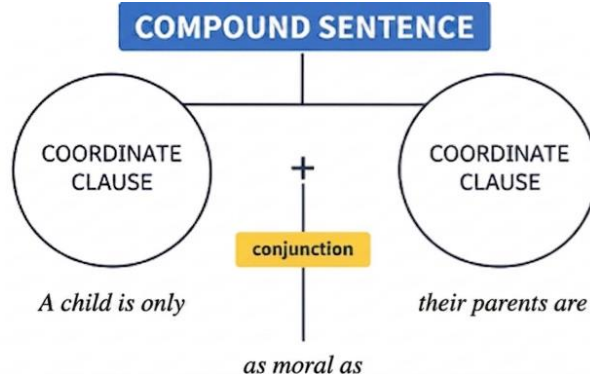
Bağlaçlı tümce, İngilizcede Compound Sentence olarak adlandırılır. Bu yapı, her biri bağımsız birer tümce olarak da kullanılabilen en az iki bağımsız tümceciğten meydana gelir (Samancı, 2012, s. 21). İki tümce anlam bakımından eşit öneme sahipse ve her biri kendi özne ve yüklemine sahipse, bunlara Coordinate Clauses *eş güdümlü tümceciğler* denir. Bu tür tümceciğler, genellikle bağlaçlar aracılığıyla birbirine bağlanır (Penston, 2005, s. 79). Bu meyanda, bağlaçlı tümce iki veya daha fazla basit tümcenin bağlaçlar aracılığıyla birleştirilmesiyle oluşur. Başka bir söylemle, bağlaçlı tümce iki ya da daha fazla eş güdümlü ana tümcenin bir araya gelmesiyle oluşur (Todd, 1987, s. 68). Bu tümcelerin her biri yapısal ve işlevsel açıdan eşit düzeyde değerlendirilir (Quirk & Greenbaum, 1985, s.987). Bu cihetle; bağlaçlı tümcelerin; gramatikal ve semantik açıdan bağımsız, eş değerdeki iki veya daha fazla ana tümcenin birleşimiyle oluştuğu rahatça dile getirilebilir. Bu yapıyı oluşturan birimlerin her biri, söz dizimsel ve görevsel bakımdan hiyerarşik bir fark olmaksızın eşit statüde kabul edilir.

Bu yapıların doğru biçimde anlaşılması, yalnızca sentaktik düzeyde değil aynı zamanda anlamsal düzeyde de tümceler arasındaki ilişkinin kavranmasını gerektirir. Zira bağlaçlı tümcelerde bağlaçlar, sadece biçimsel bir birleştirme aracı olmayıp aynı zamanda anlam ilişkilerini belirleyen temel unsurlar olarak işlev görmektedir. Bu nedenle, bağlaçlı tümcelerin incelenmesinde bağlaçların semantik katkısı da dikkate alınmalıdır.

Sözlü ve yazılı anlatımda anlaşılır ve akıcı tümcelerin ve tümceciğlerin yaratılabilmesi için bağlaçların işlevselliği epey kıymetlidir. Bağlaçlar, sözcükleri ya da tümceleri birbirlerine bağlayan kelimelerdir (Şatıroğlu, 2024, s. 310). İngilizcede bağlaçlar Conjunctions diye adlandırılır. İfade edildiği üzere bağlaçlı tümceler bağlaçlarla oluşturulur fakat bağlaçların kullanım çeşitleri vardır. Anlam açısından ayrışmasa da sentaktik yapıyı birbirine iliştime açısından farklılık sergiler. Öyle ki bağlaçlar, kelimeleri, sözcük öbeklerini, tümceciğleri ve tümceleri bağlamak amacıyla kullanılırlar (Şahhâte, 2012, s. 183). Bunlara zaman zaman Coordinators Koordinatörler ismi de verilmektedir. Coordinators sentaktik açıdan eşdeğer iki tümceyi ya da tümceciği fiil, sıfat, zarf, isim veyahut edat öbeğini anlam açısından bağlayan kelimelerdir (Karaca Akademi, 2007, s. 235). Bunlardan bazıları İngilizce eğitiminde FANTBOYS olarak kodlanmıştır. Fantboys kısaltması; for - and - nor - then - but - or - yet - so bağlaçlarından oluşup iki tam tümceyi bağlayarak bağlaçlı tümce kurarlar (Düz & Taşpınar, 2022, s. 211). Nitekim eldeki çalışmada, bağlaçların münhasıran tümceleri birleştirdiği özel durumlar bağlaçlı tümce düzleminde tetkik edilmiştir.

Aşağıdaki diyagramda; as ... as bağlacının, gramatik açıdan müstakil ve işlevsel olarak muadil iki tümceyi birleştirme biçimi görülmektedir.

Diyagram 2. İngiliz Dilinde as ... as Bağlacı Fonksiyonu

İngilizcede bağlaçlar, diğer dil bilgisi başlıklarında olduğu gibi semantik açıdan derinlik kazanmış ve gramer kaynaklarında işlevsel bir metodolojiyle standardize edilmiştir. Bazı kitaplarda üç kategoriye ayırmışlardır. Bu kategoriler şöyledir;

1. Co-ordinating conjunctions = Birleştirme Bağlaçları
2. Correlative conjunctions = Denklik Bağlaçları
3. Subordinating conjunctions = Yan Tümce Bağlaçları (Buz, 2006, s. 165)

Fakat mevcut akademik gelenek içerisinde bu yapıların, üstlendikleri fonksiyonlar temel alınarak dört ana kategori altında tasnif edildiği görülmektedir. Bunlar;

1. Copulative *Birleştiren* bağlaçlar, basitçe bir ifadeyi, sözü ve açıklamayı diğerine ekler. Bu tür bağlaçlar şunlardır; and - (and) then - and later - too - as well vb.

2. Alternative *Alternatif* bağlaçlar, bir açıklama ya da yargı ile diğeri arasında seçim yapmaya işaret eder. Bu tür bağlaçlar şunlardır; esle - either - neither - or vb.

3. Adversative *Karşıtlık* bağlaçları, iki açıklamanın zıt ya da karşılaştırılmış olduğuna delâlet eder. Bu tür bağlaçlar şunlardır; but - other - yet vb.

4. Illative *Çıkarımsal* bağlaçlar; çıkarım, sonuç ya da netice ifade eder. Bu tür bağlaçlar şunlardır; for - moreover - therefore - notwithstanding vb (Sanford & Brown, 1914, s. 192).

Kuşkusuz bu bağlaçların bir kısmı, taşıdıkları anlamsal dinamikler gereği zarf cümlecikleri kapsamında da değerlendirilerek örneklendirilmiştir. Dilin doğal yapısı gereği, bir edat veya bağlacın birden fazla işlev üstlenerek farklı kategoriler altında sınıflandırılması mümkündür.

Bu bağlamda bu çalışmada, zarf cümlecikleri bünyesinde yer almayan bağlaçlar üzerine odaklanılmış ve bu yapılar örneklendirilmiştir. Söz konusu bağlaçlar ağırlıklı olarak birinci ve ikinci kategori grubunda yer almaktadır. Müstakil tümcelerin birbirine bağlanmasında kullanılan bu yapıların kullanım formları ve Türkçe muadilleri, takip eden tabloda ayrıntılarıyla sunulmuştur.

Tablo 3. İngiliz Dilinde Conjunctions

İngiliz Dili	Türk Dili	Fonksiyon Modeli
too	-de -da	fiilde / olayda benzeşlik
as well	yine / kezâ	fiilde / olayda benzeşlik
both ... and ...	hem ... hem ...	fiilde / olayda benzeşlik
also	-de -da / kezâ aynı zamanda da	fiilde / olayda benzeşlik
even	hatta / bile	vurgulama / pekiştirim
and	ve / ise	birliktelik
as far as	... kadarıyla ...	bilgi ve oran belirleme
as ... as as much ... as kadar ...	nicelikte benzeşlik
or	veyahut / ya da yoksa	opsiyon
not only ... but also ... not ..., but	sadece ... değil ayrıca da ...	karşıtlık / pekiştirim

(rather / instead) ...	(yalnızca) ... -maz aksine ... da	
in addition to that besides that	buna ek olarak nın yanı sıra	olumlu ikili opsiyon
either ... or...	ya ... ya (da) ...	olumlu ikili opsiyon
neither ... nor... not ... nor ...	ne ... ne de ...	olumsuz ikili opsiyon

Conjunctions İle Kurulan Örnek Bağlaçlı Tümceler

1) The professor is evaluating the theses, **and** the assistants are organizing the archives.

Profesör tezleri değerlendiriyor, asistanlar ise arşivleri düzenliyor.

2) The ancient manuscript was remarkably preserved; **even** the ink colors were still vibrant.

*Kadim el yazması fevkalade korunmuştu; **hatta** mürekkep renkleri bile hâlâ canlıydı.*

3) You can present this in a PowerPoint format **or** you can prepare a traditional poster.

*Bunu bir PowerPoint formatında sunabilirsiniz **ya da** geleneksel bir poster hazırlayabilirsiniz.*

4) **Not only** is the Arabic language rich in vocabulary, **but** it is **also** profound in its morphological structure.

*Arapça **sadece** sözcük hazinesi bakımından zengin değildir, **ayrıca da** morfolojik yapısı bakımından engindir.*

5) **As far as** the etymological roots are concerned, this term originated from an ancient Turkic dialect.

*Etimolojik kökler söz konusu olduğu **kadarıyla**, bu terim antik bir Türk lehçesinden türemektedir.*

6) **Either** the committee will approve the project proposal **or** they will suggest minor revisions.

***Ya** kurul proje önerisini onaylayacak **ya da** küçük revizyonlar önerecektir.*

7) **Neither** the grammar book **nor** the dictionary could explain this rare idiomatic expression.

***Ne** dil bilgisi kitabı **ne de** sözlük bu nadir deyimsel ifadeyi açıklayabildi.*

8) The author's latest book is available in print; it is sold as an e-book **as well**.

*Yazarın son kitabı matbu olarak mevcuttur; **keza** e-kitap olarak da satılmaktadır.*

9) The students contributed to the seminar **as much as** their current knowledge base permitted.

*Öğrenciler seminere, mevcut bilgi birikimlerinin el verdiği **kadar** katkıda bulundular.*

10) The museum exhibits traditional handicrafts; **besides that**, it hosts contemporary art workshops every weekend.

Müze geleneksel el sanatlarını sergiliyor; bunun yanı sıra, her haftasonu çağdaş sanat atölyelerine ev sahipliği yapıyor.

3. ARAP ve İNGİLİZ DİLLERİNDE BAĞLAÇLI TÜMCE

Hem Arap dilinde hem de İngiliz dilinde bağlaçlı tümce yapıları, belirli eklemleme unsurları vasıtasıyla inşa edilir. Bu dil bilgisel öğeler Arapça literatüründe “atıf harfleri” olarak tanımlanırken, İngilizcede “conjunctions” terimiyle ifade edilmektedir. Söz konusu bağlaçlar, sözcük düzeyindeki birliktelikleri sağlamanın yanı sıra, bağımsız tümceleri birbirine bağlayarak karmaşık ve birleşik tümce yapılarının oluşmasına imkân tanırırlar.

Bu inceleme kapsamında, ilgili bağlaçların kelime grupları üzerindeki işlevlerinden ziyade, münhasıran tümceleri birbirine bağlama kapasiteleri ve bu süreçteki karakteristik özellikleri üzerinde durulmuştur.

Bu iki dilin söz dizimsel (sentaktik) farklılıklarına rağmen, bağlaçların üstlendiği mantıksal işlevler büyük oranda paralellik gösterir. Arapçada atıf harfleri, tümcenin i'rab dengesini koruyarak anlamı pekiştirirken; İngilizcedeki conjunctions yapıları, yargılar arasında hiyerarşik veya eş güdümlü bir düzen tesis eder.

Bu çalışmanın merkezinde yer alan tümce düzeyindeki birleştirmeler, sırf dil bilgisel bir gereklilik değil, aynı zamanda metin içi tutarlılığın ve anlamsal akışın temel taşıdır. İşte bu temel taş, çeviri işleminde son derece mühimdir. Zira çeviri işlemi, stratejik karar verme, bağlamsal yorumlama ve problemi ortadan kaldırma mekanizmalarının grift bir interaksyonunu içeren, salt linguistik aktarımın ötesine geçen bilişsel bir prosestir (Dalmiş, 2026, s. 700). Başka bir söylemle; çeviri işlemi; sözcük, tümce ya da metin gibi basit ya da grift sözlü ifadelerden alınan gönderimler aracılığıyla ilgili nesne veya nesnelere ilişki kuran bir çıkış noktasıdır (Ayyıldız, 2025, s. 28).

Nitekim çeviri iki kaynak ve erek dil arasında bir eşdeğerlik kurma sorunu olarak da tanımlanabilir. Bu eşdeğerliğin özelliğinin kavranması çeviri işleminin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır (Boztaş vd., 2006, s. 7). Bu hususta çevirmen, yalnızca dilsel yapıları değil, aynı zamanda anlam, bağlam ve kültürel unsurlar arasındaki dengeyi de gözetmek zorundadır; bilhassa bağlaçlar gibi metin içi bağlantıyı sağlayan dil öğeleri, kaynak metindeki anlam ilişkilerinin erek dile doğru ve tutarlı biçimde aktarılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Bu yaklaşımla, karşılaştırmalı tablo üzerinden yapılacak olan analizler, her iki dilin düşünceyi ifade etme biçimindeki yapısal benzerlikleri ve ayrıştıkları teknik noktaları net bir şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu meyanda bahsi geçen bağlaçlar, fonksiyon modelleriyle birlikte aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 4. Arapça ve İngilizce Bağlaçlı Tümce Edatları

Arap Dili	İngiliz Dili	Türk Dili	Fonksiyon Modeli
و	and	ve	birliktelik
أيضا / كذلك	too as well also	-de -da yine / kezâ aynı zamanda da	fiilde / olayda benzeşlik
... وكذلك (أيضا) ... هو ... كما أنه ...	both ... and ...	hem ... hem ...	fiilde / olayda benzeşlik
بقدر ما	as ... as as much ... as ... as far as	... kadar kadarıyla ...	nicelikte benzeşlik bilgi ve oran belirleme
ف... ثم	(and) then and later	akabinde sonra	ardışıklık / sıralılık
أو / أم	or	ya da veya / yoksa	opsiyon
لا / لن / ليس / لم ... (فقط / فحسب)، بل / وإنما / ولكن ... أيضا / كذلك	not only ... but also ... not ..., but (rather / instead) ...	sadece ... değil ayrıca da ... (yalnızca) ... -maz aksine ... da	karşıtlık / pekiştirim
إما ... (و) إما / أو ...	either ... or ...	ya ... ya (da) ...	olumlu ikili opsiyon

لا / لن / ليس / لم ... ولا / لن / ليس / لم ...	neither ... or ... not ... nor ...	ne ... ne de ...	olumsuz ikili opsiyon
حتى	even	hatta / bile	vurgulama / pekiştirim
إضافة إلى أن فضلاً عن أن	in addition to that besides that	buna ek olarak nın yanı sıra	olumlu ikili opsiyon

Yukarıdaki karşılaştırmalı olarak sunulan tablo verileri ışığında gerçekleştirilen değerlendirme, her iki dildeki bağlaçların işlevsel düzlemde büyük ölçüde birbirleriyle tam bir uyum içerisinde olduğunu, ayrıca bu bağlaçların kullanımlarında benzer sözdizimsel kalıplar sergilediğini ve cümle içi anlam ilişkilerini kurma bakımından paralel bir yapı ortaya koyduğunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Arapça ve İngilizce Bağlaçlı Tümce Edatları İle Kurulan Örnek Tümceler

Ör. 1:

دخل الباحث إلى المختبر فطفق يجهز الأدوات ثم شرع في تدوين الملاحظات.

The researcher entered the lab **and then** started preparing the tools, **and later** began recording the observations.

Araştırmacı laboratuvara girdi, akabinde araçları hazırlamaya başladı ve sonra gözlemleri not etmeye koyuldu.

Ör. 2:

ليست اللغة مجرد وسيلة للتواصل فحسب، بل هي وعاء للفكر والثقافة أيضاً.

Language is **not only** a means of communication, **but** it is **also** a vessel for thought and culture.

Dil sadece bir iletişim aracı değildir; aksine düşünce ve kültürün de taşıyıcısıdır.

Ör. 3:

تزداد قيمة الكتاب بقدر ما يقدمه من معرفة أصيلة للقارئ.

The value of the book increases **as much as** it provides original knowledge to the reader.

Kitabın değeri, okuyucuya sunduğu özgün bilgi kadar artar.

Ör. 4:

Modern universities care about scientific research, **and** support technical innovation **as well**.

تهتم الجامعات الحديثة بالبحث العلمي، وتدعم الابتكار التقني كذلك.

Modern üniversiteler bilimsel araştırmaya önem verir ve yine teknik inovasyonu da destekler.

Ör. 5:

إما أن نعتد على المصادر التاريخية الموثوقة أو نرفض هذه الفرضية بالكامل.

Either we rely on reliable historical sources, **or** we reject this hypothesis entirely.

Ya güvenilir tarihi kaynaklara dayanırız ya da bu hipotezi tamamen reddederiz.

Ör. 6:

As far as we know from official reports, the project will be implemented next year.

يقدر ما نعلم من التقارير الرسمية، فإن المشروع سيتم تنفيذه في العام المقبل.

Resmi raporlardan bildiğimiz kadarıyla proje önümüzdeki yıl hayata geçirilecek.

Ör. 7:

Neither the leader agreed to the new plan **nor** the soldiers were ready for the attack.

لا القائد وافق على الخطة الجديدة ولا الجنود كانوا مستعدين للهجوم.

Ne komutan yeni planı onayladı ne de askerler saldırı için hazırды.

Ör. 8:

كانت الأسئلة صعبة جداً، حتى المتخصصون لم يتمكنوا من الإجابة عليها بسهولة.

The questions were very difficult, **even** the specialists could not answer them easily.

Sorular çok zordu, uzmanlar bile onlara kolayca cevap veremedi.

Ör. 9:

هذا النوع من الرياضة يقوي العضلات، فضلاً عن أنه يحسن الحالة النفسية.

This type of sport strengthens the muscles, **besides that** it improves the psychological state.

Bu spor türü kasları güçlendirir, bunun yanı sıra psikolojik durumu da iyileştirir.

Ör. 10:

The professor **didn't** just **explain** the theory briefly, **but rather** provided comprehensive practical examples as well.

لم يشرح الأستاذ النظرية باختصار، وإنما قدم أمثلة تطبيقية شاملة أيضاً.

Hoca, teoriyi kısaca açıklamadı, üstüne üstlük kapsamlı uygulama örnekleri de sundu.

Ör. 11:

بصفتي أمًا، نظفت البيت وكضلك أيضاً طبخت ثلاثة أطباق.

As a mother, I both cleaned the house and cooked three dishes.

Bir anne olarak hem evi temizledim hem üç çeşit yemek yaptım.

SONUÇ

Bu çalışma, farklı dil ailelerine mensup olan Arapça ve İngilizcedeki bağlaçlı tümce yapılarını, karşıtsal çözümleme yöntemini merkeze alarak incelemiş; böylece her iki dilin söz dizimsel örgütlenişi ile anlamsal düzlemdeki işleyişini sistematik bir biçimde karşılaştırmaya imkân tanımıştır. Araştırma sürecinde, bağlaçların yalnızca yüzeysel birer dil unsuru değil, aynı zamanda düşünce akışını düzenleyen mantıksal ve semantik araçlar olduğu vurgulanmış; Arapçanın klasik belâgat geleneğiyle şekillenen atıf harfleri ile İngilizcenin modern dilbilgisel kategoriler altında tanımlanan conjunction yapıları arasındaki benzerlik ve farklılıklar ayrıntılı biçimde ortaya konmuştur. Bu bağlamda, hem yapısal hem de işlevsel düzeydeki karşılaştırmalar, iki dilin mantıksal sistematiğini görünür kılarken, çeviri ve dil öğretimi açısından da önemli çıkarımlar sunmuştur. Bu noktada araştırma sonucunda elde edilen temel bulgular şu şekildedir;

1. İşlevsel Paralellik: Arapçada “atıf harfleri” (atf-ı nesak), İngilizcede ise “conjunctions” olarak tanımlanmıştır. Arapçada atıf harfinin öncesine mâtufun aleyh sonrasına mâtuf terimiyle bir ayırım yapılmıştır. İngilizcede ise bağlacın öncesi ve sonrası coordinate clause olarak

terimselleştirilmiştir. Yapısal ve terimsel olarak farklılaşmalar bile işlevsel olarak aynı eksen üzerinde yoğunlaştıkları ve üstlendikleri mantıksal fonksiyon modellerinin büyük oranda örtüştüğü saptanmıştır.

2. Belâgat ve Mâna Derinliği: Arapça atıf harflerinin sadece şekli birer bağlayıcı değil, aynı zamanda konuşmacının niyetini (hız, mühlet, sıralama gibi) en ince ayrıntısına kadar yansıtan birer belâgat unsuru olduğu görülmüştür. Örneğin; fe ف ve sümme ث edatları arasındaki zaman skalası farkı, tümcenin anlamsal dokusunu kökten değiştirmektedir.

3. Hiyerarşik Eşitlik: İngilizcede bağlaçlı tümcelerin, hiyerarşik bir fark olmaksızın eşit statüdeki bağımsız tümcelerin birleşimiyle oluştuğu ve bu yapıların işlevsel bir metodolojiyle (FANBOYS gibi) standardize edildiği belirlenmiştir.

4. Biçimsel Farklılıklar: Semantik düzeydeki büyük benzerliğe karşın, biçimsel düzeyde belirgin farklar mevcuttur. Arapçada mâtufun, mâtufun aleyhin i'râb hükmünü devralması gibi morfolojik etkileşimler, İngilizcedeki daha sistematik ve sabit yapılarla ayrılmaktadır.

5. Çeviri ve Anlam İlişkisi: Her iki dilde de bağlaçların, metin içi tutarlılığı sağlayan temel taşlar olduğu ve doğru analiz edilmelerinin, salt linguistik bir aktarımın ötesinde bilişsel bir süreç gerektirdiği anlaşılmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, dil öğretimi ve çeviribilim alanlarına yönelik şu öneriler sunulmaktadır;

1. Sistematik Yaklaşım: Arapça öğretiminde, geleneksel yöntemlerin yanı sıra İngilizcedeki gibi daha sistematik, kategorize edilmiş ve karşılaştırmalı yaklaşımlar benimsenmelidir.

2. Karşıtsal Analizin Kullanımı: Dil öğrenenlerin yabancı dilde tümce kurma mantığını daha hızlı kavrayabilmeleri için müfredatlara "karşıtsal çözümleme" odaklı ders içerikleri eklenmelidir.

3. Tümce ve Kelime Bağlaçları Farkı: Bazı tümce bağlaçları yalnızca bağımsız tümceleri birbirine bağlayarak anlam ilişkisi kurarken, bazı kelime bağlaçları yalnızca sözcükleri yan yana getirir; bunun yanında bazı bağlaçlar hem sözcükleri hem de tümceleri bağlama özelliğine sahiptir, dolayısıyla bağlaçların kullanım işlevleri arasındaki fark gözetilmelidir.

4. Çeviri Eğitiminde Derinlik: Tercüme faaliyetlerinde, bağlaçların sadece kelime karşılıklarına değil, ifade ettikleri zaman skalası ve belâgat nüanslarına (Arapçadaki edatların özel anlamları gibi) odaklanılması, çevirinin niteliğini artıracaktır.

5. Üretken Metotların Teşviki: İngilizce öğreniminde başarıyla uygulanan pratik ve üretken yöntemlerin Arapça eğitime entegre edilmesi, öğrencilerin teorik bilgiyi pratik tümce yapılarına dönüştürmesini kolaylaştıracaktır.

Ezcümle; bu çalışma, Arapça ve İngilizcedeki bağlaçlı tümce yapılarının karşıtsal çözümleme yöntemiyle incelenmesi sayesinde, dil öğretimi ve çeviribilim alanlarında hem kuramsal hem de uygulamalı açıdan önemli katkılar sunmaktadır. Bulgular, bağlaçların yalnızca biçimsel birer öge değil, aynı zamanda düşünce akışını, belâgat inceliklerini ve anlamsal tutarlılığı belirleyen temel unsurlar olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle araştırma, farklı dil ailelerine mensup dillerin söz dizimsel ve anlamsal işleyişini daha derinlemesine kavramaya imkân tanımakta; öğretim programlarının geliştirilmesine, çeviri eğitiminde anlam derinliğinin artırılmasına ve üretken yöntemlerin teşvik edilmesine ışık tutmaktadır. Böylece hem akademik dünyada hem de pedagojik uygulamalarda geleceğe yönelik daha sistematik ve verimli yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayacak nitelikte bir zemin oluşturmayı hedeflemektedir.

KAYNAKÇA

Abbade, İ. M. (2002). *El-cumletu'l-arabiyye*. Kahire: Mektebetu'l-Âdâb.

Altun Şatıroğlu, İ. (2024). *Türkçe açıklamalı İngilizce gramer*. Ankara: Tercih Akademi.

Ayyıldız, E. (2025). *Çeviri göstergebilimi bağlamında necîb mahfûz'un "leyâlî elfleyle" adlı romanının çözümlenmesi*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Boztaş, İ., Aksoy, Z., & Kocaman, A. (2006). *İngilizce çeviri kılavuzu*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Buz, Y. (2006). *English grammar* (11th ed.). İstanbul: D Publishing.
- Dalmış, E. (2026). “Çeviride zengin noktalar üzerinden yapay zekâ performansı: ChatGPT, DeepSeek ve Gemini sistemleri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme”. *Turkish Studies - Language and Literature*, 21 (1), 681-726.
- Düz, N., & Taşpınar, A. (2022). *YKS İngilizce gramer*. Ankara: Modadil Yayınları.
- El-Galâyînî, M. (2010). *Câmi ‘u’d-durûsi ‘l-arabiyye*. Dımaşk: Mevsûa‘tu’r-Risâle Nâşirûn.
- El-Hulvânî, M. H. (2000). *El-vâdiḥ fi’n-nahv*. Dımaşk: Dâru’l-Memûn li’t-Turâs.
- Günday, H., & Şahin, Ş. (2011). *Arapça dilbilgisi: Nahiv bilgisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Karaca Akademi. (2007). *Preparation course for YDS grammar*. Ankara: Özel Karaca Yabancı Diller Eğitim Merkezi Yayınları.
- Ni‘me, F. (1928). *Mulâḥḥasu ‘l-kavâidi ‘l-lugâti ‘l-arabiyye*. Kahire: Nahdatu Mısır.
- Penston, T. (2005). *A concise grammar for English language teachers*. Ireland: TP Press.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A comprehensive grammar of the English language*. New York: Longman Press.
- Samancı, E. S. (2012). *Teaching simple and compound sentences with computers*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sanford, S. V., & Brown, P. F. (1914). *The modern course in English grammar*. New York: D.C. Heath & Co. Publishers.
- Sevinç, R. (2004). *Arap dilinde tümce yapısı ve biçimi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şahhâte, M. Ş. (2012). *El-mevsûa ‘tu’t-ta ‘lîmiyye li kavâidi ‘l-lugâti ‘l-İngiliziyye*. Amman: Dâru’l-İbn Haldûn.
- Todd, L. (1987). *An introduction to linguistics*. Singapore: York Press.
- Tural, H. (2019). *Arapça gramer ve i‘râb teknikleri*. İstanbul: İfav Yayınları.
- Uzun, T. (2012). *Arapçanın temel kuralları: Nahiv*. Konya: Kitap Dünyası Yayınları.
- Yücel, F.; & Erişek, Ö. (2003). Karşılaştırmalı dilbilim ve yabancı dil dersi. *A.Ü. Tömer Dil Dergisi*, 0(118), 30-33.

EXTENDED ABSTRACT

This study examines compound sentence structures in Arabic and English through the framework of contrastive analysis, with a particular focus on how sentences are interconnected and how conjunctive elements function within each language. Language, as a dynamic system that reflects thought, culture, and logic, relies heavily on mechanisms that ensure cohesion and coherence in discourse. Among these mechanisms, compound sentences play a central role by linking independent propositions through semantic and syntactic relations. Despite belonging to different language families, Arabic and English employ structurally distinct yet functionally comparable tools to establish these connections.

In Arabic, sentence linkage is primarily achieved through elements known as *letters of coordination* (ḥurûf al-‘atf), which not only connect clauses but also convey subtle semantic nuances such as sequence, immediacy, contrast, and choice. These elements operate within a morpho-syntactic system where the coordinated structure often reflects agreement in grammatical case (i‘râb), creating a formal and semantic bond between clauses. Moreover, these particles function as rhetorical devices, contributing to the expressive depth of discourse by encoding the speaker’s intention with precision. For instance, distinctions between particles indicating immediate succession versus delayed sequence significantly influence the temporal perception of events within a sentence.

In contrast, English compound sentences are formed by combining two or more independent clauses of equal syntactic status, typically through conjunctions. These conjunctions, often categorized under

coordinating conjunctions, serve to establish logical relations such as addition, contrast, alternation, and result. Unlike Arabic, English does not exhibit morphological agreement between coordinated elements; instead, it relies on a more standardized and structurally fixed system. The use of conjunctions in English is highly systematized in grammatical traditions, often simplified through mnemonic devices, and plays a crucial role in producing clear and coherent discourse.

The comparative analysis reveals that, despite formal differences, both languages demonstrate a high degree of functional parallelism in their use of conjunctions. In both systems, these elements act as essential connectors that ensure textual cohesion and logical flow. However, the divergence becomes evident at the structural level: Arabic emphasizes morphological interaction and rhetorical nuance, whereas English prioritizes syntactic uniformity and methodological clarity. These differences are particularly significant in translation processes, where a direct equivalence between conjunctions may not adequately capture the intended meaning or stylistic effect.

Methodologically, the study adopts a qualitative research design based on document analysis. Relevant linguistic sources and examples from both languages are systematically examined to identify patterns of usage and functional correspondences. The findings suggest that a deeper understanding of conjunctive systems enhances not only grammatical competence but also interpretative and translational accuracy.

Ultimately, this study underscores the importance of incorporating contrastive analysis into language teaching, especially in Arabic instruction. Adopting more systematic and comparative approaches, similar to those used in English language education, can facilitate learners' comprehension of sentence structure and improve their ability to produce coherent discourse. Additionally, raising awareness of the semantic and rhetorical dimensions of conjunctions can contribute to more effective translation practices and a more nuanced understanding of cross-linguistic variation.

ALMANCA TARZ BELİRTEÇLERİNİN TÜRKÇEDE EŞDEĞERLİK SORUNU: BERTOLT BRECHT'İN "GECEDE TRAMPET SESLERİ" ÇEVİRİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Beyza DALBÜK¹
Prof. Dr. Zeki USLU²

Anahtar Kelimeler	Öz
Tarz belirteçleri Eşdeğerlik Çevrilebilirlik Çeviri stratejileri	Bu çalışmada Almanca tarz belirteçlerinin çeviri eşdeğerliği sorunu ele alınmıştır. Almancada Partikel olarak adlandırılan bir sözcük türü bulunmaktadır. Bu sözcük türünün Türkçede karşılığının belirlenmesi ve sınıflandırılması tartışmalı bir dilbilgisi konusu olagelmıştır. Türkçe dilbilgisinde kavram olarak tam eşdeğerliği bulunmayan partikellerin Almancada birçok alt sınıflandırması mevcuttur. Tarz belirteci olarak ifade edilen "Abtönungspartikel" bunlardan biridir. Bu çalışmada, Bertolt Brecht'in "Gecede Trampet Sesleri" eserinde "ja", "doch" ve "denn" tarz belirteçlerinin Türkçeye çevirileri incelenmiştir. Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı ve betimleyici çözümleme deseninde tasarlanmıştır. İnceleme kapsamında, iki farklı çevirmen tarafından yapılan çeviriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Amaç, tarz belirteçlerinin işlevsel yönlerinin hedef dile ne ölçüde ve hangi stratejilerle aktarılabildiğini ortaya koymaktır. Çeviri analizinde dört temel strateji esas alınmıştır; çıkarma, açıklama, değiştirme ve bire bir çeviri. "Ja", "doch" ve "denn" partikelleri söylem bağlamında farklı işlevler üstlenmektedir ve bu işlevlerin hedef metne yansıtılmasında çevirmen tercihleri belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamda çevirmenlerin tarz belirteçlerinin aktarımında farklı stratejiler izlediği belirlenmiştir. Çalışma, edebi çeviride tarz belirteçlerinin bağlama duyarlı biçimde aktarılmasının önemine vurgu yapmaktadır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 18.03.2026 Kabul Tarihi: 08.04.2026 Yayın Tarihi: 25.06.2026	

THE EQUIVALENCE PROBLEMS OF THE GERMAN MODAL PARTICLES IN TURKISH: AN ANALYSIS OF THE TRANSLATIONS OF "DRUMS IN THE NIGHT" BY BERTOLT BRECHT

Keywords	Abstract
Modal particles Equivalence Translatability Translation strategies	This study deals with equivalence problems of German modal particles in Turkish. The German language has a typical word class that is classified as a "particle".The equivalence and classification of these word class in Turkish has always been controversial, In German there are many subtypes of particles that have no equivalent as grammatical terms in Turkish. "Modal particle" is one of these subtypes. This study examines the Turkish translations of the modal particles "ja", "doch", and "denn" in Bertolt Brecht's drama "Drums in the Night". The research method is based on qualitative and descriptive analysis. Within the framework of the analysis, two different translations of the same drama in a contrastive manner. The aim of the study is to identify how and with which strategies the functional features of modal particles are transferred into the target language. The analysis is conducted according to these translation strategies: omission, paraphrasing, substitution and word- for- word translation. The particles "ja", "doch" and "denn" carry various functions depending on the context. The translator's decision plays a crucial role in transferring these functions into the target language. In this context, it was pointed out that the translators used different strategies when transferring the modal particle. At the end of the study, it was emphasized that it is very important to translate modal particles in literary texts depending on the context.
Article Info	
Research Article Received: 18.03.2026 Accepted: 08.04.2026 Published: 25.06.2026	

ETİK BEYANI: Bu çalışmada etik kurul iznine gerek duyulmamıştır.

¹ S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi. beyzadalbuk@gmail.com

² S.Ü. Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü. zekiulu@selcuk.edu.tr

GİRİŞ

Almancada, özellikle günlük konuşmalarda ve diyaloglarda sıkça kullanılan, tek başına bir anlam taşımadığı düşünülen ancak söylemi destekleyen birtakım sözcükler vardır. Bunlardan bazıları bir sıfatı veya ifadeyi güçlendirir ya da zayıflatır; bazıları ise cümlenin belirli bir bölümünü vurgulama işlevi görür. Bu tür sözcükler Almancada “Partikeln” olarak adlandırılır. Diğer dillere kıyasla Almanca partikel açısından oldukça zengin bir dildir ve partikellerin birçok dilde anlamsal olarak karşılığı bulunmaz. Bu dillerden biri de Türkçedir. Partikellerin Türkçede hem sözcük türü hem de anlamsal olarak doğrudan karşılığının olmaması, Almancadan Türkçeye yapılan çevirilerde eşdeğerlik ve çevrilebilirlik sorunlarına yol açmaktadır. Bu bağlamda, kaynak metindeki partikelin anlamı ve işlevi, hedef dildeki bağlam ve çevirmenin tercih ettiği stratejiye göre belirlenmektedir.

Türkçede "partikel" kavramının tam bir karşılığı bulunmamaktadır. Dil bilimsel kavram olarak çeşitli yaklaşım biçimleri mevcuttur. Korkmaz (2003, s. 1049), partikel karşılığında "edat" (ilgeç) terimini önererek, bunları ‘Görevli Kelimeler’ sınıfında değerlendirir. Bu tür sözcüklerin bağımsız anlam taşımadığını, ancak cümle içinde işlevsel olarak anlam kazandığını belirtir. Vardar (2002, s. 120), partikelin Türkçe karşılığının ilgeç olduğunu vurgular ve bu sözcüklerin, cümle içinde birimler arası anlam ilişkisi kurduğunu söyler. Bulut (2017) ise edatları partikelin bir alt kategorisi olarak değerlendirerek, partikellerin temel anlam taşımadığını ama duyguları ifade ettiğini savunur. Balcı (2003; 2009), edat kavramının kapsamının bulanık olduğunu belirterek, bu terimin ünlem, bağlaç ve tümcemsî türlerini de kapsamı gerektiğini ileri sürer; “Partikel” için ise “özsözcük” terimini önerir. Bu çerçevede "ya, bile, hani, hele, ki" gibi sözlü anlatımda sıkça kullanılan ifadeleri özsözcük kapsamında değerlendirir. Daha güncel bir yaklaşımda, Yılmaz (2014) ve Çarkçı (2016), bu tür sözcükler için Türkçeye özgü bir terim önererek "yaraç" kavramını ortaya atar. Çarkçı, yaraçların bağımsız anlam taşımadığını, çoğunlukla duygu ve vurgu içeren işlevsel sözcükler olduğunu ve özellikle konuşma dilinde sık kullanıldıklarını belirtir (Akt. Bacaksız, 2019, s. 20, 21)

Dilbilgisi terimi olarak partikel, ‘parçacık, parça’ anlamına gelen Latince ‘particula’ kelimesinden türetilmiştir. Dil bilimsel anlamda, cümle ögesi olmayan, bir ifade ya da önermeyi niteleyen çekimsiz sözcük olarak tanımlanır (Dudenredaktion, 2023, s. 1349). Bir ifadeyi nitelerken, konuşmacının tutumunu yansıtmaya işlevi taşırlar. Şaşkınlık, öfke, onaylama, olumsuzlama ve benzeri tutumlar bu küçük sözcük parçacıkları yardımıyla aktarılır. Çekimsiz olmaları nedeniyle genellikle zarflar, edatlar ve bağlaçlarla birlikte değerlendirilir. Örneğin Duden (2016), bu tür söz parçacıklarını “çekimsiz sözcük türleri” başlığı altında toplar ve şu alt gruplara ayırır: derece, odak, olumsuzlama, tarz, konuşma, ünlem ve yansıma belirteçleri. Benzer biçimde Heidolph vd. (1981), çekimsiz olma özelliklerine dayanarak bu sözcük türlerini biçim bilimsel açıdan sınıflandırır; ancak yalnızca tarz belirteçlerini partikel olarak ele alır. Helbig ve Buscha (2011), partikel kategorisi altında “tarz”, “derece” ve “karşılaştırma” alt gruplarını tanımlar (Hentschel & Weydt, 2021, s. 264). Görüldüğü gibi Almancada partikellerin tanımlanması ve sınıflandırılması konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu sözcük türleri dilin kültürel özelliklerini de yansıtır. Tıpkı konuşma dilindeki jest, mimikler ve vücut hareketleri gibi kültürden kültüre kullanım işlevleri farklılık gösterir. Bu özellikleriyle çeviride önemli bir eşdeğerlik sorunu taşırlar. Hatta kuramsal olarak çevrilebilirlik- çevrilemezlik tartışmalarının kapsamına girerler ve yapılan çevirilerde farklı stratejilerin uygulanmasını gerektirirler. Bu çalışmada Almanca dilbilgisinde kullanılan Partikeln için Türkçede *belirteç* kavramı tercih edilmiştir.

Almanca belirteçlerin Türkçeye çevirisini inceleyen Vural (2000), tarz belirteçlerinin % 80 oranında çevrilemediğini ve Türkçedeki karşılıklarının genellikle zarf, bağlaç ya da ünlem gibi başka sözcük türleriyle ifade edildiğini ortaya koymuştur.

Alan çalışmalarından ve çeviri uygulamalarından görüldüğü gibi, Almanca tarz belirteçlerinin Türkçeye aktarılmasında önemli bir eşdeğerlik ve çevrilebilirlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada Bertolt Brecht’in “Trommeln in der Nacht” (Gecede Trampet Sesleri) adlı oyununda geçen “ja”, “doch” ve “denn” belirteçlerinin iki farklı Türkçe çevirisi karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. İncelemede bu eserin seçilmesinin nedeni, eserin bir tiyatro oyunu olması ve konuşma dilinde yazılmış olmasıdır. Çünkü tarz belirteçleri daha çok konuşma metinlerinde ve diyaloglarda kullanılan dilsel öğelerdir. Çalışmanın amacı, söz konusu belirteçlerin Türkçeye çevrilebilirlik düzeyini belirlemek,

çevirilerde hangi stratejilerin kullanıldığını incelemek ve bu stratejilerin anlam, işlev, ton ve bağlam aktarımı üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

1. ALMANCADA TARZ BELİRTEÇLERİ

Tarz belirteçleri (Abtönungspartikeln / Modalpartikeln) diyalog biçimindeki konuşma metinlerinde kullanılır. Konuşmacı söyleminde tarz belirteçlerini kullanarak, ifadeye ilişkin ilgisi, onayı, beklentisi, şaşkınlığı ve reddi gibi tutumlarını dinleyiciye aktarmayı amaçlar (Duden 1995, s.371). Konuşmacının söylenene karşı tutumunu belirtmeye yarayan, çekimlenmeyen küçük sözcüklerdir. Bu sözcükler tek başına bir anlam taşımazlar. Cümle içinde kullanıldığı bağlama göre anlam kazanırlar. Aynı anlamla ne bir soruya yanıt oluşturabilir ne de cümlede birinci konumda yer alabilir. Cümle içinde tek bir ögeye değil, bütüne gönderme yaparlar. Farklı bir sözdizimsel konumda kullanıldıklarında ya da farklı biçimde vurgulandıklarında, anlamsal işlevleri değişebilir (Weydt, 1969, s. 68).

Tarz belirteçleri, ana ve ikincil olmak üzere iki gruba ayrılır: Ana grup partikeller: *aber, auch, bloß, denn, doch, eben, eigentlich, etwa, halt, ja, mal, nur, schon, vielleicht, wohl*. İkincil grup partikeller: *fein, ganz, gerade, gleich, einfach, erst, ruhig*. Ana grup partikellerin özellikleri Weydt'in tanımına uyar. İkincil grup partikeller ise belirli kullanımlarda tarz belirteci olma özelliği taşır (Diewald, 2007, s. 117).

Tarz belirteçleri, diğer tüm belirteçler gibi çekime uğramaz, yani biçimsel olarak değişmezler. Farklı bağlamlarda başka kelime türlerine ait işlevler üstlenebilirler; örneğin “aber” bağlaç olarak, “schon” ise zaman zarfı olarak kullanılabilir. Ancak bu kullanımlarında artık “tarz belirteci” sınıfına girmezler. Bu sözcükler genellikle cümlede vurgulanamaz ve kendi başlarına bir cümle oluşturamazlar; bu nedenle cümle başına gelemezler. Bu özellikleri onları sıfat, zarf veya modal sözcüklerden ayırır. Her ne kadar eşlenerek koordinasyona giremeseler de, ardışık biçimde bir arada kullanılabilirler; bu durumda karmaşık konum ve kombinasyon kuralları devreye girer. Cümlede farklı konumlarda bulunabilirler: çekimli fiilden sonra, mastar fiilden önce ya da cümle ortasında yer alabilirler. Ayrıca çoğu zaman belirli cümle türleri, yapıları veya kipleriyle ilişkilidirler. Örneğin “aber”, ünlem ve emir cümlelerinde sıkça kullanılırken; “eben” ve “halt” yalnızca ifade cümlelerinde yer alır. “Ja” ve “schon” hem ifade hem de emir cümlelerinde kullanılabilirken, “denn”, “eigentlich”, “wohl” gibi belirteçler genellikle soru yapılarıyla ilişkilidir. “Bloß”, “nur”, “vielleicht” belirteçleri özellikle istek, ünlem ve emir cümlelerinde kullanılır. “Doch” ise daha esnek bir yapıya sahiptir; birçok bağlamda yer alabilir, ancak gerçek (bilgi isteyen) sorularda kullanılmaz. Bu biçimbirimler tek başına sözcüksel anlam taşımazlar. Bazen yalnızca buldukları cümleyi değil, genel olarak ifadenin tamamını kapsayabilirler. Bu yönleriyle, cümleye entegre olan belirteçler arasında en geniş kapsamlı işlev alanına sahip grubu oluştururlar (Diewald, 2007, s. 124-128).

“Ja”, “doch” ve “denn” ana grup belirteçler içinde yer alır. Helbig'e (1990) göre “ja” belirtecinin genel anlamı, konuşmacının ifadeye yönelik kesin ve onaylayıcı bir tutum sergilemesinde yatar. Konuşmacı, durumu doğru ya da geçerli olarak kabul eder ve dinleyicinin bunu zaten bildiğini varsayar. Bu işlev “ja”nın özellikle yanıt belirteci olarak kullanımında açıkça görülür; diğer kullanımlarda ise bu anlam, bazen uyuma ya da şaşkınlık gibi başka bileşenlerle örtüşerek daha örtük biçimde ortaya çıkar (Helbig, 1990, s. 172). “Doch” belirtecinin temel işlevi karşıtlık ifade eden bir anlam bileşenine dayanır. Bu karşıtlık iki farklı referans noktası arasında kurulur. Vurgulu kullanımlarda bu özellik daha belirgin şekilde görülürken, vurgusuz kullanımlarda anlam daha zayıf biçimde hissedilir; hatta bazen yalnızca ima edilen bir karşıtlıkla sınırlı kalabilir. Konuşmacı, “doch” ile önceki ifadeye veya başka bir kişinin tutumuna karşı bir durumu onaylar ya da bir gerçekliğin varlığını/yokluğunu vurgular (Helbig, 1990, s. 119). “Denn” belirteci ise önceki söyleme gönderme yapar ve soruyu ya da ünlemi dışsal bir nedenle, yani konuşma dışı bir gerekçeyle motive eder. Bu bağlamda “denn”, konuşmacının doğrulayıcı olmayan bir tutum sergilemesini sağlar ve içinde açıklayıcı bir unsur barındırır (Helbig, 1990, s. 110).

1.1 ‘Ja’ Tarz Belirteci

„Ja“ kavramı sözdizimindeki yerine ve kullanım amacına göre farklı anlamsal işlevler üstlenebilir. Türkçede eşdeğerleri olarak bağlama göre evet, öyle, peki, ya, hatta, bile, fakat, ki,

aman, sakın ve benzeri anlam kazanan sözcükler sayılabilir. Almandaki kullanım alanı dört başlıkta ele alınabilir (Helbig 1990, s.165-169):

1. İfade cümlelerinde vurgusuz olarak kullanılır. Söylenen olayın konuşmacı ve dinleyici tarafından bilindiğini işaret eder. Ortak ön bilgiye atıfta bulunur. Konuşmacı, olguyu bilinen bir şey olarak varsayar, ancak şu anda mevcut olup olmadığını teyit etmek ister.
2. Çekimli fiilin ikinci konumunda olduğu ünlem cümlelerinde vurgusuz olarak kullanılır. Konuşmacının, normalden farklı, olağanüstü bulduğu veya yeni fark ettiği bir durum karşısında duyduğu şaşkınlık ve sürprizi ifade eder.
3. Emir cümlelerinde vurgulu olarak kullanılır. Emredilen davranışı güçlendirir, acil olduğunu belirtir. Böylece edimsöz olarak bir uyarı veya bir tehdit haline gelir. Dinleyici, bir şeyi mutlaka yapmalı veya yapmamalıdır.
4. Karar verme sorularında vurgulu olarak, 'auch' ile birlikte kullanılır. Konuşmacı sorulan konunun kendisi için ne kadar önemli olduğunu belirtir ve olumlu bir cevap bekler.

1.2 "Doch" Tarz Belirteci

„Doch“ kavramı sözcük türü olarak bağlaç, belirteç gibi farklı dilbilgisel görevlerde kullanılmaktadır. Türkçede ancak, yine de, elbette, artık, şüphesiz, öyle ya ve benzeri sözlük anlamları vardır. Tarz belirteci olarak kullanıldığı durumlarda bu sözlük anlamlarının dışında bağlama göre pek çok eşdeğeri bulunabilir. Tarz belirteci olarak Almandaki kullanım biçimleri şöyle sıralanabilir (Helbig 1990, s. 111-117):

1. İfade cümlelerinde vurgusuz olarak kullanılır. Bir tutumu onaylar, önceden bilinen fakat unutulmuş bir durumu hatırlatarak ifadenin etkisini artırır. "Doch", bu şekilde ortak bilgi temelini harekete geçirir.
2. Önceki cümleye tepkisel olarak atıfta bulunur; bu cümleyle "doch" ile yorumlanan ifade arasında bir çelişki yaratır. Bir yandan konuşma bağlayıcı bir etkide ilerler, diğer yandan önceki konuşmacının istemediği bir tepki içerir, çünkü önceki cümle eleştirilir veya reddedilir.
3. İstek cümlelerinde vurgusuz olarak kullanılır. Konuşma partnerinin önceki eylemine tepki belirtir. Aynı zamanda sonraki eyleme ilişkin bir isteği pekiştirir ve değişiklik arzusunu ifade eder.
4. Bilinen, ancak geçmişte kalmış ve unutulmuş bir şeyi hatırlatmak için kullanılır; konuşmacı, dinleyiciden (tekrar) öğrenmek istediği bir şeyi sorar.
5. Konuşmacı, dinleyicinin cevabı ile kendini güvence altına almak, onay beklemek; soruyu formüle ederek kendi endişelerini ve şüphelerini dinleyicinin cevabı ile ortadan kaldırmak ister.
6. Ortak bilgi birikimine açık bir şekilde atıfta bulunmaz. Hemen öncesinde yapılan bir gözlem veya deneyime anlık bir tepki olarak algılanır. Konuşmacının zihnindeki bir zıtlık, beklentileri ile ifade edilen gerçekler arasındaki bir çelişki, dolayısıyla kendi bilgisinin düzeltilmesi, genellikle şaşkınlık, sürpriz, öfke vb. ile bağlantılıdır.
7. İfadeyi, gerçek konuşma durumunda yerine getirilemeyen, ancak gelecekte yerine getirilebilecek veya gerçek dışı ve yerine getirilemez acil bir istek olarak belirtir. Buna, istek ve gerçeklik arasındaki çelişki eşlik eder.

1.3 "Denn" Tarz Belirteci

Bağlaç olarak “çünkü” anlamında kullanılan “denn” kavramı, tarz belirteci olarak özellikle soru ve istek cümlelerinde yer alır. İfadeyi kuvvetlendirme işlevini üstlenir. Almancada tarz belirteci olarak kullanım alanı Helbig (1990, s.105-109)’e göre şu başlıklarda sıralanabilir:

1. Konuşmacı tarafından, aslında var olduğunu veya olmadığını varsaydığı bir durumun sorgulanmakta olduğunu belirtir. Böylece konuşmacının şaşkınlığı ifade edilir. Aynı zamanda konuşma bağlamında önceki sözlere geri dönerek atıfta bulunur. Bu tür sorular “denn” ile birlikte kullanıldığında, “denn” olmadan kullanıldıklarına göre daha kibar ve bağlayıcı bir etki yaratır.
2. Bir tür suçlama ifade eder; cevap değil bir gerekçe beklenir. Cevap zaten verilmiş sayılır.
3. Dinleyicinin bildiği veya bildiği varsayılan bir şeye atıfta bulunur. Konuşma ile ilgili geriye dönük bağlantı kurar, soruyu daha doğal ve arkadaş canlısı hale getirir.
4. Sitem işlevi görür. Ancak bir ifadenin sitem olarak yorumlanabilmesi için, ya ifade edilen olayın beklentiye göre olumsuz değerlendirilmesi gerekir ya da durumsal bağlamdan olumsuz bir değerlendirme çıkarılmalıdır.
5. Eğer daha önce bir olasılık reddedilmişse, konuşmacının tatmin edici bir cevap alamadığı bir soruyu pekiştirir ve tekrarlar.
6. “Retorik sorular” olan ifadelerde, gerçek sorular olarak değil, dinleyiciden onay beklenen ifadeler olarak yorumlanabilir.
7. Konuşmacının ifade edilen durumu beklemediği ve şaşırdığı, dinleyiciyle bu durum hakkında aynı fikirde olduğunu belirtmek, yani uzlaşmayı ima etmek istediğini belirten bir ünlemdir.

2. BULGULAR VE YORUM

Türkçesi “Gecede Trampet Sesleri” olarak çevrilen “Trommeln in der Nacht”, Bertolt Brecht’in sahnelenen ilk dramasıdır. Oyun, 1919 Berlin Spartaküs Ayaklanmasında yaşanan olayları konu edinir. Anna’nın nişanlısı Kragner 1. Dünya Savaşına katılmıştır ve dört yıldır kayıptır. Bunun üzerine Anna ailesinin isteğiyle savaş vurguncusu Friedrich ile nişanlanmayı kabul eder. Nişan günü Andreas ortaya çıkar ve savaş esiri olarak tutulduğunu söyler. Anna’nın ailesi ve Friedrich Andreas’a kötü davranır. Bu süreçte yeni nişanlısından hamile kalan Anna, Andreas’ı kovar. Andreas böylece isyancılara katılır. Brecht’in kullandığı dil, gündelik ve doğrudandır; diyaloglardaki kısa cümleler, duraksamalar ve tekrarlanan yapılar karakterlerin psikolojik durumlarını ve iç çatışmalarını yansıtır. Brecht, sıklıkla tarz belirteçlerinden yararlanır; böylece konuşmacının tutumunu ve alt metni güçlendirir. Böyle bir gündelik dilin çevirisinde biçim kadar söylem düzeyi de önem taşır. İncelenen bu eserde söylem düzeyi bağlamında belirteçlerin çevirisinde yapılan dört farklı çeviri stratejisi ortaya konulmuştur.

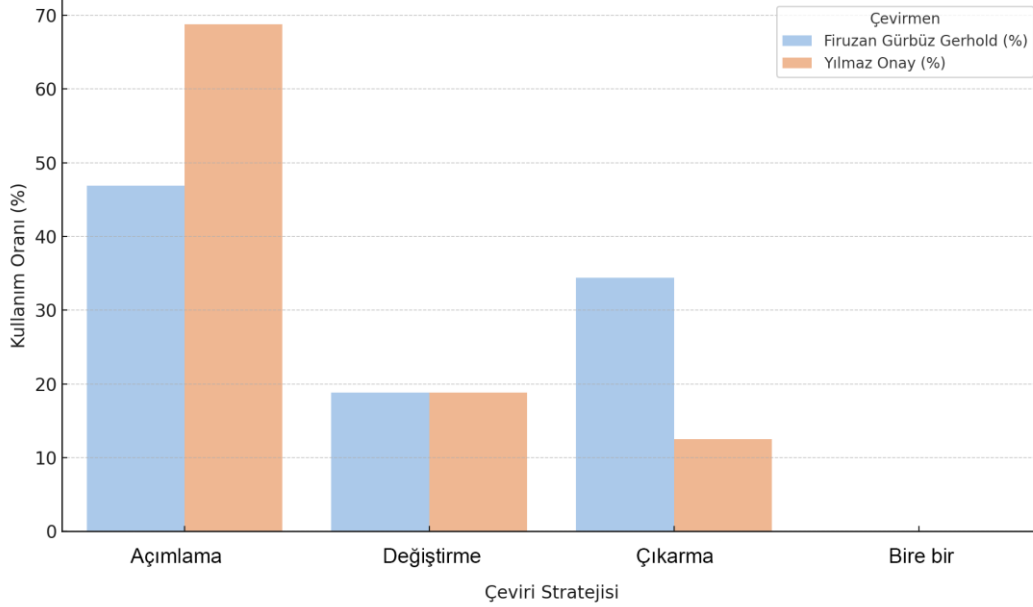
1. Çıkarma (Auslassung), kaynak metindeki bir ögenin çevrilmeden atlanması ve hedef metinde yer almaması.
2. Açıklama (Paraphrasierung), kaynak metindeki anlamın korunarak hedef metinde farklı söylem biçimleriyle yeniden ifade edilmesidir.
3. Değiştirme (Transposition), kaynak dildeki bir sözcük grubunun, aynı anlamı koruyarak farklı bir sözcük türüyle (ya da dilbilgisel yapıyla) hedef dile aktarılmasıdır. (Prunč, 2002, s. 51)
4. Bire bir (Wort-für-Wort), kaynak metindeki sözcük ya da ifadenin hedef dile kelimesi kelimesine aktarılmasıdır.

Karşılaştırma, iki farklı çeviri metni üzerinden gerçekleştirilecektir. İlk çeviri, Yılmaz Onay tarafından yapılmış olup, 2007 yılında Mitos-Boyut Yayınları tarafından yayımlanmıştır. İkinci çeviri ise Firuzan Gürbüz Gerhold tarafından yapılmış ve 2024 yılında Everest Yayınları tarafından

yayımlanmıştır. Çalışma kapsamında Brecht'in "ja", "doch" ve "denn" tarz belirteçlerini sırasıyla 32, 29 ve 24 farklı cümlede kullandığı tespit edilmiştir.

3.1 "Ja" Tarz Belirtecinin Türkçe Çevirisinde Kullanılan Stratejiler

Şekil 1. "Ja" belirteci için kullanılan çeviri stratejileri

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 1 incelendiğinde her iki çevirmenin de en çok "açıklama" stratejisini tercih ettiği görülür. Onay %68,8 oranla belirgin bir şekilde bu stratejiye yönelmiştir. Bu yüksek oran, Onay'ın ja tarz belirtecinin Almancadaki etkisini Türkçeye benzer yapılar veya sözcüklerle aktarmaya çalıştığını gösterir. Gürbüz Gerhold ise %46,9 ile bu stratejiye başvurmuş, buna karşılık %34,4 oranında çıkarma stratejisini tercih etmiştir. Bu da çevirmenin, ja tarz belirtecinin bazı bağlamlarda fazladan görünürlük yaratmadan aktarılabilirliğini düşündüğünü gösterir. Ja tarz belirtecinin Türkçeye çevirisinde tespit edilen bu farklılığın oluşmasında pek çok etkenin rol oynadığı söylenebilir. Bu bağlamda çevirmenlerin hedef metni oluşturmada izlediği çeviri yaklaşımları, hedef dil okuyucu beklentileri, yayıncı tarafından verilen görev tanımı, yerileştirme, yabancılaştırma ve yorumlayıcı çeviri yöntemi gibi faktörlerden söz edilebilir. Uygulanan çeviri stratejilerini ve çevirmen yaklaşımlarını aşağıdaki örneklerde ele alalım;

Örnek 1:

		Kullanılan Çeviri Stratejisi
Kaynak metin	Geld verdient er ja . (s.10)	
Gürbüz Gerhold çevirisi	Para da kazanıyor. (s. 9)	Değişirme
Onay çevirisi	Doğrusu iyi para kazanıyor. (s. 169)	Açıklama

Bu cümlede ja, ortak ön bilgiye atıf işlevi taşımaktadır. Herkesin bildiği bir gerçeği hatırlatarak konuşmacının tutumunu pekiştirir. Gürbüz Gerhold, çevirisinde "da" ifadesini tercih etmiş, ja'nın atıf işlevini dolaylı olarak sağlamıştır. Onay ise "doğrusu" sözcüğüyle hem pekiştirme hem de uzlaş

vurgusunu doğrudan korumuştur. Bu iki çevirmenin hedef dile aktarmada farklı stratejiler izlediği görülmektedir. Örnek 1’deki kaynak dil ifadesinin hedef dil olarak Türkçeye aktarılmasında daha başka kavramlar da kullanılabilirdi. Farklı çevirmenlerin hedef dilde farklı karşılıklar tercih etmesi mümkündür. Farklı eşdeğerlerin tercih edilmesinde bu ifadenin tek başına değil de, bir bağlam içinde yani konu bütünlüğü içinde anlamlandırılması önemlidir. Tek başına böyle bir ifadeye yer alan tarz belirtecinin çevirisi ve hedef dilde en doğru eşdeğerinin bulunmasını beklemek doğru bir yaklaşım olamaz. Çevirmenler konu bütünlüğü içinde bir strateji belirlemiş ve karar vermişlerdir. Böylece Helbig’in tanımladığı edimsel işlevin uygun biçimde hedef dile aktarıldığı söylenebilir.

Örnek 2:

Kaynak metin	Es lag ja auf der Straße, warum’s nicht nehmen, wäre zu irrsinnig. (s. 19)	Kullanılan Çeviri Stratejisi
Gürbüz Gerhold çevirisi	Sokak ortasında öyle duruyordu, neden almayayım, almamak aptallık olurdu. (s. 18)	Açıklama
Onay çevirisi	Sokak ortasında duruyor, niye konmayayım ki, deli miyim ben! (s. 175)	Çıkarma

Örnek 2’de yer alan **ja** tarz belirteci, konuşmacının davranışını rasyonelleştirdiği, meşrulaştırdığı bir işlevdedir. Burada hem ön bilgiye, hem de verilen karar sonucunda konunun önemi ve dinleyici/okurdan olumlu onay bekleme gibi anlamsal içeriklere vurgu yapılmaktadır. Gürbüz Gerhold çevirisinde “öyle” eşdeğerini tercih ederek bu işlevi açık biçimde aktarırken, Onay biçimsel olarak çıkarma stratejisi uygulamış ve çevirmemeyi tercih etmiştir. Ancak Onay’ın çevirisinde bu belirteç biçimsel olarak doğrudan yer almasa da, sonraki ifadenin “deli miyim ben!” biçiminde hedef dile aktarılmasıyla **ja**’nın işlevini dolaylı olarak sağladığı kabul edilebilir. Bu ifade biçimiyle kendini savunma, haklı çıkarma ediminin Türkçeye güçlü bir şekilde yansıtıldığı görülmektedir.

Örnek 3:

Kaynak metin	Die sind ja alle krank! Die haben ja alles was! (S. 48)	Kullanılan Çeviri Stratejisi
Gürbüz Gerhold çevirisi	Hepsi hasta bunların! Hepsinin bir sorunu var! 42	Çıkarma
Onay çevirisi	Onların hepsi hasta mutlaka! Hepsinin bir derdi var! 193	Açıklama

Bu örnekte kaynak metindeki **ja** belirteci, normalden farklı, beklenmeyen ya da aniden fark edilen bir duruma duyulan şaşkınlık ve endişeyi yansıtır. Onay çevirisinde bu şaşkınlık ve endişe “mutlaka” sözcüğüyle yansıtılmıştır. “Mutlaka” ifadesi normal dışılığı, şaşkınlık ve endişeyi yansıtırken

ortak ön bilgiye de atıf yapmaktadır. Kaynak metinde konuşmacı “ja” tarz belirteci kullanarak dinleyiciye bütün bu işlevleri yansıtmaktadır. Hedef dilde “mutlaka” biçimbirimin bu işlevlerin hepsini karşılaması tartışılabilir. Yine de Onay çevirinde açıklama stratejisi hedef dil okuru için olumlu bir tercih olmuştur. Böylece konuşmacının tepkisini yansıtan ja’nın Helbig’e göre üstlendiği edimsel rolü yansıttığı söylenebilir. Gürbüz Gerhold çevirisinde ise ja biçimbirimi hedef dile aktarılmayarak, çıkarma stratejisi tercih edilmiştir. Bu çeviride kaynak metindeki tarz belirtecinin hedef dile aktarılmaması edimsel işlevin tam yerine getirilmemesi olarak değerlendirilebilir. Çünkü kaynak metindeki anlamsal değer hedef dile tam olarak aktarılmamış, söylemin etki değeri ve vurgusu gibi özellikler devre dışı kalmıştır. Bu ifadenin yazılı metinde kaynak dil okurunda yaratacağı etkinin aynısı hedef dil okurunda görülmeyecektir. Ancak bu çeviri hedef dilde sözlü bir metin olarak ele alınırsa, vurgu ve tonlama ile söz konusu etki sağlanabilir. Çevirisi yapılan kaynak metnin bir tiyatro eseri olması ve sözlü dil ağırlıklı diyaloglardan oluşmasının, çevirmenin bu tür bir stratejiye başvurmasında etkili olduğu değerlendirilebilir. Çıkarma stratejisinin bu örnek özelinde hedef dil yazılı metninde bir duygu değeri boşluğuna yol açtığı söylenebilir. Bu tür boşluklar genelde yapay zeka çevirilerinde görülmektedir. Yapay zeka programlarıyla edebi metinlerin çevirisini inceleyen Uyanık (2025, s. 326) kültürel öğeler ve estetik biçim gibi söylemlerin hedef dile yeterince aktarılmadığını saptamıştır. Makine çevirisinin bu eksikliğine karşın insan çevirmenlerden, kaynak metinde yer alan bütün dil işlevlerini hedef metne eşdeğer biçimde aktarmaları beklenir.

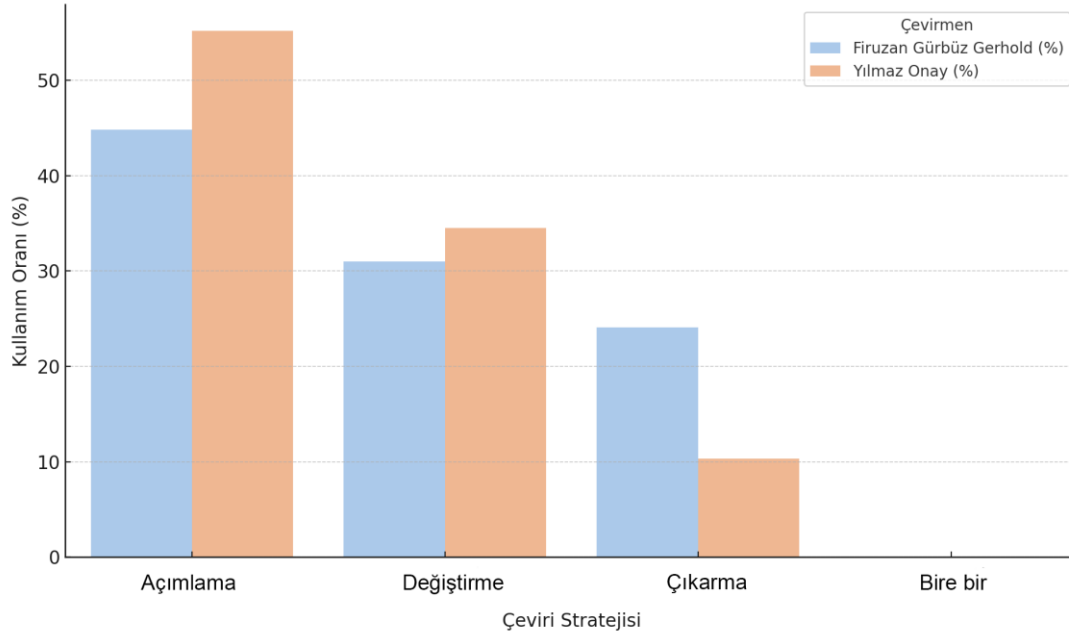
Örnek 4:

		Kullanılan Çeviri Stratejisi
Kaynak metin	Du hängst dich ja doch auf, morgen früh, im Abort. (S. 93)	
Gürbüz Gerhold çevirisi	Kendini asacaksın daha, sabah erkenden, helada. (s. 79)	Çıkarma
Onay çevirisi	Kendini asacaksın ya daha, sabah erkenden helada. (s. 220)	Açıklama

Bu örnekte ja tarz belirteci, hem sonuç vurgusu hem de duygusal ağırlık taşımaktadır. Gürbüz Gerhold çevirmemeyi tercih etmiştir. Onay çevirisinde ise “ya” ile konuşma dili içinde edimsöz biçiminde bir vurgu kurulmuştur. Kaynak metinde yer alan bu tarz belirtecinin hedef dile aktarılması sürecinde çevirmen nasıl bir strateji izleyeceğine karar verirken, konu bağlamı, önceki ve sonraki ifadeleri mutlaka göz önünde bulundurmıştır. Hatta bazen bu ifadedeki tarz belirtecinin işlevi bir sonraki ifadede bile sağlanabilmektedir. Bu nedenle yukarıdaki örnekte tek başına bulunan cümlelerin Türkçe çevirisinde tarz belirtecinin çıkarılmış olması ya da başka bir açıklama ile aktarılmış olması yeterli bir çeviri eleştirisi konusu olamaz. Çevirmen tercihlerinin eleştirisi ancak metin bütünlüğü içinde konu edilebilir. Bu durum özellikle tarz belirteçlerinin çevirisinde sık karşılan bir özelliktir.

3.2 “Doch” Tarz Belirtecinin Türkçe Çevirisinde Kullanılan Stratejiler

Şekil 2. “Doch” belirteci için kullanılan çeviri stratejileri

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 2’de “doch” tarz belirtecinin hedef dil Türkçeye aktarılmasında kullanılan çeviri stratejilerinin dağılımı görülmektedir. Görüldüğü gibi, her iki çevirmenin de çoğunlukla açıklama ve değiştirme stratejilerine başvurmuşlardır. Bu durum çevirmenlerin doch biçimibirimini düz anlamıyla doğrudan çevirmek yerine anlamı dikkate alarak anlamı yorumlama ve yeniden yapılandırma yolunu tercih ettiklerini göstermektedir. Açıklama ve değiştirme stratejilerinde çevirmenlerin tercihleri birbirine yakındır. Ancak çıkarma stratejisinde anlamlı fark bulunmaktadır. Onay’ın çıkarma stratejisi %10 iken, Gürbüz Gerhold %24,1 ile görece yüksek oranda bir tercih yapmıştır. Bire bir çeviri yapılmamış olması dikkat çekici bir saptama olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bazı doch örneklerinin Türkçeye hiç aktarılmadan bağlamsal olarak verildiğini göstermektedir. Çevirmenlerin bu tercihleri örnek cümleler üzerinde daha somut biçimde görülebilir.

Örnek 5:

Kaynak metin	Ich schlafe doch . (s. 11)	Kullanılan Çeviri Stratejisi
Gürbüz Gerhold çevirisi	Hayır , uyuyorum. (s. 10)	Açıklama
Onay çevirisi	Uyuyorum, canım . (s. 170)	Açıklama

Bu örnekte “doch”, konuşmacının önceki bir iddiaya karşı kendini savunduğu bir bağlamda yer alır. Önceki eyleme tepki olarak kullanılmış olup, beklenti ile ifade arasındaki çelişkiyi gösterme işlevi taşımaktadır. Gürbüz çevirisindeki “Hayır”, karşı çıkışı doğrudan aktarmıştır. Ancak doch’un yumuşatıcı etkisi burada kaybolmaktadır. Onay’ın “canım” açıklamasının ise aynı işlevi daha doğal ve söyleme uygun şekilde yansıttığı söylenebilir. Böylece her iki çevirmen de aynı stratejiyi kullanmış olsa da hedef dilde tercih edilen eşdeğerler farklılık göstermiştir. Onay’ın kavram tercihi söz edimsel olarak hedef dil okuru beklentilerine daha uygun bulunabilir.

Örnek 6:

		Kullanılan Çeviri Stratejisi
Kaynak metin	Du hast doch gesunde Glieder und Appetit! (s. 13)	
Gürbüz Gerhold çevirisi	Sağlıklı uzuvların var, iştahın yerinde! (s. 12)	Çıkarma
Onay çevirisi	Organların normal, iştahın da yerindedir, değil mi? (s. 171)	Değiştirme

Yukarıdaki örnekte “doch” belirteci, konuşmacının hem kendi hem de dinleyicinin bildiği bir durumu hatırlatarak ifadeye güç katan bir işleve sahiptir. Helbig’in tanımına uygun biçimde, konuşmacı bir tür uzlaşma zemini kurmaya çalışır ve bu bilgiyi yeniden dinleyicinin farkındalığına sunar. Gürbüz Gerhold çevirisinde çıkarma stratejisini tercih etmiş ve kaynak dil metninde bulunan doch belirtecini hedef dile biçimsel olarak aktarmamıştır. Kaynak dilin sözdizimsel yapısında bulunan ünlemi hedef dilde olduğu gibi göstererek, çeviride biçimsel olarak yer vermediği tarz belirtecinin işlevini konuşma dilindeki tonlama yoluyla bağlamdan anlaşılmasını hedeflemiştir. Buna karşın Onay çeviride değiştirme stratejisini kullanarak hem ifadeyi biçimsel olarak soru cümlesine dönüştürmüş hem de “da” ve “değil mi?” biçimbirimlerini yerleştirmiştir. Onay “değil mi?” ifadesiyle Türkçede konuşma diline özgü bir soru kalıbı kullanarak doch tarz belirtecinin içerdiği karşılıklı bilgi ve onaylama işlevini başarıyla yansıtmıştır. Burada aynı zamanda ifadenin edimsel eşdeğerliğinin de sağlandığı söylenebilir. Çünkü dilin kullanım boyutu göz önünde bulundurulmuştur.

Örnek 7:

		Kullanılan Çeviri Stratejisi
Kaynak metin	Und sie wissen doch nichts! (s. 43)	
Gürbüz Gerhold çevirisi	Yine de bildikleri hiçbir şey yoktur! (s. 38)	Değiştirme
Onay çevirisi	Üstelik hiçbir şeyden de haberleri yoktur! (s. 190)	Değiştirme

Örnek 7’de “doch” belirteci, açık bir çelişki kurmak ve önceki söze itiraz etmek için kullanılmıştır. Konuşmacı, muhatabının görüşünü veya beklentisini çürütmeye çalışır. Her iki çevirmen de bu işlevi aktarmada aynı stratejiye başvurmuştur. Gürbüz çevirisindeki “yine de” ifadesi, doch’un karşıtlık ve savunma işlevini doğrudan taşır. Onay ise “üstelik” ile çelişkiyi daha vurgulu biçimde kurar; ancak bu yapı doch’un önermeye karşı tepki verme özelliğini değil, daha çok ek bilgi sunma işlevini çağrıştırmaya elverişlidir. Bu örnek doch tarz belirtecini hedef dilde eşdeğerini bulmada tek başına bir cümle yetersiz olabileceğini gösteriyor. Yani burada bir bağlam ve konu bütünlüğü gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Bu cümle öncesi ve sonrasında yer alan ifadeler, hedef dildeki eşdeğerini bulmada önemli rol oynayacaktır. Kısacası olay örgüsü olmadan, tek bir cümle içinde tarz belirtecini hedef dildeki eşdeğeri için yeterli bir değerlendirme yapmak sağlıklı olmayacaktır. Kaynak metnindeki bu ifade için hedef metinde çok fazla sayıda eşdeğer kullanım bulunabilir. Dolayısıyla her iki çeviri de teknik olarak yeterlidir; ancak bağlamsal vurgular farklılık göstermiştir.

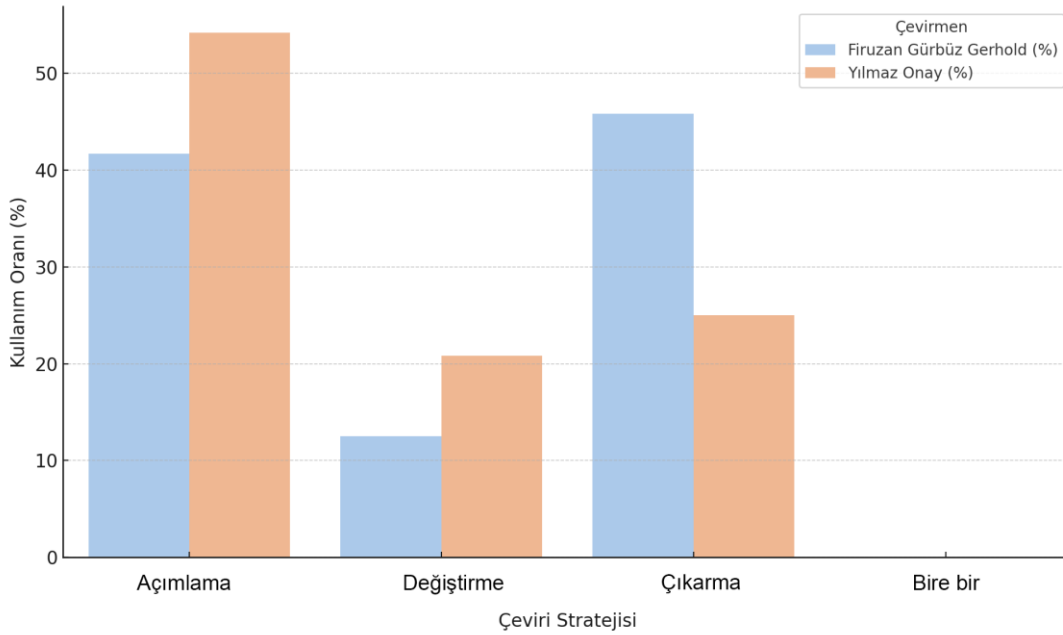
Örnek 8:

Kaynak metin	Ich bin doch kein Gespenst! (s. 44)	Kullanılan Çeviri Stratejisi
Gürbüz Gerhold çevirisi	Hortlak değilim ki! (s. 38)	Değiştirme
Onay çevirisi	Hortlak değilim besbelli! (s. 190)	Açıklama

Sekizinci örnekte “doch” belirteci, ünlem cümlesi içinde, bir yanlış anlamayı ya da abartılı algıyı reddetmek amacıyla kullanılmıştır. Önceki ifade eleştirilmekte ya da reddedilmekte, beklenti ile gerçeklik arasındaki çelişki vurgulanmak istenmektedir. Konuşmacı, kendisine yöneltilen gizli ya da açık bir suçlamaya, şaşkınlıkla ve itirazla yanıt verir. Çevirmenler bu işlevleri hedef dilde göstermek için değiştirme ve açıklama stratejilerini kullanmışlardır. Her iki çevirmen de “doch” un ifadeye kattığı yan anlamsal etkiyi göz önüne alarak bire bir çeviri yapmamış ve duygu değerini aktarmayı amaçlamışlardır. Gürbüz Gerhold, “ki” biçimleriyle bu itirazı Türkçeye aktarmıştır. Onay ise “doch” tarz belirtecini açıklama yaparak “besbelli” ile hedef dile aktarmıştır. “Besbelli” ifadesi, yalnızca mantıksal bir açıklama değil, aynı zamanda doch’un taşıdığı netliği ve tepkiyi de içerir.

3.3 “Denn” Tarz Belirtecinin Türkçe Çevirisinde Kullanılan Stratejiler

Şekil 3. “Denn” belirteci için kullanılan çeviri stratejileri

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 3 incelendiğinde, denn belirtecinin Türkçeye çevirisinde kullanılan stratejilerin, diğer tarz belirteçlerinde uygulanan stratejilere göre farklı dağılım gösterdiği anlaşılıyor. Açıklama stratejisine her iki çevirmen de büyük oranda yer verirken, değiştirme stratejisini görece daha az kullanmışlardır. Bu durum denn tarz belirtecinin anlamsal işlevleri ile ilişkilendirilebilir. Çevirmenlerin tercihleri karşılaştırıldığında, Onay çevirisinde açıklama ve değiştirme stratejilerinin daha fazla kullanıldığı, buna karşın Gürbüz Gerhold’un çıkarma stratejisinde başı çektiği görülür. Denn belirteci soru ve istek cümlelerinde ifadeyi güçlendirirken, şaşkınlık, sorgulama, sitem, retorik soru gibi çeşitli duygu durumlarını da içermektedir. Bütün bu özellikleri hedef dil Türkçeye aktarılırken işlevsel eşdeğerleri

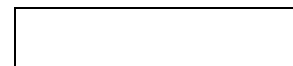
bulmada açıklama stratejisinin daha uygun olacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi, çıkarma stratejisine de önemli oranda başvurulmuştur. Yukarıda incelediğimiz diğer tarz belirteçleri ile karşılaştırıldığında çıkarma stratejisinin en çok kullanıldığı belirtecin denn olduğu görülür. Burada çevirmen tercihlerini etkileyen faktörler düşünüldüğünde, denn belirtecinin duygu durumunu aktarmada çok yönlü olduğu ve hedef dil Türkçede bu ifadeleri güçlendirme işlevinin konuşma diline özgü tonlama, vurgulama gibi işlemlerle de aktarılabilceği görülür. Yoksa çıkarma stratejisine başvurulması çeviride edimsel eşdeğerliği karşılamamış olurdu. Yukarıdaki veriler çevirmenlerin biçimsel eşdeğerlik değil, daha çok kullanım odaklı eşdeğerlik için çeviri stratejileri uyguladıklarını göstermektedir. Çevirmenlerin bu tercihleri aşağıdaki örneklerde karşılaştırılabilir.

Örnek 9:

		Kullanılan Çeviri Stratejisi
Kaynak metin	Nanu, was zitterst du denn mit dem Glas? (s. 32)	
Gürbüz Gerhold çevirisi	Ne o, elinde bardakla neden annen gibi titriyorsun Anna? (s. 28)	Çıkarma
Onay çevirisi	Ne o Anna, kadehin niye öyle titriyor ki? Annen gibi, ha? (s. 183)	Açıklama

Bu örnekte “denn”, alışılmadık bir davranışa karşı tepki ve açıklama beklentisi işlevini taşımaktadır. “Neden titriyorsun?” derken hem şaşkınlık ifade eder, hem de gerekçe arar. Kaynak metni Türkçeye aktarmada iki çevirmenin farklı yaklaşımlar benimsediği görülüyor. Bu farklı yaklaşım özne yüklem ilişkisinin yorumlanmasına da yansımıştır. Gürbüz Gerhold “neden titriyorsun?” biçiminde çevirirken, Onay “kadehin niye titriyor?” ifadesini tercih etmiştir. Çeviri sürecinde konu bağlamından uzaklaşmadan hedef dilde başka türlü ifadelerin kullanılması da mümkündür. Konuşma dilinde kurulan bir cümlede bazı seçimler öğelerin yer almış olması, çeviride yorumlayıcı yaklaşımı zorunlu kılabilir. Denn belirtecinin çevirisinde Gürbüz Gerhold çıkarma stratejisi kullanmıştır. Burada çıkarma stratejisinin hedef dil ifadesinde bir boşluk ve anlam eksikliği oluşturduğu söylenemez. Onay çevirisinde ise açıklama yapılarak söylem öyle, ki, ha ekleriyle donatılmıştır. Hedef dilde oluşturulan bu metnin kaynak metnin biçimsel yapısından biraz uzaklaştığı söylenebilir. Çevirmen burada kaynak metne bağlı kalarak, hedef dilde eşdeğeri olan bir metni yeniden yazmak yerine, sanki kaynak metinden bağımsız özgün bir metin yazmıştır. Bu durum hedef dil okuru için çok çekici olsa da, çevirmenin kaynak metinden bu denli uzaklaşması eleştiriye açık bir konudur. Çünkü çevirmen bağımsız bir yazar değildir. Başka bir yazar tarafından üretilen kaynak metni, bütün eşdeğerlik özelliklerini koruyarak hedef dile aktarmakla yükümlüdür. Onun görevi var olan bir metni başka bir dilde yeniden üretmektir. Bu açıdan bakıldığında kaynak metindeki özne yüklem ilişkisinin değiştirilmesi, “sen neden titriyorsun?” yerine “kadehin niye titriyor?” ifadesinin kullanılması, çeviri metnin kaynak metinden uzaklaşması olarak yorumlanabilir. Yukarıdaki örnekte Gürbüz Gerhold çevirisinde denn belirtecinin biçimsel yönüne yer verilmemesine karşın anlam akışkanlığı korunmuştur. Onay ise “ki?” ve “ha?” gibi dolaylı söylem unsurlarıyla denn’in doğal konuşma içindeki sorgulayıcı, şaşkın ve tepkisel işlevini başarıyla aktarmıştır.

Örnek 10:

Kaynak metin	Was haben Sie denn für ein fleischernes Gelächter? (s. 37)	Kullanılan Çeviri Stratejisi
Gürbüz Gerhold çevirisi	Kahkahalarınız ne kadar da etli? (s. 33)	Değiştirme
Onay çevirisi	Bu ne kadar etli canlı gülüşme böyle ? (s. 186)	Değiştirme

Örnek 10’da kaynak metindeki denn’in işlevi alışılmadık bir davranış ya da duruma karşı şaşkınlık ve biraz da alaycı bir tonda tepki içermektedir. Konuşmacı geriye dönük bağlantı kurar ve bu beklenmedik kahkahaya açıklama arar. Kaynak metindeki bu anlamsal boyut hedef dile aktarılırken değiştirme stratejisi uygulanmıştır. Denn tarz belirtecinin işlevi farklı sözcüklerle aktarılmaya çalışılmıştır. Gürbüz Gerhold çevirisine baktığımız zaman, kaynak metne çok sıkı bağlı kalma çabasını görüyoruz. “Kahkahalarınız ne kadar da etli?” biçimindeki bir ifadenin Türkçede pek anlamlı olduğu söylenemez. “Etli kahkaha” gibi bir niteleme anlam taşımaz. Bu cümle kaynak metnin doğrudan, bire bir çevirisini çağırıyor. Buna karşın Onay’ın çevirisinde yer alan “canlı gülüşme” nitelemesi Türkçe okuru için anlamlıdır ve edimsel bir işlevi vardır. Ayrıca ifadenin sonuna bir de “böyle” sözünün eklenmesi, daha etkileşimli ve doğallaştırılmış bir ton yaratmıştır. Bu nedenle Onay çevirisinin denn tarz belirtecinin edimsel eşdeğerliğini daha yüksek oranda sağladığı değerlendirilebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada Almanca tarz belirteçlerinin çeviri eşdeğerliği sorunu ele alınmıştır. Diyalog biçimindeki konuşma metinlerinde sık kullanılan ve konuşmacının ifadeye ilişkin ilgisi, onayı, beklentisi, şaşkınlığı ve reddi gibi tutumlarını aktarmaya yarayan bu sözcüklerin kullanımı dilden dile farklılık göstermektedir. Bu bağlamda Alman yazar Bertolt Brecht’in “Trommeln in der Nacht” adlı tiyatro oyununun Türkçeye çevirileri incelenmiştir. İncelemede iki farklı çevirmen tarafından “Gecede Trampet Sesleri” adıyla yayınlanan eserde geçen “ja”, “doch” ve “denn” tarz belirteçleri konu edilmiştir. Almanca eserde sık kullanılan bu tarz belirteçlerinin Türkçeye nasıl aktarıldığı, hedef dil Türkçede eşdeğerlerinin bulunup bulunmadığı, çevirmenlerin ne tür stratejiler uyguladıkları gibi sorulara yanıt aranmıştır. Bu amaçla Almanca kaynak eserin Türkçede iki farklı çevirisi karşılaştırılmıştır. İnceleme sonucunda Almancada tarz belirteci olarak kullanılan ja, doch ve denn belirteçlerinin Türkçeye eşdeğer olarak aktarılmasına ilişkin aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır;

Almanca tarz belirteçlerinin Türkçede tam karşılıkları bulunmamaktadır. Konuşmacı tutumu, söylem ve duygu değeri işlevi taşıyan bu ifadelerin hedef dil Türkçeye aktarılmasında çevirmenler farklı stratejiler uygulamıştır. En çok başvurulan çeviri stratejisinin açıklama olduğu saptanmıştır. Kaynak metindeki anlam korunarak, hedef dilde farklı söylem biçimleriyle yeniden ifade edilmeye çalışılmıştır. İkinci sırada değiştirme stratejisi bulunmuştur. Kaynak dildeki bir sözcük grubu, aynı anlamı koruyarak yakın anlamlı farklı bir sözcük türü ya dil bilgisel yapıyla hedef dile aktarılmıştır. Üçüncü sırada çıkarma stratejisi gelmektedir. Kaynak metinde bulunan bazı tarz belirteçleri çeviride atlanmış ve hedef dilde yer verilmemiştir. Bire bir çeviri stratejisine hiç rastlanmamıştır. Kaynak metindeki sözcük ya da ifadenin hedef dile kelimesi kelimesine aktarılmadığı görülmüştür. İncelemede ele alınan Almanca tarz belirteçlerinin Türkçede çeviri eşdeğerleri şöyle kullanılmıştır;

“Ja” belirteci kaynak metinde en çok kullanılan tarz belirteci olarak bulunmuştur. Türkçeye çeviride sırasıyla açıklama, çıkarma ve değiştirme stratejileri uygulanmıştır. Açıklama stratejisi uygulanması durumunda *doğrusu*, *öyle*, *ya*, *mutlaka* ifadeleri ile karşılık bulunmuş, değiştirme

stratejisinde yalnızca *da* söyleminin kullanıldığı görülmüştür. Ja belirtecinin Türkçeye çevirisinde çıkarma stratejisi için çevirmen tercihleri arasında önemli bir fark görülmüştür. Gürbüz Gerhold %34,4 oranında bu stratejiyi kullanırken, Onay bu belirteç için hedef dilde uygun karşılık bulmayı denemiş ve %12 ile daha düşük oranda çıkarma stratejisi uygulamıştır.

“Doch” tarz belirteci kaynak metinde söylem olarak yirmi dokuz yerde geçmiştir. Türkçe çevirilerinde sırasıyla açıklama, değiştirme ve çıkarma stratejilerinin uygulandığı görülmüştür. Açıklama stratejisinde *hayır, canım, yine de, üstelik de, besbelli* ifadeleri kullanılmış, değiştirme stratejisinde ise *da, değil mi?, ki* yapıları uygulanmıştır. Açıklama ve değiştirme stratejilerinde çevirmenlerin tercihleri birbirine yakındır. Ancak çıkarma stratejisinde fark görülmüştür. Gürbüz Gerhold %24,1 oranında atlama yaparken, Onay’da bu oran yalnızca %10 düzeyinde kalmıştır.

“Denn” belirteci kaynak metinde yirmi dört yerde soru ve istek cümlelerinde yer almış ve ifadeyi güçlendirme işlevinde kullanılmıştır. Türkçe çevirilerinde uygulanan stratejiler bakımından diğer iki tarz belirtecinden ayrılmıştır. Çünkü her iki çevirmen de çıkarma stratejisine görece daha çok başvurmuştur. Gürbüz Gerhold %46 oranıyla hedef dilde bu belirteci çevirmemeyi tercih etmiş, Onay ise %27 oranında çıkarma stratejisi uygulamıştır. Diğer çeviri stratejilerine gelince, çevirmenler ja belirtecinin Türkçe eşdeğerini bulmada önemli oranda açıklama stratejisi uygulamış, değiştirme işlemine ise çok az yer vermişlerdir. Açıklama stratejisinde ja belirtecinin Türkçe karşılığı olarak *öyle, ki, ha* söylemleri kullanılmış, buna karşın değiştirme stratejisinde *ne kadar da, böyle* yapıları tercih edilmiştir.

Sonuç olarak, incelenen Almanca tarz belirteçlerinin kaynak metinde farklı söylem işlevleri taşıdığı, bu işlevler için Türkçede doğrudan ve tam bir karşılık bulmanın çoğu zaman mümkün olmadığı, bu nedenle çevirmenlerin yorumlayıcı bir yaklaşımla farklı stratejilere başvurduğu görülmüştür. Her üç tarz belirteci için de “açıklama” stratejisinin baskın olarak kullanılması ve “bire bir çeviri” stratejisinin hiç kullanılmaması, belirtecin doğrudan sözcüksel çevirisinden çok işlevsel etkisinin aktarılmasına öncelik verildiğini göstermektedir. Çevirmenlerden Gürbüz Gerhold’un “çıkarma” stratejisini daha sık tercih etmesi, hedef metinde tarz belirtecinin etkisini bağlamla bütünleştirme çabasını yansıtırken; Onay’ın daha görünür ve işlevsel karşılıklar üretme eğiliminde olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuçlar, Almanca tarz belirteçlerinin Türkçeye sözcüksel ve sözdizimsel olarak değil, ancak bağlam bağımlı ve işlevsel olarak çevrilebileceğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Almanca tarz belirteçlerinin Türkçe karşılıklarının daha ayrıntılı olarak belirlenmesi için farklı metinlerde benzer çalışmaların yapılmasının yararlı olacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Bacaksız, H. (2019). *Partikeln in der deutschen Sprache und ihre türkischen Entsprechungen in übersetzten literarischen Texten*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=zXUScrVZlZq8sfI1t3h8oQ&no=O Gc5Ujl64HRkhfzt8pv6vg> [Erişim: 19.05.2025]

Balcı, T. (2003). Edat Bağlamında Sözcük Türlerine Yeni Bir Yaklaşım. *Dil Dergisi* (122), 7-16.

Balcı, T. (2009). *Grundzüge der Türkisch - Deutschen Kontrastiven Grammatik*. Adana: Ulusoy Matbaası.

- Brecht, B. (2024). *Gecede Trampet Sesleri*. (Çevirmen: Firuzan Gürbüz Gerhold). Everest Yayınları.
- Brecht, B. (2007). *Gecede Trampet Sesleri*. (Çevirmen: Yılmaz Onay). Mitos-Boyut Yayınları.
- Brecht, B. (1922). *Trommeln in der Nacht*. Im Propyläen-Verlag.
- Bulut, G. (2017). *Türkiye Türkçesinde ha Partikeline Derlem Temelli Bir Bakış*. 2nd International Conference on Studies in Turkology PROCEEDINGS BOOK. In U. D. Aşçı, N. Uyanık, F. N. Küçükballı, M. Zenginbaş, & M. Aşçı (Hrsg.), (S. 231-241). Konya: Palet Yayınları.
- Çarkçı, E. (2016). *Yardımcı Bir Leksem Türü: Yaraç*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul. <https://avesis.marmara.edu.tr/yonetilen-tez/6e6db604-83e3-49ee-b2fc-5544f0d6f0f4/yardimci-bir-leksem-turu-yarac> [Erişim: 19.05.2025]
- Diewald, G. (2007). Abtönungspartikel. In L. Hoffmann (Hrsg.). *Handbuch der deutschen Wortarten* (S. 117–143). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110217087>
- Duden (1995). *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim: Dudenverlag
- Dudenredaktion. (2023). *Duden: Deutsches Universalwörterbuch* (10. Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskı). Dudenverlag.
- Dudenredaktion. (2016). *Duden – Die Grammatik: Struktur und Verwendung der deutschen Sprache. Sätze – Wortgruppen – Wörter* (9. baskı). Dudenverlag.
- Heidolph, K.E. & Flaming, W. & Motsch, W. (1981). *Grundzüge einer deutschen Grammatik*. Berlin: Akademie Verlag.
- Helbig, G. (1990). *Lexikon deutscher Partikeln*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.
- Helbig, G. & Buscha, J. (1991). *Deutsche Grammatik Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.
- Hentschel, E. & Weydt, H. (2021). *Handbuch der deutschen Grammatik*. Berlin: De Gruyter.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Prunč, E. (Hrsg.). (2002). *Einführung in die Translationswissenschaft: Orientierungsrahmen*. Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft.
- Uyanık, A. (2025). Pädagogische Übersetzung mit Künstlicher Intelligenz im DaF – Studium. In: *Journal of Interdisciplinary Cultural Studies* 2:2, 314–330.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Vural, S. (2001). *Der Partikelgebrauch im heutigen Deutsch und im heutigen Türkisch. Eine kontrastive Untersuchung*. (Inauguraldissertation). Universität Mannheim, Ludwigshafen am Rhein. <https://mateo.uni-mannheim.de/verlag/diss/vural/vural.pdf> [Erişim: 19.05.2025]
- Vural Kara, S. (2012). Syntaktische Variationen des Türkischen als Entsprechung der deutschen Abtönungspartikel-Funktionen. *Studien Zur Deutschen Sprache Und Literatur* (15), 89-100.

Weydt, H. (1969). *Abtönungspartikel. Die deutschen Modalwörter und ihre französischen Entsprechungen*. Bad Homburg: Gehlen.

Yılmaz, Ö. (2014). Türkiye Türkçesinde Gerçekleşmemiş Olanak Kipi (Konyunktif, Subjonktif). *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (1), 135–147
doi:10.16985/MTAD.201417919

EXTENDED ABSTRACT

This study investigates the equivalence problem of German modal particles in Turkish through a comparative analysis of the Turkish translations of Bertolt Brecht's drama *Trommeln in der Nacht*, published in Turkish under the title *Gecede Trampet Sesleri*. In German, particles constitute a highly distinctive and productive word class. But, in Turkish exists no fully corresponding grammatical category for many German particles. Among these, modal particles occupy a particularly challenging position because they do not contribute stable lexical meaning in the conventional sense, but rather shape the speaker's attitude, the pragmatic force of the utterance, the interpersonal relationship between speaker and hearer, and the discourse-based nuances of emphasis, contradiction, expectation, surprise, insistence, and shared knowledge. Since Turkish does not offer a direct formal equivalent for this category, the translation of modal particles cannot be understood simply as a matter of lexical replacement. Instead, it requires an interpretation of discourse function and an attempt to reproduce communicative effect in the target language.

The study focuses specifically on the German modal particles *ja*, *doch*, and *denn*, which are examined in two different Turkish translations of Brecht's drama. The choice of corpus is closely related to the nature of modal particles themselves. Because these items are especially common in spoken interaction, dialogue, and informal discourse, a drama text provides a particularly suitable field for analysis. *Trommeln in der Nacht*, Brecht's first staged drama, is built on conversational tension, emotional confrontation, and rapid dialogic exchange. Its language is marked by short utterances, interruptions, repetitions, and emotionally charged interactions, all of which make modal particles especially visible as carriers of stance and subtext.

The study is designed as qualitative research based on descriptive and contrastive analysis. It compares two Turkish translations of the same drama: the translation by Yılmaz Onay, published in 2007, and the translation by Firuzan Gürbüz Gerhold, published in 2024. The aim is to determine to what extent and by means of which strategies the functional properties of German modal particles can be transferred into Turkish. Within the analytical framework of the study, four main translation strategies are identified: *omission*, *paraphrasing*, *substitution*, and *word-for-word translation*. Omission refers to the complete absence of the modal particle in the target text. Paraphrasing refers to the recreation of the source-text meaning by means of different expressions or discourse markers in Turkish. Substitution involves rendering the particle's effect through another word class or grammatical structure. Word-for-word translation denotes the direct lexical transfer of the source item into the target language. The corpus-based analysis reveals that Brecht uses *ja* in 32 sentences, *doch* in 29, and *denn* in 24, and these instances form the basis of the comparative examination.

The theoretical background of the study emphasizes that modal particles are context-dependent and highly sensitive to sentence type, prosody, and discourse environment. They cannot stand independently as full sentence constituents, and their contribution is not propositional in the strict sense. Rather, they function as markers of the speaker's orientation toward the utterance and toward the hearer. In this regard, *ja* generally signals confirmation, shared knowledge, or the assumption that something is already known or should be self-evident. *Doch* typically conveys contradiction, correction, objection, reassurance, or the activation of common ground against an opposing assumption. *Denn*, particularly in

interrogative and request structures, often adds shades of surprise, reproach, explanation-seeking, rhetorical insistence, or interactional naturalness. The study therefore argues that any attempt to translate these particles literally is likely to fail, because their real value emerges only in relation to the pragmatic and dialogic situation in which they occur.

The findings demonstrate that paraphrasing is the most frequently used translation strategy overall. This indicates that translators generally seek to reproduce the function and effect of modal particles rather than their formal appearance. Substitution emerges as the second most common strategy, followed by omission. Significantly, no stable example of word-for-word translation is identified in the analysis. This absence is one of the study's most important conclusions, because it confirms that the Turkish rendering of German modal particles depends primarily on contextual and functional equivalence rather than on lexical matching. The translators repeatedly restructure sentences, add Turkish discourse markers, or rely on colloquial expressions in order to transfer the speaker's attitude and the utterance's interactive value.

The analysis of *ja* shows that both translators rely predominantly on paraphrasing, but their preferences differ considerably. Onay uses paraphrasing at a clearly higher rate, while Gürbüz Gerhold makes more frequent use of omission. This difference suggests that Onay tends to produce more visible and explicit functional counterparts in Turkish, whereas Gürbüz Gerhold more often allows the effect of the particle to remain embedded in the overall context without overt linguistic marking. In several examples, *ja* is rendered through expressions that imply confirmation, self-evidence, or emotional emphasis, while in others it is omitted and its force is left to the broader sentence structure or theatrical delivery. The study interprets this contrast as evidence of two distinct translational tendencies: one more inclined toward explicit discourse compensation, the other more willing to rely on contextual absorption.

A similar tendency appears in the translation of *doch*, although in this case paraphrasing and substitution both play especially prominent roles. Since *doch* often introduces contradiction, objection, corrective emphasis, or affective reaction, Turkish equivalents frequently take the form of colloquial particles, emphatic structures, or interactive question tags. The analysis shows that both translators avoid literalism and attempt to preserve the particle's discourse function, yet Onay again appears more likely to create overtly functional target-language solutions, while Gürbüz Gerhold omits *doch* more often. The study highlights that even when the same general strategy is used, the actual Turkish realizations differ in their pragmatic impact. Some renderings sound more natural and interactional in Turkish, while others remain closer to the surface structure of the source text but convey less of its interpersonal nuance.

The particle *denn* displays the most distinctive pattern among the three. Although paraphrasing remains important, omission is much more frequent here than in the cases of *ja* and *doch*, especially in Gürbüz Gerhold's translation. This result is related to the functional profile of *denn*, which commonly appears in questions and requests and strengthens them by adding surprise, insistence, or a demand for explanation. In Turkish, such effects may sometimes be conveyed through intonation, word order, or colloquial particles rather than through explicit lexical material. For this reason, omission may in some cases preserve fluency without entirely destroying pragmatic force. Nevertheless, the study argues that Onay's more interventionist method often yields a stronger sense of functional equivalence, particularly when Turkish discourse markers are used to recreate the interactional tone of the original.

In conclusion, the study demonstrates that German modal particles such as *ja*, *doch*, and *denn* do not have direct and fully stable equivalents in Turkish, either grammatically or lexically. Their translation must therefore be approached as a problem of functional, contextual, and pragmatic equivalence. The dominance of paraphrasing and the absence of word-for-word translation show that successful transfer depends less on formal fidelity than on the ability to reconstruct speaker stance, emotional coloring, discourse relations, and communicative effect in the target language. The comparison of the two Turkish translations further reveals that translator preference is a decisive factor in this process. Gürbüz Gerhold tends more often toward omission and contextual integration, while

Onay tends to produce more explicit and functionally visible counterparts. Ultimately, the study argues that modal particles in literary texts can only be translated adequately when the translator moves beyond lexical correspondence and prioritizes discourse-sensitive interpretation. It is anticipated that similar investigations in various texts would be beneficial in determining the Turkish equivalents of the German modal particles in detail.

JOSÉ SARAMAGO'NUN *BİLİNMEYEN ADANIN ÖYKÜSÜ* ADLI KISA ÖYKÜSÜNÜN ALGIRDAS JULIEN GREIMAS'IN EYLEYENLER MODELİ ÇERÇEVESİNDE GÖSTERGEBİLİMSSEL ÇÖZÜMLEMESİ

Aynur ŞEKER¹
Doç. Dr. Mehmet Veysi BABAYIĞIT²

Anahtar Kelimeler	Öz
Göstergebilim, Greimas, Eyleyenler Modeli, José Saramago, Bilinmeyen Adanın Öyküsü	Göstergebilimsel çözümleme, başlangıçta ağırlıklı olarak dilbilimsel metinlerin incelenmesinde kullanılan bir yöntemken, zamanla sinema, müzik, reklam ve görsel kültür gibi farklı alanlara uygulanarak disiplinlerarası bir nitelik kazanmıştır. Anlamın üretim ve yapılanma süreçlerini çözümlemeyi amaçlayan göstergebilim, özellikle anlatıların yapısal düzeyde incelenmesine olanak tanıyan kuramsal modeller aracılığıyla edebî metinlerin çok katmanlı yapısını görünür kılmaktadır. Bu çalışmada, Rus biçimbilimci Vladimir Propp'un anlatı çözümlemelerinden hareketle özgün bir kuramsal model geliştiren Algirdas Julien Greimas'ın eyleyenler modeli ve anlatı izlencesi temel alınmaktadır. Bu doğrultuda, José Saramago'nun <i>Bilinmeyen Adanın Öyküsü</i> adlı kısa öyküsü, Greimas'ın eyleyenler modeli çerçevesinde göstergebilimsel olarak çözümlenmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış; anlatı, anlam üretimine katkı sağlayan eyleyen rolleri, anlatsal işlevler ve yapısal karşıtlıklar üzerinden değerlendirilmiştir. Yapılan çözümleme, öykünün bireysel irade, özgürlük arayışı ve iktidar karşısındaki özne konumunu, yapısal bir anlatı düzeni içinde ortaya koyduğunu göstermektedir.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 22.02.2026 Kabul Tarihi: 16.06.2026 Yayın Tarihi: 25.06.2026	

A SEMIOTIC ANALYSIS OF THE TALE OF THE UNKNOWN ISLAND BY JOSÉ SARAMAGO WITHIN THE FRAMEWORK OF ALGIRDAS JULIEN GREIMAS'S ACTANTIAL MODEL

Keywords	Abstract
Semiotics, Greimas, Actantial Model, José Saramago, The Tale of the Unknown Island	Semiotic analysis, initially employed primarily in the examination of linguistic texts, has gradually acquired an interdisciplinary character by being applied to various fields such as cinema, music, advertising, and visual culture. Aiming to analyze the processes of meaning production and structuring, semiotics makes the multilayered nature of literary texts visible through theoretical models that enable the structural examination of narratives. In this study, the actantial model and narrative schema developed by Algirdas Julien Greimas, who formulated his original theoretical framework inspired by the narrative analyses of Russian formalist Vladimir Propp, are taken as the basis. Accordingly, José Saramago's <i>The Tale of the Unknown Island</i> is analyzed semiotically within the framework of Greimas's actantial model. The study employs document analysis as a qualitative research method, and the narrative is examined through actantial roles, narrative functions, and structural oppositions that contribute to meaning production. The analysis demonstrates that the story presents individual will, the quest for freedom, and the position of the subject in relation to power within a structured narrative system.
Article Info	
Research Article	
Received: 22.02.2026 Accepted: 16.06.2026 Published: 25.06.2026	

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat ABD, e-posta: aynurseker00@gmail.com, ORCID: 0009-0007-5196-8301

² Doç. Dr., Batman Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü (Batman, Türkiye), e-posta: m.veysi.babayigit@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4136-7434.

GİRİŞ

Göstergebilimi açıklamadan önce gösterge kavramına değinmek yerinde olacaktır. Gösterge; kelime, simge, işaret ve söz gibi kendi dışında bir şeyi temsil eden öğelerdir (Rifat, 2009, s. 11). Ayrıca, dil ve kültür arasındaki karşılıklı belirleyicilik ilişkisi, anlatının anlam katmanlarını ve yapısal örgüsünü şekillendiren temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır ve dilsel bağlamda önemli roller üstlenmektedir (Kasap, 2020; Kasap, 2021). Gösterge kavramı, yalnızca bir nesnenin başka bir nesneyi temsil etmesiyle sınırlı olmayıp, anlamın üretildiği ilişkiyi ifade eder. Bu yönüyle gösterge, yorumlayıcı özneye kurduğu bağ üzerinden işlev kazanır.

Göstergebilim (semiotics), göstergelerin nasıl anlam ürettiğini, bu anlamların hangi toplumsal, kültürel ve söylemsel bağlamlar içinde yapılandığını inceleyen disiplinlerarası bir araştırma alanıdır (Chandler, 2017). Bu disiplin, dili merkeze almakla birlikte dil dışı göstergeleri, görselleri, nesnelere, anlatıları ve sembolik sistemleri de çözümlene kapsama dâhil eder. İkinci Dünya Savaşı sonrasında insan bilimlerindeki yönetsel gelişmelerle birlikte göstergebilimsel çalışmalar hız kazanmış ve çeşitlenmiştir. Bazı araştırmacılar belirli yöntemlere odaklanırken, bazıları sanatsal ve bilimsel yaklaşımları birleştirerek daha esnek kuramsal çerçeveler geliştirmiştir. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren göstergebilim, edebiyat kuramı, antropoloji, kültürel çalışmalar ve medya incelemeleriyle yakın bir etkileşim içerisine girmiştir (Eco, 1979). Özellikle 1960 sonrası, yazınsal ve sanatsal içerikli konuların doğası gereği, yazınbilim, yorumbilim, sözbilim, anlatıbilim, metin çözümlene ve yapıbozumcu eleştiri gibi farklı disiplinlerin göstergebilim başlığı altında toplandığı; bu çalışmaların Fransa, ABD, SSCB, İtalya ve Almanya gibi ülkelerde etkili olduğu görülmüştür (Rifat, 2005, s. 139). Bu gelişmeler, göstergebilimi yalnızca betimleyici bir yöntem olmaktan çıkararak eleştirel ve çözümlene bir kuramsal araç hâline getirmiştir.

Amerikalı filozof Charles Sanders Peirce (1839-1914) ile İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913), birbirlerinden habersiz biçimde ve neredeyse eşzamanlı olarak modern göstergebilim anlayışının temellerini atmışlardır. Peirce, göstergeyi gösteren-nesne-yorumlayıcı arasındaki üçlü ilişki (triadik yapı) içinde ele alarak anlamın durağan değil, sürekli üretilen bir süreç olduğunu savunmuştur (Cobley & Jansz, 1999). Diğer taraftan Ferdinand de Saussure, dilsel ifadenin ardındaki yapıyı kavramsallaştırmayı amaçlayarak dili oluşturan karmaşık sözce topluluğuna sistemli bir düzen kazandırmayı hedeflemiştir. Saussure'a göre konuşma edimi, yalnızca bu edimin dayandığı ve ondan türeyen dilsel yapı aracılığıyla anlam kazanabilir. Bu yaklaşım, anlamın bireysel niyetten çok dilsel sistem içindeki karşıtlıklar yoluyla oluştuğunu vurgular (Chandler, 2022). Saussure, dilde evrensel ve genel geçer bir yapının var olduğunu savunarak anlamın ortaya çıkışını mümkün kılan unsurun bu yapısal olduğunu teorik bir temele oturtur (Bircan, 2015, s. 46).

1. KURUMSAL ÇERÇEVE

1.1. Modern Göstergebilimin Kuramsal Temelleri

Modern göstergebilimin kuramsal temelleri, Charles Sanders Peirce ile Ferdinand de Saussure'un birbirlerinden bağımsız olarak geliştirdikleri yaklaşımlara dayanmaktadır. Her iki düşünür de gösterge kavramını merkeze almakla birlikte, anlamın oluşumuna ilişkin farklı epistemolojik ve yönetsel bakış açıları ortaya koymuşlardır. Bu farklılık, modern göstergebilimin hem mantıksal hem de yapısal yönlerinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur.

Charles Sanders Peirce, pragmatizmin kurucusu olmasının yanı sıra *semeiotic* terimini kullanarak kapsamlı ve dinamik bir göstergeler kuramı geliştirmiştir. Peirce'e göre semiyotik, en geniş anlamıyla mantığın kendisine denktir ve mantık eleştirisi, dilbilgisi ve retorik olmak üzere üç temel alt disiplinden oluşur. Bu yaklaşımda gösterge, yalnızca temsil eden bir unsur değil; yorumlayıcı süreci de içeren üçlü bir yapı içerisinde ele alınır. Peirce'in göstergebilim anlayışı, göstergelerin anlam üretme sürecindeki mantıksal ve yorumlayıcı işlevine vurgu yapması bakımından dikkat çekicidir. Bu bağlamda Peirce, gösterge türlerinden biri olan görüntüsel göstergeyi, temsil ettiği şeyle doğrudan benzerlik ilişkisi kuran bir gösterge biçimi olarak tanımlar (Güneş, 2013, s. 336). Bu yönüyle Peirce'in yaklaşımı, anlamı sabit bir yapıdan ziyade sürekli yorumlanan bir süreç olarak ele alır.

Ferdinand de Saussure ise dili bir göstergeler sistemi olarak ele almış ve göstergeyi gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki temelinde açıklamıştır. Saussure'a göre konuşma edimi (*parole*), ancak bu edimin dayandığı dilsel sistem (*langue*) aracılığıyla anlam kazanabilir. Bu yaklaşım, anlamın bireysel kullanımdan ziyade sistemsel ilişkiler içerisinde üretildiğini ortaya koymaktadır. Saussure, dilde genel ve düzenli bir yapının bulunduğunu savunarak anlamın ortaya çıkışını bu yapısallık temelinde açıklamıştır (Bircan, 2015, s. 46). Bu yönüyle Saussure'un yaklaşımı, yapısal dilbilimin ve sonrasında gelişen göstergebilimsel anlatı çözümlerinin kuramsal zeminini oluşturmuştur.

1.2. Yapısal Göstergebilim ve Greimas

Göstergeyi gösteren-gösterilen ilişkisi üzerinden açıklayan klasik dilbilim anlayışı, anlambilim çalışmalarının ilerlemesiyle birlikte yeniden değerlendirilmiş ve bu süreç yeni metin kuramlarının gelişimine zemin hazırlamıştır. Bu yeniden değerlendirme, anlamın yalnızca dilsel düzeyde değil, anlatsal ve söylemsel düzeylerde de üretildiğini ortaya koymuştur. Algirdas Julien Greimas'a göre gösteren ile gösterilen her zaman eşdeğer düzeylerde olmak zorunda değildir; bir sözcük ya da tümce gösterenin birimsel örneği olabileceği gibi, söylemler de özgün bir bütünlük taşıyan göstergeler olarak kabul edilebilir (Kıran, 1990, s. 52). Bu yaklaşım, metni yalnızca sözdizimsel bir yapı olarak değil, anlamın üretildiği bütüncül bir sistem olarak ele almayı mümkün kılar.

Göstergebilimsel anlatı çözümleri açısından önemli bir diğer model, Vladimir Propp'un *Masalın Biçimbilimi* adlı eserinde ortaya koyduğu yedi eyleyenli anlatı modelidir (Altunkaya, 2012, s. 762). Propp'un eylem alanına dayalı çözümleri, Greimas tarafından eyleyen kavramı çerçevesinde yeniden yapılandırılmıştır. Greimas'a göre eyleyen, bir eylemin gerçekleşme sürecine katılan her türlü varlık ya da nesneyi ifade eder. Bu yönüyle eyleyen kavramı, anlatıdaki işlevsel rolleri merkeze alarak anlatının yapısal işleyişini görünür kılar. Bu kavram, kişi merkezli anlatı anlayışını aşarak soyut kavramları, nesnelere ve sembolik öğeleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir (Akbulut, 2002, s. 71).

Greimas'ın yaklaşımında anlam, derin yapıdan yüzey yapıya doğru ilerleyen dinamik ve dönüşümsel bir süreç içerisinde oluşur. Derin yapı, anlamın soyut ve temel düzlemini temsil ederken, yüzey yapı bu anlam kategorilerinin anlatı izlenceleri içerisinde somutlaşmasını ifade eder (Edizer & Gündüz, 2018, s. 501). Bu model, anlatının yalnızca görünen olay örgüsünü değil, bu olayları mümkün kılan yapısal karşıtlıkları ve anlamsal dönüşümleri de çözümlene imkânı sunar.

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmada Algirdas Julien Greimas'ın geliştirdiği eyleyenler modeli temel alınmıştır. Greimas, Vladimir Propp'un yedi eyleyenli modelini yeniden düzenleyerek altı eyleyenli bir yapıya dönüştürmüş ve bu modeli yalnızca masal türüyle sınırlı kalmayacak biçimde farklı edebî türlerin çözümlenmesine uygulanabilir hâle getirmiştir (Soydan, 2007, s. 10). Böylece anlatının yüzeyde görünen olay örgüsünün ötesine geçilerek, derin yapıda işleyen anlam ilişkilerinin sistematik bir biçimde incelenmesi mümkün olmuştur.

Bu modele göre eyleyenler; gönderen, gönderilen, özne, nesne, yardımcı ve engelleyici olmak üzere altı işlevsel rolden oluşmaktadır. Gönderen, özneyi nesneye yönlendiren güç; gönderilen, bu yönelimin sonuçlarından etkilenen kişi ya da durum; özne, anlatının merkezindeki eyleyici; nesne, öznenin ulaşmayı amaçladığı değer; yardımcı, öznenin amacına ulaşmasını destekleyen unsur; engelleyici ise bu süreci zorlaştıran güç olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2017, s. 94). Bu işlevsel roller, anlatıdaki karakterlerin yalnızca bireysel özelliklerini değil, metin içerisindeki yapısal konumlarını ve anlam üretimindeki rollerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, José Saramago'nun *Bilinmeyen Adanın Öyküsü* adlı kısa öyküsünü Greimas'ın eyleyenler modeli kapsamında göstergebilimsel açıdan çözümlenektir. Bu doğrultuda anlatı, yapısal bütünlüğü dikkate alınarak beş bölüme ayrılmış ve her bölüm için ayrı eyleyenler şeması oluşturularak analiz gerçekleştirilmiştir. Böylece anlatının ilerleyişinde rol oynayan işlevsel ilişkiler ve anlam dönüşümleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma konusu ile ilgili yazılı materyallerin sistematik ve bütüncül bir biçimde incelenmesini kapsayan bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 187). Bu yöntem sayesinde metin,

bağlamsal özellikleri göz önünde bulundurularak çözümlenmiş ve anlatımın derin yapısındaki anlam ilişkileri kuramsal çerçeve doğrultusunda değerlendirilmiştir.

3. JOSE SARAMAGO ve BİLİNMEYEN ADANIN ÖYKÜSÜ

3.1. José Saramago

José Saramago, 16 Kasım 1922 tarihinde Portekiz’de dünyaya gelmiştir. Ailesinin yetersiz ekonomik koşulları nedeniyle henüz 12 yaşında öğrenim hayatını sonlandırmak zorunda kalmış, bu durum onun yaşamla ve emek kavramıyla erken yaşta yüzleşmesine neden olmuştur. Resmî eğitimini sürdürememiş olmasına karşın, kendi kendini yetiştiren bir yazar olarak entelektüel birikimini yaşam deneyimleri ve yoğun okuma pratiği aracılığıyla geliştirmiştir. Bu süreçte demircilik, yayınevi çalışlanlığı, çevirmenlik ve gazetecilik gibi çeşitli meslek dallarında çalışmıştır.

Editörlük ve gazetecilik başta olmak üzere farklı alanlarda edebî ve düşünsel deneyimler kazanan Saramago, özellikle dil, tarih ve iktidar ilişkilerine duyduğu ilgiyle özgün bir anlatı dünyası inşa etmiştir. Eserleri yalnızca kendi ülkesinde değil, çok sayıda dile çevrilerek uluslararası düzeyde de geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır. Ateist bir dünya görüşüne sahip olan yazarın bu tutumu, yapıtlarına da yansımış; din, otorite ve toplumsal yapı gibi kavramları eleştirel bir bakışla sorgulamasına zemin hazırlamıştır. Bu yaklaşımı, zaman zaman Portekiz hükümetiyle fikirsel çatışmalar yaşamasına neden olmuştur (Erdem, 2019, s. 798).

1969 yılında Portekiz Komünist Partisi’ne üye olan Saramago, eserlerinde ülkesinin tarihinden, mitolojik öğelerden ve kolektif belleğe ait anlatılardan sıkça yararlanmıştır. Bu bağlamda tarihsel olan ile kurgusal olanı iç içe geçirerek alegorik bir anlatım dili geliştirmiştir. 1998 yılında *Körlük* adlı romanıyla Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazanan yazar, yaşamı boyunca çok sayıda prestijli ödüle layık görülmüştür. Gazetecilik yaptığı dönemde siyasal nedenlerle işten çıkarılması, onun tarafından “bir yazar olarak doğuşunun başlangıcı” şeklinde değerlendirilmiştir. 1979 yılından itibaren kendisini bütünüyle edebiyata adanmış olan Saramago, 18 Haziran 2010 tarihinde hayatını kaybetmiştir (Sığır, 2023, s. 16).

3.2. Bilinmeyen Adanın Öyküsü

Bilinmeyen Adanın Öyküsü, bilinmeyeni bulma arzusuyla harekete geçen bir adamın kralla ve yerleşik düzenle kurduğu ilişki üzerinden ilerleyen alegorik bir anlatıdır. Öykü, bilinmeyen bir adayı bulmak isteyen bir adamın, bu isteğini gerçekleştirmek amacıyla kralın sarayına giderek kendisine bir tekne verilmesini talep etmesiyle başlar. Adam, dileğini iletme için dilekler kapısına yönelir; ancak bu kapının açılmasıyla görevli olan hizmetkârlar sorumluluklarını yerine getirmez. Bu nedenle kapıyı açmak, saraydaki hiyerarşinin en alt basamağında yer alan temizlikçi kadına düşer. Bu durum, öykünün daha başında iktidar, görev ve sorumluluk kavramlarına eleştirel bir bakış sunar.

Kapı açıldığında adam, temizlikçi kadından kralı çağırmasını ister. Ne var ki kral, armağanlar kapısında kendisine sunulan hediyelerle ilgilenmekte ve bu çağrıyı önemsemez. Adamın ısrarla beklemesi üzerine, kral huzursuzluk çıkmaması adına dilekler kapısına bir uşak gönderir; ancak adam dileğini yalnızca kralın kendisine iletteceğini ifade ederek bu aracı reddeder. Üç gün süren kararlı bekleyişin ardından kral, istemeden de olsa dilekler kapısına gelmek zorunda kalır. Adamdan dileğini sorar ve onun bir tekne istediğini öğrenir. Gereğesini sorduğunda ise adam, bu tekneyle bilinmeyen bir adayı bulmak istediğini açıkça dile getirir.

Kral, artık keşfedilmemiş bir adamın kalmadığını savunarak bu isteği anlamsız bulur ve talebi reddetmeye çalışır. Bu söylem, yerleşik bilginin ve otoritenin kesinlik iddiasını temsil eder. Ancak adamın ısrarı karşısında daha fazla direnemez ve sonunda ona bir tekne vermeyi kabul eder. Kralın verdiği kartvizitle limana giden adam, aynı zamanda sarayın kararlar kapısından çıkarak sarayı terk eden temizlikçi kadın tarafından gizlice takip edilir. Liman şefine kartı gösteren adam, keşif yolculuğuna uygun bir tekne teslim alır.

Bu sırada saklandığı yerden çıkan temizlikçi kadın kendini belli eder ve adamdan tekneye alınmasını ister. Adam, onu temizlikçi olarak kabul eder ve birlikte yola çıkmaya karar verirler. Ardından bu keşif yolculuğunda kendilerine eşlik edecek bir tayfa bulmak için limandan ayrılırlar; ancak kimse onlara katılmak istemez. Geri döndüklerinde temizlikçi kadının tekneyi büyük bir özenle

temizlediğini görürler. Birlikte yemek yer, sohbet ederler. Gece olduğunda biri teknenin iskele, diğeri sancak tarafına uzanarak uyur; ancak sabaha birlikte uyanırlar. Bu sahne, aralarındaki ilişkinin dönüşümünü ve ortak bir bilinç hâlinin oluştuğunu ima eder.

Sonunda beyaz boyayla teknenin yan tarafına *Bilinmeyen Ada* adını yazarak, hayalini kurdukları bilinmeyene doğru yelken açarlar. Öykü, fiziksel bir keşiften çok, bireyin kendini ve sınırlarını arayışını simgeleyen açık uçlu bir yolculukla son bulur.

4. BULGULAR VE ANALİZ

Bu bölümde José Saramago'nun ilk kez 1997 yılında yayımladığı *Bilinmeyen Adanın Öyküsü* adlı eserinin göstergebilimsel çözümlemesi Greimas'ın eyleyenler modeli kullanılarak yapılmıştır.

4.1. Öykünün Bölümlere Ayrılması

I. Bölüm

Öykünün ana karakteri, kendisine bir tekne verilmesini talep etmek amacıyla kralın sarayında bulunan dilekler kapısına gider. Ancak kral, vaktinin tamamını armağanlar kapısında geçirdiği için dilekler kapısını ve burada bekleyen adamı uzun süre görmezden gelir. Gürültünün artması ve halkın şikâyet etmeye başlaması üzerine kral, dileğin öğrenilmesi için birinci kâtime emir verir. Bu emir, saraydaki hiyerarşik yapı doğrultusunda ikinci ve üçüncü kâtiplere, oradan da uşaklar aracılığıyla temizlikçi kadına iletilir. Kapıyı açan temizlikçi kadın dileği öğrenir ve talep, aynı hiyerarşik düzen içinde krala ulaşır. Kral, gecikmeli de olsa yanıt vermeyi kabul eder ve yanıt yine aynı düzen üzerinden temizlikçi kadına iletilir. Temizlikçi kadın, dilekler kapısında bekleyen adama kralın armağanlar kapısıyla meşgul olduğunu bildirince adam, kral bizzat gelmeden oradan ayrılmayacağını belirtir. Bunun üzerine kapının önüne battaniyesine sarılarak uzanır. Bu eylem, dilekler kapısının işleyişini fiilen durdurur. Kapılar tüzüğüne göre önünde dilek sahibi varken başka kimsenin dilekler kapısına yaklaşmaması, başlangıçta kralın lehine gibi görünse de zamanla halkın tepkisini artırır. Şikâyetlerin çoğalmasıyla toplumsal huzur bozulur ve armağanlar kapısına gelen hediyeler kesintiye uğrar.

II. Bölüm

Kral, üç gün süren bu bekleyişin ardından dilekler kapısına giderek adamdaki isteğini doğrudan öğrenmeye karar verir. Temizlikçi kadına kapıyı sonuna kadar açmasını emreder. Kapının açıldığını gören adam ayağa kalkar ve beklemeye başlar. Bu durumu fark eden bazı kişiler, kapının önünde yer kapabilmek için toplanır. Kralın dilekler kapısında görünmesi, taç giydiğinden beri ilk kez gerçekleştiği için halk arasında büyük bir şaşkınlık yaratır. Kalabalık ve gürültü giderek artarken, bu durum karşısında sakinliğini koruyan tek kişi tekne isteyen adamdır; çünkü kralın eninde sonunda merak edeceğini öngörmüştür. Kalabalıktan rahatsız olan kral, adama art arda üç soru yöneltir: “*Ne istiyorsun ne istediğini niçin daha önce söylemedin, benim senden başka işim yok mu sanıyorsun?*” (Saramago, 2018, s. 13). Adam, bu üç sorudan yalnızca ilkine yanıt vererek “*Bana bir tekne ver*” der (Saramago, 2018, s. 15).

III. Bölüm

Kral, adama tekneyi ne amaçla istediğini sorar. Adam, “*Bilinmeyen adayı bulmak için*” yanıtını verir (Saramago, 2018, s. 15). Kral, böyle bir adanın var olmadığını, çünkü tüm adaların haritalarda yer aldığını savunur. Buna karşılık adam, haritalarda yalnızca bilinen adaların bulunduğunu ve bilinmeyen bir adanın var olmamasının imkânsız olduğunu dile getirir. Tartışma ilerledikçe kral, teknelerin kendisine ait olduğunu vurgular; adam ise bu gidişle kralın teknelere değil, teknelerin krala ait olacağını ileri sürer. Kral, teknelerin kendi emirleriyle işlediğini belirtirken adam, yalnızca bir tekne istediğini, kaptan ya da denizci talep etmediğini ifade eder. Kral, adayı bulması hâlinde bunun kendisine ait olup olmayacağını sorar; adam ise bilinmeyen adaların kralları ilgilendirmediğini ve belki de bu adanın bilinmek istemediğini söyler. Tartışmanın sonunda kral, “*O zaman ben de sana tekne mekne vermiyorum*” der; adam ise kararlı bir biçimde “*Vereceksin*” karşılığını verir (Saramago, 2018, s. 18).

IV. Bölüm

Dilek sahipleri, sıranın kendilerine gelmesini sağlamak amacıyla adamdan kurtulmak ister ve hep birlikte “*Tekneyi ver, tekneyi ver*” diye bağırmağa başlarlar (Saramago, 2018, s. 18). Komşuların da katıldığı bu bağırışlar toplumsal bir baskıya dönüşür. Armağanlar kapısında kaçırıldığı eğlenceyi ve artan huzursuzluğu dikkate alan kral, sessizliği sağlamak için elini kaldırır ve adama bir tekne vereceğini, ancak tayfayı kendisinin bulması gerektiğini söyler: “*Benim denizcilerim bilinen adalar için bana lazım*” (Saramago, 2018, s. 21). Kalabalığın sevinci adamın teşekkürünü bastırda da dudaklarından teşekkür ettiği anlaşılır. Kral, adama limana gidip liman reisini bulmasını, kendisini kralın gönderdiğini söylemesini ve verdiği kartviziti göstermesini ister (Saramago, 2018, s. 21). Kartvizitte, teknenin güvenilir ve sağlam olması gerektiği özellikle vurgulanır.

V. Bölüm

Adam, kraldan aldığı kartvizitle liman şefine giderek kendisine tahsis edilen tekneyi teslim alır. Bu sırada temizlikçi kadın saklandığı yerden çıkar ve adam onu tekneye temizlikçi olarak alır. Ardından tayfa bulmak amacıyla limandan ayrılan adam bu arayışında başarılı olamaz. Geri döndüğünde, temizlikçi kadının tekneyi özenle temizleyip düzenlediğini görür. Birlikte yemek yer, sohbet ederler. Gece olduğunda biri iskele, diğeri sancak tarafına yatağını sererek uyur; ancak sabaha birlikte uyanırlar. Sonrasında beyaz boyayla teknenin gövdesine Bilinmeyen Ada adını yazarlar. Öğleye doğru ise Bilinmeyen Ada adlı tekneleriyle, bilinmeyen bir adaya doğru yelken açarlar. Bu final, öykünün temel izleği olan arayış ve dönüşüm temasını simgesel bir yolculukla tamamlar.

4.2. Eyleyenler Modeline Göre Çözümleme

I. Bölüm: Dilekler kapısına gitmek

“*Bir adam kralın kapısını çalmış ve ona demiş ki, Bana bir tekne ver.*” (Saramago, 2018, s.7) ile başlayıp “*...halk, kralın cevap vermekte fazlaca geciktiğini görünce yakınmaya başlıyor, toplumun huzuru fevkalade kaçıyor ve bu durum, saraya olan istikrarlı armağan akışının anında bozulmasına yol açıyormuş.*” (Saramago, 2018, s. 12) ile biten birinci bölüm, öykünün girişini yapıp okuyucuyu doğrudan olayın içine çeken bölümdür. Anlatı izlencesi, giriş bölümünde çok net bir şekilde belirtilir. Öyküde özneyi nesneye yani amaca ulaştıran gönderen işlevinin üstlenicisi başka bir özne değil tekneye olan ihtiyaçtır. Ana karakter, bilinmeyen bir adayı bulmak için kraldan bir tekne istemektedir.

Tablo 1. Eyleyenler Dağılımı (Bölüm 1)

Gönderen	Gönderilen	Özne	Nesne	Yardımcı	Engelleyici
Tekne	Kral kapısı	Bilinmeyen adayı bulmak isteyen adam	Bilinmeyen adayı bulma isteği	Temizlikçi kadın Kâtipler Halkın tepkisi	Kral

Öykünün birinci bölümünde sembolik ve alegorik bir anlatımla, bürokratik işleyişin karmaşıklığını ve yöneticilerin halktan kopukluğu eleştirilmektedir. Kral, yalnızca kendisine sunulan armağanlarla ilgilenmekte, halkın dileklerini ise ancak toplumsal baskı arttığında dikkate almaktadır. Bir dileğin krala iletilmesi ve bu dileğin yanıtlanması, çok sayıda aracı ve makamdan geçerek gerçekleşmekte ve sürecin sonunda karar yetkisi en alt kademedeki temizlikçi kadına bırakılmaktadır. Bu hiyerarşik yapı içerisinde gerçekleşen durum, otoritenin sorumluluk almaktan nasıl kaçtığını ve karar alma süreçlerinin nasıl verimsiz bir hale getirildiğini ironik bir biçimde yansıtır. Ancak, bu durum dilek sırası tekne isteyen adama gelince değişiklik göstermektedir. Dilekler kapısına gelen adam dileğini bizzat krala kendi iletmek ister ve kral dilekler kapısına gelmeyene kadar da oradan ayrılmayacağını bildirir. Kralın bu isteği duymazdan gelmesi ve bu durumun dilekler kapısının işleyişine engel olması nedeniyle halkın tepkisine yol açar.

II. Bölüm: Dileğini krala iletmek

“Kral üç gün boyunca düşünüp taşındıktan, durumun getirilerini ve götürülerini iyice tarttıktan sonra dilekler kapısına gitmeye ve isteğini bürokrasinin iş bilir kanalları aracılığıyla iletmeyi reddeden densizin ne istediğini bizzat öğrenmeye karar vermiş.” (Saramago, 2018, s.12) ile başlayıp “Kral, ...arka arkaya üç soru sormuş, Ne istiyorsun, Ne istediğini niçin daha önce söylemedin, Benim senden başka yapacak işim yok mu sanıyorsun, fakat adam yalnızca ilk soruyu cevaplamış, Bana bir tekne ver, demiş” (Saramago, 2018, s.13) ile biten ikinci bölümde ana karakter kralın dilekler kapısına gelmesini sağlayıp talebini hiçbir aracı olmaksızın direkt krala iletmeyi başarmıştır. Ana karakterin bu tutumuyla göndereni elde etme isteğinin ne kadar güçlü olduğu okuyucuya aktarılmaktadır.

Tablo 2. Eyleyenler Dağılımı (Bölüm 2)

Gönderen	Gönderilen	Özne	Nesne	Yardımcı	Engelleyici
Tekne	Dilekler kapısı	Bilinmeyen aday bulmak isteyen adam	Bilinmeyen aday bulma isteği	İtibar	Kral

Öykünün ikinci bölümünde ana karakter isteğini krala bizzat kendisi iletmeye kadar dilekler kapısından ayrılmaz. Kral, üç günlük yoğun bir düşüncenin ardından, o güne kadar işleyen bürokratik hiyerarşiyi bir kenara bırakarak dileğini doğrudan iletmekte ısrar eden adamın talebini bizzat kendi dinlemeye karar verir. Bu kararı da sıradan halktan biriyle dolaylı yollardan iletişim kurmanın kendi itibarına gölge düşüreceği ve özellikle de saray hizmetkârları arasında söylentiye sebep olacağı gerekçesiyle verir. Temizlikçi kadına kapıyı sonuna kadar açmasını buyurur; zira halk içinde yarı aralık bir kapı ardında yapılan görüşme, kraliyetin sahip olduğu otoriteye aykırı düşecektir. Kapının açılmasıyla birlikte, uzun süredir orada beklemekte olan adam ayağa kalkar. Bu gelişme, çevredekilerin ilgisini çeker ve sıranın kendilerine geleceğini düşünen birçok kişi kapı önünde toplanır. Kralın kamusal alanda bizzat görünmesi, hükümdarlık döneminde eşi benzeri görülmemiş bir olay olarak algılanır ve bu olağanüstü durum, halkın dikkatini çeker. Ancak tüm bu şaşkınlığın aksine, tekne talebinde bulunan adam için bu karşılaşma beklenmedik değildir; kralın sonunda merakına yenik düşerek kendisiyle görüşeceğini öngörmüş ve bu öngörüsünde haklı çıkmıştır.

III. Bölüm: Dileğinde ısrarcı olmak

“Peki tekneyi niçin istiyorsun, anlat bakalım, diye sormuş, kral. ...Bilinmeyen aday bulmak için, diye cevaplamış adam.” (Saramago, 2018, s.15) ile başlayıp “Sen kim oluyorsun ki sana bir tekne vereyim, Sen kim oluyorsun ki bana bir tekne vermeyeceksin,” (Saramago, 2018, s.17) ile devam eden, “ben de sana tekne mekne vermiyorum, Vereceksin.” (Saramago, 2018, s.18) ile biten bu diyalog üçüncü bölümde iktidar ve birey arasındaki çatışmayı sembolize etmektedir.

Tablo 3. Eyleyenler Dağılımı (Bölüm 3)

Gönderen	Gönderilen	Özne	Nesne	Yardımcı	Engelleyici
Tekne	Dilekler kapısı	Bilinmeyen aday bulmak isteyen adam	Bilinmeyen aday bulma isteği	Bireysel irade, Direniş	Kral, Güç, Otorite

Bu diyalog, güç, otorite ve bireysel irade arasındaki çatışmayı ortaya koymaktadır. Kral ile tekne talebinde bulunan adam arasındaki konuşma, hiyerarşik düzenin sorgulanması açısından önemlidir. Kralın “Peki tekneyi niçin istiyorsun?” (Saramago, 2018, s. 15) sorusu, otoritenin birey üzerindeki denetimini yansıtırken adamın “Bilinmeyen aday bulmak için.” (Saramago, 2018, s.15) yanıtı, bilinmeyene duyulan arzuyu ve bireysel özgür iradeyi simgelemektedir. Kralın “Sen kim oluyorsun ki sana bir tekne vereyim,” (Saramago, 2018, s. 17) ifadesi, bireyin sosyal konumunu sorgulayarak iktidar ilişkilerini sürdürür. Buna karşılık adamın “Sen kim oluyorsun ki bana bir tekne vermeyeceksin,”

(Saramago, 2018, s. 17) yanıtı, bu hiyerarşiye meydan okuyarak otoriteye karşı hak talebini ifade etmektedir.

IV. Bölüm: Dileğini elde etmek

“Dilek adayları, dayanışmaya meraklı olduklarından değil, sıranın bir an önce kendilerine gelmesi için adamdan kurtulmayı amaçlayarak, hep bir ağızdan tekne isteyen adamın lehinde bağırmağa başlamışlar, Tekneyi ver, tekneyi ver,” (Saramago, 2018, s.18) ile başlayıp “Sana bir tekne vereceğim, ancak tayfanı kendin bulacaksın, benim denizcilerim bilinen adalar için bana lazım.” (Saramago, 2018, s.21) ile biten dördüncü bölümde kral, adama tekneyi vermeyi kabul eder.

Tablo 4. Eyleyenler Dağılımı (Bölüm 4)

Gönderen	Gönderilen	Özne	Nesne	Yardımcı	Engelleyici
Tekne	Adalar	Bilinmeyen aday bulmak isteyen adam	Bilinmeyen aday bulma isteği	Dilek adayları Halk	Yok

Tekne isteyen adamın talebi, başlangıçta bireyselken, zamanla sıranın ilerlemesini isteyen dilek adaylarının ve mahalle sakinlerinin desteğiyle toplumsal bir baskıya dönüşür. Bu destek, dayanışmadan çok çıkar temellidir. Halkın “Tekneyi ver, tekneyi ver,” (Saramago, 2018, s. 18) bağırıışlarının karşısında kral, güvenliği sağlamaları için ilk önce saray muhafızlarına çağrı yapmayı düşünür ancak artan toplumsal irade karşısında otoritesini sarsmamak ve armağanlar kapısındaki eğlenceden mahrum olmamak için uzlaşmacı bir tutum benimser. “Sana bir tekne vereceğim, ancak tayfanı kendin bulacaksın.” (Saramago, 2018, s.21) sözleri, bireysel iradenin tanınmasının bir şarta bağlandığını ve iktidarın denetimi elden bırakmadan sınır çizdiğini göstermektedir.

V. Bölüm: Bilinmeyen adaya doğru yola çıkmak

“Rıhtıma git, liman reisini bul, ona seni benim gönderdiğimi ve sana bir tekne vermesini söyle, kartımı da yanında götür.” (Saramago, 2018, s.21) ile başlayıp “...ben bilinmeyen aday bulmak istiyorum, adaya ayak bastığımda kim olduğumu öğrenmek istiyorum, Bilmiyor musun ki, Kendinden dışarı çıkıp kendine bakmadıkça kim olduğunu asla bilemezsin,” (Saramago, 2018, s. 36) ile devam eden beşinci bölüm “Bilinmeyen Ada nihayet denize açılmış, kendini aramak amacıyla. (Saramago, 2018, s. 58) ile sonlanır.

Tablo 5. Eyleyenler Dağılımı (Bölüm 5)

Gönderen	Gönderilen	Özne	Nesne	Yardımcı	Engelleyici
Tekne	Liman	Bilinmeyen aday bulmak isteyen adam, Temizlikçi kadın	Bilinmeyen aday bulma isteği	Kralın kartviziti Temizlikçi kadın	Yok

Kraldan aldığı kartvizitle limana giden adam, bilinmeyen adayı bulmaya uygun olan tekneyi liman şefinden teslim alır. Liman şefi tekneyi gösterdiği anda, sarayın karar kapısından bir daha geri dönmek üzere çıkan temizlikçi kadın daha önce gizlendiği yerden büyük bir heyecanla çıkar. Adam, kadını tekneye temizlikçi olarak kabul eder ve ardından tayfa bulmak için yola çıkar. Ancak kimse evindeki huzuru bırakıp böyle bir maceraya atılmak istemez. Böylesi olumsuz bir durumdan sonra tekneye geri döndüğünde, temizlikçi kadının tekneyi büyük bir titizlikle temizlediğini görür. Birlikte yemek yiyip sohbet ettikten sonra adam geceyi teknenin iskele tarafında kadın ise sancak tarafında geçirmelerine rağmen sabaha birbirlerine sarılmış bir şekilde uyanırlar. Ardından birlikte, teknenin

gövdesine *Bilinmeyen Ada* adını beyaz boyayla yazarlar. Öğleye doğru ise, artık simgesel anlamlar yüklenen bu tekneyle, bireysel anlamda bir keşif ve onun getireceği bir dönüşüm vadeden bilinmeyen adaya doğru yelken açarlar.

SONUÇ

Bu çalışmada gerçekleştirilen göstergebilimsel çözümleme doğrultusunda, José Saramago'nun *Bilinmeyen Adanın Öyküsü* adlı kısa öyküsünün Algirdas Julien Greimas'ın eyleyenler modeli çerçevesinde tutarlı ve bütüncül bir anlatı yapısı bulunduğu görülmektedir. Anlatı boyunca gönderen, gönderilen, özne, nesne, yardımcı ve engelleyici olmak üzere altı temel eyleyen rolünün işlevsel biçimde yapılandığı ve anlatının ilerleyişine doğrudan etki ettiği tespit edilmiştir.

Öykünün öznesi, bilinmeyen adayı bulmak isteyen adamdır. Bu öznenin nesnesi yalnızca coğrafi anlamda keşfedilmemiş bir ada değil, aynı zamanda bireyin kendi özünü tanıma ve varoluşunu anlamlandırma sürecidir. Gönderen, bu arayışı başlatan dışsal bir otorite değil; bireyin içsel merakı, özgürlük isteği ve kendini gerçekleştirme arzusudur. Gönderilen ise hem öznenin kendisi hem de simgesel düzeyde, bireysel özgürlük ve anlam arayışını temsil eden tüm bireyler olarak değerlendirilebilir. Anlatının yardımcı eyleyeni olan temizlikçi kadın, yalnızca öznenin fiziksel yolculuğuna eşlik eden bir figür değildir; aynı zamanda inanma, dayanışma, içtenlik ve özveri gibi insani değerlerin temsilcisidir. Bu yönüyle temizlikçi kadın, bireyin duygusal ve zihinsel dönüşüm sürecinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Engelleyici eyleyen ise bürokratik sistemin ve otoritenin somut temsilcisi olan kral aracılığıyla yapılandırılmıştır. Kralın otoriter tavrı ve dileklerin karmaşık bir hiyerarşi içinde değerlendirilmesi, bireyin özgür iradesi önündeki yapısal engelleri görünür kılmaktadır.

Sonuç olarak *Bilinmeyen Adanın Öyküsü*, Greimas'ın eyleyenler modeli bağlamında değerlendirildiğinde, bireyin özgürleşme sürecini, iktidar ve bürokrasiyle mücadelesini ve içsel dönüşümünü çok katmanlı bir anlatı düzleminde ele almaktadır. Öykünün sonunda öznenin bilinmeyen adaya doğru yelken açması, anlatı izlencesinin başarıyla tamamlandığını ve bireyin kendini tanıma yolculuğunda simgesel bir eşiği aştığını göstermektedir. Bu bağlamda Saramago'nun öyküsü, bireysel arayışın evrensel bir anlatıya dönüştüğü güçlü bir göstergebilimsel yapı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, H. (2002). Matrix filminin Propp ve Greimas örnekçelerine göre çözümleme. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (2), 66-87.
- Altunkaya, H. (2012). Beyhude ömrüm” adlı hikâyenin Greimas'ın eyleyenler modeline göre incelenmesi. *Turkish Studies (Electronic)*, 7(4), 759-772.
- Aydın, O. Ş. (2024). Bir görsel tarih anlatısı olarak Ayla filminin Greimas'ın eyleyensel örnekçesine göre çözümlemesi. *The Journal of Social Sciences*, 17(17), 91-100.
- Bircan, U. (2015). Saussure'de dil, dilbilim ve göstergebilim. *Sosyal bilimler araştırma dergisi*, 13(25), 43-66.
- Chandler, D. (2022). *Semiotics: the basics*. Routledge.
- Cobley, P., & Jansz, L. (1999). *Introducing semiotics* (R. Appignanesi, Ed.). UK: Icon Books.
- Eco, U. (1979). *A theory of semiotics* (Vol. 217). Indiana University Press.
- Edizer, Z. Ç., & Gündüz, A. C. (2018). “Prenci Olmayan Masal Kitabı” Adlı Metnin Eyleyenler Modeli Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 499-516.
- Erdem, Ö. F. (2019). José Saramago'nun Din Eleştirileri Üzerine Bir Analiz. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 9(3).
- Güneş, A. (2013). *Göstergebilim Tarihi*. *Humanities Sciences*, 8 (4), 332-348.
- Kasap, S. (2020). Dil, kimlik ve kültür etkileşimi. *Güncel Dil Ve Edebiyat Araştırmaları*. Akademisyen Yayınevi.

- Kasap, S. (2021). Sosyodilbilim, Akademisyen Kitapevi, Ankara.
- Kıran, A. (1990). Dilbilim-göstergebilim ilişkileri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1, 51-62.
- Rifat, M. (2005). *XX. yüzyılda dilbilim ve göstergebilim kuramları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Saramago, J. (2018). *Bilinmeyen Adanın Öyküsü*, çev. Emrah İmre, 12. Baskı. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi
- Sığınr, Y. (2023). *José Saramago'nun Eserlerinde Etik Değerler* (Master's thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Soydan, M. (2007). Yavuz Turgul'un Gönül Yarası filminin Greimas'ın eyleysel örnekçesine göre çözümlenmesi. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 1-15.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

This study holds a comprehensive semiotic analysis of *The Tale of the Unknown Island* by José Saramago, employing the theoretical framework of Algirdas Julien Greimas's actantial model. Semiotics, originally developed as a field primarily concerned with linguistic signs and structures, has progressively expanded to encompass literary texts, visual arts, and cultural narratives. Within this expanded scope, narrative semiotics provides analytical tools for examining not only surface-level storytelling elements but also the deep structures through which meaning is produced and organized.

The main purpose of the current study is to investigate how narrative meaning is constructed in Saramago's short story through the functional roles defined by Greimas's actantial model. Inspired by Vladimir Propp's morphology of folktales, Greimas reformulated narrative analysis by reducing character-centred approaches to six core actantial roles: sender, receiver, subject, object, helper, and opponent. This model enables the examination of narratives as dynamic systems in which meaning emerges through relational functions rather than fixed character traits.

Methodologically, the study adopts a qualitative research design based on document analysis. The text is divided into five narrative sections in accordance with the progression of the plot. Each section is analysed separately by constructing actantial schemas, allowing for a detailed examination of the transformation and continuity of actantial roles throughout the narrative. This approach facilitates a systematic analysis of both narrative structure and symbolic meaning, ensuring consistency between theoretical framework and textual interpretation.

The analysis reveals that the subject of the narrative is the man who seeks the unknown island, while the object of the quest extends beyond a geographical destination to represent a symbolic pursuit of self-knowledge and existential awareness. The sender is not an external authority, but an internal motivation rooted in the protagonist's desire to understand his own identity and purpose. The receiver, accordingly, is both the protagonist himself and, on a broader symbolic level, individuals who engage in similar quests for autonomy and self-realization.

Within the actantial structure, the helper role is primarily embodied by the cleaning woman. Although her function initially appears limited to practical assistance, her presence acquires deeper symbolic significance by representing values such as belief, perseverance, solidarity, and emotional support. Her decision to accompany the protagonist reinforces the narrative's emphasis on shared experience and mutual trust in the process of self-discovery. In contrast, the opponent role materialized through the bureaucratic system and the authoritarian attitude of the king. These elements function as obstacles that delay, restrict, or challenge the subject's pursuit, thereby illustrating the oppressive effects of hierarchical power and institutional rigidity.

The findings demonstrate that Saramago's narrative constructs meaning through a series of oppositions, particularly between individual will and institutional authority, freedom and control, and the known and

the unknown. The final act of setting sail toward the unknown island symbolizes the successful completion of the narrative program, marking not a definitive resolution but an ongoing process of inner transformation.

In conclusion, this study highlights that *The Tale of the Unknown Island* can be effectively interpreted through Greimas's actantial model as a multi-layered narrative that foregrounds the individual's struggle for self-realization. By applying a structured semiotic approach, the analysis highlights how Saramago's short story articulates themes of identity, autonomy, and transformation within a coherent narrative system, thereby demonstrating the analytical potential of Greimasian semiotics in literary studies.

LA TRADUCTION FÉMINISTE EN TURQUIE : UN ÉTAT DES LIEUX APPROFONDI

Hamza KUZUCU¹
Şafak YILDIZ²

Mots clés	Résumé Cet article propose un état des lieux du féminisme ainsi que de la traduction féministe en Turquie, de l'Empire ottoman à l'époque contemporaine. L'objectif principal de cette étude est de contextualiser les différentes phases ayant façonné la traduction féministe jusqu'à aujourd'hui. S'appuyant sur une revue détaillée de la littérature académique turque incluant des figures incontournables telles qu'Emek Ergun, Nükhet Sirman, Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt ou encore Hilal Erkazancı Durmuş, cet article de synthèse adopte une approche essentiellement chronologique et thématique. L'étude commence en explorant les racines historiques du mouvement puis étudie ensuite le rôle crucial des maisons d'édition et des regroupements féministes dans la croissance du mouvement post-années 1980. Enfin, l'étude analyse l'impact de la révolution numérique sur l'état actuel du mouvement. L'article démontre que la traduction féministe en Turquie a connu un essor progressif au fil des années, passant d'un mouvement cohabitant difficilement avec une gauche politique dominatrice à un acteur indépendant et incontournable du paysage turc. L'article conclut que l'ensemble des initiatives féministes énumérées ont réussi à élargir la portée de la traduction féministe en Turquie tout en déconstruisant les structures patriarcales, le traducteur affirmant dorénavant sa fidélité non pas envers l'auteur mais envers le projet d'écriture.
Traduction féministe Féminisme Visibilité du traducteur Revue féministe Site web féministe	
Info sur l'article	
Article de recherche Envoyé : 10.03.2026 Accepté: 12.06.2024 Publié : 25.06.2026	

FEMINIST TRANSLATION IN TÜRKIYE : A COMPREHENSIVE SURVEY

Keywords	Abstract This article provides an overview of feminism and feminist translation in Turkey from the Ottoman Empire to the contemporary era, aiming to contextualize the various phases that have shaped the field. Drawing on a detailed review of Turkish academic literature and key figures such as Emek Ergun, Nükhet Sirman, Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt and Hilal Erkazancı Durmuş, this synthesis adopts a chronological and thematic approach. The study explores the movement's historical roots, the crucial role of publishing houses and feminist collectives post-1980, as well as the impact of the digital revolution on its current state. Ultimately, the article demonstrates how feminist translation in Turkey evolved from a movement struggling within a male-dominated political left into an independent and essential field. It concludes that these collective initiatives have successfully expanded the reach of feminist translation and deconstructed patriarchal structures, with the translator now asserting a primary loyalty to the writing project rather than the author.
Feminist translation Feminism Translator's visibility Feminist journals Feminist websites	
Article Info	
Research Article Received: 10.03.2026 Accepted: 12.06.2026 Published: 25.02.2026	

INTRODUCTION

La traduction féministe est la somme de toutes les luttes intellectuelles menées jusqu'à aujourd'hui pour faire valoir la parole et les valeurs féminines. Souvent reniée et dénigrée dans le passé, elle constitue aujourd'hui un champ de recherche très riche au sein des études de traduction, notamment par sa relation unique avec de nombreux thèmes tels que les rapports de pouvoir, le langage, l'idéologie et la position du traducteur dans l'acte traductif. La traduction féministe constitue donc un champ critique et polyvalent dans lequel les normes dites « *androcentrées* » (centrées sur l'homme) de la langue et de la culture sont au centre du débat. Dans ce cadre, la Turquie offre un terrain d'analyse particulièrement intéressant par son histoire féministe complexe, ses ruptures politiques majeures et son développement émanant d'un travail d'équipe regroupant les traducteurs, les maisons d'édition et les plateformes numériques. L'émergence du féminisme en Turquie ne peut être attribuée aux seules œuvres locales, puisque ce sont principalement les transferts entre l'Occident et les traductrices locales qui ont mené à la forte croissance de la lutte féministe turque par la traduction, et ce, dès la période ottomane. En Turquie, la traduction féministe a donc joué un rôle important dans l'évolution et la propagation des idées égalitaires revendiquées par les nombreuses figures féministes de la sphère publique turque. Afin de mieux comprendre ces évolutions, il est nécessaire de clarifier certains concepts clés mobilisés dans cet article, tels que la visibilité du traducteur, l'activisme traductif ou encore les stratégies discursives propres au courant féministe (préfaces engagées, notes de bas de page, néologismes, neutralisation lexicale). Le présent article a donc pour objectif de retracer les grandes étapes de son développement historique, d'analyser le rôle des maisons d'édition féministes et des collectifs de traduction dans la diffusion des idées féministes, ainsi que d'examiner l'impact croissant des plateformes numériques dans le contexte contemporain. L'article s'organise en plusieurs sections : la première revient sur la naissance et l'évolution du féminisme et de la traduction féministe en Turquie, de la période ottomane à l'ère républicaine. La deuxième partie, elle, se concentre sur les initiatives éditoriales féministes et leur place dans ce secteur. La troisième partie aborde le cas des plateformes numériques. Enfin, la dernière partie met en lumière les principales observations faites sur les stratégies traductives féministes dans le contexte turc.

METHODOLOGIE

La méthodologie de cette étude repose sur une approche de synthèse documentaire visant à analyser l'évolution du féminisme et de la traduction féministe en Turquie sans restriction chronologique, afin de pouvoir mieux appréhender l'évolution du mouvement au fil des années. Le corpus a été constitué par une recherche systématique sur des bases de données de référence (Google Scholar, ResearchGate, TRDizin, DergiPark) et au sein de revues spécialisées, telles que les revues de traductologie des universités Hacettepe et d'Istanbul. Le choix des sources sélectionnées recouvre des recherches effectuées jusqu'au 19 Janvier 2026. Afin d'obtenir une perspective plus globale, le champ de recherche a été élargi au-delà de la théorie pure dans le but d'inclure le rôle des revues engagées et des collectifs éditoriaux. La sélection des articles s'est appuyée sur les travaux de figures incontournables (Ergun, Bozkurt, Taş, Erkazancı Durmuş...). L'analyse a privilégié les sources traitant exclusivement du contexte local turc, excluant de fait les études transnationales ou encore les thématiques queer afin de maintenir une focalisation sur le binôme féminisme/traduction. Cette synthèse privilégie ainsi la pertinence des données recueillies pour offrir un panorama représentatif des stratégies et des mutations du secteur, tout en s'attachant à respecter une progression chronologique rigoureuse

1. LA NAISSANCE ET LE DÉVELOPPEMENT DU FÉMINISME ET DE LA TRADUCTION FÉMINISTE EN TURQUIE

1.1. La période Ottomane

La littérature académique liée au mouvement féministe s'accorde généralement à situer la naissance du féminisme turc en commençant par l'ère de l'Empire ottoman. Ce constat est partiellement juste mais reste toutefois incomplet. Si la traduction féministe s'ancre dès le XIXe siècle dans le contexte local, les racines idéologiques du mouvement s'inscrivent dans l'héritage de la Révolution française de

1789. Tekeli (2017, cité par Karabulut, 2020) souligne l'importance capitale de la Révolution française de 1789 dans la recherche d'égalité des femmes qui se concrétise plus tard, à partir du XXe siècle. C'est pourquoi il est possible d'estimer que les racines du féminisme non seulement en Turquie mais aussi dans le reste du monde proviennent en réalité du tournant pris par la France à la fin du XVIIIe siècle, sans lequel la lutte aurait pu demeurer inexistante ou insuffisante. Alors que les prémices de la lutte féministe sont visibles en France avant d'atteindre plus tard une envergure internationale, selon Saki Demirel et Tarakcioğlu (2020), s'appuyant sur la périodisation proposée par Tekeli (1998), la première vague du féminisme en Turquie débute bel et bien au sein de l'Empire ottoman, à la suite du début de l'ère Tanzimat. Le climat propice aux opinions diverses qui caractérise cette période permet aux femmes de faire entendre leur voix dans les journaux et revues de l'époque. Dans certaines revues publiées par des femmes turques cherchant à faire émerger une nouvelle féminité ottomane, de nombreux articles traduits au service d'objectifs féministes voient le jour (Sirman, 1989). C'est donc bien lors de l'ère Tanzimat de l'Empire ottoman, commençant en 1839 et se terminant en 1922, que les actions féministes se propagent dans le domaine de la traduction. Les voix féministes ont commencé à se diversifier et s'intensifier au début du vingtième siècle. Comme le souligne Bozkurt lorsqu'elle s'exprime sur la décennie 1910 :

« Durant l'ère ottomane, Halide Edip, jeune universitaire audacieuse déjà engagée dans l'éducation des femmes, fonda l'association *Teali-i Nisvan*, dont l'une des activités consistait à enseigner l'anglais et le français ; les membres, devenues expertes dans ces langues, traduisirent par la suite des ouvrages d'histoire, des textes littéraires et des articles portant sur les questions féminines » (2015, p. 138). Il faut cependant noter que les avancées de cette époque vis-à-vis de l'image et de la place de la femme dans la société ont été limitées, puisque même à l'aube de la chute de l'Empire Ottoman, les femmes avaient encore comme rôle principal la maternité et le statut d'épouse » (Sirman, 1989).

En somme, si la période ottomane a permis l'éveil d'une conscience féministe à travers la traduction et l'éducation, elle est restée contrainte par les structures patriarcales traditionnelles dominantes de l'époque. Apportant un tout nouveau souffle au sein des dynamiques sociopolitiques de la vie publique turque, c'est la transition vers l'ère républicaine qui marquera un tournant en institutionnalisant ces premières aspirations égalitaires, grâce aux initiatives novatrices des militantes du mouvement féministe, soutenues par les instances de l'État.

1.2. La période de la république et la transition (1923 – 1979)

La première « vague » du mouvement des femmes en Turquie s'est manifestée entre les années 1923 et 1935 (Ergun, 2017). La fondation de la République est suivie par le passage à une nouvelle identité turque incorporant une nouvelle image de la femme puissante. L'idéologie de l'État, elle, était fondée sur l'égalité entre les hommes et les femmes. À titre d'exemple, la Fondation pour la promotion de la femme turque fait l'éloge des femmes qui parviennent à concilier vie conjugale, maternité et engagement professionnel (Sirman, 1989). Cet exemple souligne l'avancée majeure réalisée par les mouvements féministes. La deuxième vague, elle, ne fait pas totalement l'objet de convergences concernant sa date d'apparition, puisqu'elle débute en 1960, quinze ans après la fin de la Seconde Guerre mondiale selon Karabulut (2020), alors qu'Ergun (2017) la situe à partir des années 1980. De leur côté, Saki Demirel et Tarakcioğlu (2019) affirment que la deuxième période prend forme avec la proclamation de la République et se poursuit jusqu'aux années 1980. Outre ce désaccord au sein de la littérature académique, dans sa thèse de Master, Göl explique certaines caractéristiques et les apports de cette seconde vague en n'omettant pas de mentionner les racines de cette nouvelle ère pour le féminisme:

« La deuxième vague du mouvement féministe, quant à elle, a émergé sous l'influence des profondes transformations sociales et culturelles observées dès la seconde moitié du XIXe siècle. Les mouvements sociaux n'étant pas indépendants des conditions de la société dans laquelle ils s'inscrivent, la Révolution industrielle, en considérant les femmes comme une force de travail et en intégrant celles qui étaient au foyer dans la vie active en tant qu'ouvrières salariées, a joué un rôle déterminant dans le développement des mouvements de femmes, à une époque où celles-ci commençaient à passer de la sphère privée à la sphère publique. » (2015, p.

31)

Cet essor n'est pas indépendant de la tendance à l'étranger. Ergun (2013) explique que la traduction féministe a émergé à cette même période, c'est-à-dire dans les années 1970 et dans les années 1980. Il cite notamment les travaux de Godard, de Lotbinière-Harwood et Gaboriau, qui font office de piliers. Les figures féministes de Turquie se sont donc nourries du développement du paysage féministe à l'étranger, ce qui a engendré un pic de croissance à cette période précise. L'autre tournant du féminisme et de la traduction féministe turque durant cette décennie fut l'émergence d'un mouvement féministe indépendant, ce qui ne s'était jamais produit auparavant puisque les mouvements féministes étaient auparavant étroitement liés aux mouvements de la gauche politique (Ergun, 2017). Il faut savoir que cet événement est plutôt inattendu puisqu'à première vue, le climat politique général de l'époque n'était pas particulièrement propice à une telle opportunité. S'appuyant sur les analyses de Sirman (1989), Tekeli (1990) et Arat (2004), Akçasoğlu et Işıklar Koçak (2022) montrent que, dans la Turquie post-coup d'État des années 1980, la répression du champ politique a paradoxalement favorisé l'émergence d'un mouvement de femmes indépendant. Comme l'indique Çakır, cette nouvelle vague visait à « transformer les rapports de genre par la prise de conscience collective des mécanismes du sexisme, leur conceptualisation et leur mise au jour dans l'espace social, ainsi que par l'élaboration de stratégies de transformation sociale » (2007, cité par Göl, 2015, p. 43).

Au regard de cet engagement, cette deuxième vague est considérée comme un moment clé, favorisant une transformation des méthodes de la lutte féministe. Ce renouveau est porté par l'implication des maisons d'édition et des plateformes féministes, lesquelles font de la traduction un outil politique majeur. En important des textes théoriques fondamentaux, ces actrices ne se contentent plus de transmettre un savoir, mais s'approprient la langue pour forger une résistance discursive proprement locale.

2. LE RÔLE DES MAISONS D'ÉDITION ET DES COLLECTIFS DE TRADUCTION DANS LA DIFFUSION DU FÉMINISME EN TURQUIE

Si la seconde vague du féminisme en Turquie marque un essor global vis-à-vis de la traduction, Bozkurt met en lumière les premières initiatives éditoriales majeures qui révolutionneront plus tard le paysage local. Elle rappelle ainsi que « la traduction et la publication de certaines théories et politiques féministes en turc par certaines maisons d'édition sont prolifiques », citant notamment les parutions de la maison Payel (Payel Yayınevi) comme « *Le Deuxième Sexe* de Simone de Beauvoir, traduit dans les années 1970 ; *La Politique du mâle* de Kate Millett, traduit en 1973, [...] ainsi que *La Dialectique du sexe* de Shulamith Firestone, traduit en 1979, parmi tant d'autres » (2015, p. 139).

L'implication grandissante des maisons d'édition, utilisant la traduction pour importer les œuvres et les idées égalitaires de l'Occident, s'inscrit dans une dynamique continue. Le début des années 1980 donne naissance à un événement crucial pour l'histoire du mouvement : le premier rassemblement féministe en Turquie. Celui-ci se produit lorsque la YAZKO (Coopérative de production d'édition d'auteurs et de traducteurs à responsabilité limitée), menée par Gülnur Acar Savran, Stella Ovadia et Şirin Tekeli, décide d'initier des publications, des discussions et des recherches autour de la question des femmes (*3 Mart 1982 : Türkiye'de kolektif olarak yazılan ilk feminist perspektif metni*, 2025).

L'héritage féministe s'enrichit rapidement grâce à l'émergence d'un nouveau groupe de premier plan. Fondé en 1983, le collectif « Cercle des femmes » (*Kadın Çevresi*), constitué de figures emblématiques telles que Şule Aytaç, Gülseli İnal, Gülnur Savran, Şirin Tekeli, Feraye Tınç, Şule Torun et Yaprak Zihnioğlu (Ergun, 2017), est considéré comme la première étape cruciale de l'avènement de la politique féministe contemporaine en Turquie. Ce collectif s'illustre notamment par ses nombreuses traductions d'auteurs telles que Lee Comer, Andrée Michel et Juliet Mitchell (Erkazancı Durmuş, 2025). S'appuyant sur les travaux de Kayır (2011), Kısmet (2003) et Tekeli (1995), Ergun (2017) souligne que le *Kadın Çevresi* constitue le premier groupe féministe légitime de l'histoire turque récente. De son côté, Bozkurt (2015) dresse un inventaire des progrès réalisés sous l'impulsion de ces nouveaux groupes, en relayant les données fournies par Göl (2015) et la revue féministe *İsyan-ı Nisvan* (2008). Elle rappelle que cette lutte a permis la tenue du « premier congrès féministe à Ankara en 1989,

du premier congrès des femmes à Istanbul en 1989, la fondation de la *Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı* [Bibliothèque et centre d'archives des femmes] dans la même année, ainsi que celle de la *Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı* [Fondation de l'abri pour femmes "Toit Violet"] en 1990 ». Par la suite, ces avancées ont conduit à l'institutionnalisation du mouvement, puisque des « diplômés ont commencé à être délivrés en études sur les femmes au sein des universités » (Göl, 2015 ; İsyân-ı Nisvan, 2008).

Qu'elles se concentrent sur le féminisme pur ou sur la traduction féministe, la liste des maisons d'édition devient de plus en plus garnie au fil des années. Il y a, d'un côté, celles disposant d'une collection dédiée aux femmes telles qu'*İletişim*, *Metis*, *Ayrıntı* et *Sel* ; de l'autre, les maisons d'édition féministes turques, à savoir *Ayizi* et *Güldünya*. Chacune de ces structures publie les traductions turques d'œuvres d'écrivaines féministes ou de femmes (Saki Demirel et Tarakcıoğlu, 2019). La littérature académique consacrée à la traduction féministe s'intéresse particulièrement à *Ayizi* et *Güldünya*, car ces deux exemples sont plus ancrés dans la pratique de la traduction que les quatre autres citées.

En analysant l'évolution du secteur dans les années 2000, Göl (2015) précise qu'à l'aube de cette décennie, le paysage éditorial voit apparaître *Ayizi Yayıncılık*, une structure qui se définit explicitement comme une « maison d'édition féministe ». Fondée en octobre 2010 par trois militantes, İknur Üstün, Aksu Bora et Selma Acuner, la maison expose ses motivations avec clarté : « Nous avons pour but de publier les livres que nous souhaitons nous-mêmes lire ». Leurs choix éditoriaux s'orientent vers des ouvrages capables de produire une « connaissance locale » et de multiplier les analyses critiques, bien que l'approche globale de la maison se distingue par une « prédominance accordée à la production d'œuvres originales » (p. 82).

Dans le cadre d'entretiens menés avec l'une des fondatrices de la maison d'édition *Ayizi*, Pirpir (2018) rapporte que cette structure publie exclusivement des ouvrages d'autrices et ne collabore avec aucun traducteur masculin. La sélection des livres repose sur un accord collectif : l'acceptation d'un manuscrit requiert l'évaluation favorable d'au moins deux membres, tandis qu'un seul avis défavorable suffit à être rédhibitoire.

Quant à *Güldünya*, la maison d'édition est nommée en hommage à Güldünya Tören, une femme assassinée par ses frères. Leur mission principale est d'être une maison d'édition féministe produisant de la théorie et de la politique féministes, tout en partageant les expériences des mouvements de femmes à l'échelle internationale (Göl, 2015). Dans la continuité de ses travaux sur *Ayizi*, l'entretien de Pirpir (2018) s'appuie également sur une entrevue approfondie avec une représentante de *Güldünya*. Dans cette entrevue, la maison d'édition féministe se définit par sa volonté de s'affranchir des logiques commerciales dominantes. Il est expliqué que le choix d'adopter un modèle à but non lucratif a été une décision délibérée pour se démarquer des maisons d'édition traditionnelles, qui sont souvent contraintes par des éléments tels que les tendances du marché, le monde académique ou le potentiel de vente des ouvrages. Comme *Ayizi*, *Güldünya* priorise le travail avec des traductrices même si, dans le cas de l'impossibilité de trouver une traductrice apte à traduire une œuvre, la maison d'édition peut confier cette mission à un homme.

Ces politiques adoptées par les deux maisons d'édition examinées montrent que pour ces institutions, l'édition de traductions est indissociable de la mise en place d'une politique interne où la sélection des textes et le choix des collaborateurs sont des décisions particulièrement méticuleuses. Par ce fait, *Ayizi* et *Güldünya* sont de parfaits exemples du fonctionnement de la pensée féministe en Turquie.

L'émergence de maisons d'édition telles qu'*Ayizi* et *Güldünya* marque donc le passage d'une traduction d'importation à une traduction d'engagement, où le processus de production lui-même devient militant. En privilégiant de collaborer prioritairement avec des femmes, ces structures ont réussi à créer une vague de résistance face aux normes éditoriales hégémoniques. Cette institutionnalisation du féminisme a finalement permis de donner une plus grande place à la pensée féministe en Turquie. Toutefois, à l'ère de la mondialisation numérique, cette diffusion du savoir ne se limite plus au format papier ; elle s'ancre désormais de plus en plus dans le monde virtuel, ce qui marque un tournant dans la diffusion des œuvres féministes.

3. LES DIFFÉRENTES PLATEFORMES NUMÉRIQUES DE TRADUCTION FÉMINISTE EN TURQUIE

Les mouvements sociaux n'étant pas dissociables des conditions de la société dans laquelle ils s'inscrivent, l'essor technologique mondial et la révolution numérique ont inévitablement transformé le paysage du féminisme et, en conséquence, de la traduction féministe en Turquie. Ce nouveau monde numérique a permis au féminisme de s'extraire des canaux de diffusion traditionnels auxquels il était fermement attaché, pour commencer à s'étendre au sein du monde virtuel. C'est au tout début des années 2000 que les premières plateformes et sites web féministes sont apparus dans la sphère publique turque. Les premiers exemples d'activisme numérique sont déjà nombreux au début du nouveau millénaire et peuvent s'observer dans des revues féministes en ligne telles qu'*Amargi*, *Feminist Politika* (« Politique féministe ») et *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar* (« Approches féministes en culture et politique ») (Erkazancı Durmuş, 2025).

Si les exemples suivants appartiennent à la décennie 2010, les plateformes nous permettant de remonter au mouvement féministe des années 2000 ne sont pas limitées aux trois premières revues en ligne citées. En effet, la plateforme *Feminisite*, dont les archives remontent à l'an 2000, remplit des fonctions très importantes comme la publication des travaux menés par le *Cercle des Femmes Féministes* au cours des années passées. La caractéristique la plus marquante de la plateforme est qu'il n'y a pas de différence notable entre le nombre de textes traduits et le nombre de textes originaux rendus publics (Abdal et Ayık Akça, 2022). Cela montre encore une fois à quel point l'usage de la traduction est crucial pour pouvoir comprendre et diffuser les idées et les œuvres féministes à l'échelle internationale.

Il est fréquent que les plateformes féministes s'appuient sur l'héritage de projets télévisés préexistants pour renforcer leur impact lors de leur passage à Internet. À titre d'exemple, Abdal et Ayık Akça (2022) détaillent l'émergence et la mission féministe et traductive endossée par la plateforme *Ekmek ve Gül* :

« *Ekmek ve Gül* dont les premiers articles ont été publiés en 2017, est une extension en ligne de l'émission *Ekmek ve Gül* qui a commencé sa diffusion sur la chaîne *Hayat Televizyonu* en 2008. Parmi les objectifs de la plateforme figurent le partage des problèmes des femmes entre elles, le soutien aux femmes à chaque instant de la vie, l'amélioration de la qualité de vie des femmes par la solidarité féminine et la transformation du monde dans cette direction. On observe une intense activité de traduction sous la rubrique intitulée « Sınırların Ötesi » (Au-delà des frontières). Le contenu des traductions présentes sur la plateforme se concentre sur les expériences de femmes victimes de discriminations sous différents angles, comme la religion, la race ou la nationalité. » (pp. 1067-1068).

Le passage au numérique a également permis de briser les barrières thématiques souvent imposées aux femmes par les médias traditionnels, par le biais de plateformes telles que *5Harfliler* ou encore *Çatlak Zemin*, qui ont rassemblé un très large public incluant lecteurs, commentateurs et écrivains, notamment grâce à leur recours au sarcasme et à l'humour (Erkazancı Durmuş, 2025). La plateforme *5Harfliler* a vu le jour en 2012. La composante « 5Harfli » du nom de la plateforme signifie littéralement « le mot à cinq lettres » et renvoie, par un jeu de mots, au terme turc *kadın* (« femme »), lui aussi composé de cinq lettres. Dans ce cas précis, ce choix fait tout autant écho au mot turc *cin* (« génie » ou « djinn » lorsque le mot est utilisé avec une connotation religieuse), fortement ancré dans la culture turque et traditionnellement désigné comme « le mot à trois lettres », en raison de la croyance selon laquelle le prononcer invoquerait les djinns (Erkazancı Durmuş, 2025). *5Harfliler* est un site web féministe indépendant se réclamant « agenda des femmes ». Cette plateforme numérique a été créée dans une perspective critique puisqu'elle entend redéfinir cet agenda en l'élargissant à l'ensemble des thématiques susceptibles de concerner les femmes. La plateforme est donc en opposition aux discours traditionnels qui limitent la femme aux questions de régimes, de beauté ou de relations affectives (Saki Demirel et Tarakcıoğlu, 2019).

Qu'elles se concentrent sur le féminisme pur ou sur la traduction féministe, la liste des maisons d'édition devient de plus en plus garnie au fil des années. Il y a, d'un côté, celles disposant d'une collection dédiée aux femmes telles qu'*İletişim*, *Metis*, *Ayrıntı* et *Sel* ; de l'autre, les maisons d'édition

féministes turques, à savoir *Ayizi* et *Güldünya*. Chacune de ces structures publie les traductions turques d'œuvres d'écrivaines féministes ou de femmes (Saki Demirel et Tarakcioğlu, 2019). La littérature académique consacrée à la traduction féministe s'intéresse particulièrement à *Ayizi* et *Güldünya*, car ces deux maisons sont plus ancrées dans la pratique de la traduction que les quatre autres citées.

Commençant ses publications en 2016, *Çatlak Zemin* se concentre non seulement sur l'actualité et la politique féministe courante, mais aussi sur tout ce qui touche à la vie et au féminisme. Le site a pour objectif de repenser les liens féministes, d'améliorer le discours militant et, à travers lui, la position sociale des femmes (« Hoşbulduk », 2016, cité par Saki Demirel et Tarakcioğlu, 2019). Les traductions couvrent divers domaines tels que l'activisme, l'art, la politique, la sexualité, la santé et le droit, avec une concentration particulière sur l'activisme (Abdal et Ayık Akça, 2022, p. 1066). Il convient de noter que, par rapport à *5Harfliler*, *Çatlak Zemin* accorde une attention particulière aux différentes luttes féministes à travers le monde en traduisant fréquemment les appels de divers groupes internationaux (Saki Demirel et Tarakcioğlu, 2019, p. 303).

Il existe de nombreux autres sites web féministes. Outre *Feminisite*, *Erktolia*, *Dijital Topuklar* et *Feminist Bellek*, plusieurs autres plateformes sont mentionnées par Göker (2019), tel que rapporté par Erkazancı Durmuş (2025). Parmi elles, la plateforme *Dijital Topuklar* est examinée par Ayık Akça et Abdal (2022). Ces derniers précisent que cette structure, « extension en ligne du premier et unique sommet numérique des femmes de Turquie, a commencé sa publication en 2018 ». La plateforme propose des articles originaux et traduits sur des sujets variés, mais il est toutefois « constaté que les textes choisis pour être traduits ne sont pas liés à l'agenda et aux débats féministes » (Ayık Akça et Abdal, 2022, pp. 1069-1070).

Somme toute, l'utilisation de l'espace numérique par les collectifs féministes turcs a engendré une modification profonde des pratiques de traduction. Si des plateformes comme *Feminisite* ou *Çatlak Zemin* utilisent la traduction comme un levier politique pour connecter les luttes locales aux mouvements internationaux, d'autres, à l'instar de *Dijital Topuklar*, choisissent une approche distincte où l'acte de traduire ne s'inscrit pas systématiquement dans un agenda militant explicite. Cette hétérogénéité témoigne de la vitalité du paysage numérique pour briser les barrières médiatiques traditionnelles. Ainsi, le monde virtuel n'est pas seulement un nouveau canal de diffusion ; il est devenu peu à peu un laboratoire où la traduction féministe se réinvente, oscillant entre activisme pur, partage d'expériences quotidiennes et réappropriation des discours de genre dans la sphère publique turque.

4. LES OBSERVATIONS GÉNÉRALES SUR LES TRADUCTIONS D'ŒUVRES FÉMINISTES TURQUES

Comme l'affirme Simon (1996) dans la citation faite par Bozkurt et Okyayuz (2021) : « Pour la traduction féministe, la fidélité ne doit s'adresser ni à l'auteur ni au lecteur, mais au projet d'écriture un projet auquel participent à la fois l'écrivain et le traducteur » (1996, p. 2). Le rôle du traducteur est donc tout autre que dans les traductions traditionnelles d'œuvres littéraires : ce remaniement du produit final de la traduction par le mouvement féministe se nomme le « *womanhandling* » du texte. Le recours à cette technique exclusive à la sphère féministe implique donc la présence d'un traducteur moins effacé. Or, ce procédé est naturellement difficile à appliquer dans une langue ne s'étant pas féminisée durant le cours de son évolution. La langue turque fait partie de ces langues dont le maniement est difficile dans la traduction féministe. C'est pour cette raison que l'adoption de nombreux termes tels que *erkek egemenliği* pour « domination masculine » et *cinsel taciz* pour « harcèlement sexuel » a été intégrée au sein de la société turque (Ergun, 2017).

Par la suite, l'accommodation de ces différentes techniques a fusionné avec l'utilisation de préfaces, comme nous le montre un exemple analysé par Taş (2018). Elle explique que l'ouvrage de la féministe anglaise Juliet Mitchell, *Woman's Estate* (1971), a été publié en 1985 sous le titre *Kadınlık Durumu* (*La Condition féminine*). Au début de cette traduction, fruit d'un travail collectif, on trouve une présentation de l'autrice suivie d'une « préface des traductrices d'une dizaine de pages » dans laquelle, sur un ton conversationnel, « les traductrices y décrivent la fondation des éditions *Kadın Çevresi*, leurs activités, la création du groupe de traduction de femmes pour cet ouvrage, le processus de traduction, ainsi que les difficultés rencontrées » (p. 115).

La préface d'un ouvrage devient donc un lieu où le traducteur peut s'exprimer à sa guise, sans aucune limitation. Il est notamment libre de pouvoir mettre le nom et le mérite de ses collègues ou de soi-même en avant, ce qui est une avancée cruciale dans le milieu féministe. La recherche d'exemples similaires dans la littérature académique turque s'avère très fructueuse puisqu'il est possible de faire le même constat sur de nombreuses traductions turques différentes. Par exemple, les préfaces écrites par Ayşe Düzkan et Emek Ergün montrent encore une fois à quel point ils s'éloignent des traducteurs conventionnels par leur audace, leur discours et leur langage. Bozkurt (2014) note que l'une des préfaces écrites par Düzkan est longue de 14 pages, ce qui est inhabituel. Elle remarque aussi que la traductrice n'hésite pas à orienter le lecteur tout au long de la traduction. Elle dit par exemple dans sa préface : « *Scum manifesto* (ici le livre traduit) doit être lu non pas comme un texte politique mais comme une œuvre d'art [...] ». La relation traducteur-lecteur passe donc devant la relation auteur-lecteur, ce qui est difficilement imaginable dans un autre cadre que la traduction féministe.

Selon Bozkurt (2014), ces préfaces font preuve de la visibilité qu'elles ont acquises (p. 144). Cette visibilité permet aux traducteurs féministes d'introduire encore plus de néologismes dans la langue turque, par exemple, le néologisme *açıklamak*, adopté pour traduire le mot *mansplaining* qui désigne une situation où un homme explique à une femme quelque chose qu'elle sait déjà d'un ton condescendant ou paternaliste, a été largement adopté par le public féministe. Le site féministe *Çatlak Zemin* a de son côté préféré le néologisme *erkeklemek* pour désigner le même mot. Ce terme a gagné en popularité en Turquie, au point que même des magazines de mode très populaires l'ont utilisé (Durmuş, 2025).

D'autres techniques sont observables dans les traductions féministes turques, dont parmi elles la neutralisation. Bozkurt (2014) repère l'utilisation de cette technique par Ayşe Düzkan, lorsqu'elle fait la traduction de *Virgin: The Untouched History* écrit par Hanne Blank. Dans sa traduction, elle fait par exemple utilisation du mot turc « *biliminsani* » [littéralement : humain de science] pour traduire « *scientist* » dans de nombreux passages, bien que le terme sexiste « *bilimadamı* » [littéralement : homme de science] soit plus courant dans la langue turque.

Les notes de bas de page font aussi parti des stratégies utilisées sans modération par les traducteurs féministes turcs. Souvent, son utilisation s'inscrit dans le cas de traductions de termes « *déliçats à traduire* ». Karabulut (2020) cite une traduction appartenant à Ergun, dans laquelle le mot péjoratif « *nigger* » est traduit en turc par l'utilisation du mot « *zenci* », c'est-à-dire qu'un équivalent a été utilisé et qu'Ergun n'a pas essayé d'employer un mot plus léger. Elle utilise donc les notes de bas de page pour s'exprimer à ce sujet en mettant l'accent sur le caractère insultant et raciste du mot *zenci*. Quant à Bozkurt, elle affirme que les préfaces et les notes de bas de page, en tant que composantes essentielles des pratiques de traduction féministe, rendent les traductrices visibles et permettent de faire entendre leurs voix. Le fait que la traductrice énonce explicitement toutes ses décisions dans sa préface renforce la relation de confiance entre le traducteur et le lecteur. (pp. 680-682).

Ces pratiques visant à augmenter la visibilité du traducteur en utilisant par exemple une préface ou des notes de bas de page ne sont pas toujours des choix individuels et s'inscrivent parfois dans une démarche soutenue par certaines maisons d'édition féministes turques. Les propos de l'une des fondatrices et éditrices de *Güldünya* recueillis par Göl (2015) confirment cette observation :

Güldünya fondatrice/éditrice 2 : « Les préférences du traducteur sont essentielles... Il peut ajouter des notes de bas de page ou suggérer des corrections dans le texte original. Nous faisons figurer le nom du traducteur sur la couverture. La décision de rédiger ou non une préface appartient au traducteur » (p. 67).

L'ensemble de ces procédés témoigne de la volonté féministe de transformer l'acte de traduire en un véritable engagement politique et social. Les traducteurs féministes rejettent la passivité et l'invisibilité traditionnelles conférées au traducteur qui est souvent très peu représenté malgré les efforts qu'il fournit dans la traduction d'une œuvre. Ces initiatives se sont avérées fructueuses puisque la visibilité du traducteur a enfin augmenté grâce à l'implication de tous les acteurs de la production, éditeurs comme traducteurs. En s'appropriant les marges du texte, les traducteurs s'érigent désormais en agents politiques capables de façonner durablement les discours sociaux et culturels, ce qui témoigne de l'énorme avancée dont le mouvement féministe a bénéficié au fil des siècles, grâce à une lutte

acharnée soutenue par toutes ses composantes.

CONCLUSION

Cet article de synthèse a permis de mettre en lumière la naissance et le développement de la traduction féministe et par conséquent du féminisme lui-même, puisque les deux sont intimement liés par l'apport des traductions à la théorie et l'activisme féministes. Il est possible d'observer que la traduction féministe est loin d'être une discipline nouvelle dans la sphère publique turque et que cette activité date maintenant de quelques siècles, prenant ses racines à la suite de la Révolution française et commençant à laisser ses premières traces écrites à l'échelle locale durant le règne de l'Empire ottoman. Plus tôt considérée comme une activité à rôle secondaire, la traduction féministe a peu à peu pris son indépendance puis transformé la société turque grâce à ses apports culturels émanant premièrement des traductions d'œuvres Occidentales, durant les deux premières vagues qu'elle a connues. Par leur omniprésence sur la scène littéraire, les militantes féministes combattent fermement les rapports de pouvoir défavorables aux femmes non pas avec les armes, mais à l'aide de leur plume. Dans cette lutte, elles utilisent des outils auxquels les traducteurs conventionnels font peu appel, tel que l'usage des préfaces, des notes de bas de page, des néologismes ou encore de la neutralisation linguistique. L'émergence des maisons d'éditions et des plateformes numériques féministes, soutenus par la révolution numérique, ont été des supports cruciaux dans la quête de pouvoir et de liberté des traducteurs. Eloigné des contraintes fixées par de nombreuses maisons d'éditions traditionnelles, le traducteur est devenu maître de son œuvre, devenant capable de nouer une nouvelle relation traducteur-lecteur dans laquelle il peut exprimer les raisons de ses décisions à sa guise. Même si la littérature féministe est assez riche en Turquie, au vu de la croissance continue et inévitable de l'utilisation des intelligences artificielles, il serait bénéfique pour les professionnels du secteur de se pencher sur le rendu de leurs traductions, puisqu'elles tendent par exemple à recopier les usages masculins dans leur construction de phrases. Une telle étude pourrait montrer l'ampleur des dégâts qui seraient potentiellement causés à la traduction et la lutte féministe. De plus, des alternatives ou des solutions pourraient être proposées aux lecteurs. La littérature manque aussi d'études de cas impliquant des corpus d'étudiants universitaires ou de professionnels du secteur confrontés à des traductions féministes. Il serait intéressant d'avoir un aperçu des retours des étudiants vis-à-vis des méthodes utilisées par les traducteurs féministes pour pouvoir en faire un constat généralisable et essayer de faire avancer le mouvement féministe selon les observations faites par cette hypothétique étude.

BIBLIOGRAPHIE

- 3 Mart 1982: Türkiye'de kolektif olarak yazılan ilk feminist perspektif metni. (s.d.). Catlak Zemin. <https://catlakzemin.com/3-mart-1982-turkiyede-kolektif-olarak-yazilan-ilk-feminist-perspektif-metni/>
- Abdal, G. & Ayık Akça, T. (2022). Türkiye'de dijital feminist platformlarda feminist terim çevirisi uygulamalarına bir bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 1057-1072. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1164914>
- Abdal, G., Ayık Akca, T. (2022). A Comparison of Feminist Term Translation Practices in Academic Journals of Gender and Women's Studies in Türkiye. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, Istanbul University Journal of Translation Studies*, 17, 19-37. <https://doi.org/10.26650/iujts.2022.1146347>
- Akçasoy, G., & Işıklar Koçak, M. (2022). Feminist Translation Activism: Reframing the Narratives of Gender Equality in Turkey through Citationality. *Çeviribilim ve Uygulamaları*, 2022(32), 1–24. <https://doi.org/10.37599/ceviri.1111808>
- Bozkurt, S., & Okyayuz, A. Ş. (2020). Çeviride kadın sesi: Alıcıların ve işverenlerin gözünden sesli betimleme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 47–58. <https://doi.org/10.32600/huefd.618345>
- Bozkurt, S., & Okyayuz, A. Ş. (2021). Gender identification in the portrayal of female roles in the remakes of American TV series in Turkey. *Babel*, 67(3), 255–272.

- <https://doi.org/10.1075/babel.00224.san>
- Bozkurt, S. (2014). Touched translations in Turkey: A feminist translation approach. *Moment Dergi*, 1(1), 104–124. <https://doi.org/10.17572/mj2014.1.104124>
- Bozkurt, S. (2020). Translational replacement of feminist theory through translations in Turkey: An activist translation perspective. In J. Santaemilia Ruiz (Ed.), *Feminismo(s) y/en traducción Feminism(s) and/in Translation* (pp. 137-148). *Editorial Comares*.
- Castro, O., & Ergun, E. (Eds.). (2017). *Feminist Translation Studies: Local and Transnational Perspectives* (1st ed.). *Routledge*. <https://doi.org/10.4324/9781315679624>
- Çelik, K. (2022). Çeviride Kadın İzi: Feminist çeviri stratejileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 27, 853–868. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1106163>
- Ergun, E. (2017). Translational beginnings and origin/izing stories: (Re)writing the history of the contemporary feminist movement in Turkey. In L. von Flotow & F. Farahzad (Eds.), *Translating women: Different voices and new horizons* (pp. 41-55). *Routledge*.
- Ergun, E. (2013). Feminist translation and feminist socio-linguistics in dialogue: A multi-layered analysis of linguistic gender constructions in and across English and Turkish. *Gender and Language*, 7(1), 13–33. <https://doi.org/10.1558/genl.v7i1.13>
- Erkazancı Durmus, H. (2025). The role of translation in the travels of ‘mansplaining’: The case of online translation activism in Türkiye. *Target*, 37(4), 489–512. <https://doi.org/10.1075/target.24063.erk>
- Göl, D. (2015). Türkiye’de 1980 dönemi feminist çeviri hareketinin kadın çalışmaları dizgesini oluşturmadaki rolü. Unpublished MA Thesis. İstanbul University.
- Karabulut, E. (2020). Octavia Estelle Butler’ın Kindred isimli eserinin Türkçe çevirisinde çevirmen kimliği ve çeviri kararlarının yan metinler aracılığıyla incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 670-689. <https://doi.org/10.29000/rumelide.792311>
- Pirpir, Y. (2017). Feminist Yayınevleri Ayizi ve Güldünya örnekleri ışığında Türkiye’de feminist çeviri yaklaşımlarına ve feminist çevirmen kimliğine genel bakış. Unpublished MA Thesis. İstanbul University
- Saki Demirel, A.; Tarakcıoğlu, A. Ö. (2019). Feminist translation practices in Turkey: The case of the feminist websites 5Harfliler and Çatlak Zemin. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 295-312. DOI: 10.29000/rumelide.580614
- Saki Demirel, A. (2025). A woman is no man. A translator is (no) author? Resisting the shared subordination of women and translators through translatorhandling. *English Studies at NBU*, 11(2), 201–224. <https://doi.org/10.33919/esnbu.25.2.2>
- Taş, S. (2018). Kadın çevirmenlerin çeviri grupları ve kolektif çeviri çalışmaları aracılığıyla Türkçede feminist kadın yazarlar ve eserleri. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(16), 108-124. <https://doi.org/10.33207/trkede.493533>
- Sirman, N. (1989). Feminism in Turkey: A short history. *New Perspectives on Turkey*, 3, 1-34. <https://doi.org/10.15184/S0896634600000704>

PERFORMANS SANATI BAĞLAMINDA KILIN ONTOLOJİK STATÜSÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Numan SUÇAĞLA¹ / Dr. Öğr. Üyesi Gökçe UYSAL BAŞER²

Anahtar Kelimeler	Öz Bu çalışma, performans sanatı bağlamında kullanılan ham kilin ontolojik statüsünü inceleyerek, malzemenin pasif bir araç olmaktan çıkıp üretim sürecine etki eden etkin bir maddesel aktöre dönüşümünü ele almaktadır. Geleneksel hilemorfik üretim modelinin aksine, performans sanatında kil; sanatçı bedeni, mekân ve zaman ile birlikte işleyen ilişkişel bir süreç içinde değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda çalışma, süreci yönlendiren bir eyleyen olduğunu ileri sürmektedir. Araştırma, yeni materyalist yaklaşımlar ve fenomenoloji çerçevesinde, malzemenin eylemliliğini ve beden ile madde arasındaki karşılıklı etkileşimi tartışmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kapsamında literatür incelemesi ve çağdaş performans örneklerinin yorumlayıcı analizi gerçekleştirilmiştir. Seçilen sanatçı pratikleri üzerinden kilin haptik etkileşim, kimliğin maddesel dönüşümü, bedensel iz üretimi ve geçicilik boyutları ele alınmaktadır. Özellikle ham kilin performansa dâhil edilmesi, seramik malzemenin kalıcılık temelli geleneksel konumunu sorgulamakta ve yapıtı sabit bir nesneden ziyade beden, malzeme ve zaman arasındaki ilişkiler içinde sürekli yeniden kurulan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, performans sanatında kilin aktif bir maddesel özne olarak yeniden düşünülmesini önermektedir.
Performans Sanatı Kil Ontoloji Fenomenoloji Beden	
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 01.04.2026 Kabul Tarihi: 02.06.2026 Yayın Tarihi: 25.06.2026	

AN EXAMINATION OF THE ONTOLOGICAL STATUS OF CLAY IN THE CONTEXT OF PERFORMANCE ART

Keywords	Abstract This study examines the ontological status of raw clay used in the context of performance art, addressing its transformation from a passive tool into an active material actor influencing the production process. Unlike the traditional hieroglyphic production model, in performance art, clay is considered within a relational process that operates in conjunction with the artist's body, space, and time. Accordingly, the study argues that it is an agent that directs the process. The research discusses the agency of the material and the reciprocal interaction between body and matter within the framework of new materialist approaches and phenomenology. A literature review and interpretive analysis of contemporary performance examples were conducted within the scope of qualitative research methods. Through selected artist practices, the haptic interaction of clay, the material transformation of identity, the production of bodily traces, and the dimensions of transience are examined. In particular, the inclusion of raw clay in performance questions the traditional position of ceramic material based on permanence and defines the artwork not as a fixed object, but as a constantly reconstructed process within the relationships between body, material, and time. In this context, the study proposes a rethinking of clay as an active material subject in performance art.
Performance Art Clay Ontology Phenomenology Body	
Article Info	
Research Article Received: 01.04.2026 Accepted: 02.06.2026 Published: 25.06.2026	

ETİK BEYANI: Gerekmemektedir.

¹ Hasan Numan Suçağla. Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi.

² Gökçe Uysal Başer. Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi.

GİRİŞ

Çağdaş sanat pratiğinin 20. yüzyılın ortalarından itibaren geçirdiği dönüşüm, sanat nesnesinin tarihsel dokunulmazlığını sarsarak yapıtın ontolojik statüsünü köklü biçimde değiştirmiştir. Bu süreçte geleneksel anlamda mülkiyet ve sergileme nesnesi olarak tanımlanan "nihai ürün" anlayışı; yerini ucu açık bir aktivite, deneyim ya da performans olarak kavranan dinamik süreçlere bırakmıştır (Steyerl, 2011, s. 2). Söz konusu değişim yalnızca biçimsel bir yönelim değil, aynı zamanda sanatsal üretimin ontolojisine ilişkin temel bir paradigma dönüşümünü ifade eder. Bu durumda beden, temsil eden pasif bir figür olmaktan çıkarak fenomenal bir varlık (Leib) olarak kendi maddeselliği, ağırlığı ve mevcudiyetiyle sanatın merkezine yerleşmiştir (Heinrich, 2012, s. 2–3). Böylece sanatın odağı, neyin temsil edildiğinden çok sanatın nasıl gerçekleştiği ve nasıl varlık kazandığı sorularına yönelmiştir. Bu dönüşüm, sanatçı ile yapıt arasındaki ilişkiyi de yeniden tanımlamıştır. Artık sanatsal üretim, birbirinden bağımsız iki tözün karşılaşması olarak değil; tarafların süreç içinde birbirini dönüştürdüğü bir "iç-etki" (intra-action) alanı olarak düşünülmektedir (Fell, 2018, s. 3–4). Bu yaklaşım, sanatçının zihnindeki ideal formu pasif bir maddeye dayatan hilemorfik üretim modelinden belirgin bir kopuşu temsil eder. Bunun yerine üretim süreci, uygulayıcı ile materyal arasındaki dinamik bir "yazışma" (correspondence) olarak kavranır (Ingold, 2013, aktaran Paulus, 2021, s. 77). Bu noktada sanatçı, malzemenin direncine ve potansiyellerine eşlik eden bir katılımcı konumuna yerleşir.

Sanat yapıtının ontolojik konumundaki bu değişim izleyicinin rolünü de dönüştürmektedir. Geleneksel sanatın mesafeli gözlemcisi, performansın zamansal ve mekânsal oluşumuna eklemlenen etkin bir katılımcıya dönüşür (Ianniello, 2021, s. 127). Böylece sanat yapıtı galeride sabitlenen bir nesne olmaktan çıkarak "şimdi ve burada" gerçekleşen, sürekli dönüşüm içinde var olan bir olay niteliği kazanır. Malzemenin performatif kullanımı da bu noktada belirleyici hale gelir. Sanat, temsil sisteminden ziyade özne ile nesne arasındaki sınırların geçirgenleştiği bir karşılaşma alanına dönüşür (Bennett, 2010, s. 6). Bu perspektiften bakıldığında sanat yapıtı, statik bir kalıttan çok katılımcıların eylemleriyle biçimlenen canlı bir süreç olarak düşünülmelidir (Susuz, 2021, s. 216).

Tam da bu noktada kil, performans sanatının maddesel dinamiklerini görünür kılan özgün bir malzeme olarak öne çıkar. Antik dönemlerden bu yana uzanan kültürel geçmişi ve yüksek şekillenebilirliği sayesinde kil, bedensel deneyimle doğrudan ilişki kurabilen nadir malzemelerden biridir (Falın, 2022, s. 15). Pek çok yaratılış mitinde insanın ana maddesi olarak tasvir edilmesi, kil ile insan bedeni arasında kurulan kadim ontolojik bağı da güçlendirir. Bu açıdan kil, kendi maddesel özellikleriyle üretim sürecini etkileyen bir eyleyen (actant) olarak düşünülebilir (Bennett, 2010, s. 6). Özellikle kilin fırınlanmadan, yani ham ve ıslak haliyle performansa dahil edilmesi, malzemenin bu etkin rolünü daha görünür kılar. Bu yaklaşım, seramik sanatının "kalıcılığa" dayalı geleneksel ve zanaat odaklı anlayışından bilinçli bir kopuşu ifade eder. Amaç malzemeyi durağanlaştırmak değil, onun dönüştürülebilir ve indeksel (iz tutan) doğasını performansın geçici yapısı içinde açığa çıkarmaktır (İşıtman, 2021, s. 36). Kilin plastisitesi, ağırlığı ve direnci sanatçı bedeninin hareketleriyle doğrudan ilişkiye girerek üretim sürecini öngörülemez hale getirir (Freeman, 1975, s. 10). Bu nedenle kille çalışmak, önceden belirlenmiş bir nesnenin üretiminden ziyade, malzemenin anlık yönelimlerini takip eden bir müzakere süreci olarak gelişir (Paulus, 2021, s. 80). Kilin fırınlanmamış haliyle performans alanında yer alması, malzemenin kuruma, çatlama ve parçalanma gibi doğal dönüşümlerini de eylemin kurucu bir parçası haline getirerek sanatın kalıcılık iddiasına dayalı geleneksel ontolojisini sorgular (Falın, 2022, s. 83–84).

Performans sanatına ilişkin literatür incelendiğinde malzemenin ontolojik rolüne dair tartışmaların çoğunlukla beden, mekân ve zaman kavramları etrafında yoğunlaştığı; kil gibi yüksek plastisiteye sahip ham malzemelerin "maddesel fail" (material agency) olarak konumuna odaklanan çalışmaların ise sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu kuramsal boşluk, ham kilin çağdaş performans pratikleri içerisindeki kurucu rolünün derinlemesine analiz edilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu çalışma, performans sanatında kullanılan kilin yalnızca biçim verilen bir araç olmadığını hatta sanatçı bedeniyle birlikte devinen ve performatif sürecin yönünü etkileyen maddesel bir aktör olduğunu ileri sürmektedir. Bu doğrultuda kilin ontolojik konumu; fenomenoloji, yeni materyalist yaklaşımlar ve performans kuramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Nitel bir araştırma yaklaşımıyla kurgulanan bu makalede, ilk olarak malzeme ve üretim ilişkisi hilemorfik modelin eleştirisi üzerinden tartışılmakta, ardından performansın fenomenolojik boyutu ele alınmaktadır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde ise

kilin bir maddesel aktör olarak mevcudiyeti: William Cobbing, Olivier de Sagazan ve Heather Cassils gibi sanatçıların haptik ve kimlik odaklı performansları ile Karin Lehmann ve Chinsasa Vivian Ezugha'nın geçicilik ve maddesel çözülmeyi temel alan pratikleri üzerinden disiplinlerarası bir bakış açısıyla çözümlenmektedir.

1. MADDE VE SANATÇI ARASINDAKİ "YAZIŞMA"

Performans sanatında kilin ontolojik statüsünü kavrayabilmek için, Batı düşüncesinde uzun süre belirleyici olan hilemorfik üretim modeline kısaca değinmek gerekir. Tim Ingold'un aktardığı biçimiyle hilemorfizim, Yunanca hyle (madde) ve morphe (form) kavramlarının birleşiminden türeyen bir anlayışı ifade eder ve "yapım" eylemini zihindeki ideal bir formun pasif bir hammaddeye dışarıdan dayatılması olarak tanımlar (Ingold, 2013, aktaran Paulus, 2021, s. 78). Bu perspektife göre sanat eseri, üretim süreci tamamlandığında ortaya çıkan statik bir sonuçtan ibarettir. Madde ise kendi eylemlilik kapasitesinden yoksun, sanatçı tarafından şekillendirilmeyi bekleyen edilgen bir kütle olarak konumlandırılır (Fell, 2018, s. 2). Bu nedenle hilemorfik yaklaşımın temel sorunu, yaratıcı süreci yalnızca nihai ürün üzerinden değerlendirmesi ve malzemenin üretim sürecindeki aktif rolünü görünmez kılmasıdır (Paulus, 2021, s. 77).

Bu bakış açısı, yaratıcı pratiğin yalnızca ortaya çıkan sonuç üzerinden okunmasına dayanan geriye dönük bir yorumlama eğilimini de beraberinde getirir. Priska Falin'e göre (2022, s. 4) üretim süreci çoğu zaman yalnızca ortaya çıkan nesne üzerinden değerlendirilmektedir. Oysa bu yaklaşım, üretimi mümkün kılan bedensel deneyimleri ve malzemenin süreç boyunca yarattığı anlık değişimleri görünmez kılmaktadır. Böylece sanat yapıtı, üretim anındaki canlı ve belirsiz dinamiklerden kopararak donmuş bir "kalıntı" olarak algılanır. Jane Bennett'in de belirttiği gibi, bu yaklaşım dünyayı "canlı özne" ve "donuk nesne" olarak ikiye ayıran bir ontolojik ayrımı yeniden üretir (2010, s. 7). Kil gibi değişken ve duyarlı malzemeler söz konusu olduğunda bu ayrım açıklayıcı olmaktan uzaklaşmaktadır çünkü malzeme, sanatçının niyetinden bağımsız biçimde direnç, ağırlık veya deformasyon gibi etkilerle süreçte aktif olarak katılır (Fell, 2018, s. 12).

Hilemorfizim üretimi belirli bir başlangıç ve mutlak bir sonla sınırlı bir proje olarak kurgularken, performans sanatında kilin kullanımı bu sınırları önemli ölçüde esnetir. Fırınlanmamış, ham ve dönüşüme açık kilin performans alanına taşınması, geleneksel tamamlanmışlık fikrini sorgular. Amelia Jones'a göre bu tür hibrit pratikler, sanat eserini sonlu bir nesne olarak gören kurumsal anlayışları geçersiz kılar çünkü burada belirleyici olan şey malzemenin fiziksel dönüşümü ve bu dönüşümün bıraktığı maddi izlerdir (2015, s. 23). Bu bağlamda hilemorfik modelin eleştirisi, sanat yapıtını bitmiş bir nesne olarak görmek yerine üretim sürecinde ortaya çıkan ilişki dinamiklerine odaklanan performatif bir ontolojiye işaret eder.

Bu perspektif içinde kilin ontolojik konumu yeniden düşünülür. Kil artık yalnızca bir üretim aracı değil, süreç üzerinde etkide bulunan maddi bir aktör olarak ele alınır. Jane Bennett'in ortaya koyduğu "vibrant matter" kavramı, cansız görülen maddelerin de olayların akışını etkileyebilecek bir eylemlilik kapasitesine sahip olduğunu savunur (2010, s. 9). Bu bakış açısından kil, sanatçı tarafından şekillendirilen tepkisiz bir madde değil aksine Bruno Latour'un terimiyle diğer varlıkların davranışlarını değiştirebilen bir actant (eyleyen) olarak düşünülebilir. Performans sırasında malzemenin gösterdiği direnç, ağırlık kaymaları veya kuruma gibi süreçler bu maddi etkinliğin görünür olduğu anlardır (Jones, 2015, s. 20).

Bu tür bir üretim ortamında sanatçı ile malzeme arasındaki ilişki, birbirinden bağımsız iki varlığın etkileşimi olarak değil, Karen Barad'ın tanımladığı biçimiyle bir "iç-etki" (intra-action) ilişkisi olarak anlaşılabilir. İç-etki kavramı, ajansın yalnızca insana ait bir özellik olmadığını; sanatçı bedeni, malzeme, nem ve yerçekimi gibi farklı unsurlar arasındaki ilişki akış içinde ortaya çıktığını vurgular (Barad, 2003, aktaran Jones, 2015, s. 30). Bu nedenle performansın anlamı yalnızca sanatçının niyetinde değil, malzemenin maddi davranışlarında da şekillenir. Kilin performans alanında gösterdiği "şey-gücü" (thing-power), insan merkezli üretim anlayışını sarsarak malzemeyi sürecin aktif bir bileşeni haline getirir (Bennett, 2010, s. 9).

Sanatçı ile kil arasındaki bu ilişki, yapım sürecinde sürekli geri bildirimler üreten dinamik bir etkileşim olarak düşünülebilir. Kilin yüksek plastisitesi ve duyarlılığı, sanatçının jestlerine anında yanıt veren bir yapı ortaya çıkarır. Sanatçı kile form vermeye çalıştığında malzeme kendi nemi ve fiziksel

sınırlarıyla karşılık verir. Sanatçı da bu karşılığa göre hareketini yeniden düzenlemek zorunda kalır (Paulus, 2021, s. 80–81). Böylece üretim süreci tek yönlü bir kontrol mekanizması olmaktan çıkar ve tarafların birbirini sürekli yeniden şekillendirdiği ilişkisel bir oluş alanına dönüşür.

Priska Falin'in belirttiği gibi, kille kurulan bu ilişki çoğu zaman sözel olmayan bir "müzakere" biçiminde gelişir. Sanatçı malzemenin içsel yönelimlerini takip ederek onunla bir tür yazışma (correspondence) ilişkisi kurar (Ingold, 2011, aktaran Falin, 2022, s. 13–14). Bu durumda sanatçı, malzemenin potansiyellerinin açığa çıkmasına aracılık eden bir kolaylaştırıcı konumuna yerleşir (Beitiks, 2019, s. 154). Dolayısıyla üretim süreci, özne ile nesne arasındaki keskin ayrımların yerini karşılıklı oluş ve dönüşüm ilişkilerinin aldığı bir pratik olarak değerlendirilebilir. Bu kuramsal çerçevede, kilin performans sanatındaki maddesel varlığını üretim sürecinin ötesinde, bedenle kurduğu fenomenolojik ilişki bağlamında düşünmeyi mümkün kılmaktadır. Bir sonraki bölümde bu ilişki, beden ve madde arasındaki karşılıklı deneyim üzerinden ele alınacaktır.

2. PERFORMANSIN FENOMENOLOJİSİ, MEVCUDİYET VE BEDEN

Performans sanatında beden, klasik sanat anlayışındaki gibi bir temsil yüzeyi olarak işlemez. Resim ya da heykelde beden çoğu zaman bir imge, anlatı aracı veya simgesel bir yapı içinde değerlendirilmiştir. Performans bağlamında beden, eylemin gerçekleştiği doğrudan mekâna dönüşür. Ianniello'nun belirttiği üzere (2021, s. 126) performatif eylemde beden, bir "fenomenal varlık" olarak ortaya çıkar. Bu durumda beden, başka bir anlamı temsil eden araç olmaktan çok, mekânı ve algıyı dönüştüren somut bir mevcudiyet üretir.

Heinrich'in vücut sanatı üzerine değerlendirmesi bu noktada açıklayıcıdır. Ona göre "et" (flesh), bir referans sisteminin parçası olmaktan çok kendisini doğrudan hissettiren bir gerçekliktir (2012, s. 5). "Et" bir şeyi temsil etmez... kendi maddesel yoğunluğu ve kırılabilirliğiyle oradadır. Bu yaklaşım, performans göstergebilimsel okumaların ötesinde, doğrudan varoluş deneyimi üzerinden anlamayı mümkün kılar. Bu perspektif kil için de dönüştürücü bir imkân sunar. Geleneksel üretim anlayışında kil biçim verilecek bir ham madde olarak görülürken, performans bağlamında malzemenin konumu değişir. Kil, sanatçının niyetini taşıyan pasif bir zemin olmaktan çıkar... ıslaklığı, elastikiyeti ve direnciyle sürecin akışını etkileyen bir maddesel katılımcıya dönüşür.

Maurice Merleau-Ponty'nin "et" kavramı bu karşılıklı durumu anlamada güçlü bir kuramsal çerçeve sunar. Merleau-Ponty'ye göre "et", özne ile nesne arasında kurulan bir köprü değil aksine her ikisinin de içinde yer aldığı ortak bir varoluş dokusudur (Gaudelius & Garoian, 2007, s. 14–15). Bu nedenle gören ile görülen, dokunan ile dokunulan kesin çizgilerle ayrılmaz. Bedensel deneyim, zihnin dışarıdan kavradığı bir fenomen değil; temasın içinde oluşan bir süreçtir.

Sanatçının kile dokunduğu an bu düşünce somutlaşır. Elin yüzeye uyguladığı basınç ile yüzeyin verdiği direnç aynı anda gerçekleşir ve kilin verdiği yanıt sanatçının hareketini yeniden şekillendirir. Bu karşılaşma tek yönlü değil karşılıklıdır. Fell'in de işaret ettiği gibi (2018, s. 6), böyle bir temas anında beden ile malzeme arasındaki sınırlar belirsizleşir. Falin'in "duyarlı beden" (sentient body) yaklaşımı da algının dokunsal ve kinestetik boyutlarına dikkat çeker (2022, s. 4). Bu nedenle kil, performans sırasında sanatçının karşısında duran bir nesne olmaktan çok, bedensel deneyimin gerçekleştiği alanın parçası hâline gelir. "Et" kavramının sunduğu ontolojik süreklilik içinde beden ve kil, aynı maddesel düzlemin farklı yoğunlukları olarak düşünülebilir.

Görsel 1. William Cobbing, "The Kiss", 2017.

Bu fenomenolojik zemin, William Cobbing'in performanslarında somut bir biçim kazanır. Cobbing'in işlerinde görsel temsil geri planda kalırken; dokunma, sürtünme ve radikal maddesel karşılaşma ön plana çıkar. Kilden maskelerle hareket eden figürler, amorf yüzeyi sürekli yoğurur, ezer ve yeniden biçimlendirir (Görsel 1). Bu süreçte kil, onun sınırlarını zorlayan ve fiziksel kapasitesini genişleten aktif bir faildir (Floor Magazine, 2023). Sanatçının "haptik döngü" olarak tanımladığı bu durum, dokunmanın çift yönlü doğasını görünür kılar ve beden malzemeyi dönüştürürken, malzemenin direnci ve ağırlığı da bedenin hareketini dikte eder. National Sculpture Factory'nin (2021) vurguladığı gibi, performans boyunca özne ile madde arasındaki sınır giderek belirsizleşir. Bu ontolojik muğlaklık, öznenin nerede bitip maddenin nerede başladığı sorusunu yanıtsız bırakarak hiyerarşiyi altüst eder.

Görsel 2. Olivier de Sagazan, "Transfiguration", kil ve boya, 1998.

Beden ile malzeme arasındaki bu sarsıcı etkileşim, Fransız sanatçı Olivier de Sagazan'ın Transfiguration adlı eserinde en çıplak haliyle vücut bulur (Görsel 2). Cobbing'deki haptik keşif, Sagazan'da kimliğin parçalandığı tekinsiz bir ritüele dönüşür. Sanatçı, yüzünü ve gövdesini kille mühürleyerek bitmek bilmeyen bir "kendini yeniden inşa etme" süreci yürütür. Burada kil, bedeni gizleyen statik bir örtü değil tam tersine ifadeyi büken, yırtan ve yeniden doğuran aktif bir maddedir. Sagazan kil katmanlarını parçalayıp hamura dönüştürdükçe, insan yüzü tanıdık formlarını kaybederek hayvansı veya amorf varlık biçimlerine evrilir. Bu noktada beden, sabit bir kimliğin taşıyıcısı olmaktan çıkarak maddenin devinimiyle sürekli şekillenen bir "oluş" sahasına dönüşür. Sanatçının ifadesiyle, eserlerine "can verme" arzusundan doğan bu süreç, bedeni canlı bir heykel gibi sürekli değişen radikal bir deneyim alanına taşır (Sagazan, t.y.).

Görsel 3. Heather Cassils, "Becoming an Image", 2012.

Bu tür radikal karşılaşmalarda kil, bedensel hareketlerin doğrudan mühürlendiği bir kayıt alanı, adeta maddesel bir belleğe dönüşür. Malzemenin bu "iz tutma" kapasitesi, performansın şiddetini ve bedenün fiziksel sınırlarını görünür kılan pratiklerde çok daha keskin bir biçimde hissedilir. Bu bağlamda Heather Cassils'in Becoming an Image performansı (Görsel 3), bedensel eylemin maddesel kalıntıya evrildiği çarpıcı bir örnek sunar. Tamamen karanlık bir mekânda gerçekleştirilen bu eylemde sanatçı, yaklaşık 900 kg ağırlığındaki devasa bir kil kütleyle amansız bir fiziksel mücadeleye girer. Mekân, yalnızca fotoğrafçının patlayan flaşlarıyla anlık olarak aydınlanır. Bu ani ışık patlamaları, Cassils'in kütleyle yönelttiği darbeleri izleyicinin zihninde fragmanlar halinde dondurur. İzleyicinin deneyimlediği bu kesintili görsellik, retinada oluşan bir "afterimage" etkisiyle şekillenir. Böylece performans, akışkan bir görüntüden ziyade bedensel eylemin kilde bıraktığı sarsıcı izler üzerinden takip edilir. Kil yüzeyinde derinleşen darbeler ve göçükler ise performans sona erdiğinde bile eylemin maddesel kalıntısı olarak mevcudiyetini sürdürür (Christensen, 2014).

Amelia Jones'un "maddi iz" kavramı, bu noktada süreci çözümlmek adına oldukça açıklayıcıdır. Jones'a göre (2015, s. 18) performatif eylem, malzeme üzerinde sanatçının bedensel emeğini taşıyan izler bırakır lakin bu iz, pasif bir kalıntıdan çok daha fazlasıdır. İzleyici için doğrudan bedensel bir çağrışım alanı yaratan bu izler aracılığıyla, kilin ağırlığını ve nemini tahayyül eden izleyici, performansın fiziksel gerilimini algısal düzeyde bizzat yeniden üretir. Böylece performansın etkisi, sürecin bıraktığı maddesel gerilim üzerinden devam eder; burada biçim asla durağanlaşmaz, aksine dönüşümün izi varlığını korur.

Bu karşılıklı inşa süreci, enaktivist algı kuramı çerçevesinde çok daha berrak bir biçimde temellendirilebilir. Enaktivizm: Algının salt zihinsel bir işlem olmadığını, beden, çevre ve materyal arasındaki dinamik ilişkiler ağında filizlendiğini savunur. Ianniello'nun belirttiği gibi (2021, s. 122), performans deneyimi tekil bir öznenin kontrolünde gerçekleşen bir başarı değildir. Katılımcılar, çevre ve malzeme arasında işleyen ilişkisel bir geri bildirim ağının sonucudur.

Karen Barad'ın "iç-etki" (intra-action) kavramı da bu ilişkisel dokuyu anlamlandırmak için kritik bir anahtar sunar. İç-etki, önceden var olan iki ayrı unsurun sonradan etkileşime girmesinden ziyade, varlıkların ancak bu ilişki içinde "birlikte oluştuklarını" ifade eder (Fell, 2018, s. 103). Bu perspektiften bakıldığında, sanatçıyı malzemeye dışarıdan hükmeden mutlak bir özne olarak konumlandırmak yetersiz kalmaktadır. Kilin direnci, akışkan doğası ve kırılabilirliği, performansın yönünü belirleyen aktif ve kurucu unsurlardır. Bennett'in "eyleyen" (actant) kavramıyla kavramsallaştırdığı gibi (2010, s. 14), malzeme performansın edilgen bir nesnesi değil, kurucu bileşenlerinden biridir. Nihayetinde performans beden ile madde arasındaki bu karşılıklı oluş alanı olarak tanımlanırken, kil de bu sahada mevcudiyet üreten ve eylemin kaderini tayin eden etkin bir maddesel aktör olarak öne çıkar.

3. GEÇİCİLİĞİN ONTOLOJİSİ

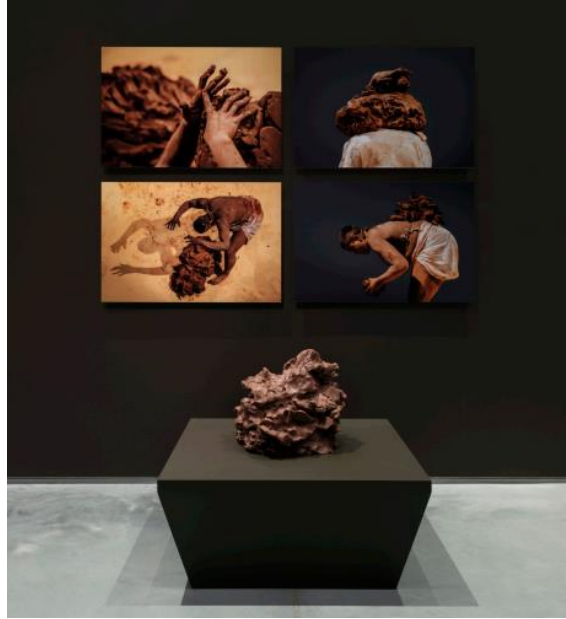
Performans sanatının özü, Peggy Phelan'ın ifadesiyle (1993, s. 146) varlığını yalnızca "şimdiki zaman" içinde sürdüren ve ancak ortadan kaybolduğu anda ontolojik kimliğini tamamlayan bir sanat biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu yok oluş ontolojisi, sanatın kaydedilebilir, belgelenebilir ve meta haline getirilebilir bir ekonomik düzen içinde konumlandırılmasına karşı geliştirilen radikal bir karşı duruş niteliği taşır. Kilin pişirilmeden, ham haliyle performansa dahil edilmesi, sanat yapıtını bitmiş bir nesne olmaktan çıkararak sürekli değişim ve çözülmeye açık bir "olay" statüsüne taşır. Ham kilin sahnede bıraktığı geçici izler, Phelan'ın belirttiği gibi temsilin mülkiyetçi mantığını zayıflatarak yapıtı kalıcı bir nesne olarak sabitleyen bakıştan uzaklaştırır. Bu sebepten dolayı ham kil, performansın geçici doğasıyla kurduğu uyum sayesinde sanat nesnesinin metalaşmasına karşı maddesel bir direnç alanı oluşturur.

Kilin ontolojik konumu, fırınlanma işlemiyle kazandığı kalıcılık ile ham halindeki dönüşebilir doğası arasındaki gerilimde belirginleşir. Sanatçı Vida Freeman (1975, s. 13), vitrifiye olmuş seramik nesnelerin kendisine itici geldiğini, çünkü pişirim işleminin kildeki tüm canlılığı ve dönüşebilirliği dondurduğunu ifade eder. Buna karşılık fırınlanmamış kil, suyla temas ettiğinde yeniden plastikleşebilen ve dönüştürülebilir bir malzemedir. Fiona Fell (2018, s. 91) bu malzemeyi "taahhütten özgür, dengesiz ve potansiyelle dolu" bir varlık olarak tanımlar. Bu nedenle ham kilin performans içinde kullanılması, malzemenin suya, havaya ve yerçekimine verdiği tepkileri görünür kılarak yapıtı sabit bir nesneden çok süreklilik içindeki bir oluş süreci olarak düşünmeyi mümkün kılar.

Görsel 4. Karin Lehmann, "Sediment Sampling", 2014.

Kilin geçici doğası, malzemenin fiziksel olarak çözüldüğü süreçlerde daha belirgin hale gelir. İsviçreli sanatçı Karin Lehmann'ın Sediment Sampling adlı çalışmasında (Görsel 4), tornada şekillendirilmiş 200 adet fırınlanmamış kap suyla temas ettiğinde yavaş yavaş çözümlenerek bir çamur yığına dönüşür. Bu süreçte eser sabit bir form olmaktan çıkar ve malzemenin kendi döngüsüne geri döndüğü geçici bir oluşa dönüşür. Yerleştirmenin sonunda fiziksel olarak var olan bir yapıtın kalmaması, sanatın nesne olarak değil zaman içinde gerçekleşen bir varlık biçimi olarak düşünülmesini mümkün kılar (Cora, 2024, s. 123).

Görsel 5. Chinasa Vivian Ezugha, "Uro", 2019.

Chinasa Vivian Ezugha'nın Uro adlı performansı (Görsel 5), kilin bedenle kurduğu fiziksel ve sembolik etkileşimi merkezine alan önemli örneklerden biridir. Sanatçı performans boyunca yaklaşık 30 kilogram ham kili ve suyu hem kendi bedenine hem de performans alanına uygulayarak yoğun fiziksel bir üretim süreci gerçekleştirir. Bu süreçte malzeme ile beden arasında zaman zaman dirençli, zaman zaman uyumlu bir ilişki ortaya çıkar. Igbo dilinde "kil" anlamına gelen uro sözcüğü çalışmanın kavramsal çerçevesini belirler. Performans, sanatçının kişisel deneyimlerinden hareketle depresyon, uyanış ve dönüşüm gibi temalara değinir. Kilin beden üzerinde ağır ve nemli bir kütle olarak birikmesi, bu duygusal ve psikolojik yüklerin maddesel karşılığı haline gelir. Sanatçı daha sonra bu performansını Body Vessel Clay sergisi kapsamında yeniden ele almış ve orijinal çalışmada kullandığı miktarın yaklaşık iki katına ulaşan ham kil ile yeni bir kavramsal heykel üretmiştir. Bu yerleştirme, kili sabit bir nesne olarak sunmak yerine ağırlık, bellek ve bedensel deneyim taşıyan bir maddesellik olarak düşünmeye davet eder (Ford Foundation, 2025, s. 43–44).

SONUÇ

Performans sanatı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanat nesnesinin nasıl varlık kazandığına ilişkin yerleşik kabulleri önemli ölçüde sarsmıştır. Sanatın yalnızca kalıcı nesnelere üretmeye dayalı bir etkinlik olmadığı, aksine zaman içinde gerçekleşen eylemler, bedenler ve maddesel süreçler aracılığıyla ortaya çıkan bir oluş biçimi olduğu giderek daha görünür hale gelmiştir. Bu dönüşüm, sanat yapıtını sabit bir nesne olarak kavrayan geleneksel anlayışın ötesine geçmeyi gerektirir. Performans bağlamında kullanılan kil de tam olarak bu noktada dikkat çekici bir malzeme olarak ortaya çıkar.

Bu çalışmada ele alınan örnekler ve kuramsal tartışmalar, kilin performans sürecinde pasif bir ham madde olarak değil, sanatçı bedeniyle birlikte hareket eden etkin bir maddesel unsur olarak düşünülebileceğini göstermektedir. Özellikle Tim Ingold'un üretim sürecini bir "yazışma" ilişkisi olarak tanımlayan yaklaşımı, sanatçının malzemeye dışarıdan form dayatan bir özne olmadığını hatta malzemenin yönelimleriyle birlikte hareket eden bir katılımcı olduğunu ortaya koyar. Bu bakış açısı, üretim sürecini yalnızca ortaya çıkan sonuç üzerinden değil, süreç boyunca gelişen karşılıklı ilişkiler üzerinden düşünmeyi mümkün kılar.

Benzer biçimde yeni materyalist yaklaşımlar, ajansın yalnızca insan öznesine ait olmadığını malzemelerin de belirli bir eylemlilik kapasitesine sahip olabileceğini ileri sürmektedir. Kil gibi plastisitesi yüksek ve çevresel koşullara duyarlı bir malzeme söz konusu olduğunda bu durum daha da belirginleşir. Kilin ağırlığı, nemi, direnci ve kuruma süreçleri performatif eylemin yönünü doğrudan etkileyebilir. Böylece üretim süreci tek taraflı bir kontrol ilişkisi olmaktan çıkar ve sanatçı ile malzeme arasında gelişen dinamik bir karşılaşma alanına dönüşür. Fenomenolojik açıdan bakıldığında bu

karşılaşma, beden ile madde arasındaki ilişkinin yalnızca teknik bir üretim süreci olmadığını da gösterir. Maurice Merleau-Ponty'nin "et" kavramı doğrultusunda beden ve madde birbirinden tamamen ayrı varlıklar olarak değil, aynı varoluş dokusunun farklı yoğunlukları olarak düşünülebilir. Sanatçının kile dokunduğu anda ortaya çıkan temas, özne ile nesne arasındaki sınırların kesinliğini zayıflatır. Kil bu noktada yalnızca biçim verilen bir malzeme değil, bedensel deneyimin gerçekleştiği maddesel bir alan haline gelir.

Makale kapsamında ele alınan William Cobbing, Olivier de Sagazan, Heather Cassils, Karin Lehmann ve Chinasa Vivian Ezugha gibi sanatçıların çalışmaları, kilin bu tür ilişkisel süreçlerde nasıl etkin bir rol üstlenebildiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu örneklerde kil çoğu zaman tamamlanmış bir nesne üretmekten ziyade bedensel eylemlerin izlerini taşıyan, zaman içinde değişen ve kimi zaman kendi maddesel döngüsüne geri dönen bir süreç olarak karşımıza çıkar. Ham kilin kuruma, çatlama ya da çözülme gibi dönüşümleri, performansın geçici doğasıyla güçlü bir ilişki kurar. Bu durum seramik malzemenin sanat tarihindeki geleneksel konumunu da yeniden düşünmeyi gerektirir. Seramik çoğu zaman kalıcı ve dayanıklı nesnelere üretme pratiğiyle ilişkilendirilmiştir. Oysa performans bağlamında kullanılan ham kil, kalıcılıktan çok geçicilik, dönüşüm ve süreç kavramlarını görünür kılar. Bu yönüyle kil, seramik pratiğini yalnızca tamamlanmış nesnelere üretmeye yönelik bir alan olarak değil, çağdaş sanatın süreç temelli ve performatif yönelimleri içinde de değerlendirilebilecek bir malzeme olarak yeniden konumlandırır.

Sonuç olarak performans sanatında kullanılan kil, beden, malzeme ve zaman arasındaki ilişkilerin sürekli olarak yeniden kurulduğu bir maddesel alan ortaya çıkarır. Kilin plastisitesi ve dönüşebilirliği, sanat yapıtını sabit bir nesne olarak düşünmek yerine, süreç içinde ortaya çıkan ilişkisel bir oluş olarak kavramayı mümkün kılar. Bu nedenle kilin performans sanatındaki kullanımını yalnızca bir malzeme tercihinin işaret etmez aynı zamanda sanat yapıtının ontolojisine dair tartışmaları genişleten önemli bir düşünsel alan açar.

Kaynakça

- Beitiks, M. M. (2019). The artist as facilitator: Being present with and loving the unknown. *Performance Philosophy*, 5(1), 149–157.
- Bennett, J. (2010). *Vibrant matter: A political ecology of things*. Durham, NC: Duke University Press.
- Bennett, J. (2015). Encounters with an art-thing. *Evental Aesthetics*, 4(1), 71–87.
- Christensen, A. (2014). Heather Cassils' Becoming an Image — Trauma and Absence in the Archive. Retrieved from https://www.academia.edu/12305958/Heather_Cassils_Becoming_an_Image_Trauma_and_Absence_in_the_Archive
- Cora, A. (2024). Güncel sanat pratiklerinde kil malzemenin kullanım alanları. N. Gülaçtı & F. Geçen (Ed.), *Plastik sanatlar alanında seramik ve cam üzerine yaklaşımlar 5* (ss. 113–128). Akademisyen Yayınevi.
- Falin, P. (2022). *Relating to clay: Tuning in to the workings of the aesthetic dimension in ceramic practice* (Doctoral dissertation). Aalto University, Helsinki.
- Fell, F. V. (2018). *Un/comfortable bodies: Collaborative performance, embodiment, and materiality in the sensorial field of clay* (Doctoral dissertation). Queensland College of Art, Griffith University.
- Floorr Magazine. (2023). William Cobbing. Retrieved from <https://www.floormagazine.com/issue-30/william-cobbing>
- Ford Foundation Gallery. (2025). *Body, vessel, clay: Black women, ceramics & contemporary art* (Exhibition catalogue).

- Ford Foundation. (2025). Body vessel clay: Black women, ceramics & contemporary art – Exhibition checklist. Retrieved from <https://www.fordfoundation.org/wp-content/uploads/2025/10/Printed-Checklist-Body-Vessel-Clay.pdf>
- Freeman, V. (1975). Clay: A phenomenological approach (Master's thesis). California State University, Northridge.
- Gaudelius, Y. M., & Garoian, C. R. (2007). Performing embodiment: Pedagogical intersections of art, technology, and the body. In S. Springgay & D. Freedman (Eds.), Curriculum and the cultural body (pp. 3–19). New York, NY: Peter Lang.
- Heinrich, F. (2012). Flesh as communication: Body art and body theory. *Contemporary Aesthetics*, 10, Article 12.
- Ianniello, A. (2021). Enactivism and performance art: Putting on display our perception. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Philosophia*, 66(2), 121–129.
- Işırtman, Ö. (2021). The object of art, which exists “presently”: Performance art. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*, 8(1), 35–42.
- Jones, A. (2015). Material traces: Performativity, artistic “work,” and new concepts of agency. *TDR: The Drama Review*, 59(4), 18–35. https://doi.org/10.1162/DRAM_a_00494
- National Sculpture Factory. (2023). CLAY: Holding/transforming/performing. Retrieved from <https://nationalsculpturefactory.com/programme/clay-htp/>
- Paulus, O. (2021). A relational theory of organization creation about Making: Anthropology, Archaeology, Art and Architecture by Tim Ingold (2013). *M@n@gement*, 24(3), 77–83.
- Phelan, P. (1993). *Unmarked: The politics of performance*. New York, NY: Routledge.
- Sagazan, O. (t.y.). *Transfiguration*. Retrieved from <https://olivierdesagazan.com/performancetransfiguration>
- Steyerl, H. (2011). Art as occupation: Claims for an autonomy of life. *e-flux Journal*, 30.
- Susuz, M. (2021). Transformation of object in contemporary art within the context of “process” concept. In S. Jackowicz & O. T. Ozturk (Eds.), *Proceedings of ICSES 2021 – International Conference on Studies in Education and Social Sciences* (ss. 216–222). Antalya, Turkey: ISTES Organization. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED625340.pdf>

Görsel Kaynakçası

- Görsel 1.** Cobbing, W. (2017). *The Kiss* [Performans]. Erişim adresi: <https://www.artsy.net/artwork/william-cobbing-the-kiss> (Erişim tarihi: 12 Mart 2026).
- Görsel 2.** Sagazan, O. de. (1998). *Transfiguration* [Performans]. Erişim adresi: <https://olivierdesagazan.com/performancetransfiguration> (Erişim tarihi: 28 Şubat 2026).
- Görsel 3.** Cassils, H. (2012). *Becoming an Image* [Performans]. Erişim adresi: <https://www.cassils.net/cassils-artwork-becoming-an-image> (Erişim tarihi: 5 Mart 2026).
- Görsel 4.** Lehmann, K. (2014). *Sediment Sampling* [Yerleştirme]. Erişim adresi: <https://www.seventeengallery.com/exhibitions/karin-lehmann-wiederganger/> (Erişim tarihi: 17 Mart 2026).
- Görsel 5.** Ezugha, C. V. (2019). *Uro* [Performans]. Erişim adresi: <https://www.fordfoundation.org/about/the-ford-foundation-center-for-social-justice/ford-foundation-gallery/exhibitions/body-vessel-clay-black-women-ceramics-contemporary-art/> (Erişim tarihi: 9 Mart 2026).

EXTENDED ABSTRACT

This study examines the ontological status of raw clay in the context of performance art, focusing on its transformation from a passive material into an active material agent that influences the direction of the creative process. In contrast to the traditional hylomorphic model of production, in which form is imposed on inert matter, clay in performance art is situated within a dynamic and relational process involving the artist's body, space, and time. Within this framework, the study argues that clay should not be understood merely as a material to be shaped, but as an active participant that contributes to and transforms the process of production.

The theoretical framework of the article is grounded in new materialist approaches and phenomenology. From this perspective, material agency is discussed in a way that challenges human-centered ontologies, emphasizing that agency does not belong solely to the human subject but emerges through the relational interaction between body and material. The relationship between the artist and clay is conceptualized not as a one-directional act of imposition, but as a reciprocal process of "correspondence" characterized by continuous feedback. The physical properties of clay, such as plasticity, resistance, weight, and moisture, actively shape the artist's gestures and become integral components of the creative process.

From a phenomenological standpoint, the study explores how the boundaries between body and matter become blurred during performance. The body ceases to function as a representational medium and instead becomes a site of direct experience, highlighting the tactile and kinesthetic dimensions of interaction with clay. In this encounter, clay is not merely an object to be manipulated but operates as a material field in which embodied experience unfolds. Thus, the relationship between artist and material is redefined within a unified ontological domain that transcends the conventional subject-object dichotomy.

The study is based on a qualitative research methodology, combining literature review with interpretive analysis of selected contemporary performance practices. Through these examples, the role of clay in performance is examined in relation to haptic interaction, material transformation of identity, production of bodily traces, and temporality. These analyses demonstrate that clay is not only a component of performance but also an active element that shapes its temporal and material structure.

A key focus of the article is the ontological shift that occurs when clay is used in its unfired, raw state within performance. Traditionally associated with permanence and object production, clay is reconsidered here as a transient, transformable, and unstable material. Processes such as drying, cracking, and disintegration become constitutive elements of the performance itself, enabling the artwork to be understood not as a fixed object but as an ongoing process of becoming.

In conclusion, the study re-evaluates the ontological status of clay in performance art, demonstrating that it functions not as a passive medium but as an active material agent that shapes the creative process. This perspective redefines the artwork as a dynamic process continuously constituted through the interactions between body, material, and time, offering a critical alternative to traditional object-centered ontologies of art.

TÜRKİYE'NİN BADMİNTON TÜYTOPU ÜRETİM POTANSİYELİNİN EKONOMİK COĞRAFYA VE SPOR COĞRAFYASI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Yunus KOÇAK & Prof. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ¹

Anahtar Kelimeler	Öz
Badminton tüytöpu Ekonomik coğrafya Spor coğrafyası Kaz tüyü	Badminton; hareketlilik, çabukluk, reaksiyon ve estetik gerektiren bir raket ve tüy top ile yapılan spor dalıdır. Bu spor dalında kullanılan tüy top, kaz yetiştiriciliğiyle ilişkili olması nedeniyle coğrafyanın alt dallarından olan ekonomik coğrafya ve spor coğrafyasıyla ilişkilidir. Bu araştırmada coğrafyanın badminton ile ilişki üzerinde durulmuştur. Araştırma kapsamında doküman analizi yöntemi ve veri toplamı aracı olarak gözlem metodu tercih edilmiştir. Araştırmada gözlem metodunun kullanılmasının nedeni; birinci araştırmacının sosyal bilgiler öğretmeni ve uzmanı kimliğinin yanında, beden eğitimi öğretmenliği ve badminton antrenörü kimliğinin bulunması ayrıca görev yaptığı yerde kaz yetiştiriciliğinin yoğun olarak yapıyor olmasıdır. Çalışma kapsamında ekonomik coğrafya ve spor coğrafyasının badminton topu ile ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada, Ülkemizin kaz yetiştiriciliğinde önde gelen ülkeden biri olmasına rağmen badminton topu üretimine dair herhangi bir endüstriyel kuruluşun bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu konuda ilgili yatırımların yapılmasının ülke ekonomisine katkı sağlayabileceği vurgulanmıştır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 29,05,2026 Kabul Tarihi: 20,06,2026 Yayın Tarihi: 25,06,2026	

AN EXAMINATION OF TURKEY'S BADMINTON SHUTTER BALL PRODUCTION POTENTIAL WITHIN THE CONTEXT OF ECONOMIC GEOGRAPHY AND SPORTS GEOGRAPHY

Keywords	Abstract
Badminton ball Economic geography Sports geography Goose feather	Badminton is a sport played with a racket and a shuttlecock, requiring mobility, quickness, reaction, and aesthetics. The shuttlecock used in this sport is related to goose breeding, which connects it to economic geography and sports geography—subfields of geography. This study focuses on the relationship between geography and badminton. Within the scope of the research, the document analysis method and observation method were used as data collection tools. The reason for using the observation method is that, in addition to the first researcher's identity as a social studies teacher and specialist, they also work as a physical education teacher and badminton coach, and goose breeding is widely practiced in the region where they are employed. The study aimed to reveal the relationship between economic geography, sports geography, and the badminton shuttlecock. The research concluded that although our country is one of the leading nations in goose breeding, there is no industrial establishment related to the production of badminton shuttlecocks. It was also emphasized that investing in this area could contribute to the national economy.
Article Info	
Research Article Received: 29,05,2026 Accepted: 20,06,2026 Published: 25,06,2026	

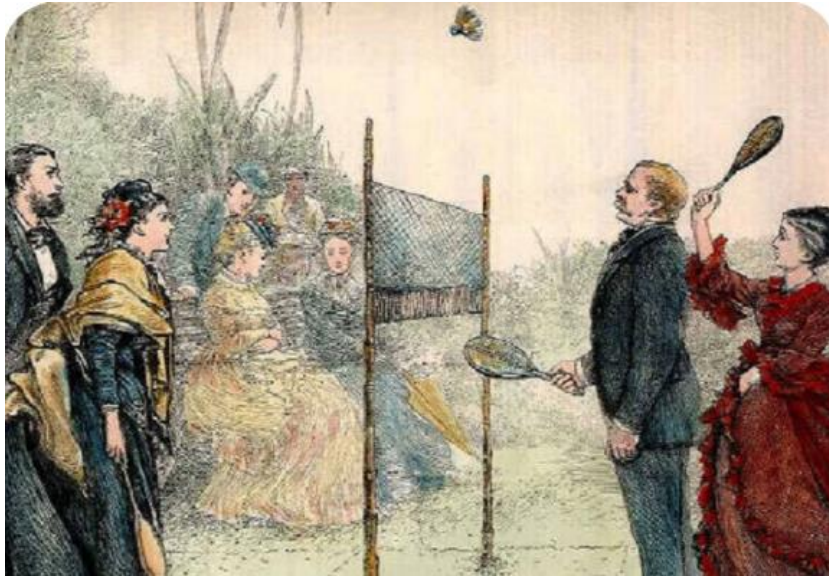
ETİK BEYANI: Bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

¹ Ahi Evran Üniversitesi, cozturk@ahievran.edu.tr ORCID: 0000-0001-8719-4167

GİRİŞ

Badminton; hız, çeviklik, dayanıklılık, çabukluk gerektiren kaz tüyünden veya sentetik malzemeden yapılmış bir top ile oynanan raket oyunudur. Bu oyunda temel amaç topu file üzerinden rakip alana atarak geri gelmemesini sağlamaktır (Phomsoupha ve Laffaye 2015). Bu spor dalı, sosyo-ekonomik ortamın etkilerine bağlı olarak özellikle kanatlı hayvan yetiştiriciliğiyle ilişkili olması sebebiyle ekonomik coğrafya ve spor coğrafyası bağlamında önem arz etmektedir.

Günümüz “*popüler sporlarından biri olan badminton*”(Akarsu ve Doğar 2023); MÖ 5. yüzyılda Çin’de insanların boş vakitlerini değerlendirmeleri ve aynı zamanda egzersiz yapmaları amacıyla ayaklarıyla oynadıkları “Ti Jian Zi” olarak bilinen bir oyuna benzemektedir (Gezgin ve Gümüş 2020). 1872 yılında Gloucestershire Dükü Beauford’un Hindistan’da “Poona” olarak bilinen oyunu (Demirci ve Demirci 2007) İngiltere’ye getirerek çocuklarına öğretmesiyle ilk kez Avrupa’da oynanmaya başlamıştır. Dük Beauford’un kızları tarafından gelen misafirlere Badminton Evi’nde sergilenen bu oyun (Görsel 1) günümüzde bu evin ismiyle anılmaktadır (Yorulmazlar ve Kepoğlu 2006).

Görsel 1: Badminton evinde sergilenen badminton sporu, (Gezgin ve Gümüş 2020)

Uluslararası Badminton Federasyonu (IBF) 5 Temmuz 1934’te kurulmuş ve federasyona ilk etapta Avrupa Kıtası’ndan; İngiltere, İskoçya, Fransa, Hollanda, Danimarka, İrlanda Kuzey Amerika Kıtası’ndan; Kanada ve ABD Avustralya Kıtası’ndan ise Yeni Zelanda olmak üzere 9 ülke katılmıştır. Daha sonra 185 ülke federasyonlarının katılımıyla Dünya Badminton Federasyonu [BWF] kurulmuştur (Türkiye Badminton Federasyonu [TBF] 2025). Badminton sporuna olimpiyatlar tarihi açısından bakacak olursak ilk kez gösteri sporu olarak 1972 Münih Olimpiyat oyunlarında boy gösterdiğini, 1977 yılında ise ilk dünya şampiyonasının İsveç’in ev sahipliğinde yapıldığını görebiliriz. Badminton, 1988 Seul Olimpiyatlarında tekrardan sergi ve gösteri sporu olarak denendikten sonra 1992 yılında yapılan Barcelona Olimpiyatlarına olimpik bir branş olarak dahil edilmiştir (Türkmen ve Aydos 2021). Dünya çapında 300 milyonun üzerinde oyuncusunun olduğu düşünülen (URL1 2025) ve popüleritesi her geçen gün artan badminton sporunda 1934 yılından günümüze özellikle Uzakdoğu ülkelerinden biri olan Çin’in diğer rakiplerine nazaran daha başarılı bir performans gösterdiği görülmektedir. Avrupa’da ise Danimarka ve İngiltere bu oyunda önde gelen ülkeler konumundadır (Gezgin ve Gümüş 2020). 2025 yılında 184.769 lisanslı ve 20.574 aktif lisanslı badminton sporcusu bulunan Türkiye Badminton Federasyonu, 1991 yılında ülkemizin ilk badminton antrenörü ve hakemi olan İrfan YILDIRIM başkanlığında Ankara’da kurulmuş; Dünya Badminton Federasyonu’na ise 3 Kasım 1991 yılında 104’üncü üye sıfatıyla tam üye olarak katılım sağlamıştır (TBF, 2025).

Bu spor dalında kullanılan malzemelerden biri olan badminton topu (mekik) bir kanatlı hayvan türü olan kazdan üretilmektedir. Dünya genelinde 2022 yılındaki toplam kanatlı hayvan sayısı 28 milyar adettir. Bunun %0,9’unu kaz oluşturmaktadır (URL2 2025). Eti, karaciğeri, yumurtası ve tüyü için

yetiştirilen ve ekstansif yetiştirme sistemlerine uygun bir kanatlı türü olan kaz (Çelik ve Bozkurt 2009) ülkemizde kanatlı hayvan yetiştiriciliği içerisinde sayı ve ekonomik önem bakımından son sıralarda yer almaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı 2025). Ancak bu şartlar altında bile ülkemizin üretim miktarı açısından FAO verilerine göre dünyada 10. sırada olduğu bilinmektedir (Tablo 1). Ülkemizdeki kaz yetiştiriciliğinin bölgesel dağılımına baktığımızda Doğu Anadolu Bölgesinin ilk sırada yer aldığı, akabinde İç Anadolu Bölgesinin onu takip ettiği ve az da olsa diğer bölgelerimizde de yapıldığı görülmektedir. Oransal anlamda incelediğimizde ise kaz yetiştiriciliğinde: Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Kars, Ardahan, Muş; Ege bölgesinde yer alan Afyonkarahisar, Kütahya; Karadeniz bölgesinde yer alan Samsun, İç Anadolu bölgesinde yer alan Yozgat, Çorum ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinin ilk on il arasında yer aldığı az da olsa diğer illerimizde de yetiştiriciliğinin yapıldığı bilinmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] 2025).

Badminton sporu açısından kaz yetiştiriciliğinin önemi ise bu hayvanın tüylerinin bu spor dalında kullanılan topun üretiminde kullanılıyor olmasındandır. Tüy, genel manada kanatlı hayvanlarda bulunan ve vücudu kaplayan bir doku olarak bilinmektedir. Tüyler, kanatlı hayvanların ilkin uçmalarını sağlamak için kullanılmasının yanı sıra; ısı izolasyonu, vücuda şekil ve renk verme ve yaralanmaları önleme gibi birçok amaç için gerekli bir yapıdır (Xing ve Yu 2009). Dünyada ve ülkemizde tüy üretim miktarlarının kayıt ve takibi açısından düzenli bir istatistiksel veri bulunmamaktadır (Kırmızıbayrak, Kuru Boğa, ve Yazıcı 2016)

Kaz tüyü günümüzde; hediyeelik eşya veya süs olarak bazı kalemlerin yapımında, bileme ve soyma işlemleri yapmak amacıyla tüy bıçak yapımında, sabit veya menteşeli meyve bıçağı yapımında, yastık, yorgan ve kaban yapımında kullanılmasının yanında dağcı ve kampçı gibi meslek gruplarının kullandığı giysilerde izolasyon malzemesi olarak ve ayrıca uyku çantası yapımında, olta iğnesi ve koltuk üretiminde, okçulukta, boya sanayinde de kullanılmaktadır (Oral ve Dirgar, 2017) Kaz tüyü ayrıca kaliteli badminton topu üretiminde de kullanılmaktadır ve standart bir badminton topu 14 veya 16 adet kaz tüyünden üretilmektedir. Kaliteli ve ticari amaçla sert kaz tüylerinden yapılan badminton toplarının hemen hemen tamamına yakını Asya ülkeleri tarafından üretilmektedir. **Ülkemizde ise badminton topu üretimine yönelik herhangi bir tesis bulunmamaktadır.**

Yapılan Türkçe alan yazın taramasında, badminton sporunun coğrafi bağlamda incelendiğine dair herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması bu çalışmanın ortaya konulmasında kilit rol oynamaktadır. Bu çalışmanın temel amacını, ekonomik coğrafya kapsamında yer alan kaz yetiştiriciliği ile bir spor dalı olan badminton sporu arasındaki ilişkinin ortaya konulması oluşturmaktadır. Birinci araştırmacının; sosyal bilgiler eğitimi uzmanı kimliğinin yanı sıra 2. kademe badminton antrenörü kimliğinin bulunması ve Ardahan ilinde beden eğitimi öğretmeni olarak görev yapıyor olması ayrıca çalıştığı bölgede kaz yetiştiriciliğinin yoğun olarak yapılması da yine bu çalışmanın ortaya konulmasında rol alan fenomenolojik faktörler olarak sayılabilir.

YÖNTEM

Kaz yetiştiriciliği ve badminton sporu arasındaki ilişki üzerine eğilen bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemi, yapılan çalışmaların içeriklerinin sistematik şekilde analizlerinin yapılması amacıyla kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Wach ve Ward 2013). Nitel araştırmalarda kullanılan doküman analizi yöntemi; anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak üzere basılı ve elektronik tüm belgelerin incelemesi, değerlendirilmesi ve yorumlanması amacıyla kullanılan sistemli bir yöntemdir (Corbin ve Strauss 2008). Bu kapsamda araştırmada veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemlerinden biri olan kitap, rapor, makale gibi dokümanların analizi ve gözlem metodundan faydalanılmıştır.

BULGULAR

Coğrafya, “yeryüzünün şekillenmesinde etkili olan etkenleri ve yeryüzünde canlı hayatı oluşturan insan, bitki, hayvan toplulukları ile doğal ortam arasındaki ilişkileri ve unsurların dağılımını inceleyen bilim” dalıdır (Atalay 2005). Birçok bilim dalıyla karşılıklı ilişkisi bulunan coğrafya, genellikle diğer disiplinlerinde konusu olan olayları, meydana geldiği mekânı veya etkilerini incelemektedir (Gökmen 2024). Coğrafyanın klasik kabul edilen inceleme konuları içerisinde yer almayan spor coğrafyasında coğrafyacılar; malzemesi, seyircisi, oyuncusu, her türlü destekçisiyle ekonomik bir faaliyet olması nedeniyle değişim ve sürekliliği göz önüne alarak spor faaliyetlerini

incelemek durumundadır (Avcı, 2007). Dünya genelinde özellikle Asya ülkelerinden Çin, Endonezya, Malezya, Tayland, Pakistan, Tayvan, Singapur, Kore gibi ülkelerde badmintonun yaygın bir spor dalı olduğu bilinmektedir (Avcı ve Alsoy, 2023). Ülkemizde ise 1991 yılından günümüze oyuncu sayılarındaki artış dikkate alındığında popülerliği artarak devam eden badminton sporu, farklı disiplinlerle olan bağına ilişkin bilimsel çalışmalar nezdinde kendine fazla yer bulamamaktadır. Bu çalışmada birçok spor dalında kullanılan yuvarlak top türlerinden ziyade farklı bir topa sahip olan kaz tüyünden yapılan ve “ters açılmış bir paraşütü” andıran ayrıca “dünyanın en hızlı topu” unvanına sahip badminton topu, ülkemiz ekonomik coğrafyası ve spor coğrafyası bağlamında ele alınmıştır.

1. Ekonomik Coğrafya Açısından Badminton Topu

Ekonomik coğrafya genel manada ekonomik faaliyetlerin -genellikle eşit olmayan- mekânsal dağılımlarının sebep ve sonuçları üzerinde duran bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır (Braudel, 1979 akt. Şen, 2022). Ekonomik anlamda dünya genelinde kaz yetiştiriciliği temelde eti, yumurtası, tüyü ve karaciğeri olmak üzere bu 4 ana ürünü elde etmek amacıyla yapılmaktadır. Özellikle tekstil sanayisi başta olmak üzere birçok farklı alanda kullanıldığı bilinen ve ekonomik değere sahip olan kaz tüyü üretimiyle ilgili olarak kayıt ve takibi noktasında net bir istatistiksel veri bulunmamasına rağmen, bu konu hakkındaki bilgilere çeşitli araştırma sonuçları ve çalıştay raporlarından ulaşılabilmektedir. Dünyada kaz tüyü ticaretinin %35,2'sini Çin tek başına göğüslerken ülkemizde sadece Ardahan ilinde yıllık kaz tüyü potansiyelinin 25 ton civarında olduğu bilinmektedir (URL3 2025). Ülkemizdeki 2023 ve 2024 yıllarına ait kümes hayvanları varlığına ilişkin veriler Tablo 2'de verilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] 2025).

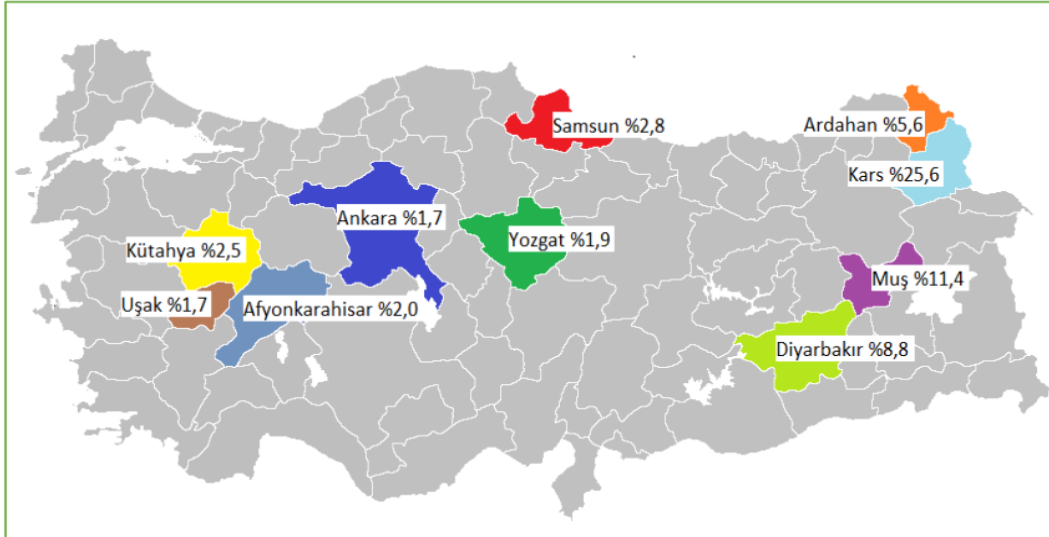
Tablo 2: 2023 ve 2024 Yıllarına Ait Türkiye Kümes Hayvancılığı Verileri.

Hayvan türleri	2023		2024		Değişim (%)
	Miktar (Bin adet)	Pay (%)	Miktar (Bin adet)	Pay (%)	
Kümes hayvanları	373 752	100,0	384 147	100,0	2,8
Tavuk	368 624	98,6	379 627	98,8	3,0
Et tavuğu	254 148	68,9	270 527	71,3	6,4
Yumurta tavuğu	114 477	31,1	109 100	28,7	-4,7
Ördek	421	0,1	390	0,1	-7,3
Kaz	1 328	0,4	1 303	0,3	-1,9
Hindi	3379	0,9	2827	0,7	-1,9

Kaynak: (TÜİK, 2025).

Tablo 2 incelendiğinde 2024 yılında ülkemizde 1303 (bin adet) kaz bulunduğu ve bunun toplam kümes hayvancılığı içerisindeki payının %0,3 olduğu görülmektedir. Coğrafi anlamda Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Ardahan, Kars ve Muş illeri ülkemiz kaz varlığının hemen hemen yarısına sahiptir (Görsel 2).

Yörenin doğa ve iklim koşulları ile bölge halkının kaz eti damak alışkanlığı nedeniyle üretiminin öncelikli olarak eti için yoğun olarak yapıldığı bilinmektedir. Bölge halkı tarafından genellikle sonbahar mevsiminde satışı yapılmakta olan kaz, kış mevsiminde karın yağmasıyla birlikte kesilerek tüketilmektedir (Fotoğraf 1). Yetişkin besili kazlar için güncel adet fiyatının yerli üreticilerle yapılan görüşmelerde 2500- 3000 TL arasında değişkenlik gösterdiği bilgisine ulaşılmıştır (R. Aydın, H. Aydemir, L. Morkoç, kişisel görüşme, 13 Haziran 2025).

Görsel 2: Tarım orman bakanlığı ülkemizde kaz yetiştiriciliğinin illere göre oransal dağılımı; (URL2 2025).

Demir ve Aksu Elmalı, (2012) yılında yayımladıkları bir makalede kaz yetiştiriciliğinin birçok kalemdeki işçilik maliyetleri hesaplamaya dahil edilmediği taktirde bu işin bölge insanı için maddi anlamda getirisinin yüksek olduğunu ve geçim kaynağı oluşturduğunu belirtmiştir. Ardahan ilinde kaz besiciliğinde genellikle bölgenin yaz aylarında yağış almasına bağlı olarak yetişen çayır bitki örtüsünün bol olduğu mera alanlarından, yemek artıklarından, bayat ekmek vb. ürünlerden faydalanılması ve bölgede yaşayan ev hanımlarının bu işle uğraşmaları ekonomik anlamda birçok kalemin maliyetini düşürmektedir (Aral ve Aydın 2007; Demir, Kırmızıbayrak, ve Yazıcı 2013).

Fotoğraf 1: Kaz Sürüsü (Fotoğraf Yazar tarafından çekilmiştir.)

Yapılan bir diğer çalışmaya göre kaz yetiştiriciliği eğer büyük ölçekli işletmelerde yapılırsa üretim miktarı artacağı için buna paralel olarak kazanç miktarının da artacağı ifade edilmiştir (Demir ve Aksu Elmalı 2012). Ayrıca yine yapılan başka bir çalışmaya göre de “Ardahan ilinde yıllık ortalama 25 ton kaz tüyü üretiminin” yapıldığı (Aral ve Aydın 2007) bunun yanı sıra yetiştiricilerle yapılan görüşmelerde “%92,1’inin kaz tüyünü yastık ve yorgan” yapımında kullandığını fakat “%91,8’inin kaz tüylerini satın alacakları bir firmaya satmayı düşündüklerini” ifade etmişlerdir (Demir vd. 2013).

Badminton sporunda top, raket, file vb. malzemelerin üretimi, dağıtımı ve tüketimi spor ekonomisinin konusu içerisinde yer almaktadır. Ekonomik anlamda ülkemizde kaz tüylerinden badminton topu üretimi şüphesiz istihdam açısından fayda sağlayacağı gibi ithalat oranlarını azalmasına da katkı sağlayacaktır. Çin spor endüstrisinde badmintonun önemi; Çin badminton takımının uluslararası arenadaki üstün performansı, badmintonun basit uygulanabilirliği, eğlence ve sağlık

değerleri ile yüksek popülerliği ve geniş pazar potansiyelinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Çin spor malzemeleri fuarına göre 100'ün üzerinde badminton markası bulunmaktadır. Li-Ning, Victor ve YONEX gibi firmalar yeni teknoloji ve modern tasarımları ile pazar paylarını artıran firmalar arasındadır (Ping, Niu, ve Zainuddin 2024). Ülkemiz Uzakdoğu kökenli firmalardan badminton sporuyla ilgili araç gereçleri ithal etmektedir. Bugün arama motorlarında farklı kalitelere ve farklı markalara ait 12'li kaz tüyü badminton topu fiyatlarına baktığımızda, fiyat aralığının 550 TL ile 4500 TL (URL4 2025) arasında değiştiğini görebiliriz.

Kaz tüyünden olan badminton toplarının yoğun olarak üretildiği Çin, yine kaz yetiştiriciliğinde de önde gelen ülkelerden biri konumundadır (URL5 2025). Oldukça teknik bilgi gerektiren badminton topunu üreten ülkelerin coğrafi dağılımları incelendiğinde; Çin (Guizhou, Anhui, Jiangsu, Guangdong, Guangxi), Tayvan (Tayvan adası, Nanjing), Japonya (Osaka merkez), Hindistan (Uluberia, Jalandhar), Endonezya (yerel üretim bölgeleri), Malezya, Singapur, Fransa, İrlanda da (küçük tesislerde) olduğu görülmektedir (URL6 2025; URL7 2025; URL8 2025). Ülkemizde ise kaz yetiştiriciliği yapılmasına ve yaklaşık 185 bin lisanslı badminton sporcusu bulunmasına rağmen bu sektöre ait yerel veya büyük çaplı bir işletme bulunmamaktadır. Dünyada kaz yetiştiriciliği yapan bazı ülkelere ait veriler ise tablo 1 sunulmuştur. Tablo 1 incelendiğinde dünya kaz varlığı açısından başı çeken ülkenin Çin olduğu Türkiye'nin ise onuncu sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 1. Kaz Varlığı Yüksek Olan Bazı Ülkeler

Sıra	Ülkeler	Kaz Varlığı (Baş)	Oran (%)
1	Çin	311.415.000	85,21
2	Mozambik	15.857.000	4,34
3	Mısır	7.123.000	1,95
10	Türkiye	1.080.000	0,30

Kaynak: FAO-2019

2. Spor Coğrafyası Açısından Badminton Topu

Spor, (Türk Dil Kurumu [TDK], 2025) tarafından “belirli kurallara göre kişisel, ikili veya takım olarak gerçekleştirilen, rekabete dayalı bedensel veya zihinsel yarışmaların tümü” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca spor, dünya genelinde farklı dile, dine, kültüre, ırka mensup insanları bir araya getiren önemli bir olgudur. Örneğin olimpiyat oyunları ile birçok farklılığa sahip sporcular bir araya gelmektedir. Birçok coğrafi çalışmada spora dair farklı örnekler yer alsa da sporun coğrafi yönden incelenmesi yakın bir döneme tekabül eder. Spor ile coğrafya arasındaki ilişki daha çok mekânsal kullanım ve ekonomik boyut özelinde ele alınmaktadır (Avcı, 2008). Ülkemizde spor coğrafyası kapsamında yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bu konuda ülkemizde ilk çalışma örnekleri Avcı tarafından ortaya konulmuştur. Ülkemizde spor coğrafyası kapsamında yapılan bazı çalışmalar şu şekilde sıralanabilir;

Tablo 3. Türkiye’de Spor Coğrafyası Kapsamında Yapılan Bazı Çalışmalar

Yayın Tarihi	Yazar	Çalışma Başlığı
2006	Avcı, S.	Spor Coğrafyası ve Spora Coğrafi Yaklaşımlar
2007	Avcı, S.	Spor Coğrafyası- Kavramlar, Yöntemler ve Türkiye’nin Spor Coğrafyası
2008	Avcı, S.	Golf Örneğinde Spor Mekanlarının Çevresel Etkileri; Bir Spor Coğrafyası Çalışması
2010	Avcı, S.	İstanbul Örneğinde Şehir içi Arazi Kullanımı ve Stadyumlar
2013	Avcı, S.	Spor Genetiğine Coğrafi Bir Bakış: Sporcular Atalarından Aldıklarını mı, Yetiştikleri Mekânın Etkilerini mi Yansıtır
2015	Kadioğlu ve Acar	Extrem Hava Olayları ve Futbol

2018	Uzun	Spor Alanlarının Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Teknikleri ile Coğrafi Dağılım Analizi: Karamürsel (Kocaeli) Örneği
2019	Ayık ve İnak	Gaziantep'te Sporun ve Spor Mekanlarının Dönüşümü
2024	Gökmen	Coğrafyanın Futbol ile İlişkisi

“İklimin bize tanımladığı oyunları oynarız” diyen Hilderbrand, (1919:91) sözünden hareketle, insan doğa etkileşimi bağlamında; insanın doğadan etkilenerek belli başlı spor dallarına karşı daha meyilli oldukları veya çevresel faktörlerin spor dallarında kullanılan malzemelerin üretiminde etkin rol oynadığı söylenebilir. Bu bağlamda ülkemizde kaz yetiştiriciliğine bağlı olarak badminton topu üretiminin gerçekleştirilmesinin mümkün olabileceği, ilgili otoriteler tarafından düşünülmelidir. İbni Haldun'da dediği gibi “coğrafya kaderdir.” Ortalama yükseltisi fazla, kar yağışının yoğun olduğu dağlık bir bölgede kayak sporunun daha çok gelişmesi beklenirken, deniz kenarında yakıcı güneş ışınlarına yıl boyunca maruz kalınan bir bölgede de denize girmek suretiyle yüzme sporunun gelişmesi kaçınılmaz olacaktır (Avcı, 2013). Badminton sporu açısından bu duruma örnek olarak ipek üretimi, ipek böceği ve dut ağacı arasındaki ilişki de olduğu gibi, kaz yetiştiriciliği ile kaz tüyü badminton topu üretimi arasındaki ilişki örnek gösterilebilir.

Coğrafi açıdan belirli spor dalları belirli bölgelerde daha yoğun olarak tercih edilmektedir. Bazı sporlar ise birtakım ülkelerle özdeşleşmiş durumdadır. Örneğin Rugby denilince akla Amerika gelmekte, masa tenisi denilince ise akla Çin gelmektedir (Avcı, 2006). Son dönemde yakaladığı ivme ile ülkemiz kadın voleybol milli takımımızın uluslararası arenadaki üstün başarıları sayesinde ortaya konulan “Biz Voleybol Ülkesiyiz.” sloganı da ülkemizin voleybol sporu ile özdeşleştirilmeye çalışılmasındandır. Tarihsel perspektif açısından bakıldığında Badminton sporunun “Çin’de bir kiraz çekirdeğine birkaç kaz tüyü yerleştirilerek oynandığı” bilinmektedir (Görsel 3).

Görsel 3: Kiraz Çekirdeğine Tüy Takılarak Oluşturulan Top (Yaşar, 2020)

Badminton sporunu hem orijin bakımından hem de günümüzdeki başarıları bakımından Asya ülkeleriyle özdeşleştiğini söylebiliriz. Nitekim bu sporun dünya geneline tanıtılmasında Malezya, Endonezya ve Çin gibi ülkelerin katkıları yadsınamaz. Badminton denildiği zamanda aklımızda beliren ilk birkaç ülkenin Asya ülkelerinden Malezya, Endonezya ve Çin olması badmintonun bu ülkelerde yoğun olarak oynanan bir spor dalı olmasındandır (Avcı ve Alsoy, 2023). Bu duruma örnek olarak 2016 Rio olimpiyat oyunları Badminton finalinin Çin ile Malezya arasında oynanması verilebilir.

Badmintonda kullanılan orijinal tüy top tasarımı 19. yüzyılın ortalarına kadar uzansa da modern tüy toplar 1910 yılında ortaya çıkmıştır. El yapımı tüy toplar yerini sanayileşmeyle birlikte daha dayanıklı olan, seri üretilen ve daha ucuz olan sentetik toplara bırakmıştır. Bu gelişme daha fazla insanın bu sporu yapabilmesine olanak sağlasa da elit sporcular büyük müsabakalarda kaz tüyünden yapılmış topları tercih etmektedir. Bunun ana nedeni ise sentetik topların tüy toplar gibi davranmadığına olan inançlarından kaynaklanmaktadır (Cooke 1999).

Standart bir badminton topu; 14 veya 16 adet kaz tüyünden oluşmakta ve yapımı oldukça teknik bilgi gerektirmektedir. Bu topta yer alan “tüylerin uzunluğu 64 mm ile 70 mm” arasında değişkenlik göstermektedir. Ancak bu top üzerinde yer alan tüylerin uzunlukları eşit olmalı ve “tüylerin uç kısımlarının oluşturduğu dairenin yarı çapı 58 mm ile 68 mm arasında” olmalıdır. Tüyler iplik veya diğer uygun bir malzeme ile birbirine sıkıca tutturulmalı, “tüy topun tabanının üst bölümünün çapı 25 mm ile 28 mm olup aşağıya doğru yuvarlak bir şekil almalıdır.” “Tüy topun ağırlığı 4.74 ile 5.50 gr.” arasında aralığında yer almalıdır (Turna ve Alpay 2020). Toplar sadece kaz tüyünden değil aynı zamanda sentetik bir malzemeden de üretilebilir (Görsel 4). Aralarında kalite anlamında farklar bulunmakta ve resmi müsabakalarda elit sporcular kaz tüyü topları kullanmaktadır. Ayrıca badminton topu üzerinde farklı renklerde şeritler bulunmaktadır. Bu şeritler topun hızı hakkında bilgi verir. Üzerinde yeşil, mavi ve kırmızı olmak üzere üç farklı renkte şerit bulunan toplar; yeşil şerit (yavaş), mavi şerit (orta hızlı) ve kırmızı şerit (hızlı) olarak sınıflandırılır. Yök Tez, Dergi Park ve Google Akademik’te tarama yapıldığında Badminton sporu ile ilişkili olarak yurt içinde yapılmış birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Bunlardan biri de Akarsu ve Doğar tarafından 2023 yılında yayımlanan; 1939 ile 2020 yılları arasında badminton ile ilgili yapılan çalışmaların istatistiksel analizine yer veren çalışmadır (Akarsu ve Doğar 2023). Yapılan ilgili literatür taramasında ülkemizde, badminton sporu ve coğrafya bağlamında yapılan bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Görsel 4: Doğal Kaz Tüyü ve Sentetik Malzemeden Üretilen Badminton Topu

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye’nin kümes hayvancılığı verileri ile giderek popülaritesi artan badminton sporunun ham madde dinamiğini ekonomik coğrafya ve spor coğrafyası kesişiminde ele almıştır. Araştırma sonucunda, Türkiye’nin dünya genelinde kaz varlığı açısından 10. sırada yer almasına ve Doğu Anadolu Bölgesi (özellikle Ardahan ve Kars yöresi) başta olmak üzere önemli bir ham madde potansiyeline sahip olmasına rağmen, ülkemizde kaz tüyünden badminton tüytopu (mekik) üreten herhangi bir endüstriyel tesisin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, nitelikli iş gücü eksikliği, teknik bilgi yetersizliği ve ham maddenin sanayi odaklı organize edilememesi gibi yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Mevcut durumda elit sporcuların kullandığı profesyonel tüytoplarının tamamına yakını Uzak Doğu ülkelerinden ithal edilmekte, bu da ciddi bir döviz çıkışına neden olmaktadır.

Makale bulguları, sanayi coğrafyasının temel ilkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, Türkiye’de yerli bir tüytopu endüstrisinin kurulabilmesi ve geliştirilebilmesi için şu sonuç ve öneriler ön plana çıkmaktadır:

Sanayi Coğrafyası Açısından Yer Seçimi: Bir sanayi tesisinin kurulmasında ham maddeye yakınlık, maliyetlerin düşürülmesi açısından en kritik unsurdur. Türkiye’deki kaz varlığının yaklaşık yarısının Ardahan, Kars ve Muş gibi Doğu Anadolu illerinde toplandığı görülmektedir. Dolayısıyla, kurulacak bir tüytopu üretim merkezinin yer seçimi kararlarında ham maddeye coğrafi yakınlık ilkesi gözetilmelidir. Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve bölgesel kalkınma ajanslarının (SERKA vb.) teşvik politikalarıyla desteklenecek bir entegre tesisin bu bölgede kurulması, hem ham maddenin yerinden hızlı tedarik edilmesini sağlayacak hem de bölge halkına (özellikle ev hanımlarına ve genç nüfusa) yeni istihdam alanları yaratarak bölgesel kalkınmaya katkı sunacaktır.

Ulaşım ve Lojistik Altyapısı: Üretim tesisinin coğrafi konumu kadar, ham maddenin tesise ulaştırılması ve işlenen mamul maddelerin pazara sunulmasında ulaşım ağlarının çeşitliliği büyük önem taşımaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde son yıllarda gelişen kara yolu ağları ve Bakü-Tiflis-Kars demir yolu gibi lojistik hatlar, ham madde toplama süreçlerini kolaylaştırma potansiyeline sahiptir. Ancak, tüy gibi hassas ve dezenfeksiyon gerektiren bir malzemenin bozulmadan ve formunu kaybetmeden tesise taşınabilmesi için özel muhafazalı lojistik hatların kurulması gerekmektedir. Etkin bir ulaşım planlaması, üretim maliyetleri içindeki lojistik payını düşürerek yerli ürünün rekabet gücünü artıracaktır.

Pazarlama, Markalaşma ve Dağıtım: Üretilen yerli tüytoplarının ekonomik bir değere dönüşebilmesi, doğru bir pazarlama stratejisinin kurgulanmasına bağlıdır. İlk aşamada Türkiye Badminton Federasyonu'na bağlı 185 binden fazla lisanslı sporcu, spor kulüpleri ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullar hedef pazar olarak belirlenmelidir. Yerli üretim ürünlerin kamu eliyle desteklenerek müsabakalarda ve eğitimlerde kullanımının teşvik edilmesi, pazar payını garantileyecektir. Uzun vadede ise, "Organik ve Sürdürülebilir Spor Malzemesi" temasıyla, sıfır atık vizyonuna uygun bir pazarlama dili geliştirilerek, başta Avrupa ve Orta Doğu pazarı olmak üzere ihracat kanalları açılmalıdır. Li-Ning veya Yonex gibi küresel markalarla rekabet edebilmek adına, coğrafi işaretli Kars/Ardahan kazı tüylerinin kalitesi ön plana çıkarılarak güçlü bir yerli marka imajı oluşturulmalıdır.

Spor Coğrafyası ve Literatüre Katkı Bakımından Öneriler: Spor coğrafyası, sporun sadece mekânsal dağılışını değil, aynı zamanda sanayi, ham madde, üretim ve tüketim zinciriyle olan mekânsal bağını da inceler. Bu doğrultuda, yerli tüytopu üretiminin hayata geçirilmesi sporun coğrafi bir kader olmaktan çıkıp, mekânın sunduğu avantajların ekonomik bir avantaja dönüştürülmesini sağlayacaktır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, spor coğrafyası bağlamında diğer spor dallarının (örneğin kayak, yelken, dağcılık vb.) bölgesel coğrafi potansiyelle olan ilişkisi ve sanayileşme boyutları araştırılarak ulusal literatürdeki bu önemli boşluk genişletilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, M. ve Yahya D. (2023). "Examination of Scientific Production on Badminton: A Content Analysis". *Pamukkale Journal of Sport Sciences* 14(2):146-66. doi:10.54141/psbd.1292926.
- Aral, Y. ve Erol A. (2007). "Türkiye'de kaz yetiştiriciliğinin ekonomik önemi ve kaz ürünlerinin değerlendirme olanağı". *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi* 78(3):31-38.
- Atalay, İ. (2005). *Genel Fiziki Coğrafya*. Ege Üniversitesi Basımevi.
- Avcı, B. ve Alsoy, Ş.B. (2023). "Türkiye Badminton Federasyonu ve Avrupa Badminton Federasyonlarının Karşılaştırmalı Analizi". *Fenerbahçe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi* 3(1):95-103.
- Avcı, S. (2007). *Spor Coğrafyası-Kavramlar Yöntemler ve Türkiye'nin Spor Coğrafyası*. İstanbul: Çantay.
- Avcı, S. (2006). "Spor coğrafyası ve spora coğrafi yaklaşımlar, 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi: 105-107. Muğla: Muğla Üniversitesi ve Spor Bilimleri Derneği". ss. 105-7 içinde *Spor coğrafyası ve spora coğrafi yaklaşımlar*. Muğla Üniversitesi: Spor Bilimleri Derneği.
- Avcı, S. (2008). "Golf örneğinde spor mekânlarının çevresel etkileri: Bir spor coğrafyası çalışması". *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Bildiriler Kitabı* 15:29.
- Avcı, S. (2013). "Spor genetiğine coğrafi bir bakış: sporcular atalarından aldıklarını mı, yetiştikleri mekânın etkilerini mi yansıtır?" ss. 409-20 içinde *Research Gate*. Ege Üniversitesi Yayınları.
- Cooke, Alison J. (1999). "Shuttlecock Aerodynamics". *Sports Engineering* 2(2):85-96. doi:10.1046/j.1460-2687.1999.00023.x.
- Corbin, A. J., ve A. Strauss. (2008). "Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory". içinde C. 12. Sage: Thousand Oaks.
- Çelik, B, ve Bozkurt, Z. (2009). "Muş yöresi yerli kazlarında kesim ve karkas özellikleri". *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi* 49(1):37-46.
- Demir, P. ve Aksu Elmalı, D. (2012). "Economical analysis of goose breeding commercially by small family farms". *World's Poultry Science Journal* 68:5-10.
- Demir, P., Kırmızıbayrak T, ve Yazıcı, K. (2013). "Socio-Economic Importance of Goose Breeding". *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 60(2):129-34. doi:10.1501/Vetfak_0000002566.
- Demirci, A. ve Demirci, N. (2007). *Adım Adım Badminton*. Ankara: Sokak Kitapları.
- Gezgin, İ. ve Gümüş, M. (2020). "Badmintonun Tarihi Gelişimi". ss. 11-15 içinde *Badminton Ders Kitabı*, 893. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gökmen, Ö. (2024). "Coğrafyanın futbol ile ilişkisi". *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 8(1):182-93. doi:10.46452/baksoder.1481110.
- Hilderbrand, J. (1919). "The Geography Of Games". *National Geographic Magazine*, 91.
- Kırmızıbayrak, T., Kuru Boğa, B. ve Yazıcı, K. (2016). "Kazlarda yumurta verimi ve kalite özellikleri ile kuluçka özellikleri". *Türkiye Klinikleri J Reprod Artif Insemin-Special Topics* 2(1):42-47.
- Oral, O. ve Dirgar, E. (2017). "Dolgu malzemesi olarak kaz tüyünün kullanım alanları ve özellikleri". *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi* 5(1):10-14.
- Phomsoupha, M. ve Guillaume, L. (2015). "The Science of Badminton: Game Characteristics, Anthropometry, Physiology, Visual Fitness and Biomechanics". *Sports Medicine* 45(4):473-95. doi:10.1007/s40279-014-0287-2.
- Ping, W., Xiaojie N. ve Zainal Abidin bin Zainuddin. (2024). "Identification of male's badminton talents: A systematic review." *Fizjoterapia Polska* (4).

- Spor [Spor ne demek]. (2025). <http://sozluk.tdk.gov.tr>.
- Şen, Ö. (2022). "Tarihsel bir çerçevede ekonomik coğrafya'nın değişen ve dönüşen boyutları". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (49):118-28. doi:10.52642/susbed.1152251.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2025). <https://www.tarimorman.gov.tr>
- Turna, O. ve Alpay, C.B. (2020). "Ortaöğretimde eğitim-öğretim gören öğrencilere uygulanan 12 haftalık temel badminton antrenmanlarının motorik özellikler üzerine etkisi". *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 14(3):316-30.
- Türkiye Badminton Federasyonu [TBF]. (2025). <https://badminton.gov.tr>.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2025). <https://www.tuik.gov.tr>.
- Türkmen, M. ve Aydos, L. (2021). *Badminton Antrenmanlari ve Fizyolojik Parametreler*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- URL1. (2025). 18.06.2025 tarihinde <https://corporate.bwfbadminton.com> adresinden erişildi.
- URL2. (2025). 30.06.2025 tarihinde <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%C4%B1m%20C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasalar%C4%B1/2022-Ocak%20Tar%C4%B1m%20C3%9Cr%C3%BCnleri%20Rapor%C4%B1/Kaz%20ve%20Be%C3%A7%20Tavu%C4%9Fu%20Eti,%20Ocak-2022%20Tar%C4%B1m%20C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasa%20Raporu%20--+.pdf> adresinden erişilmiştir.
- URL3. (2025). 20.06.2025 tarihinde <https://ardahan.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/ardahan-yatirim-rehberi--haziran-2012.pdf> adresinden erişilmiştir.
- URL4. (2025). 14.11.2025 tarihinde https://www.google.com/search?q=12%27li+kaz+t%C3%BCy%C3%BC+badminton+topu+fiyat%C4%B1&sca_esv=f79b0fb78531cc6c&biw=1366&bih=655&udm=28&sxsrf=AE3TifP-4kAJlx4Y_ zesKFPSoqYVBPJCZQ%3A1764872349536&ei=ndAxaY6sIJSExc8PsaySsQY&ved=0ahUKEwjO7t7rxaSRaxUUQvEDHTGWJGYQ4dUDCBA&uact=5&oq=12%27li+kaz+t%C3%BCy%C3%BC+badminton+topu+fiyat%C4%B1&gs_lp=EhInd3Mtd216LW1vZGVsZXNzLXNob3BwaW5nIicxMidsaSBryXogdMO8ecO8IGJhZG1pbnRvbiB0b3B1IGZpeWF0xLFirGJQ9yJYol9wBHgBkAEAmAHHAaAB9w-qAQQwLjExuAEDyAEA-AEBmAlCoAlrWgIKEAAySAMY1gQYR5gDAIgGAZAGCJIHATKgB-8DsgcAuAcAwgcDMY0yyAcg&sclient=gws-wiz-modeless-shopping adresinden erişilmiştir.
- URL5. (2025). 24.07.2025 tarihinde https://en.people.cn/n3/2024/1126/c98649-20246751.html?utm_source adresinden erişilmiştir.
- URL6. (2025). 24.07.2025 tarihinde <https://www.chinadaily.com.cn/a/202204/26/WS62675db9a310fd2b29e595ee.html> adresinden erişilmiştir.
- URL7. (2025). 24.07.2025 tarihinde https://b2bmap.com/products/3019?utm_source adresinden erişilmiştir.
- URL8. (2025). 24.07.2025 tarihinde https://bwcindia.org/Web/Awareness/LearnAbout/SportsGoods.html?utm_source adresinden erişilmiştir.
- Wach, E. ve Richard W. (2013). "Learning about qualitative document analysis".
- Xing, X. U., ve G. U. O. Yu. (2009). "The origin and early evolution of feathers: insights from recent paleontological and neontological data". *Vertebrata Pal Asiatica* 47(4):311.
- Yorulmazlar, M. ve Kepoğlu, A. (2006). *Badminton/teknik öğretimi-taktik ve kuralları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Badminton is a sport played with a racket and a shuttlecock, requiring mobility, quickness, reaction, and aesthetics. The shuttlecock used in this sport is related to goose breeding, which connects it to economic geography and sports geography—subfields of geography. This study focuses on the relationship between geography and badminton. Within the scope of the research, the document analysis method and observation method were used as data collection tools. The reason for using the observation method is that, in addition to the first researcher's identity as a social studies teacher and specialist, they also work as a physical education teacher and badminton coach, and goose breeding is widely practiced in the region where they are employed. The study aimed to reveal the relationship between economic geography, sports geography, and the badminton shuttlecock. The research concluded that although our country is one of the leading nations in goose breeding, there is no industrial establishment related to the production of badminton shuttlecocks. It was also emphasized that investing in this area could contribute to the national economy.

SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE GÖÇ SÜRECİNDE KADINLARIN DENEYİMLERİ: FIRSATLAR, RİSKLER VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM

Büşra TAŞ¹

Anahtar Kelimeler	Öz Bu çalışma, Suriye'den Türkiye'ye göç eden kadınların göç sürecinde yaşadıkları deneyimleri, karşılaştıkları fırsatları, riskleri ve toplumsal dönüşüm süreçlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiş; konuya ilişkin akademik çalışmalar, tezler, raporlar ve resmi kurum yayınları değerlendirilmiştir. Çalışmada kadın göçünün tarihsel gelişimi, göçün kadınlaşması olgusu ve göç sürecinin kadınlar üzerindeki sosyal, ekonomik, psikolojik ve sağlıkla ilgili etkileri ele alınmıştır. Ayrıca Suriyeli kadınların iş gücüne katılımı, kamusal alana erişimi ve sivil toplum kuruluşlarının sunduğu destekler incelenerek göçün yarattığı fırsatlar ortaya konulmuştur. Bununla birlikte barınma, sağlık hizmetlerine erişim, kayıt dışı çalışma, yoksulluk, ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler gibi riskler değerlendirilmiştir. Bulgular, göçün Suriyeli kadınlar açısından hem güçlendirici fırsatlar sunduğunu hem de çok boyutlu kırılganlıklar yarattığını göstermektedir.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 04.06.2026 Kabul Tarihi: 21.06.2026 Yayın Tarihi: 25.01.2026	

**TITLE: WOMEN'S EXPERIENCES IN THE MIGRATION PROCESS FROM SYRIA TO TÜRKİYE:
OPPORTUNITIES, RISKS AND SOCIAL TRANSFORMATION**

Keywords	Abstract This study aims to examine the experiences of Syrian women during the migration process to Türkiye, focusing on the opportunities, risks and social transformations they encounter. The research was conducted through document analysis, one of the qualitative research methods, and is based on the examination of academic studies, theses, reports and official publications related to the subject. The study discusses the historical development of female migration, the feminization of migration and the social, economic, psychological and health-related effects of migration on women. It also analyzes the opportunities created by migration through Syrian women's participation in the labor market, access to the public sphere and the support provided by non-governmental organizations. In addition, risks such as housing problems, limited access to healthcare services, informal employment, poverty, discrimination and gender-based inequalities are evaluated. The findings reveal that migration creates both empowering opportunities and multidimensional vulnerabilities for Syrian women.
Article Info	
Research Article Received: 04.06.2026 Accepted: 21.06.2026 Published: 25.06.2026	

ETİK BEYANI: Gerek yoktur.

¹ Gaziantep Üniversitesi, busratas261@gmail.com, Sosyoloji

GİRİŞ

Göç olgusu, tarih boyunca insan topluluklarının ekonomik, sosyal, kültürel ve politik yaşamında köklü değişimlere yol açmıştır. Ancak son yıllarda göç hareketleri içinde kadınların artan görünürlüğü, “göçün kadınlaşması” kavramını ortaya çıkarmıştır. Özellikle savaş, yoksulluk, ayrımcılık ve zorunlu yer değiştirme gibi itici faktörler, kadınları daha savunmasız ve mücadeleye açık bir konuma sürüklemiştir. Bu bağlamda Suriyeli kadınların Türkiye’ye göç süreçleri, toplumsal cinsiyet ve göç ilişkisi açısından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Türkiye, Suriye’deki iç savaşın başlamasından bu yana büyük bir göç akımına maruz kalmış ve bu göçün önemli bir bölümünü kadınlar ve çocuklar oluşturmuştur. Savaşın getirdiği yıkımla birlikte göç eden Suriyeli kadınlar, yalnızca yer değiştirme sürecinin değil, aynı zamanda toplumsal rolleriyle birlikte yeniden var olma çabalarının da bir parçası hâline gelmiştir. Göç sürecinde kadınlar, hem ekonomik katkı sağlamak hem de ailelerini yeniden yapılandırmak gibi çok boyutlu sorumluluklar üstlenmişlerdir (Balcı, 2017). Bu durum kadınların iş gücüne katılımını artırmış; ancak aynı zamanda onları çeşitli toplumsal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Göç sürecinde kadın olmanın kendine özgü zorlukları, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile birleşerek kadınların daha fazla ayrımcılığa ve ekonomik eşitsizliğe maruz kalmasına yol açmaktadır. Suriyeli kadınların göç deneyimleri yalnızca bireysel bir uyum süreci değil, aynı zamanda Türkiye gibi göç alan ülkeler açısından önemli bir sosyoekonomik dönüşüm sürecidir. Bu çalışma, göçün kadınlaşması kavramını merkezine alarak sivil toplum kuruluşlarının (STK) bu süreçteki etkisini ortaya koymayı ve kadınların karşılaştığı fırsatlar ile zorluklara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

1. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, Suriye’den Türkiye’ye göç sürecinde kadınların deneyimlerine ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde yer alan akademik makaleler, tezler, raporlar, resmi kurum yayınları ve ilgili araştırmalar incelenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda Suriyeli kadınların göç sürecinde karşılaştıkları fırsatlar, riskler ve toplumsal dönüşüm deneyimleri tematik olarak değerlendirilmiş ve ilgili başlıklar altında analiz edilmiştir.

2. KADIN VE GÖÇ

Toplumların cinsiyetlere yüklemiş olduğu anlamlar nedeniyle göç kavramı uzun yıllar boyunca erkek merkezli bir bakış açısıyla ele alınmış ve yorumlanmıştır (Şenses ve Gençoğlu, 2022). Göçle ilgili çalışmalarda 1970’lere kadar kadınlar, göç eden erkeğe bağımlı hareket eden pasif bireyler olarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşımda göç olgusu, çoğunlukla ailenin büyüğü ve özellikle erkek birey tarafından verilen bir karar olarak kabul edilmiştir (Şeker ve Uçan, 2016, s. 205). Bu durumun temel nedeni, erkeklerin “aile geçimini sağlayan” kişi olarak konumlandırılmasıdır (Castles ve Miller, 2008 akt. Aynacı, Sürsavur Demirel ve Atalay, 2026). Gürkan (2021), 1980 öncesi göç literatüründe kadınların görünürliğünün oldukça düşük olduğunu vurgulamakta ve bunun temelinde toplumsal cinsiyet dinamiklerini göz ardı eden “cinsiyet körü” yaklaşımın bulunduğunu belirtmektedir. Bu nedenle söz konusu dönemde kadınlar, göç olgusunun ikincil özneleri olarak görülmüş; bağımsız aktörler yerine genellikle erkeğe refakat eden ya da onun ardından göç eden pasif figürler olarak tanımlanmıştır. Morokvasic (1984), kadın göçünü gündeme taşıyan önemli araştırmacılardan biridir ve göç sürecinde kadınların görünmezliğine dikkat çekmiştir. Göçün yalnızca ekonomik nedenlerle açıklanamayacağını vurgulayan Morokvasic, göç kararının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011, s. 21). Gerçekten de kadın göçleri yalnızca ekonomik nedenlere indirgenemez; psikolojik, sosyal, sağlık ve kültürel faktörler de bu süreci şekillendirmektedir. Bu nedenle kadın göçü tek bir nedene dayalı olarak açıklanamaz. Kadın göçünü etkileyen faktörler arasında savaş, çatışma, fiziksel ve psikolojik şiddet, ekonomik zorluklar, doğal afetler ve insan hakları ihlalleri yer almaktadır (Erdoğan ve Gönülaçan, 2018, s. 554). Özellikle savaş ve silahlı çatışmaların yoğun olduğu bölgelerde kadınlar sıklıkla cinsel şiddetin hedefi hâline gelmektedir. Bu durumun tarih boyunca ve dünyanın birçok bölgesinde tekrar etmesi, bu tür şiddet biçimlerinin zaman zaman normalleşmiş gibi algılanmasına yol açmaktadır (Buz, 2007).

2.1. Göçün Kadınlaşması

1960'lı yıllarda Avrupa merkezli yoğun iş gücü hareketliliği yaşanmıştır. Bu durum, sosyal bilimlerin odağını bu alana kaydırmış ve göç olgusunu akademik çalışmaların temel konularından biri hâline getirmiştir. O dönemde yapılan araştırmalar, göçün ekonomik boyutuna odaklanarak genellikle emek piyasası ekseninde şekillenmiştir. Bu dönemin çalışmalarının büyük ölçüde erkek merkezli olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni, emek piyasasını şekillendiren göçmen grubun ağırlıklı olarak erkeklerden oluşmasıdır. Bu süreçte “göçmen” veya “işçi” kavramları doğrudan erkek figürüyle özdeşleştirilmiş; kadınlar ise göç süreçlerinde ve çalışma hayatında ikincil, bağımlı ve pasif unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Kadınların pasif konumda görülmesi nedeniyle işçi göçlerinde emek piyasasına etkilerinin sınırlı olduğu varsayılmış ve bu nedenle göç çalışmalarında çoğu zaman göz ardı edilmişlerdir (Erder ve Köksal, 1988). Aynı zamanda bu dönemin ortalarında feminizm önemli bir tartışma alanı hâline gelmiştir. İkinci dalga feminist hareketler, göç sürecinde bugüne kadar görünmez kalan kadın göçüne dikkat çekilmesi için uygun bir zemin oluşturmuştur. Özellikle feminist yaklaşımlar, kadınların “kadın” olmalarından kaynaklanan eşitsizlikleri görünür kılma ve bu eşitsizliklerin boyutlarını ortaya koyma konusunda önemli katkılar sunmuştur (Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009). Avrupa, 1970'li yıllarda iş gücü doyumuna ulaşmış ve bu nedenle işçi göçünü sınırlamaya yönelik politikalar geliştirmiştir. Ancak yapılan düzenlemeler, göçü tamamen durdurmaya yetmemiş; formel kanallar üzerinden işçi göçü devam etmiştir. Bu süreçte kadın göçmenler daha görünür hâle gelmiştir. Özellikle aile birleşimi yoluyla gelen göçmenler, bu dönemde önemli bir yer tutmuştur (Adiloğlu, 2018). Kadınların göç süreçlerindeki varlığının erkeklerden bağımsız ve kendilerine özgü dinamiklerle ele alınması gerektiği düşüncesi, ilk kez 1970'li yılların ortalarından itibaren Avrupa'da düzenlenen uluslararası platformlarda gündeme gelmiştir. Özellikle 1975 yılında Meksika'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı ve 1980 yılında Kopenhag'da düzenlenen Kadınların On Yılı Dünya Konferansı, kadın göçmenlerin özgün sorunlarının literatürde ayrı bir başlık altında ele alınması açısından dönüm noktası olmuştur (Adiloğlu, 2018). “Göçün feminizasyonu” kavramı literatüre ilk kez Castles ve Miller (1993) tarafından kazandırılmıştır. Yazarlara göre bu kavram, kadınların göç hareketlerindeki rolünün niceliksel ve niteliksel olarak dönüşümünü ifade etmektedir. Yani kadınların göç sürecinde önceki dönemlere kıyasla eşlerinden veya ailelerinden bağımsız şekilde daha fazla yer almasını vurgulamaktadır. Katılım oranındaki artış, kadınların daha görünür olmasını, bağımsız hareket edebilmesini ve yalnızca erkeklerle birlikte değil bireysel olarak da göç edebilmesini kapsamaktadır (IOM, 2009). Kısaca göçün feminizasyonu, hedef ülkedeki göçmen kadın sayısının artması anlamına gelmektedir. Ancak bu olgu yalnızca sayısal bir artış değildir; aynı zamanda yapısal bir dönüşümdür. Hedef ülkelerde “kadın işi” olarak tanımlanan mesleklerin yaygınlaşması ve bu alanlarda iş gücü talebinin artması, kadınların göç sürecinde daha görünür olmasını ve göçün farklı boyutlarında aktif rol almasını sağlamıştır (Yılmaz, 2019).

Önceki dönemlerde göç sürecinde genellikle önce erkeklerin göç ettiği, ardından kadın ve çocukların sürece dahil olduğu görülmektedir. Ancak günümüzde bu durum değişmiş; bazı göç hareketlerinde kadınların önce göç ettiği ve sonrasında ailenin birleştiği bir yapıya dönüşmüştür. Ayrıca göç kararının bireysel olmaktan ziyade aile ile birlikte alındığı bir sürece evrilmesi, kadın emeğinin görünürlüğünü artırmıştır (Erbaş, 2019, s. 171). Kadın göçünün görünür hâle gelmesi özellikle yirminci yüzyılın sonlarına doğru belirginleşmiştir. Günümüzde göçün kadınlaştığı ve kadın göçmen sayısında artış yaşandığı söylenebilir. Ancak kadın ve erkek göçmenlerin deneyimleri farklılık göstermektedir. Bu farklılığın temel nedeni, kadınların toplum içindeki ikincil konumlarından kaynaklanan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleridir. Sosyal ağların gelişmesi de kadınların göç hareketlerini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Ekonomik koşulların göç kararları üzerindeki belirleyici etkisi ise göç sürecinin bireysel bir tercihten ziyade çoğunlukla ailevi bir geçim stratejisi olarak şekillenmesine neden olmaktadır (Ulutaş ve Kalfa, 2009, s. 14).

2.2. Göç Sürecinin Kadına Etkileri

Kadının göç etmesine sebep olan unsurların yanında, kadın ve göç bağlamında göçün kadınlar üzerindeki etkilerini de ele almak gerekmektedir. Yer değiştirme eylemi; kadınların akademik gelişiminden toplumsal varlığına, evlilik dinamiklerinden hane içi paylaşımlarına, profesyonel kariyerinden fiziksel ve ruhsal esenliğine kadar pek çok alanda derin izler bırakmaktadır.

Göç sürecinde kadının etkilendiği alanlardan biri eğitim alanıdır. Hedef ülkenin dilini bilmeme durumunda eğitime devam etmek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle göç eden bireyler eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalabilmektedir. Kendi ülkemizi ele aldığımızda araştırmalar göstermektedir ki Suriyeli kadın göçmenlerin %18,4'ünün hiç eğitim almadığı, %16,1'inin ilkokul terk olduğu ve kadınların yalnızca %33'ünün ilkokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Üniversite mezunu kadınların oranı %6,8 iken, lisansüstü eğitimini tamamlayanların oranı yalnızca %5'tir (Balcılar, 2016). Akpınar, ülkemizde bulunan Suriyeli kadınlar üzerine yaptığı çalışmada, kadın göçmenlerin çeşitli eğitim kurslarına katıldığını belirtmiştir. Özellikle en yaygın kursun "Kur'an-ı Kerim" kursu olduğu ortaya konmuştur. Bunun dışında en yoğun katılımın görüldüğü diğer kursun "Türkçe okuma-yazma eğitimi" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca dikiş ve nakış kurslarına katılımın olduğu ve kadın sığınmacıların %18'inin bu kurslara katıldığı belirlenmiştir. Bu tür kurslara katılımın kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Akpınar, 2017).

Göç olgusunun etkilediği bir diğer alan psikolojik durumdur. Çünkü göç kalıcı bir süreç hâline gelmiştir. Bu durum, göç alan ve veren bölgelerdeki toplumların psikolojisini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir (Oytun ve Gündoğan, 2015). Hedef ülkede göç eden birey sayısının artması, yerli halkın mültecilere yönelik görüşlerini de etkilemektedir. Çünkü hızla artan göç, mültecilerin günlük yaşamda daha fazla görünür olmasına neden olmaktadır. Yerli halkta göçmenlere yönelik bazı olumsuz tutumlar oluşabilmektedir (Düşündere ve Çilingir, 2017). Özellikle yapılan araştırmalar, yerli halkın göçmenlere kültürel açıdan mesafeli yaklaştığını göstermektedir. Bunun yanında işsizlik korkusu ve gelir kaybı gibi ekonomik kaygıların arttığı; ev fiyatlarındaki artışın da bu kaygıları güçlendirdiği görülmektedir. Ayrıca göçmenlerin sosyal hizmetlere yük olduğu, kamu hizmetlerinde aksamalara neden olduğu, suç ve hastalıklarla ilişkilendirildiği yönünde algılar oluşabilmektedir. Tüm bu durumlar sosyal dışlanmayı beraberinde getirmekte; göçmenlerin okul, hastane, işyeri ve kamusal alanlarda kabulünü zorlaştırmaktadır (Tunç, 2015; Türk Tabipler Birliği [TTB], 2016).

Göçmen kadınların göç sürecinde etkilendiği bir diğer alan sosyal alandır. Göç hareketleri çok kültürlü yapılar oluştururken aynı zamanda sosyal entegrasyon sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Göçmenlerin yeni yaşam alanlarına uyum sağlama hızları; toplumsal mesafe, kültürel kimlik, inanç sistemi, medeni durum, eğitim düzeyi, yaş ve yerleşilen bölgede kalış süresi gibi birçok faktöre bağlı olarak değişmektedir. Yapılan çalışmalar, bekâr bireylerin evlilere, erkeklerin ise kadınlara kıyasla daha hızlı uyum sağladığını göstermektedir. Göçmen kadınların yaşadığı uyum sorunlarının merkezinde dil bariyeri yer almakta; bunun yanında sosyal mesafe, ayrımcılık ve dini farklılıklar kadınların toplumsal entegrasyonunu daha da zorlaştırmaktadır (Taşçı-Duran ve ark., 2012; Saygın ve Hasta, 2018). Göçmen veya sığınmacı kadınların iş gücü piyasasındaki durumları incelendiğinde, toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumlu ve güvencesiz alanlarda yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu kadınlar çoğunlukla bakım ve ev işleri, tekstil sektörü, satış elemanlığı, garsonluk, turizm ve imalat atölyelerinde düşük ücretli işlerde çalışmaktadır. Ayrıca kayıt dışı ekonomide seks işçiliği gibi riskli ve istismara açık alanlarda çalışmak zorunda kaldıkları da görülmektedir (Coşkun, 2017). Göç sürecine katılan kadınlar, iş gücü piyasasında erkeklere kıyasla çok daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadır.

Kadınların çalıştığı işlerin genellikle düşük statülü ve hizmet sektörüne yönelik olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle kadınlar, düşük ücretlerin yanı sıra sağlıksız ve istismara açık çalışma koşullarında çalışmak zorunda kalmaktadır (Baş ve ark., 2017). Kadınlar, göç sürecinde hem göçmen hem de kadın olmaları nedeniyle çifte dezavantaj yaşamaktadır; bu durum iş gücü piyasasında ciddi

mağduriyetlere yol açmaktadır (Demirdizen, 2013). Göçmen nüfusun önemli bir bölümünün çocuklardan, genç bekârlardan veya eşinden ayrı yaşayan kadınlardan oluşması, göç sürecinin en kritik boyutlarından biridir. Bu demografik yapı; çok eşlilik eğilimlerinin artması, evliliklerin zayıflaması ve boşanma oranlarının yükselmesi gibi sonuçlara yol açabilmektedir. Ayrıca toplumda gelecek kaygısı, aile içi huzursuzluk ve ahlaki endişelerin artmasına da neden olabilmektedir (Kaypak ve Bimay, 2016).

Kadınlar göç sürecine doğrudan evlilik amacıyla katılabildikleri gibi, farklı nedenlerle göç ettikten sonra da evlilik kararı alabilmektedir. “Evlilik göçü” olarak adlandırılan bu olgu, kadınlar için yeni bir aile kurma ve ekonomik/ sosyal refahı artırma aracı olarak değerlendirilmektedir. Örneğin Almanya ve Belçika’da yaşayan Türk kadınları için bu süreç, aile baskısından uzaklaşma ve bireysel özgürlüğü artırma ile ilişkilendirilmektedir. Benzer şekilde Kore, Tayland, Filipinler ve Japonya kökenli kadınlar için uluslararası evlilikler yasal statü ve kalıcı oturma elde etme stratejisi olarak görülürken, Porto Rikolu kadınlar için ekonomik bağımsızlık aracı hâline gelmektedir (Deniz ve Özgür, 2013). Göç sürecinin en çok etkilediği gruplar kadınlar ve çocuklardır. Kadınların göçten etkilendiği bir diğer alan sağlık alanıdır. Bu süreçte kadın sağlığı, yerleşilen bölgenin ekonomik ve sosyal koşullarıyla doğrudan ilişkilidir. Daha iyi ekonomik imkânlarla sahip ülkelere göç edilmesi, sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmakta ve genel sağlık durumunun iyileşmesine katkı sağlamaktadır (Tuzcu ve Ilgaz, 2015).

Araştırmalar, Türkiye’de yaşayan göçmen kadınlarda en yaygın sağlık sorunlarının vajinal enfeksiyonlar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve üreme sağlığı problemleri olduğunu göstermektedir. Bunun yanında cinsel şiddet, aile planlaması hizmetlerine erişim eksikliği ve tıbbi destek olmadan gerçekleşen doğumlar önemli risk faktörleridir. Ayrıca adet düzensizlikleri, düşükler ve yüksek riskli gebelikler kadın sağlığını olumsuz etkilemektedir (Topçu ve Başer, 2006). Göç olgusu, kadınların yaşam pratiği ve sağlık statüsü üzerinde hem olumlu hem olumsuz etkiler yaratan çok boyutlu bir dönüşüm sürecidir. Kadınlar bir yandan eğitim, iş gücü ve sosyal hayata erişimde çeşitli engellerle karşılaşırken; diğer yandan ekonomik bağımsızlık kazanma, toplumsal görünürlük elde etme ve bireysel güçlenme açısından yeni fırsatlar da elde etmektedir. Ancak bu süreç dil bariyerleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve travmatik deneyimlerle birlikte daha da zorlaşmaktadır.

3. GÖÇÜN YARATTIĞI İMKÂNLAR: SURIYELİ KADINLAR VE STK DESTEKLERİ

3.1. İş gücüne katılım

Göç deneyimi, daha önce çalışma hayatında yer almamış mülteci kadınlar için iş gücüne katılım açısından dönüştürücü bir eşik işlevi görebilmektedir. Bu süreç, hane gelirindeki iyileşmenin yanı sıra; geleneksel cinsiyet rollerinin, kimlik algılarının ve değer yargılarının dönüşmesine ve dolayısıyla çocukların daha güçlü bir ortamda yetişmesine olanak tanımaktadır (Moghadam, 1998; akt. Doğançül ve Keysan, 2022). Suriyeli kadınların istihdama dahil olma süreci [DÜZELTME: “istihdama dahil olma süreçlerini” → “istihdama dahil olma süreci”] ve bunun toplumsal cinsiyet dengeleri üzerindeki etkileri literatürde sıklıkla ele alınmaktadır. Suriye’de yerleşik ataerkil yapıda, erkek evin mutlak reisi ve yegâne geçim kaynağı olarak konumlandırılmakta; bu nedenle kadınların iş gücüne katılım oranı oldukça düşük seyretmektedir (2019 verilerine göre %14) (World Bank, 2021).

Ancak göç sonrası dönemde, gerek ev dışı istihdam gerekse ev eksenli üretim yoluyla gelir elde edilmesi, kadınlara hem ekonomik özgürlük hem de öz saygı gibi sosyal kazanımlar sağlamaktadır. Bu durum, kadınların aile içindeki erkek figürlerle (eş, baba veya kardeş) haklarını müzakere etme gücünü artırarak özerklik alanlarını genişletmektedir. Bir başka ifadeyle göç, her ne kadar sosyo-ekonomik kırılmalıkları artırsa da erkek egemen bir kültürden gelen kadınların kendi öznelliklerini inşa etmeleri için yeni fırsat alanları yaratmaktadır (Almakhamreh vd., 2020; akt. Doğançül ve Keysan, 2022).

Çalışma hayatına katılan Suriyeli kadınlar, hane refahına katkı sağlayan aktif aktörler hâline gelmekte; gelir yönetimi ve harcama süreçlerinde söz sahibi olabilmektedir. Bu durum, aile içinde daha eşit bir statü kazanmalarını ve öz güvenlerinin güçlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca kamusal alandaki hareketliliği çoğu zaman bir erkek refakatine bağlı olan kadınlar için iş hayatı; tek başına dışarı çıkabilme, toplu taşıma kullanma, sosyal etkileşim kurma ve dayanışma ağları oluşturma gibi pratiklerle birlikte bir güçlenme aracına dönüşmektedir. Öte yandan kadınların istihdamı önünde yalnızca toplumsal normlar değil; dil bariyeri, ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımı gibi yapısal engeller de bulunmaktadır (Freedman, 2009; akt. Doğanül ve Keysan, 2022). Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından yürütülen dil ve mesleki eğitim programları; toplumsal uyumu desteklemek, istihdamı artırmak ve toplumsal cinsiyet eşitliği (erken evlilikle mücadele, yasal haklar vb.) konusunda farkındalık oluşturmak açısından önemli mekanizmalar sunmaktadır.

Bununla birlikte ev içi iş bölümünün değişmemesi ve bakım yükünün kadınların üzerinde kalması, bu destek hizmetlerinden tam anlamıyla yararlanılmasını zorlaştırmakta ve kadınları özel alanla sınırlı bir yaşam döngüsüne itebilmektedir. Sonuç olarak, mülteci kadınlara yönelik dil ve mesleki eğitim projeleri yürüten STK'ların faaliyetleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılmasında önemli bir fırsat alanı olarak değerlendirilmelidir. Dil bariyerinin aşılması ve mesleki becerilerin geliştirilmesi, kadınların hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güçlenmesini destekleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır.

3.2. Kamusal Alana Erişim

Arap toplumlarında ataerkil yapının temel bir özelliği olan erkeğin aile üzerindeki mutlak otoritesi, kamusal ve özel alan ayrımında belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu sistemde güç ve erkeklik; sokak, piyasa ve devlet gibi kamusal alanlarla özdeşleştirilirken, kadınlık ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımıyla sınırlandırılarak özel alan içinde konumlandırılmaktadır. Sadiqi'nin (2006) de belirttiği üzere bu yapı, kadınların kamusal alana erişimini tamamen engellemese de erkeklerle eşit koşullarda görünür olmalarını sınırlandırmaktadır (akt. Doğanül ve Keysan, 2022). Suriye'de yürürlükte olan Kişisel Statü Yasası, kadınların boşanma, miras ve aile içi haklarını sınırlayan hukuki bir çerçeve sunmaktadır. Örneğin, bir kadının eşinden habersiz çalışması veya itaat yükümlülüğünü ihlal etmesi durumunda, kocasının sağladığı maddi imkânlar üzerindeki haklarını kaybetmesi söz konusu olabilmektedir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019).

Kadınların hareket alanı eşleri ve geniş aile üyeleri (kayınvalide, kayınpeder, erkek kardeşler) tarafından sıkı biçimde denetlenmektedir. Bu nedenle bir erkek refakati olmaksızın tek başına sokağa çıkabilmek bile Suriyeli mülteci kadınlar açısından önemli bir "güçlenme göstergesi" olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte kamusal alana çıkmak, kadınlar için yalnızca bir özgürleşme alanı değil, aynı zamanda yeni kırılma noktaları da beraberinde getirmektedir. Ev içi emeğe ek olarak dışarıdaki işlerin sorumluluğunu üstlenmek, kadınların iş yükünü artırmakta ve ayrımcılığa maruz kalma riskini yükseltmektedir (Kaya ve Kıracı, 2016).

Bu noktada STK'lar ve kamu kurumları ile kurulan temaslar dönüştürücü bir rol üstlenmektedir. Kayıt işlemleri, oturma ve çalışma izni süreçleri ile STK'lardan sağlanan maddi ve psikososyal destekler; Suriyeli kadınların kamusal alana erişimini kolaylaştırmakta, sosyal etkileşimlerini artırmakta ve üzerlerindeki toplumsal baskıyı kısmen azaltmaktadır.

Sonuç olarak göç süreci, mülteci kadınlar açısından çift yönlü bir deneyimdir. Bir yandan ekonomik fırsatlar yaratarak sosyal hareketliliği ve statü artışını desteklerken, diğer yandan eğitimsel ve sosyal sermayenin yeni topluma tam olarak aktarılamaması nedeniyle geçici bir sosyo-ekonomik gerilemeye de yol açabilmektedir (Cederberg, 2017; akt. Doğanül ve Keysan, 2022).

4. Göçün Getirdiği Riskler: Suriyeli Kadınlar ve Dezavantajlılık

Cinsiyet temelli göç çalışmaları, kadın ve erkeklerin bu süreci farklı dinamiklerle deneyimlediğini ortaya koymaktadır. Mevcut bulgular, kadınların gerek menşe ülkelerinde gerekse

yerleştikleri toplumlarda yaşanan değişimlere uyum sağlama konusunda daha yüksek bir uyum kapasitesi sergilediğine işaret etmektedir. Özellikle çalışma hayatına katılmaları, kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmalarını sağlamıştır. Bu ekonomik özgürlük süreci, kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve yerleşik aile yapılarını eleştirel bir süzgeçten geçirmelerine ve daha özgürlükçü bir tutum geliştirmelerine zemin hazırlamıştır. Kadınların göç sonrası uyum sürecini kolaylaştıran diğer unsurlar ise annelik sorumluluğunun sağladığı motivasyon, aileyi bir arada tutma çabasıyla geliştirilen direnç ve ataerkil denetimin kısmen zayıflamasıdır (Harzig, 2015; akt. Doğangül ve Keysan, 2022).

Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik barınma, sağlık, gıda ve eğitim gibi temel alanlarda yasal düzenlemeler yapılarak ücretsiz hizmetler sunulmuş olsa da, bu hizmetler çoğu durumda ihtiyacı tam olarak karşılamaktan uzak kalmıştır (Erdoğan ve Tarlan, 2016). AFAD (2013) verilerine göre, göçün ilk dönemlerinde kamp dışında kendi imkânlarıyla yaşamını sürdüren mültecilerin yalnızca %15’i insani yardım kuruluşlarına erişebilmiştir. BMMYK (2014) verileri de bu durumu destekleyerek, kamp dışındaki sığınmacıların temel hizmetlere erişimde ciddi güçlükler yaşadığını ve yaşam standartlarının düşük olduğunu ortaya koymuştur. Suriyeli mültecilerin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri barınmadır. Fiziksel olarak yetersiz konutların piyasa değerinin çok üzerinde kiralanması, sığınmacı aileleri ciddi ekonomik zorluklara sürüklemektedir. Bu durum, kira giderlerini karşılayabilmek amacıyla çocuk işçiliğine yönelme gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirler istihdam açısından cazip olsa da, yüksek kira bedelleri ekonomik uyumun önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Ayrıca sığınmacıların kendilerini toplum içinde “misafir” olarak konumlandırımları, hak arama davranışlarını zayıflatmakta; bu durum onları ev sahiplerinin keyfi uygulamalarına karşı daha savunmasız hâle getirmektedir (Erdoğan ve Tarlan, 2016).

Sağlık hizmetlerine erişimde ise kayıt ve ikamet prosedürleri belirleyici bir rol oynamaktadır. Kimliklendirme sürecini tamamlayan bireyler sağlık sisteminden yararlanabilirken, kaydı olmayanlar veya kayıtlı olduğu ilin dışında yaşayanlar bu hizmetlerden mahrum kalabilmektedir. Sistemsel sorunlar özellikle kronik hastalıkların tedavisi, ilaç temini ve tıbbi ekipman desteği gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Ruh sağlığı ve travma desteği gibi hizmetler ise büyük ölçüde erişilemez durumda kalmaktadır. Çocukluk dönemi aşılama Aile Sağlığı Merkezleri üzerinden etkin bir şekilde yürütülse de, yetişkinlere yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinde aksaklıklar devam etmektedir. Bu noktada sığınmacıların sahip oldukları haklar konusunda açık ve anlaşılır biçimde bilgilendirilmesi, sistemdeki gereksiz yoğunluğu azaltacak ve hizmet kalitesini artıracaktır (Erdoğan ve Tarlan, 2016).

Yaşanan bu yapısal sorunların hafifletilmesinde sivil toplum kuruluşları (STK’lar) önemli bir tampon mekanizma işlevi görmektedir. STK’lar; sağlık, eğitim, maddi destek ve insani yardım gibi geniş bir alanda faaliyet göstererek devletin ulaşamadığı alanlarda tamamlayıcı ve iyileştirici roller üstlenmektedir (Willetts, 2002; Piacentini, 2015). Werker ve Ahmed’in (2008) de belirttiği üzere bu kuruluşlar, yalnızca fiziksel ihtiyaçların karşılanmasına katkı sunmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumun değer yargılarının ve zihniyet yapısının dönüşmesinde de önemli bir rol oynamaktadır.

SONUÇ

Göç olgusu, bireylerin yaşamlarında ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik açıdan önemli değişimlere yol açan çok boyutlu bir süreçtir. Özellikle zorunlu göç deneyimi yaşayan kadınlar, bu süreci erkeklerden farklı biçimlerde deneyimlemekte ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin etkilerini daha yoğun hissetmektedir. Suriye’de yaşanan iç savaş sonrasında Türkiye’ye göç eden kadınlar da göçün yarattığı fırsatlar ve risklerle eş zamanlı olarak karşı karşıya kalmışlardır.

Çalışmada elde edilen bulgular, Suriyeli kadınların göç sürecinde çeşitli zorluklarla mücadele etmek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Dil engeli, ekonomik yetersizlikler, kayıt dışı istihdam, ayrımcılık, barınma sorunları ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan güçlükler kadınların karşılaştığı

temel sorunlar arasında yer almaktadır. Bunun yanında göç sürecinin neden olduğu sosyal dışlanma, uyum problemleri ve psikolojik travmalar da kadınların yaşam koşullarını olumsuz etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle kadınlar, hem göçmen olmaktan hem de kadın olmaktan kaynaklanan çift yönlü bir dezavantaj yaşamaktadır. Bununla birlikte göç, Suriyeli kadınlar açısından yalnızca olumsuz sonuçlar doğuran bir süreç değildir. Çalışma yaşamına katılım, eğitim olanaklarına erişim, kamusal alanda daha görünür hale gelme ve sivil toplum kuruluşlarının sunduğu desteklerden yararlanma gibi gelişmeler kadınların bireysel güçlenmelerine katkı sağlamaktadır. Özellikle gelir elde etmeye başlayan kadınların aile içindeki karar alma süreçlerinde daha etkin rol üstlendikleri ve toplumsal hayata daha fazla katılım gösterdikleri görülmektedir. Bu durum, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşmesine ve kadınların daha bağımsız bireyler olarak konumlanmasına zemin hazırlamaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü dil eğitimi, meslek edindirme kursları, hukuki danışmanlık ve psikososyal destek faaliyetleri, Suriyeli kadınların uyum süreçlerinde önemli bir destek mekanizması oluşturmaktadır. Ancak bu desteklerin daha geniş kitlelere ulaştırılması ve sürdürülebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Kadınların iş gücü piyasasına güvenli ve kayıtlı biçimde katılabilmeleri, eğitim ve sağlık hizmetlerinden eşit şekilde yararlanabilmeleri ve toplumsal hayata aktif olarak dahil olabilmeleri için kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında daha güçlü iş birliklerinin kurulması önem taşımaktadır. Sonuç olarak, Suriyeli kadınların göç deneyimi hem kırılabilirlikleri hem de güçlenme potansiyellerini içinde barındıran karmaşık bir süreçtir. Göç, kadınların yaşamlarında önemli riskler yaratırken aynı zamanda ekonomik bağımsızlık, toplumsal görünürlük ve bireysel güçlenme açısından yeni fırsatlar da sunmaktadır. Bu nedenle göç politikalarının toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınması ve Suriyeli kadınların ihtiyaçlarına duyarlı uygulamaların geliştirilmesi, hem kadınların yaşam kalitesinin artırılması hem de toplumsal uyumun güçlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- AFAD. (2015). *Suriye afet raporu*.
<https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747>
- Akpınar, T. (2017). Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 16–29.
- Balcılar, M. (2016). *Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin sağlık durumu araştırması*. AFAD, T.C. Sağlık Bakanlığı, Dünya Sağlık Örgütü.
- Baş, M., Molu, B., Gör, A., Tuna, H., & Baş, İ. (2017). Göç eden ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik değişiminin kadın ve çocuk yaşamına etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1680–1693.
- Buz, S. (2007). Göçte kadınlar: Feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37–50.
- Cankurtaran, Ö., & Albayrak, H. (2019). *From Syria to Turkey: Being a woman*. Merdiven Publishing.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. Bal & İ. Akbulut, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser 1993)
- Coşkun, E. (2017). Türkiye’de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 54(3), 1299–1315.
- Dedeoğlu, S., & Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve sosyal dışlanma*. Eflatun Basım Dağıtım.
- Demirdizen, D. (2013). Türkiye’de ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 38(3), 325–346.
- Deniz, A., & Özgür, E. M. (2013). Antalya’daki Rus gelinler: Göçten evliliğe, evlilikten göçe. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 151–175.

- Düşündere, T. A., & Çilingir, S. Y. (2017). Göçmenlere karşı kötümserlik artıyor mu? *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)*.
http://www.tepav.org.tr/upload/files/14845693013.Gocmenlere_Karsi_Kotumserlik_Artiyor_Mu.pdf
- Erdoğan, E. U., & Tarlan, K. V. (2016). *Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki sivil hayata intibakına yönelik envanter çalışması*.
- Gürkan, F. A. (2021). Göç olgusunun kavramsal boyutu. *Stratejik Araştırmalar Merkezi*.
<https://strasam.org/uailiskiler/uluslararası-sorunlar/goc-olgusunun-kavramsal-boyutu-163>
- IOM (International Organization for Migration). (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. IOM.
- Kaya, A., & Kırac, A. (2016). *Vulnerability assessment of Syrian refugees in Istanbul*. Support to Life Association.
- Kaypak, Ş., & Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyokültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84–110.
- Oytun, O., & Gündoğar, S. S. (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. ORSAM.
- Şeker, B. D., & Uçan, G. (2016). Göç sürecinde kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 199–214.
<https://doi.org/10.18026/cbusos.36200>
- Akpınar, T. (2017). Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 16–29.
- Balcı, U. (2017). *Migrantenliteratur im DaF-Unterricht: Interkulturalität /Multikulturalität/ Transkulturalität*. AV Akademikerverlag.
- Balcılar, M. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sağlık durumu araştırması*. AFAD, T.C. Sağlık Bakanlığı & Dünya Sağlık Örgütü.
- Baş, M., Molu, B., Gör, A., Tuna, H., & Baş, İ. (2017). Göç eden ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik değişiminin kadın ve çocuk yaşamına etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1680–1693.
- Buz, S. (2007). Göçte kadınlar: Feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37–50.
- Cankurtaran, Ö., & Albayrak, H. (2019). *From Syria to Turkey: Being a woman*. Merdiven Publishing.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. Bal & İ. Akbulut, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser 1993)
- Coşkun, E. (2017). Türkiye'de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, (54), 1299–1315.
- Dedeoğlu, S., & Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve sosyal dışlanma*. Eflatun Yayıncılık.
- Demirdizen, D. (2013). Türkiye'de ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 38(3), 325–346.
- Deniz, A., & Özgür, E. M. (2013). Antalya'daki Rus gelinler: Göçten evliliğe, evlilikten göçe. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 151–175.
- Düşündere, T. A., & Çilingir, S. Y. (2017). Göçmenlere karşı kötümserlik artıyor mu? *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)*.
http://www.tepav.org.tr/upload/files/14845693013.Gocmenlere_Karsi_Kotumserlik_Artiyor_Mu.pdf
- Erdoğan, E. U., & Tarlan, K. V. (2016). *Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki sivil hayata intibakına yönelik envanter çalışması*.
- Gürkan, F. A. (2021). Göç olgusunun kavramsal boyutu. *Stratejik Araştırmalar Merkezi*.
<https://strasam.org/uailiskiler/uluslararası-sorunlar/goc-olgusunun-kavramsal-boyutu-163>

- IOM. (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü.
- Kaya, A., & Kırac, A. (2016). *Vulnerability assessment of Syrian refugees in Istanbul*. Support to Life Association.
- Kaypak, Ş., & Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyokültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84–110.
- Oytun, O., & Gündoğar, S. S. (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. ORSAM.
- Öztürk, A. Ö & Balcı, U. Ein Unterrichtskonzept zur Anwendung der Türkischen MigrantInnenliteratur im DaF-Unterricht. In: *Schriften zur Sprach- und Literatur III*. 2019. Ijopec Publication
- Şeker, B. D., & Uçan, G. (2016). Göç sürecinde kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 199–214. <https://doi.org/10.18026/cbusos.36200>
- Taşçı-Duran, E., & Okçay, H. (2012). Etnik iletişim kadın sağlığını nasıl etkiliyor? *SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 251–257.
- Topçu, S., & Beşer, A. (2006). Göç ve sağlık. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(3), 37–42.
- Taşçı-Duran, E., & Okçay, H. (2012). Etnik iletişim kadın sağlığını nasıl etkiliyor? *SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, (25), 251–257.
- Topçu, S., & Beşer, A. (2006). Göç ve sağlık. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(3), 37–42.
- Tuzcu, A., & Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56–67.
- Tuzcu, A., & Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56–67.
- Türk Tabipler Birliği. (2016). *Savaş, göç ve sağlık*. TTB Yayınları.
- Türk Tabipler Birliği. (2016). *Savaş, göç ve sağlık*. TTB Yayınları.
- Ulutaş Ünlütürk, Ç., & Kalfa, A. (2009). Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 1(2), 13–28.
- UNHCR. (2019). *Global trends: Forced displacement in 2019*. <https://www.unhcr.org/flagship-reports/globaltrends/globaltrends2019/>
- Ulutaş Ünlütürk, Ç., & Kalfa, A. (2009). Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 1(2), 13–28.
- Yılmaz, A. (2019). Göç ve kadın: “Göçün feminizasyonu” ve kadın göçmenlerin durumu. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 383–400. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.545290> AFAD. (2015). *Suriye afet raporu*. <https://www.afad.gov.tr/TR/icerikDetay1.aspx?ID=16&icerikID=747>
- Yılmaz, A. (2019). Göç ve kadın: “Göçün feminizasyonu” ve kadın göçmenlerin durumu. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 383–400. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.545290>

EXTENDED ABSTRACT

The phenomenon of migration has become one of the most significant social issues of the twenty-first century, affecting millions of people worldwide. Forced migration, in particular, creates profound transformations in the lives of individuals and societies. Since the outbreak of the Syrian civil war in 2011, Türkiye has become the largest host country for displaced Syrians. Among those affected by this migration process, women constitute one of the most vulnerable yet transformative groups. Syrian women experience migration differently from men due to gender-based inequalities, traditional social roles, and the specific challenges associated with

displacement. At the same time, migration may also create opportunities for empowerment, social participation, and economic independence. Therefore, understanding the experiences of Syrian women during the migration process is essential for developing inclusive migration policies and strengthening social cohesion.

This study examines the experiences of Syrian women who migrated to Türkiye, focusing on the opportunities, risks, and social transformations emerging throughout the migration process. The study is based on the concept of the feminization of migration, which emphasizes the increasing visibility and agency of women within migration movements. While migration studies traditionally focused on male labor migration and often portrayed women as passive followers of male migrants, contemporary research highlights women's active role in migration decisions, labor participation, and social adaptation. In this context, Syrian women are not merely victims of forced displacement but also active social actors who negotiate new identities, responsibilities, and opportunities in the host society.

The research was conducted through a qualitative document analysis method. Academic articles, books, theses, institutional reports, and publications produced by governmental and non-governmental organizations were systematically reviewed. The collected data were analyzed thematically in order to identify the major opportunities and risks experienced by Syrian women in Türkiye. Through this approach, the study provides a comprehensive overview of the social, economic, psychological, and cultural dimensions of women's migration experiences.

The findings indicate that migration has both positive and negative consequences for Syrian women. One of the most significant outcomes is the transformation of traditional gender roles. In many cases, women who had limited participation in economic life before migration became active contributors to household income after arriving in Türkiye. Labor market participation enabled some women to gain financial independence, self-confidence, and greater involvement in household decision-making processes. Employment opportunities, although often limited and informal, created new spaces for social interaction and personal development. Women who engaged in income-generating activities reported increased autonomy and enhanced bargaining power within their families. These developments suggest that migration can serve as a catalyst for women's empowerment and social mobility. Another important opportunity emerging from migration is increased access to public spaces. In traditional patriarchal settings, women's mobility is often restricted by cultural norms and family control mechanisms. Migration may weaken some of these restrictions by exposing women to new social environments and institutional structures. Through interactions with public institutions, local communities, and civil society organizations, Syrian women become more visible in public life and gain access to educational, legal, and social support services. Participation in language courses, vocational training programs, and community activities contributes to the development of new skills and social networks. Such opportunities facilitate integration into the host society and strengthen women's sense of agency.

The role of non-governmental organizations (NGOs) emerges as a particularly important factor in supporting Syrian women's adaptation and empowerment. NGOs provide language education, vocational training, psychosocial counseling, legal assistance, and awareness programs related to women's rights and gender equality. These initiatives help women overcome some of the barriers associated with migration, including social isolation, limited access to information, and lack of economic opportunities. Furthermore, NGO activities contribute to social inclusion by encouraging participation in community life and fostering

interaction between refugees and host communities. Therefore, civil society organizations play a critical role in reducing vulnerabilities and promoting social integration. Despite these opportunities, the study also reveals that Syrian women face numerous challenges and risks throughout the migration process. Economic vulnerability remains one of the most significant issues. Many women work in low-paid, insecure, and informal sectors such as domestic services, textile production, caregiving, and small-scale manufacturing. Limited language proficiency, lack of recognized qualifications, and childcare responsibilities often restrict their employment options. As a result, women frequently experience exploitation, poor working conditions, and insufficient social protection. The persistence of traditional gender roles further increases their burden, as many women are expected to combine paid employment with domestic responsibilities.

Housing insecurity represents another major challenge. Refugee families often struggle with high rental costs, overcrowded living conditions, and limited access to adequate accommodation. Economic hardship associated with housing expenses may increase dependency and create additional stress within households. Furthermore, women frequently encounter discrimination in housing markets and may have limited capacity to assert their rights due to legal uncertainties or lack of information. Health-related issues also constitute an important dimension of women's migration experiences. Although Türkiye has implemented policies aimed at providing healthcare services to refugees, access remains uneven. Administrative procedures, registration requirements, language barriers, and geographical limitations may hinder access to healthcare. Women face particular challenges regarding reproductive health, maternal care, and mental health services. Many have experienced trauma associated with war, displacement, family separation, or gender-based violence. Psychological distress, anxiety, and social isolation often remain insufficiently addressed due to limited access to specialized support services.

Social integration constitutes another complex challenge. Language barriers, cultural differences, discrimination, and social exclusion can limit women's participation in public life and hinder their sense of belonging. Negative public attitudes toward refugees may contribute to marginalization and reinforce existing vulnerabilities. Furthermore, women often experience a double disadvantage resulting from their status as both migrants and women. This intersection of gender and migration-related inequalities increases the likelihood of exclusion from social, economic, and political opportunities. Overall, the study demonstrates that the migration experiences of Syrian women in Türkiye are characterized by a dynamic interaction between vulnerability and empowerment. Migration exposes women to significant risks related to poverty, discrimination, health problems, and social exclusion. At the same time, it creates opportunities for economic participation, increased visibility in public life, personal development, and social transformation. These seemingly contradictory outcomes illustrate the complexity of women's migration experiences and highlight the importance of adopting a gender-sensitive perspective in migration research and policy-making.

The findings suggest that effective migration policies should recognize women not only as vulnerable groups requiring protection but also as active agents capable of contributing to social and economic development. Strengthening access to education, formal employment, healthcare, childcare services, and legal protection is essential for reducing gender-based inequalities. In addition, expanding the activities of NGOs and enhancing cooperation between public institutions, local governments, and civil society organizations can significantly improve the integration and well-being of Syrian women. A comprehensive gender-sensitive approach will

not only enhance the quality of life of refugee women but also contribute to social cohesion and sustainable development in host societies.

.

BAHA TAHİR'İN SES VE SESSİZLİK ADLI KISA ÖYKÜSÜ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Emrullah DALMIŞ¹

Anahtar Kelimeler	Öz Doğuştan birkaç yüz yıl geçmişe uzanan kısa öykünün Arap edebiyatında modern ve bağımsız bir tür olarak ortaya çıkışı 20. yüzyıla dayanmaktadır. Köklü edebî alt yapısından beslenen Mısır, bu türün ilk örneklerinin görüldüğü Arap ülkelerinden biridir. Mısır'ın en önemli edebiyatçılarından sayılan Baha Tahir, kısa öykü alanında öne çıkan isimlerden biridir. Bir kısmı dizi ve film senaryolarına dönüşen çok sayıda eser veren yazar; Mısır halkının ekonomik, siyasi ve kültürel sorunlarını ele almanın yanı sıra insanın varoluşsal problemlerini de işlemektedir. Bu çalışmada incelenen “ <i>Ses ve Sessizlik</i> ” (الصوت والصمت), Baha Tahir'in 1972'de yayımladığı “ <i>Nişan</i> ” (الخطوبة) koleksiyonundaki dokuz öyküden biri olup 39-56. sayfalar arasında yer almaktadır. Öykü, Kahire'de yaşayan dul bir anne ile kızının akrabaları hakkındaki diyaloglarını ve iç hesaplaşmalarını konu almakta; gözlemci bakış açısıyla bir bahar sabahında geçmektedir. Dil ve üslup bakımından Fasih Arapçanın hâkim olduğu metinde yazar, yalın ancak imgesel gücü yüksek bir anlatım benimsemiştir. Diyalogların yoğunluğu, karakterlerin sosyo-psikolojik durumlarını doğal biçimde okuyucuya yansıtmaktadır. Baha Tahir, 1970'lerin başındaki Mısır'ın karmaşık siyasi ve sosyal atmosferini doğrudan aktarmak yerine bireylerde yarattığı “belirsizlik” ve “yönünü kaybetmişlik” hissi üzerinden ustalıklı hissettirmeyi başarmıştır.
Mısır Kısa Öykücülüğü Baha Tahir Ses ve Sessizlik Öykü İncelemesi Kısa Hikâye	
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 12.04.2026 Kabul Tarihi: 23.04.2026 Yayın Tarihi: 25.06.2026	

AN ANALYSIS ON THE SHORT STORY TITLED “SOUND AND SILENCE” BY BAHAA TAHER

Keywords	Abstract While the short story's roots date back several centuries, its emergence as a modern, independent genre in Arabic literature traces back to the 20th century. Drawing on its rich literary heritage, Egypt is among the first Arab countries where early examples of this genre appeared. Baha Tahir, one of Egypt's most prominent literary figures, stands out in the field of the short story. Having produced numerous works on diverse themes—some adapted into television series and films—he frequently addresses the economic, political, and cultural struggles of the Egyptian people alongside universal existential concerns. “ <i>The Sound and the Silence</i> ” (الصوت والصمت), the subject of this study, is one of nine stories in Tahir's 1972 collection “ <i>The Engagement</i> ” (الخطوبة), spanning pages 39–56. Set on a spring morning in Cairo, the story follows the dialogues and internal reckonings of a widowed mother and her daughter concerning their relatives, narrated from an observer's perspective. Modern Standard Arabic predominates the text, with the author employing a plain yet highly evocative style. The density of dialogue naturally conveys the characters' socio-psychological states. Rather than directly depicting the turbulent political climate of early 1970s Egypt, Tahir evokes it through the feelings of uncertainty and disorientation experienced by his characters.
Egyptian Short Story Writing Baha Tahir Sound and Silence Story Analysis Short Story	
Article Info	
Research Article Received: 12.04.2026 Accepted: 23.04.2026 Published: 25.06.2026	

ETİK BEYANI: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

¹ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi emrullahdalmis07@gmail.com, 0009-0004-4994-9513

GİRİŞ

Kısa öykü türünün 20. yüzyılda Batı edebiyatında şekillendiği bilinmekle birlikte, Doğu edebiyatı tarihinde de benzer anlatı formlarının varlığı dikkat çekmektedir. Arap edebiyatında bu formun izleri; Cahiliye Döneminin sosyal ve hamasi yapısını yansıtan Antara bin Şeddâd anlatıları (Goldziher, 2012, s.139), Kur'an'daki kıssalar, Emevi dönemindeki *Kelile ve Dimne* gibi Farsça çeviriler ve modern öyküye yapısal yakınlığıyla bilinen Abbasi Dönemi Makameleri şeklinde sıralanabilir (Polat ve Koç, 2025, s.125). Ayrıca Kur'an kıssalarının İslamiyet sonrasındaki dönemin başat anlatısı haline gelerek hem üslup hem de içeriği yoluyla edebî anlayışta değişim yarattığı bilinmektedir (Yazıcı, 2004, s.21). Modern Arap kısa öyküsü ise 1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgali akabinde Mehmet Ali Paşa'nın 1805 yılında Mısır'a vali olarak atanmasıyla başlayan ve 19. yüzyılın sonlarından 20. Yüzyılın başlarına uzanan "Nahda" döneminde filizlenmiştir. Doğu-Batı sentezinin arandığı bu dönemde Batı etkisiyle modern türler denenmeye başlanmıştır (Arkan, 2020, s.269). İlk örneklerin tespiti konusundaki görüş ayrılıklarına rağmen Muhammed Teymur'un 1917 tarihli "*es-Sefûr*" gazetesinde çıkan "*Fi'l-Kitâr*" (*Trende*) isimli öyküsü, Arap Edebiyatının batılı anlamdaki ilk kısa öyküsü kabul edilmektedir (Yıldız, 2002, s.46).

1. Baha Tahir'in Hayatı ve Öykücülüğü

Batı işgaline maruz kalan ilk Arap ülkelerinden biri olan Mısır, bu etkileşimin bir sonucu olarak edebî türlerde kayda değer gelişmelere ve ilklere sahne olmuştur. İşgal sonrası Kavalalı Mehmet Ali Paşa yönetiminde matbaanın kurulması, mesleki okulların açılması ve Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi gibi reformlar hayata geçirilmiştir. Avrupa'dan dönen öğrencilerin, bilhassa Fransız edebiyatı etkisinde kalarak yaptıkları çeviri ve taklitler, 20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra yerini özgün eserlere bırakmıştır (Hourani, 1994, s.70). Mustafa el-Menfalûtî, Taha Hüseyin, Hüseyin Heykel ve İbrahim el-Mazini gibi isimlerin öne çıktığı bu geçiş sürecinde özellikle 1930 yılları sonrasında kısa öykü türü "*el-Abarât*" eseriyle tanın Menfalûtî ve Muhammed Teymur'un öncülüğünde büyük bir ivme kazanmıştır (Yazıcı, 1999, s.30). Bu dönemin kilit figürlerinden olan ve Fransa'daki öğrenci kafilesine başkanlık eden Rifa Rafi et-Tahtavi, Fransa gözlemlerini aktardığı "*Tahlisu'l-İbriz fi Telhis'i-Bâriz*" adlı seyahatnamesi ve Fenelon'dan yaptığı "*Les Aventures de Telemaq*" çevirisiyle Arap edebiyatına örnek teşkil etmiştir (Velioglu, 2023, s.43). Tahtâvi ayrıca 1828 yılında Mısır'da yayımlanan ilk gazete niteliğindeki "*el-Vaka'i'u-l-Misriyye*" isimli gazeteyi yayımlayarak söz konusu sürece katkı sağlamıştır.

Arap ve Mısır edebiyatında modern kısa öykünün ilk örneği olarak kabul edilen Muhammed Teymur'un "*Trende*" adlı eseri türün gelişimi açısından bir mihenk taşı sayılmaktadır. Menfalûtî'nin tesirinde kalan Teymur, eserlerinde sınıf farklılıklarını irdelemiş, söz konusu öyküsünde de farklı toplumsal katmanlara mensup karakterlerin bakış açıları üzerinden gerçekçi bir çatışma kurgulayarak toplumsal sorunları savunmuştur. Mısır ve Arap öykücülüğünün tekamülünde Muhammed Teymur'un yanı sıra Mahmud Teymur ve Mahmud Tahir Laşin'in katkıları yadsınamaz. Nitekim 1920'lerin sonuna gelindiğinde Mahmud Teymur ve Laşin'in eserleriyle Mısır öyküsünün kuruluş evresi tamamlanmıştır. Bu süreçte Mahmud Teymur romantik, Laşin ise realist bir üslup benimsemiştir. 1930'lu yıllarda yaşanan toplumsal gerilimler ve ulusal hedeflerden uzak kalınması edebiyatta bir yönelim değişikliğine gidilmesine yol açmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak 1940'lı yıllarda Mısır öykücülüğünde romantizm akımı doğup gelişmiştir (Hafız, 2003, s.19).

1.1. Ses ve Sessizlik Adlı Öykünün Çevirisi

Sıcak bir sabahı. Soğuk, bulutlu ve yağmurlu bir haftadan sonra kaldırımların kenarlarında birikmiş küçük su birikintileri üzerinde minik yıldızlar halinde parlayan bir güneş açık masmavi gökyüzünde doğduğunda insanlar şaşırılmıştı. Yağmur ağaçları yıkamış, insanlar yol kenarlarındaki gri şeylerin yemyeşil ağaçlar olduğunu görünce ağaçlara dikkat kesilmişti. Her şey yeni ve parlaktı ancak Nil Nehri kıyısındaki kışık kalın kıyafetler giymiş insanlar şaşkındı, erkekler kravatlarını gevşetiyor, kadınlar küçük mendillerle yüzlerini siliyordu. Herkesin yüzünde bir çeşit öfke ve kandırılmışlık hissi vardı.

Günlerini bodur ağaçların altında güneşin tadını çıkararak geçirmek için dışarı çıkan insanlar Semiramis Oteli'nin önünde toplanmışlardı. Birdenbire bu ağaçlara akın eden serçeler hiç durmadan ötüyorlardı. Taş bankların birinde, kırklarında siyah ince başörtüsünden bir tutam parlak saç alına düşen, gözlerinin etrafına keskin çizgilerle sürme çekmiş bir kadınla; mavi sıfır kol bir elbise giyen iri gözlü, kucığında mavi kapüşonlu olan esmer bir genç kız oturuyordu. Genç kız kısık sesle:

- Eve gitmek istiyorum anne, burası sıcak...

- Ev de sıcak.

Genç kız ağzını açıp bir şey söyleyecekti ki annesi bacak bacak üstüne atıp ellerini dizinde birleştirince vazgeçti. Kadın beyaz tombul bacaklarını sallamaya; amaçsızca siyah, parlak ayakkabılarına bakmaya başladı. Birdenbire yüksek sesle bir kahkaha patlattı:

- Evmiş! Mezar gibi dört duvar! Söyle bana evde ne yapmak istiyorsun?

Genç kız başını yere eğdi:

- Orası bizim evimiz... İnsanlar neden evlerinde kalır ki?

- Evde yapacak işleri olur da ondan. Benim yapacak bir şeyim yok, kimsem de yok.

Yalnızca benimle konuşmayan bir kızım var.

Genç kız hızla önüne döndü, yolda omzundan aşağı sarkan kamerasıyla karşıdan karşıya geçen sarışın bir adam gördü. Sarışın adam anneye kızına yaklaşmış onlara gülümsedi. Daha sonra Nil Sahil Yoluna yönelip kamerayı kaldırıp çekime başladı. Genç kız annesine bakmadan:

- Anne ben eğitime devam etmek istiyorum. Sınavlara hazırlanıp üniversiteye girmek istiyorum.

- Bunu temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp önüme koyuyorsun ama bunun için bir şey yaptığın yok. Elini mi bağlıyorum ben senin?

- Hayır.

- O zaman niye çalışmıyorsun? Neden beni suçlar gibi sürekli bunu söyleyip duruyorsun?

Genç kız başını çevirip ne çektiğini görmek için sarışın adama bakmaya başladı. Köprü altından geçen yamuk yelkenli geminin kenarında kıyafetinin ucu ağzında bir adam gördü. O sırada annesinin sesini duydu:

- Aslında bakarsan sen ne okumak istiyorsun ne de başka bir şey. Sen evde oturup bana hayatı zindan etmek istiyorsun. İşin aslı astarı bu.

Biraz durup yeniden başladı:

- Doktor Hamdi'yle neden evlenmedin mesela?

Genç kız birden annesine dönüp bağıarak:

- Lütfen bu konuyu açma!

Anne, kızını taklit eden bir sesle:

- Lütfen bu konuyu açma (!). Çok korktum korkudan ölecektim, deyip yüksek perdeden kahkahayı bastı.

Kapüşonlusunun kollarını boynunda bağlayıp gerisini sırtına doğru atmış bir genç kesik ısıklar çalarak önlerinden geçerken:

- Ben de gülmek istiyorum.

Kadın gözlerini doğrudan gence dikip:

- Evde ananla gül zibidi!

Genç kızın vücudu taş kesildi başını öteki tarafa çevirdi. Çocuk duymamış gibi yapıp hızla oradan uzaklaşırken anne normal bir tonda:

- Esasında senin için biçilmiş kaftandı Doktor Hamdi. Hem az konuşuyordu hem de sana gelen kiralara muhtaçtı.

- Başka?

- O da senin gibi benden nefret ediyordu.

- Ben senden nefret etmiyorum.

- Ediyorsun ediyorsun da benim umurumda sanma. Zaman bana umursamamayı öğretti.

Baban öldüğünde üzüntüden öleceğim sandım. Benim için dünya babandan ibaretti. Beni onunla evlendirdiklerinde küçük bir kızdım. Öldüğünde benim için dünya son buldu sandım. Bir daha evden çıkamam, kimseyle bir kelam edemem diye düşündüm. Amcaların o zaman ne dedi biliyor musun? Kapıcıya aşkınsın dediler. Senin velayetini benden almak için dört kez dava açtılar. Onların akli senin ahlakının bozulmasında falan değil kiradan gelen mangırdıydı.

- Bunları bana bin defa anlattığın farkında mısın? Evlenmediysen senin için evlenmedim dedin, sen...

- Bu sözler bir yaraya merhem olmuyor.

- Öyleyse ne istiyorsun benden? Çok çile çekmişsin mi demeliyim?

Sürmeli gözlerini kısan anne, kıza dönüp:

- Hayır, ben çok çekmedim. Artık kimse umurumda değil. Kafama eseni yapıyorum.

Genç kız biraz güldükten sonra:

- Müsaadenle biraz yürüyeceğim, belki sonrasında eve dönerim.
Anne, kızını bileğinden yakalayıp:
- Konuş benimle! Ne zaman seninle konuşmaya kalksam benden kaçıyorsun! Ben senin annen değil miyim? Otur ve konuş benimle. Otur yoksa insanlar bizi duyar. Ödün kopuyor değil mi insanlar bizi duyacak diye?
- Genç kız bankın ucuna oturdu, annesi kesik kesik fısıldıyordu:
- Bir şey söyle kes şu bakışları. Put musun sen?
- Ne söylememi istiyorsun? Ne söylememi istiyorsan söyle onu söylerim.
Anne dudaklarını biraz aralayıp sessiz duran kızına baktı. Sonra da birdenbire kızın bileğini bırakıp:
- Hiçbir şey. Git eve, cehennem dibine kadar yolun var.
Genç kız ikinci kez kalkmak için hamle yaptığında anne gözleri parlayarak:
- Öğle yemeğine kadar eve gelmeyeceğim. Avukat Ahmet Bey'in ofisine uğrarım belki.
Genç kız mavi kapüşonlusunu omzuna atarken:
- Sormadım zaten, deyip hızlı adımlarla uzaklaştı.
İnsanlar Nil Sahil Yolunu hemen hemen boşaltmışlardı. Yalnız başına kalan annenin yakınlarında sırtını duvara verip gölgede uyuklayan simitçiden başka kimse yoktu. Anne şimdi yalnızca serçe seslerini ve peşi sıra geçip gizli saklı bir vızıltı bırakan araba seslerini duyuyordu. Biraz sonra elinde deri bir çantayla hızlı hızlı yürüyen, uzun boylu bir adam yaklaştı. Boştaki elini oynatarak uzaktan keskin bir sesle ve hızlı cümlelerle konuşa konuşa yanına geldi:
- Ofiste bekledim gelen giden olmadı. Evine gittim Nil Sahil Yolunda dediler. Evden buraya yürüdüm, bu sıcakta bir şey oldu diye korktum ama...
- Taş bankta genç kızın kalktığı yere oturdu. Çantasını yere koyarken:
- Kalbim seni burada bulacağımı söyledi. Bu sıcakta burada n'apıyorsun?
Kadının yüzü önce biraz aydınlandı daha sonra gülererek:
- Kızıyla tartışıyorum.
- Kiminle? Nasıl? Kızının konuşabildiğini biliyor muydun? Daha önce konuştuğunu hiç duymadım nasıl tartışıyorsunuz? Yoksa o da annesi gibi cingözün teki mi? Hem başörtüsü takıyor hem de viskilerin dibini mi görüyor?
- Kadın uzaktaki bir şeye gözlerini dikip:
- Sus şimdi, hiçbir şey bildiğin yok.
Adam bir iç çekip çenesini eline yasladı:
- Yok olacak şey değil. Mahkemede savcı, evde karım şimdi de sen mi? Hayır lütfen surat asma bana. Sen konuşabildiğim tek kişisin. Doğru söylüyorum lütfen surat asma. Nedir seni kızdıran?
- Senin anlayamayacağın bir şey.
- Evle mi alakalı?
- Evet, beş kuruşum yok. İstersen beni kapıya koyabilirsin.
- Zihnini meşgul eden şey buysa şöyle düşünebiliriz...
- Yok hatta aksine beni kapı dışarı etmeni istiyorum.
- Bu lakırdı nereden çıktı. Nereden geldi bu viski?
- Kadın adamın terden yapış yapış olmuş ellerine hafifçe vurdu. Kesik kesik gülüp sanki her şey bitmiş gibi sakın ve abartısızca:
- Boşver şimdi bunu, ben biraz yorgunum olan biten bu. Başım ağrıyor hiç tadım tuzum yok.
- Adam tek gözünü kırparak:
- Ben bunun çaresini biliyorum. Kesin ve garantili bir tedavi.
- Sen az değilsin ama anca lafta.
Adam bir kahkaha patlattı:
- Yok öyle değil. Hele bir tedaviyi dene sonra kararını ver. Bugün çok eminim.
Kadın gülümseyip:
- Geldiğine sevindim.
Adam saatine baktı:
- On dakika sonra gitmem lazım önemli bir randevum var. Ama ondan sonra boşum. Sende mi buluşalım bende mi?
- Fark etmez. (Tahir, 2021, s.31-45)

1.1.1. Ses ve Sessizlik Adlı Kısa Öykünün Tahlili

Ses ve Sessizlik (الصوت والصمت) isimli kısa öykü Baha Tahir tarafından 1972 yılında yayımlanan Nişan (الخطوبة) koleksiyonunda yer alan dokuz kısa öyküden biri olup koleksiyonun 39-56. sayfalarında yer almaktadır.

Konu: Ses ve sessizlik kısa öyküsü, Kahire’de yaşayan, kocası vefat etmiş bir anne ve kızının akrabaları hakkındaki olumsuz diyalogları ve kendi içlerindeki hesaplaşmaları arasında Nil Nehri kıyısındaki Semiramis Otel önünde cereyan eden hadiseleri anlatmaktadır.

Mekân: Öykü, genel olarak Kahire’de özel olarak ise Nil Nehri kıyısındaki ünlü Semiramis Otel önünden başlayarak nehir kıyısındaki bir bankta geçmektedir.

Zaman: Kısa öykünün hangi tarihte yaşandığı belli olmamakla birlikte öykü içinden alınan “Sıcak bir sabahtı. Soğuk, bulutlu ve yağmurlu bir haftadan sonra kaldırımların kenarlarında birikmiş küçük su birikintileri üzerinde minik yıldızlar halinde parlayan bir güneş açık masmavi gökyüzünde doğduğunda insanlar şaşırmişti. Yağmur ağaçları yıkamış, insanlar yol kenarlarındaki gri şeylerin yemyeşil ağaçlar olduğunu görünce ağaçlara dikkat kesilmişti. Her şey yeni ve parlaktı ancak Nil Nehri kıyısındaki kışlık ağır kıyafetler giymiş insanlar şaşkındı...” pasajından olayın sıcak bir sabah vaktinde, muhtemelen bir bahar ayında geçtiği anlaşılmaktadır.

Kişiler:

Anne: Kırklı yaşlarda, beyaz tenli, siyah saçlı, balık etli bir kadın. Kocası vefat ettikten sonra miras konuları sebebiyle eşinin ailesiyle arası açılmış bu yüzden etrafında eş dost kabilinden kimi kimsesi kalmamıştır. Kızına, kendisiyle konuşan tek kişinin o olduğunu söylese de Avukat Ahmet Bey ile gizli bir ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Kız: İri gözlü, esmer bir genç kız. Eğitimi yarıda kalmış ancak evliliğe de sıcak bakmamış, eğitimine devam etmek için annesine serzenişte bulunsa da ne eğitime ne evliliğe gönüllü olduğundan içsel faktörleri kabullenemeyip dışsal faktörlerde suç aramaktadır. Babasından kalan mülklerden kira geliri olduğu, amcasının bu gelirleri elde etmek için velayetini almaya çalıştığı görülmektedir.

Doktor Hamdi: Annenin, genç kızına evlenmesi için tavsiyede bulunduğu karakter. Genç kızın kira gelirlerine muhtaç olduğu ve sessiz sakin bir yapıda olduğu dile getirilmektedir. Genç kızın bu evliliği reddettiği ve bu konuda son derece öfkeli olduğu görülmektedir.

Avukat Ahmet Bey: Annenin kızına avukatın ofisine uğrayacağını söylemesiyle ailenin avukatı olduğu anlaşılmaktadır. Evli olan avukatın eşiyle sorun yaşadığı kendi söylediklerinden anlaşılmış olup ana karakter anne ile gizli bir ilişki yaşadığı anlaşılmaktadır.

Anlatıcı: Gözlemci bakış açısının hâkim olduğu bu kısa öyküde olaylar, dışarıdan izleyen birisinin ağzından anlatılmaktadır. Anlatıcı kişisel yorumlara yer vermemiş, olayları gördüğü gibi anlatmıştır.

Olay Örgüsü: Kısa öykü görsel, işitsel bir betimlemeyle yapılan giriş sonrasında tek bir mekânda, sahneye girip çıkan karakterlerin diyalogları üzerinden yaşanmaktadır. Bu diyaloglar arasında geçmişe yönelik atıflar yer alırken o esnada çevrede cereyan eden hadiseler de öykü akışı içinde yer almaktadır.

Dil ve Üslup: Fasih Arapça ile yazılan kısa öyküde kısa, basit yapılu cümleler yer almaktadır. Kullanılan dil yalındır. Anlatımda sıkça diyaloga yer verilmiştir. Diyaloglar, anne-kız, anne-geç ve anne-avukat arasında geçmektedir. Bu diyaloglar sayesinde kısa öykünün okunurluğu üst seviyeye çıkmış, okuyucu adeta öykünün içine çekilmiştir. Annenin fiziksel ve ruhsal durumuna ait ayrıntılı betimlemeler bu karakterin okuyucunun gözünden canlanmasına hatta karakterle bağ kurmasına sebep olmuştur. Kısa öykünün sonu annenin gizli ilişkisiyle bitirilmiş olup öykü boyunca mağdur portresi çizilen anne karakterinin sanıldığı kadar masum olmadığı görülmüştür.

SONUÇ

Arap edebiyatında modern anlatı türlerinin gelişimi, 19. yüzyıldaki Batı ile etkileşim süreci olan “Nahda” dönemine dayanmakla birlikte, kısa öykünün bağımsız ve rüşünü ispat etmiş bir edebî tür olarak sahneye çıkışı 20. yüzyılda gerçekleşmiştir. Mısır, sahip olduğu köklü tarihsel birikim ve 1798 Napolyon işgali sonrası kurulan matbaalar ve Batı dillerinden yapılan çevirilerin oluşturduğu zengin edebî altyapı sayesinde, bu türün Arap dünyasındaki öncüsü konumuna yükselmiştir. Muhammed Teymur gibi öncü isimlerle başlayan ve “romantizm” ile “realizm” arasında salınan bu edebî tekâmül süreci, 1960’lı yıllara gelindiğinde toplumsal gerçekliği bireyin içsel bunalımlarıyla harmanlayan yeni bir kuşağın doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Bu çalışmanın odak noktası olan Baha Tahir, söz konusu “60’lar Kuşağı”nın (Yeni Edebiyat Grubu) etkili kalemlerinden biri olarak Mısır öykücülüğünde müstesna bir yere sahiptir. Yazarın yaşam öyküsü incelendiğinde, Kahire’nin Giza bölgesinde başlayan hayatının, radyo programcılığından siyasi yasaklılığa, oradan da uzun yıllar süren sürgün ve Birleşmiş Milletler çevirmenliğine uzanan çalkantılı seyri, eserlerinin dokusunu doğrudan şekillendirmiştir. Özellikle Mısır’ın ve Arap coğrafyasının yaşadığı siyasi hayal kırıklıkları, savaşlar ve toplumsal çözümler, Tahir’in kaleminde slogandan uzak, ancak derinlemesine hissedilen bir “kırılma” ve “yabancılaşma” temasına dönüşmüştür. Çalışmada tahlil edilen ve yazarın 1972 yılında yayımlanan *Nişan* (el-Hutûbe) koleksiyonunda yer alan “Ses ve Sessizlik” (es-Savt ve’s-Samt) adlı kısa öykü, Baha Tahir’in edebî ustalığını ve insan psikolojisine dair derin gözlemlerini yansıması bakımından çarpıcı bir örnektir. Öykü, görünürde Kahire’de bir bahar sabahında Nil kıyısında oturan dul bir anne ile kızı arasındaki sıradan bir çatışmayı konu edinse de alt metinde bireylerin “iletişimsizliğini”, “toplumsal ikiyüzlülüğü” ve “varoluşsal sıkışmışlığı” irdelemektedir. Öykünün karakter kurgusu, dönemin Mısır toplumundaki kuşak çatışmasını ve değer yargılarındaki yozlaşmayı gözler önüne sermektedir. Kırklı yaşlarında, eşini kaybetmiş ve toplum nezdinde “mağdur” bir dul profili çizen Anne karakteri, aslında içsel hesaplaşmalarını tamamlayamamış, kızıyla sağlıklı iletişim kuramayan ve toplumsal normların arkasına saklanarak yasak bir ilişkiyi sürdüren kompleks bir yapıdadır. Anne, dış dünyaya karşı yakınma, suçlama, otorite gibi kavramlarla açıklanabilecek sürekli bir “ses” üretirken, kendi içsel “sessizliğini” gizlemektedir. Buna karşılık eğitime devam etmek isteyen ancak annesinin baskısı ve kendisine sunulan Doktor Hamdi gibi geleneksel evlilik teklifleri arasında sıkışıp kalan Genç Kız karakteri, edilgen, umutsuz ve eylemsiz bir portre çizmektedir. Kızın “sessizliği”, bir kabullenişten ziyade, çıkış yolu bulamayan bir öfkenin tezahürüdür. Mekânın kullanımı, öyküdeki bu tezatlığı besleyen önemli bir unsurdur. Olayların geçtiği Nil Sahil Yolu ve Semiramis Oteli çevresi, bir yandan doğanın canlandığı, güneşin parladığı, serçe cıvıltıları, trafik gürültüsü gibi hayat dolu “seslerin” olduğu bir atmosfer sunarken, diğer yandan karakterlerin iç dünyasındaki kasveti ve “sessiz” çığlıkları daha belirgin hale getiren bir fon işlevi görmektedir. Yazar, gözlemci bakış açısını kullanarak okuyucuyu bir kamera tarafsızlığıyla olayların tanığı haline getirmiş, karakterlerin ruh hallerini uzun tasvirler yerine, onların diyalogları ve fiziksel tepkileri üzerinden vermeyi tercih etmiştir. Öykünün final bölümünde, Avukat Ahmet Bey’in sahneye girmesiyle yaşanan kırılma, anlatının tüm seyrini değiştirerek “trajik bir ironi” ortaya koymaktadır. Okuyucunun öykü boyunca “kocasının ailesi tarafından mirası elinden alınmaya çalışılan çilekeş kadın” olarak tanıdığı Anne karakterinin, aslında ailenin avukatıyla gizli bir ilişki yaşadığının anlaşılması, toplumsal ahlak anlayışındaki çürümeyi anlatarak bireyin maskelerini düşürmektedir. Annenin kızıyla yaşadığı gerilimde “yalnızlık” ve “kimsesizlik” vurgusu yaparken, finalde sevgiliyle buluşması, Baha Tahir’in insan doğasındaki çelişkileri ne denli ustaca işlediğini göstermektedir. Bu durum, öykünün adındaki “Ses”in yalanları ve boş konuşmaları, “Sessizlik”in ise gizlenen gerçekleri ve iletişimsizliği simgelediği şeklinde yorumlanabilir.

Dil ve üslup açısından bakıldığında, Fasih Arapça’nın hâkim olduğu metinde, yazarın yalın, abartıdan uzak ancak imgesel gücü yüksek bir dil kullandığı görülmektedir. Diyalogların yoğunluğu, karakterlerin sosyo-psikolojik durumlarını doğal bir akış içinde okuyucuya aktarmaktadır. Baha Tahir, 1970’lerin başındaki Mısır’ın karmaşık siyasi ve sosyal arka planını doğrudan anlatmak yerine, bu atmosferin bireyler üzerinde yarattığı “belirsizlik” ve “yönünü kaybetmişlik” hissi üzerinden hissettirmeyi başarmıştır. Sonuç olarak, Baha Tahir’in “Ses ve Sessizlik” öyküsü, sadece iki kadın karakterin kuşak çatışmasını anlatan bir metin değil, aynı zamanda 20. yüzyılın ikinci yarısında Mısır toplumunun yaşadığı kültürel ve ahlaki dönüşümün, bireylerin mikro dünyasındaki yansımalarını mercek altına alan sosyolojik bir belge niteliğindedir. Yazar, bu kısa öyküsünde, toplumsal baskıların bireyi nasıl ikiyüzlü bir yaşama sürüklediğini, “mağduriyet” maskesi altında nasıl “fail” konumuna geçebildiğini ve iletişimin olduğu yerde bile aslında derin bir anlaşılma halinin hüküm sürebileceğini çarpıcı bir kurguyla ortaya koymuştur. Bu yönüyle eser, modern Arap öykücülüğünün, evrensel insan sorunlarını yerel dokuyla harmanlama başarısının seçkin bir örneği olarak literatürdeki yerini almaktadır.

KAYNAKÇA

Arkan, Z. (2020). Ali Tantâvî’nin “İki Yetim (Yetîmân)” adlı hikâyesinin tahlili. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 255–285.

- Ceylan, Z. (2017). *Bilmezdim tavus kuşlarının uçabildiğini*. Kırmızı Yayınları.
- Ceylan, Z. (2018). Bahâ Tâhir'in "Dün Gece Rüyamda Seni Gördüm" adlı öyküsü üzerine. *Nüsha*, (47), 65-82.
- Dağbaşı, G. ve Yazıcı, S. (2023). Fuâd et-Tekerlî'nin geniş gölgeli bir ağacın altında (tahte şeceratin vârifeti'z-zilâl) adlı kısa öyküsü üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 1013–1023. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1369136>
- Dayf, Ş. (1961). *el-Edebu'l-Arabî'l-muâsir fi Mısır*. Daru'l-Maârif.
- Goldziher, I. (2012). *Klasik Arap literatürü* (A. Yüksel ve R. Er, Çev.). Vadi Yayınları.
- Hafız, S. (2003). Modern Arap kısa öyküsü (I) (A. Yüksel, Çev.). *Nüsha Dergisi*, (10), 19.
- Hourani, A. (1994). *Çağdaş Arap düşüncesi: Arabic thought in the liberal age (1798-1939)* (H. Yıldız ve L. Boyacı, Çev.). İnsan Yayınları.
- Kertel, F. (2024). *Bahâ Tâhir ve Hâletî Safiyye ve'd-Deyr isimli romanı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Özbakır Bayraktar, S. (2024). *Baha Tahir'in "el-Hubb fi'l-Menfâ" adlı romanı ile Sinan Akyüz'ün "İncir Kuşları" adlı romanının teknik ve tematik açıdan karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat, İ. E. ve Koç, C. T. (2025). Yusuf İdris'in "Gökyüzünden Bir Sofra" adlı kısa öyküsü üzerine bir inceleme. *Lisâni İlimler Dergisi*, 3(1), 123–138.
- Tahir, B. (2009). *Lem 'arif enne't-tavâbis tatîr*. Daru's-Şurûk.
- Tahir, B. (2021). Ses ve Sessizlik. (Çev. Ökkeş Hengil). *Mahalle Mektebi Dergisi*, 61, 31-45.
- Velioğlu, A. (2023). Modern Mısır öyküsü tahlili: İhsan 'Abdu'l-Ğuddus "el-Ğair Beyne'l-Ğelal 'Abdu'l-Ğaram" isimli kısa öykü örneği. *Lisani İlimler Dergisi*, 1(1), 41–55.
- Yazıcı, H. (1999). *Çağdaş Arap öyküleri*. Kaknüs Yayınları.
- Yazıcı, H. (2004). *The short story in modern Arabic literature*. General Egyptian Book Organization.
- Yıldız, M. (2002). Arap edebiyatında ilk modern kısa öykü: Muhammed Teymur'un Fi'l-Kitâr'ı. *Nüsha Dergisi*, (4), 41–55.

EXTENDED ABSTRACT

This study aims to conduct a comprehensive literary analysis of Bahaa Taher's short story *Sound and Silence (al-Şawt wa-l-Şamt)*, focusing on how themes of communication breakdown, generational conflict, moral ambiguity, and existential alienation are constructed through narrative structure, characterization, spatial symbolism, and dialogic intensity. Rather than situating the work within a general historical overview of Arabic short fiction, the study concentrates on the internal dynamics of the text and its socio-psychological implications within the context of modern Egyptian society in the post-1960s period.

The research adopts a qualitative literary analysis grounded in close reading. The short story is examined through classical narrative components—theme, setting, time, characters, narrator, plot structure, language, and style—while also incorporating sociological and psychological interpretive lenses. The analysis emphasizes dialogue as the primary narrative driver and evaluates how silence functions not merely as the absence of sound, but as a meaningful semiotic and ideological construct. The observer-narrator perspective is assessed in relation to reader positioning and narrative neutrality. The study relies on textual evidence from the original Arabic narrative and its Turkish translation, supported by relevant secondary literature on modern Egyptian and Arabic short fiction.

The analysis reveals that *Sound and Silence* operates on multiple semantic levels, where overt dialogue ("sound") masks deeper layers of repression, hypocrisy, and emotional estrangement ("silence"). The central conflict between the widowed mother and her daughter is not limited to a familial disagreement but reflects broader tensions within Egyptian society, including generational rupture, gendered expectations, and moral contradictions shaped by social pressure.

The mother figure, initially constructed as a socially marginalized and victimized widow, gradually emerges as a morally ambivalent character whose constant verbal dominance conceals unresolved internal conflicts and ethical compromise. Her aggressive speech acts, accusations, and self-justifications constitute a form of defensive noise that prevents genuine communication. In contrast, the daughter's silence is not indicative of submission or emotional emptiness but represents suppressed frustration, paralysis, and a lack of viable agency within both familial and societal frameworks. Her desire for education remains abstract and unrealized, underscoring a state of existential stagnation rather than active resistance.

Spatial elements play a significant symbolic role in reinforcing these findings. The public setting along the Nile River—characterized by natural sounds, traffic noise, and passerby activity—stands in ironic contrast to the emotional isolation and communicative failure of the characters. The vibrancy of the external environment

accentuates the internal emptiness of the protagonists, transforming the setting into a silent witness to their unresolved tensions.

The introduction of the lawyer character at the conclusion functions as a narrative rupture that recontextualizes the entire story. His presence exposes the mother's hidden relationship, dismantling the moral hierarchy previously implied and revealing the performative nature of her victimhood. This twist produces a form of tragic irony, whereby the reader is compelled to reassess earlier judgments and recognize the pervasive duplicity embedded in social and personal relationships.

Linguistically, the story is marked by concise sentences, simple syntactic structures, and an economy of description. The predominance of dialogue enhances narrative immediacy while allowing psychological depth to emerge indirectly through tone, repetition, and interruption. Taher's restrained use of Modern Standard Arabic contributes to the universality of the narrative, enabling local realities to resonate with broader human experiences.

The findings suggest that *Sound and Silence* exemplifies Bahaa Taher's broader literary approach, which prioritizes human psychology over overt political discourse while still reflecting the sociopolitical disillusionment of 1970s Egypt. The story demonstrates how silence can function as a narrative strategy equal in expressive power to speech, particularly in representing suppressed identities and ethical contradictions. Taher avoids didacticism by allowing meaning to emerge organically through interaction, contradiction, and narrative omission.

Moreover, the story challenges binary moral categorizations by depicting characters who oscillate between victimhood and complicity. This complexity aligns the text with modernist narrative tendencies and situates it firmly within the literary output of Egypt's "1960s Generation," characterized by skepticism toward grand narratives and heightened attention to individual disillusionment.

This study concludes that *Sound and Silence* is not merely a depiction of a mother-daughter conflict but a nuanced literary exploration of communication failure, moral ambiguity, and existential confinement within modern Egyptian society. Through its strategic use of dialogue, silence, and spatial contrast, the story exposes the fragility of human relationships and the ease with which social roles can mask ethical contradictions. Bahaa Taher's minimalist style and psychological precision enable the short story to transcend its local setting and address universal concerns regarding identity, agency, and the limits of communication. Consequently, *Sound and Silence* stands as a significant contribution to modern Arabic short fiction and offers valuable insight for comparative literary studies concerned with voice, silence, and narrative ethics.

SURİYELİ GÖÇMEN KADINLARDA SOSYAL DIŞLANMIŞLIK; KAHRAMANMARAŞ ÖRNEĞİ¹

Gülbahar SAĞIR

Anahtar Kelimeler	Öz
Göç Sosyal Uyum Sosyal Dışlanma Suriyeli Göçmen Kadın	İnsanlık tarihi kadar eski olan göç, günümüze kadar gelişim göstermiştir. Göç gerçekleştirilme durumuna göre farklılık göstermektedir. Kimi zaman daha iyi yaşama arzusu ile yer değişikliği olurken kimi zaman da zorunlu sebepler kaynaklı yer değişikliği olmaktadır. Kadınlar bu hassas grubun yapı taşıdır. Göç çalışmalarında hak ettiği kadar yer bulamamıştır. Ailede babaya, evlilikte eşe ya da babası vefat etmişse evin erkek kardeşine emanet olarak görülmüştür. Kadının tek başına göçe konu olabilmesi biraz gecikme göstermiştir. Ataerkil toplum yapısı içinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı kendisine yer bulmakta zorlanan kadın göç sonucunda yaşadığı yer değişikliğiyle gittiği toplumda sosyal uyum ve sosyal dışlanma sorunları yaşamaktadır. Suriyeli Göçmen Kadınlarda Sosyal Uyum ve Dışlanmışlık; Kahramanmaraş örneği başlığı altında Kahramanmaraş'ta yerli nüfus arasında deneyimledikleri sosyal uyum ve dışlanmışlık incelenmekte ve bu değişkenlerin sosyoekonomik, eğitim ve yaş düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmektedir. Göçmenler İçin Sosyal Uyum Ölçeği (GSUÖ) ve Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) kullanılmıştır. Bu amaçla, Suriye'den göç eden kadınların Türkiye'ye geldikleri günden itibaren yaşamış oldukları dışlanmışlıkları araştırmak ve mevcut literatürdeki çalışmaların Kahramanmaraş özelinde incelenmesini sağlama amacı taşımaktadır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 04.06.2026 Kabul Tarihi: 21.06.2026 Yayın Tarihi: 23.06.2026	

SOCIAL EXCLUSION IN SYRIAN MIGRANT WOMEN; THE CASE OF KAHRAMANMARAŞ

Keywords	Abstract
Migration Social Integration Social Exclusion Syrian Migrant Woman	Migration, as old as human history, has evolved until today, varying according to its execution. While displacement sometimes occurs with the desire for a better life, it occasionally stems from compulsory reasons. Women constitute the building blocks of this vulnerable group. However, they have not received sufficient recognition in migration studies. They have been perceived as a trust to the father in the family, the spouse in marriage, or the brother if the father passed away. Women becoming independent subjects of migration showed some delay. Struggling to find a place within the patriarchal social structure due to gender inequality, women experience social integration and social exclusion issues in the host society following migration-induced displacement. Under the title of "Social Integration and Exclusion among Syrian Migrant Women: The Case of Kahramanmaraş," this study examines the integration and exclusion experienced among the local population in Kahramanmaraş, investigating whether these variables differentiate according to socioeconomic, educational, and age levels. The Social Integration Scale for Migrants (SISM) and the Social Exclusion Scale (SES) were utilized. "To this end, it aims to investigate Syrian migrant women's exclusion in Turkey, focusing specifically on the literature regarding Kahramanmaraş."
Article Info	
Research Article	
Received: 04.06.2026 Accepted: 21.06.2026 Published: 23.06.2026	

ETİK BEYANI: Bu çalışmanın saha uygulaması için Gaziantep Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 05.12.2024 tarih ve 581273 sayılı etik kurul izni alınmıştır (Bkz. Ek. 1).

¹ Bu çalışma, Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'nda yürütülen ve savunulan "Suriyeli göçmen kadınlarda sosyal uyum ve dışlanmışlık; Kahramanmaraş örneği" başlıklı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Ayrıca çalışmanın bir kısmı, 12-14 Haziran 2026 tarihlerinde İzmir'de düzenlenen 15. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde "Suriyeli göçmen kadınlarda sosyal dışlanmışlık; Kahramanmaraş örneği" başlığıyla online sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Tarih kadar eski olan göç kavramının herkes tarafından kabul gören bir tanımı yoktur. Göç bir yer değişme hareketi olarak görülmektedir. Bu yer değişikliği bazen gönüllü olarak gerçekleştirilirken bazen de zorunlu sebeplerle değiştirilmektedir. Savaş, doğal afet kaynaklıda meydana gelebilmektedir. İnsanlar buldukları mekânlardan daha iyi yaşama arzusu içinde göç yolunu tercih edebilmektedir. Göçe sadece bir yer değiştirme hali deyip bırakılamaz. Eksik bir tanımlama olur. Göç yer değişikliği halinden sonraki süreç içerisinde bir sürü değişken barındırmaktadır. Göçmenler belki de doğdukları andan itibaren yaşadıkları alışık oldukları toprakları bırakıp başka mekânlarda kendilerine yeniden hayat kurmak için gitmektedirler. Yeniden ev, yeniden iş yeniden hayatını devam ettireceği tüm değişkenleri bir araya getirmek için çaba göstermektedirler.

Türkiye’de de yakın zamanda, 2011 yılında Suriye iç savaşı kaynaklı yoğun bir göçmen girişi yaşanmıştır. 15 Mart 2011 tarihinde fiziksel anlamdaki yakınlığı kaynaklıda Kahramanmaraş, Gaziantep ve Hatay bu göçten en fazla etkilenen şehirler arasındadır. 2011 yılındaki verilere göre 85.000’i aşkın Sığınmacı girişi olmuştur. Kayıt alınanların dışında kayıt alınamayan resmi olmayan yollarla da giriş yaşandığı bilinmektedir. Resmi kayıtların çok daha üzerinde nüfusun olduğu tahmin edilmektedir. Suriye’deki savaş kaynaklı ülkemize gelen sığınmacılar zorunlu nedenler kaynaklı göç gerçekleştirmişlerdir. Göçü gerçekleştiren kişilerin vardıkları yeni mekâna uyumları kısa sürede hallolacak bir durum değildir. Göç sadece göç eden toplumu etkiler yargısı da yanlış değil ama eksik kalacaktır. Göç, göç eden bireyleri etkilediği kadar göçe ev sahipliği gerçekleştiren toplumu da etkilemektedir (Orak, 2019, s.1). 2011 yılında sınırdan kitleler halinde ülkeye giriş yapan Suriyeli sığınmacılar başlangıçta misafir olarak kabul edilmektedir. Bu misafirlik olarak geldikleri ülkede kalacakları sürenin bilinmeyişi hem yerleşik halkı hem de göçmenleri olumsuz anlamda etkilemektedir. Suriyeli göçmenlerin, yeni toplumda kendilerine yaşam alanı oluşturabilmeleri istenmese bile ev sahibi toplumla iletişim kurmak zorundadırlar.

Toplumlar arası gelenek, görenek benzerliği uyumu kolaylaştırmaktadır. Yeniden yaşam alanı oluşturmaya çalıştığın bir yerde iş, barınma ve yiyecek içecek bulmak kendi içinde problemler doğurmaktadır. Temel ihtiyaçları karşılamak için bulunan geçici çözümlerde günü kurtarmak dışında başka bir şey değildir. Önemli değişkenlerden biri de ortak bir dili paylaşmıyor olmaktır. İletişim her şeyin başını oluşturmaktadır. Kişiler problemlere konuşarak, anlaşarak çözüm bulabilirler. Dil bariyeri bunun önündeki en önemli sorundur. Ev sahibi halk ile iletişime geçmekte zorlanan göçmenler diğer ihtiyaçlarını karşılamak içinde benzer sorunlar yaşamaktadır. Dili bilen göçmenler ya da kısıtlı şekilde kendini ifade edebilen kişiler uyum ve dışlanma konusunda daha az sorunlar yaşamaktadırlar. Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikası kaynaklı yoğun şekilde gelen göçmenler ve dönüşleri ile ilgili belirsizlik durumu ev sahibi halkı rahatsız etmektedir. Göçmenler iş ararken işveren tarafından daha ucuz iş gücünü oluşturduğu için iş hayatında rekabeti de beraberinde getirecektir (Orak, 2019, s.1).

Suriyeli göçmenler ataerkil toplum yapısına daha fazla uyumluluk göstermektedir. Bu nedenle erkekler daha fazla ev dışındaki görevlerde etkin olarak yer almaktadır. Kadınlar ise ev içi işlerde yer almaktadır. Çocuğun bakımı, ev içi işler kadının yaşam alanını oluşturmaktadır. Hane içindeki ev sahibi toplumla en fazla ortak alanı paylaşma ihtimali olan kişi evin erkeğidir. Ekonomik kazanç sağlamak için çalışmak zorunda kalan erkek yeni dil ile en fazla karşılaşan kişidir. Eğitim sistemi içinde olan çocukta misafir halkın Türkçe bilen çocuğu ile aynı ortamı paylaştığı için yeni dil ile bir şekilde tanışmaktadır. Bunların yanında göç sürecinde tüm ev halkını evin dışındaki hayata hazırlayan kadın ev sahibi halk ve dil ile en geç tanışan kişidir. Aslında göçmen kadın ev içerisindeki işlerde bu kadar etkin olmasa aile bireylerinin ev sahibi topluma uyumu belki de bu kadar hızlı olmayacaktır. 2011 yılında zorunlu sebeple göç eden göçmenler yaşadıkları travma sonucu ülkeye giriş yapmıştır. Bu travmanın yanında kişiler alışık oldukları düzeni bırakıp hiç bilmedikleri, yabancıları buldukları topluma uyumlanmaya çalışmaktadırlar. Bu süreçte isteseler de istemeseler de bir şekilde uyum sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yeni yaşamları diyecekleri yer burası ise değiştirmeyi düşünmüyorsa uyum konusunda sorun yaşamalarına bakılmaksızın dışlanmaya maruz kalmamak adına bile istemedikleri halde ev sahibi toplumun yaşayışına ve tüm değişikliklere uyum

gösterirler. Göçmenlerin travmalarına empati önemlidir. Bu hassasiyeti de herkes aynı oranda gösteremez. Bu sebeple de sosyal uyum ve sosyal dışlanma problemleri kendini göstermektedir. Yine bu ani değişiklik ve belirsizlik kaynaklı da ev sahibi toplumda benzer problemlerde kendini göstermektedir. Her iki toplumda göçten etkilenmektedir. Kültür şoku, aidiyet zorunlu nedenler kaynaklı Suriyeli göçmenler göçten etkilenmektedir. Suriyeli göçmenler içindeki hassas grup olan kadınlar eşleri kadar dışarıya açılmamaktadır. Arkadaşlık kurdukları kişiler de yine kendileri gibi Suriyeli göçmen kadınlardan oluşmaktadır.

Göç sonrasında yerleşim yeri tercih ederken kendi ülkelerinden tanıdık buldukları kişilerle yakın ve birbirleriyle ilişki halindedirler. Bu durumda aslında uyum ve adaptasyon sürecini tam olarak yaşamadıkları için sorun yaşamamaktadır. Benzer kültürden yakınlarıyla bir arada olmak uzun soluklu ev sahibi toplumun yaşayışına sosyal uyum ve dışlanma sorunlarına maruz kalmalarına sebep olacaktır. Göçmenler buradaki iletişim kolaylığına bakıp kendilerinin dışına çıkmazlar ama bu da sürdürülebilir değildir. Zamanla ve yeteri kadar maruz kalınarak sağlanan uyum süreci çok daha kolay olacaktır. Göç olayına geniş açıdan bakıp sosyal uyum ve sosyal dışlanmayı değerlendirmek problem olabilecek durumları en aza indirmek önemlidir.

Bu makalenin amacı Suriyeli göçmen kadınların göç sürecinde yaşadıkları sosyal dışlanma sebeplerini yeniden gözden geçirmektir. Bu anlamda ele alınan teorik ve ampirik bilgiler literatür katkı sağlama ve göç süresinde Suriyeli göçmen kadının yaşadığı sosyal dışlanma halini en aza indirebilmektir. Göç yolculuğunda bu kadar içerde olup bir o kadarda görünmeyen kadını görünür kılmak açısından kıymetlidir. Suriyeli göçmen kadının yaşadığı sosyal kültürel ve sosyoekonomik anlamdaki değişim ve dönüşüm çözüm bulunması açısından önemlidir.

1. GÖÇ

Göç, kişilerin farklı sebeplerle bağlı buldukları ülkelerin uluslararası sınırını geçerek veya sınırlar içerisindeki yer değiştirmesi durumu olarak dile getirilir. Bu bahsedilen canlılık hali resmi veya gayri resmi; düzenli ya da düzensiz olarak meydana gelebilmektedir (IOM, 2013, s.35-36). Başka bir ifadeyle yaşadığı ülkeden farklı sebeplerle başka ülkeye veya bulunduğu ülke içerisindeki yer değişikliği haline göç denilmektedir. Göçü meydana getiren nedenler kendi içinde farklılıklar göstermektedir.

Göç, nedeni ne olursa olsun kişisel ve toplumsal alanda herkesi etkilemektedir. Göç etme sebebi zorunluk olabileceği gibi gönüllülük kaynaklı daha iyi yaşama arzusuyla yer değiştirme halidir. Göç sadece göçü meydana getiren göçmenleri etkileyen bir olay değildir. Göç, göçü gerçekleştiren göçmen kadar göçün sonunda yeni yerleşim alanı olan ev sahibi toplumu da etkilemektedir (Kaya, 2019, s. 10). Göçü meydana getiren nedenler arasında ekonomik, sosyal, kültürel hayat ve sağlık konularını sayabiliriz. Türkiye bulunduğu jeopolitik konum Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan köprü görevindedir. Konumu itibarıyla çok eski zamandan bu yana göç yolunu oluşturmaktadır. Türkiye kalıcı yerleşmelerin olduğu göçlerin yanında sadece transit olarak geçiş içinde kullanılmıştır. Hem göç alan hem de göç veren ülkeler arasındadır (İçduygu, 2006, s. 7-8). 2019 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün resmi sayfasındaki en son verilere göre savaş kaynaklı göç eden Suriyeli sayısı 3,5 milyonun üzerinde olduğu tahmin ediliyor (Kaya, 2019, s. 11). Kayıtlara geçen veriler bunlardır resmi olmayan şekilde girişlerle birlikte sayısının çok daha üzerinde olduğu düşünülmektedir. Geçmişten günümüze devamlılık gösteren göç durumu, insanların sadece fiziksel anlamdaki yer değişikliği çevresinde değerlendirmemiştir bu şekilde değerlendirme kısıtlı kalacaktır. Göçün meydana getirdiği sonuçlar üzerinde eğilmek önemlidir. Bu sonuçlar; gelenek, görenek, iktisadi ve ruh sağlığı açısından da göçe bakmayı işaret etmektedir (Sağlam, 2006, s.33-34). Göç tek boyutlu değerlendireceğimiz bir durum değildir. Çok fazla katmandan oluşmaktadır. Tek bir açıdan bakmak onu kısıtlı değerlendirmek olacaktır. Göç tüm katmanlarıyla bütünsel bakış açısından değerlendirilmelidir. Toplumu çeşitli alanlarda; siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlarda etkilemektedir (Ereş, 2015, s.19).

2. GÖÇMEN KADINLARDA SOSYAL DIŞLANMA

Sosyal dışlanma kavramını kesin ve herkes tarafından kabul gören bir tanımı yoktur. Sosyal dışlanma kavramı yapısal olarak çok katmanlıdır. Sosyal dışlanma gündeme geldiğinde ilk akla gelen bireyin ekonomik düzeyidir. Ekonomik düzey önemli derken tek başına da yeterli denilemez. Sosyal dışlanma kavramına değinirken bireyin içinde yaşadığı toplumu meydana getiren diğer değişkenler kültürel, sosyal ve politik açıdan üzerinde durulmalıdır (Hatipler, 2019, s.42). Başka bir ifadeyle sosyal dışlanma, kişinin yaşamını devam ettirdiği standartların sekteye uğraması ve temel denilebilecek ihtiyaçları dahi karşılayamaması durumuyla ortaya çıkmaktadır. Bunun sonunda toplumsal hayat içindeki ilişkisel bağlarının sarsılmasıyla devam eder ve tamamen kopma durumuna kadar gelen süreçtir. Sosyal dışlanma kavramı, kişilerin ya da toplulukların toplumsal hayata katılmasının meydana gelmemesine sebep olan kişileri ve toplulukları toplumsal hayattan dışlayan faktörleri içerisinde barındırmaktadır (Sapanca, 2005, s.54). Her anlamda gelişen ve dönüşen hayat içerisinde sosyokültürel değişimler nedeniyle bazı dengelerin bozulması sosyal dışlanma kavramını ortaya çıkarır. Bu sebeple içinde bulunduğumuz döneme 'dışlanma çağı' olarak adlandırabilecek günlerden geçilmektedir (Küçükşen,2017, s.2400).

2011 yılında Suriye'deki savaş kaynaklı göç etmek zorunda kalan göçmenler yeni toplumsal yapı içerisinde kendilerine yer aramaktadır. Alışık oldukları düzenin içinden çıkıp sahip oldukları unvanlar ve bu unvanlara bağlı haklarını, ya da ekonomik anlamdaki mevcut düzeylerinin çok daha gerisine düşmektedirler. Bahsi geçen değişkenlerin sonucu olarak göçün gerçekleştiği toplumdaki yeni düzene uyum sağlama durumları zorlaşmaktadır. Göç edilen ülkenin ekonomik imkânları, göç edenlerle birlikte ortaya çıkabilecek yeni giderleri karşılamak için yetersiz kalabilmektedir. İstihdam alanında da gelişim gösterebilmesi için dil bariyerini aşması, yeni ülkeyi tanınması ve neler yapabilir farkındalığının artması içinde süreye ihtiyaç vardır. İstenilen düzeye gelebilmek içinde biraz zamana ihtiyaç vardır. Göçmenler, bu zaman içerisinde de istese de istemese de sosyal dışlanmaya bir şekilde maruz kalmaktadırlar. İstihdam bir yerde hayatını devam ettirebilmesi için kazanç elde etmesi önemlidir. Hayatını devam ettirebilmek için gereken ihtiyaçlarını dahi karşılayamıyorsa ekonomik anlamdaki dışlanmayı yaşıyor demektir. Temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayan biri konfor olarak da sosyal hayata uyum sağlaması mümkün değildir. Ekonomik dışlanma dediğimiz de ilk akla gelen şey işsizlik konusudur. Kişinin işi var, işsiz değil diye de dışlanma yaşamaz diyemeyiz. Süreklilik arz etmeyen iç ve emeğinin altında ücrete çalışma hali de dışlanmaya neden olmaktadır (Sürüel, 2008, s.12). Bireylerin geldikleri toplum ve zorunlu göç kaynaklı içinde buldukları psikolojik halden kurtulup dışlanmaya maruz kalmadan hayatlarını devam ettirebilmeleri için temel şartların asgari düzeyde karşılanması sağlanmalıdır. Dışlanmaya maruz kalmamak için de bazen istemedikleri koşulları bile kabul etmek durumunda kalmaktadırlar. Sosyal dışlanmaya maruz kalmamanın ilk temel koşulu diyebileceğimiz şey dil sorununu halletmek ve kendini derdini ifade edebilmektir. Suriyeli göçmenler sosyal dışlanmayı geldikleri yöreden tanıdık bulunduğu insanlarla yakın oturarak, komşuculuk ilişkilerini akrabası bulunduğu kendi kültüründen insanlarla karşılamaya çalışmaktadır. Kendi memleketlisiyle aynı ya da yakın yerlerde yaşamaya özen göstermektedirler. Memleketlisine yakın olmasa bile aynı yerden gelen kişilerin nerelerde yaşadığı bilgisine sahip olmaktadır (Dedeoğlu, 2011, s.125).

3. YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Yöntem

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların, Kahramanmaraş'ta yerli nüfus arasında deneyimledikleri sosyal dışlanmışlığı incelemek ve bu değişkenlerin sosyo-ekonomik, eğitim ve yaş düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Araştırma birtakım sorulara yanıt aramaktadır. Bunlar;

1.Suriyeli sığınmacı kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyleri nedir?

2. Suriyeli sığınmacı kadınların sosyal dışlanmışlık düzeyleri yaş, medeni durum, eğitim durumu, gelir seviyesi, Türkçe konuşma ve anlama, Türkiye'de kaldığı sürenin uzunluğu, Suriye'den geldikleri bölge düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

Bu kapsamda, Suriye'den göç eden kadınların ülkemize geldikleri günden itibaren yaşamış oldukları dışlanmışlık problemlerini araştırmak ve mevcut literatürdeki çalışmaların Kahramanmaraş özelinde incelenmesini sağlama amacı taşımaktadır.

3.1.2. Araştırmanın Yöntemi

Sığınmacı Suriyeli kadınların Kahramanmaraş'ta yerli nüfus arasında deneyimledikleri sosyal uyum ve sosyal dışlanmışlık düzeyleri arasındaki ilişki ile çeşitli değişkenler açısından farklılıklarını ortaya koymaya çalışırken ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama türlerinden ilişkisel tarama modeli; değişkenler arasındaki ilişkileri saptamak (Sönmez ve Alacapınar, 2011) veya iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2014). 206 Suriyeli Göçmen kadınla tesadüfi örneklem şeklinde Kahramanmaraş'ta şehir merkezindeki mahallerde yapılmıştır. Jehoel-Gijsbers & Vrooman (2007) tarafından geliştirilen ve Türkçe literatüre Nuran Bayram Arlı tarafından geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılan Sosyal Dışlanma Ölçeği kullanılmıştır.

3.1.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Kahramanmaraş'ta ikamet eden sığınmacı Suriyeli kadınlar oluşturacaktır.

Araştırmanın örneklem büyüklüğü Kahramanmaraş'ta ikamet eden sığınmacı Suriyeli kadın sayıları göz önünde tutularak aşağıdaki formül aracılığıyla hesaplanacaktır. Araştırmanın örneklem seçiminde seçkisiz olmayan yöntemlerden uygun örnekleme tekniği kullanılacaktır. Örneklemin seçiminde olasılık temelli örnekleme yöntemlerinden biri olarak kabul edilen basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılacaktır. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde, evrendeki her bir örneklem birimi eşit ve bağımsız bir biçimde örnekleme seçilme olasılığına sahiptir. Diğer bir ifadeyle tüm bireylerin seçilme olasılığı aynı olup bir bireyin seçilmesi diğer bireylerin seçimini etkilememektedir. Uygun örnekleme, zaman, işgücü ve para kaybını önlemeyi amaç edinir. Bu teknikte araştırmacı, en ulaşılabilir yanıtlayıcılardan başlayarak ihtiyaç duyulan büyüklükteki sayıya ulaşılan kadar örneklem oluşturmaya devam eder (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016, s.92).

Tablo 1. Araştırmaya Katılanlara İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	Seçenekler	Frekans (n)	Yüzde (%)
Yaş	18-24	83	40,3
	25-40	91	44,2
	41-64	32	15,5
Öğrenim durumu	Okuma yazma bilmiyor	19	9,2
	Okuma yazma biliyor	37	18,0
	ilkokul	40	19,4
	ortaokul	29	14,1
	lise	38	18,4
	lisans	43	20,9
Meslek	Ev hanımı	171	83,0
	çalışan	35	17,0
Kahramanmaraş'ta Yaşama Yılı	1-10	116	56,3
	11 ve üzeri	90	43,7
Uyruk	Suriye	116	56,3
	Arap	71	34,5
	Türkmen	19	9,2
Toplam		206	100

Yukarıdaki Tablo 1'de araştırmaya katılan toplam 206 göçmen kadının olduğu görülmektedir. Araştırmaya konu olan göçmen kadınların bu tabloda sosyo-demografik yapısı özelinde dağılımı gösterilmiştir. Göçmen kadınların 25-40 yaş aralığının da olanlar %44,2'sini, 18-24 yaş aralığının da olanlar %40,3'ünü ve 41-64 yaş aralığında olanlarsa %15,5'ini oluşturduğu belirtilmiştir. Bulgular, örneklemin yoğun olarak genç ve orta yetişkin göçmen kadınlardan meydana geldiğini göstermiştir.

Göçmen kadınlar öğrenim durumları bazında değerlendirildiğinde ise lisans mezunu olanların %20,9'u olduğu, ilkökul mezunu olanların %19,4'ü olduğu ve yalnızca okuma yazma bilenlerin %18'ini oluşturduğu görülmektedir. Hiç okuma yazma bilmeyenlerinde %9,2'sini oluşturduğu belirtilmiştir. Eğitim düzeylerine ilişkin dağılımın heterojen bir yapı gösterdiği söylenebilmektedir

Meslek dağılımı incelendiğinde göçmen kadınların büyük bölümünün (%83) ev hanımlarından oluştuğu, %17'sini ise çalışan göçmen kadınlardan meydana geldiği görülmektedir. Kahramanmaraş'ta yaşama süresi açısından göçmen kadınlar %56,3'ünün 1-10 yıldır kentte yaşadığı, %43,7'sinin ise 11 yıl ve üzeri süredir Kahramanmaraş'ta ikamet ettiği belirlenmiştir.

Tablo 1'e göre göçmen kadınların uyruk dağılımına bakıldığında %56,3'ünün Suriye, %34,5'inin Arap ve %9,2'sinin Türkmen kökenli olduğu görülmektedir. Bu bulgular, araştırma örnekleminin farklı etnik ve kültürel gruplardan oluştuğunu göstermektedir.

3.1.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla; araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel bilgi formu, ve Jehoel-Gijsbers ve Vrooman (2007) tarafından geliştirilen Bayram ve arkadaşları (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan Sosyal Dışlanma Ölçeği (2010) kullanılmıştır.

3.1.5. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada örnekleme katılan Suriyeli sığınmacı kadınların yaş, medeni durum, sosyo-ekonomik durum, eğitim düzeyi, Türkiye'de kalma süreleri, Türkçe anlama ve konuşma düzeyleri gibi değişkenlerinin belirlenmesinde kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.1.6. Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ)

Sosyal Dışlanma Ölçeği: Araştırmada Jehoel Gijsbers ve Vrooman (2007) tarafından geliştirilen, Türkçe'ye uyarlanması ve Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Bayram vd. (2010) tarafından yapılan "Sosyal Dışlanma Ölçeği" kullanılacaktır. Ölçek 35 maddeden ve maddi yoksunluk, sosyal haklara ulaşma, sosyal katılım ve kültürel entegrasyon ve normlara uyma olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Maddi yoksunluk boyutu 8 maddeden oluşmakta olup, bu boyutta katılımcıların hayatlarını idame ettirebilme noktasındaki maddi durumlarına dair ifadeler yer verilmiştir. Sosyal haklara ulaşma boyutu 5 maddeden oluşan kurumlardan ve yardımlardan faydalanabilme ve 8 maddeden oluşan uygun ev ve güvenli çevre olmak üzere toplam 13 maddeden ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutta katılımcıların kurumlardan faydalanma süreçlerine ve hayatlarını nasıl bir ortamda sürdürdüklerine dair sorular sorulmuştur. Sosyal katılım boyutu 9 maddeden oluşmaktadır. Bu boyutta katılımcıların sosyal ilişkileri, sosyal destekleri ve sosyal hayatlarına dair ifadeler yer alır. Kültürel entegrasyon ve normlara uyma boyutu ise 5 maddeden oluşmaktadır. 101 Katılımcılara bu boyutta kültürel uyum ve toplumsal normlarına dair sorular sorulmuştur. Sosyal Dışlanma ölçeğindeki ifadeler, 5'li Likert tipi ölçekle "hiçbir zaman (1)", "ara sıra (2)", "nadiren (3)", "sık sık (4)", "her zaman (5)" seçenekleri ile ölçülmektedir. Sosyal dışlanma ölçeğinden elde edilecek yüksek puanlar sosyal dışlanma düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile ölçekten elde edilecek puanlar ne kadar düşük olursa sosyal dışlanma düzeyi de o kadar düşük olacaktır.

3.1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Ölçekler göçmen kadınlarla birebir uygulanırken okuma yazma bilmeyenlerin oluşu, Türkçe bilmeme durumu sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Çalışmayı uyguladığım dönem devletin geri gönderme politikası gereği sorduğum sorular göçmen kadınları tedirgin ettiği söylenebilir. Çalışmayı anlatıp geri gönderme ile alakası olmadığını söylememe rağmen tedirginlik yaşayanlar oldu.

3.1. Bulgular

Tablo 2. Sosyal Dışlanmışlık Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Analizi

Yukarıdaki Tablo 2’de göçmen kadınların yaş gruplarına (18–24 yaş, 25–40 yaş ve 41–64 yaş)

Ölçek Adı	Yaş	N	\bar{X}	ss	Vary. Kayn.	sd	F	p
Maddi yoksunluk	A	83	3,1099	,45549	Gr. Ar.	2	,282	,754
	B	91	3,0481	,63404	Gr. İçi	203		
	C	32	3,0977	,58089	Top.	205		
	Top	206	3,0807	,55800				
Sosyal hak1	A	83	2,0699	1,00653	Gr. Ar.	2	9,011	,000
	B	91	2,6989	1,04238	Gr. İçi	203		
	C	32	2,6438	,99772	Top.	205		
	Top	206	2,4369	1,06042				
Sosyal hak2	A	83	2,0512	,85719	Gr. Ar.	2	5,183	,006
	B	91	2,4560	,88494	Gr. İçi	203		
	C	32	2,3672	,68018	Top.	205		
	Top	206	2,2791	,86245				
Sosyal katılımçılık	A	83	1,9465	,88895	Gr. Ar.	2	26,082	,000
	B	91	2,6984	,66446	Gr. İçi	203		
	C	32	2,7569	,54757	Top.	205		
	Top	206	2,4045	,83543				
Kültürel entegrasyon	A	83	1,6602	,73101	Gr. Ar.	2	8,337	,000
	B	91	2,0593	,73967	Gr. İçi	203		
	C	32	2,1625	,79261	Top.	205		
	Top	206	1,9146	,77073				
SD T.	A	83	2,2131	,63090	Gr. Ar.	2	12,473	,000
	B	91	2,6317	,59173	Gr. İçi	203		
	C	32	2,6446	,49837	Top.	205		
	Top	206	2,4650	,62735				

göre sosyal dışlanma ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almaktadır. Analiz kapsamında her bir alt boyut için yaş gruplarına ait ortalama puanlar karşılaştırılmış ve gruplar arasındaki farklılıkların istatistiksel anlamlılığı F testi ile değerlendirilmiştir.

Sosyal hak 1 alt boyutuna göre 18–24 yaş grubundaki göçmen kadının puan ortalaması ($\bar{X}=2,06$), 25–40 yaş grubundaki göçmen kadın ($\bar{X}=2,69$) ve 41–64 yaş grubundaki göçmen kadın ($\bar{X}=2,64$) olarak bulunmuştur. 18–24 yaş grubundaki göçmen kadın diğer yaş gruplarındaki göçmen kadınlara göre daha düşük puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=9,01$; $p<0,001<0,05$).

Sosyal hak 2 alt boyutuna göre 18–24 yaş grubundaki göçmen kadının puan ortalaması ($\bar{X}=2,05$), 25–40 yaş grubundaki göçmen kadın ($\bar{X}=2,45$) ve 41–64 yaş grubundaki göçmen kadın ($\bar{X}=2,36$) olarak bulunmuştur. 25–40 ve 41–64 yaş gruplarının 18–24 yaş grubuna göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=5,18$; $p=0,006<0,05$).

Sosyal katılımçılık alt boyutuna göre 18–24 yaş grubundaki göçmen kadının puan ortalaması ($\bar{X}=1,94$), 25–40 yaş grubundaki göçmen kadın ($\bar{X}=2,69$) ve 41–64 yaş grubundaki göçmen kadın ($\bar{X}=2,75$) olarak bulunmuştur. 18–24 yaş gruplarındaki göçmen kadınlar diğer yaş gruplarındaki göçmen kadınlara göre daha düşük puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=26,08$; $p<0,001<0,05$).

Kültürel entegrasyon alt boyutuna göre 18–24 yaş grubundaki göçmen kadının puan ortalaması ($\bar{X}=1,66$), 25–40 yaş grubundaki göçmen kadının ($\bar{X}=2,05$) ve 41–64 yaş grubundaki göçmen kadının puanı ($\bar{X}=2,16$) olarak bulunmuştur. Yaş arttıkça puan ortalamalarının yükseldiği görülmektedir.

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=8,33$; $p<0,001<0,05$).

Maddi yoksunluk alt boyutu açısından yaş gruplarındaki göçmen kadınların anlamlı farklılaşma bulunmamıştır ($p=0,75>0,05$).

Tablo 3. Dışlanmışlık Düzeylerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Analizi

Ölçek Adı	Öğrenim düzeyi	N	\bar{X}	ss	Vary. Kayn.	sd	F	p																																																																																																						
Maddi yoksunluk	A	19	3,3487	,57972	Gr. Ar.	5	4,805	,000																																																																																																						
	B	37	3,3209	,53241	Gr. İçi	200																																																																																																								
	C	40	3,1781	,52110	Top.	205																																																																																																								
	D	29	2,9440	,42598																																																																																																										
	E	38	2,9309	,42978																																																																																																										
	F	43	2,8895	,65874																																																																																																										
	Top	206	3,3487	,55800					Sosyal hak1	A	19	2,9263	,97800	Gr. Ar.	5	3,634	,004	B	37	2,8865	1,09295	Gr. İçi	200	C	40	2,3300	1,05883	Top.	205	D	29	2,3793	1,11400			E	38	2,0368	,88085			F	43	2,3256	1,02262			Top	206	2,4369	1,06042			Sosyal hak2	A	19	2,9013	,96247	Gr. Ar.	5	6,352	,000	B	37	2,6791	,84139	Gr. İçi	200	C	40	2,1781	,77361	Top.	205	D	29	1,9353	,78818			E	38	1,9638	,66583			F	43	2,2645	,87679			Top	206	2,2791	,86245			Sosyal katılımçılık	A	19	2,8596	,47552	Gr. Ar.	5	2,435	,036	B	37	2,5646
Sosyal hak1	A	19	2,9263	,97800	Gr. Ar.	5	3,634	,004																																																																																																						
	B	37	2,8865	1,09295	Gr. İçi	200																																																																																																								
	C	40	2,3300	1,05883	Top.	205																																																																																																								
	D	29	2,3793	1,11400																																																																																																										
	E	38	2,0368	,88085																																																																																																										
	F	43	2,3256	1,02262																																																																																																										
	Top	206	2,4369	1,06042					Sosyal hak2	A	19	2,9013	,96247	Gr. Ar.	5	6,352	,000	B	37	2,6791	,84139	Gr. İçi	200	C	40	2,1781	,77361	Top.	205	D	29	1,9353	,78818			E	38	1,9638	,66583			F	43	2,2645	,87679			Top	206	2,2791	,86245			Sosyal katılımçılık	A	19	2,8596	,47552	Gr. Ar.	5	2,435	,036	B	37	2,5646	,72311	Gr. İçi	200																																										
Sosyal hak2	A	19	2,9013	,96247	Gr. Ar.	5	6,352	,000																																																																																																						
	B	37	2,6791	,84139	Gr. İçi	200																																																																																																								
	C	40	2,1781	,77361	Top.	205																																																																																																								
	D	29	1,9353	,78818																																																																																																										
	E	38	1,9638	,66583																																																																																																										
	F	43	2,2645	,87679																																																																																																										
	Top	206	2,2791	,86245					Sosyal katılımçılık	A	19	2,8596	,47552	Gr. Ar.	5	2,435	,036	B	37	2,5646	,72311	Gr. İçi	200																																																																																							
Sosyal katılımçılık	A	19	2,8596	,47552	Gr. Ar.	5	2,435	,036																																																																																																						
	B	37	2,5646	,72311	Gr. İçi	200																																																																																																								

	C	40	2,3500	,9399	Top.	205		
	D	29	2,2874	,7971				
	E	38	2,1345	,8580				
	F	43	2,4341	,8795				
	Top	206	2,4045	,8354				
Kültürel entegrasyon	A	19	2,4316	,8975	Gr. Ar.	5	4,002	,002
	B	37	2,1243	,7216	Gr. İçi	200		
	C	40	1,7800	,7494	Top.	205		
	D	29	1,7241	,5792				
	E	38	1,6632	,6882				
	F	43	1,9814	,8255				
SD T.	Top	206	1,9146	,7707				
	A	19	2,9293	,5511	Gr. Ar.	5	6,219	,000
	B	37	2,7467	,5998	Gr. İçi	200		
	C	40	2,4157	,6432	Top.	205		
	D	29	2,2897	,5286				
	E	38	2,1962	,4900				
	F	43	2,4193	,6646				
	Topl	206	2,4650	,6273				

Yukarıdaki tablo 3'te göçmen kadınların öğrenim düzeylerine (okuma yazma bilmiyor, okuma yazma biliyor, ilkokul, ortaokul, lise ve lisans) göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık, kültürel entegrasyon ve sosyal destek toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analizlerde her bir alt boyut için öğrenim düzeylerine göre puan ortalamaları karşılaştırılmış ve gruplar arası farkların anlamlılığı F testi ile değerlendirilmektedir.

Maddi yoksunluk alt boyutuna göre okuma yazma bilmeyen göçmen kadının puan ortalaması ($\bar{X}=3,34$), okuma yazma bilen göçmen kadınların ($\bar{X}=3,32$), ilkokul mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=3,17$), ortaokul mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=2,94$), lise mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=2,93$) ve lisans mezunları göçmen kadınları ($\bar{X}=2,88$) olarak bulunmuştur. Genel olarak öğrenim düzeyi arttıkça maddi yoksunluk puan ortalamalarının azaldığı görülmektedir. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=4,80$; $p<0,001<0,05$).

Sosyal hak 1 alt boyutuna göre okuma yazma bilmeyen göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,92$), okuma yazma bilen göçmen kadınlar ($\bar{X}=2,88$), ilkokul mezunu göçmen kadınlar ($\bar{X}=2,33$), ortaokul mezunu göçmen kadınlar ($\bar{X}=2,37$), lise mezunu göçmen kadınlar ($\bar{X}=2,03$) ve lisans mezunu göçmen kadınlar ($\bar{X}=2,33$) olarak bulunmuştur. En yüksek ortalamanın okuma yazma bilmeyen göçmen kadınların, en düşük ortalamanın lise mezunu göçmen kadınların olduğu görülmektedir. Öğrenim

düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=3,63$; $p=0,004<0,05$).

Sosyal hak 2 alt boyutuna göre okuma yazma bilmeyen göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,90$), okuma yazma bilen göçmen kadınların ($\bar{X}=2,67$), ilkokul mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=2,17$), ortaokul mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=1,93$), lise mezunu göçmen kadınları ($\bar{X}=1,96$) ve lisans mezunu göçmen kadınları ($\bar{X}=2,26$) olarak bulunmuştur. Genel olarak öğrenim düzeyi arttıkça puan ortalamalarının azaldığı görülmektedir. Öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=6,35$; $p<0,001<0,05$).

Sosyal katılımcılık alt boyutuna göre okuma yazma bilmeyen göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,85$), okuma yazma bilen göçmen kadınların ($\bar{X}=2,56$), ilkokul mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=2,35$), ortaokul mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=2,28$), lise mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=2,13$) ve lisans mezunu göçmen kadınları ($\bar{X}=2,43$) olarak bulunmuştur. En yüksek ortalamanın okuma yazma bilmeyenlerde, en düşük ortalamanın lise mezunu göçmen kadınların olduğu görülmektedir. Öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=2,43$; $p=0,036<0,05$).

Kültürel entegrasyon alt boyutuna göre okuma yazma bilmeyen göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,43$), okuma yazma bilen göçmen kadınların ($\bar{X}=2,12$), ilkokul mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=1,78$), ortaokul mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=1,72$), lise mezunu göçmen kadınların ($\bar{X}=1,66$) ve lisans mezunu göçmen kadınları ($\bar{X}=1,98$) olarak bulunmuştur. Genel olarak öğrenim düzeyi arttıkça puan ortalamalarının azaldığı görülmektedir. Öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=4,00$; $p=0,002<0,05$).

Tablo 4. Sosyal Dışlanılmışlık Düzeylerinin Kahramanmaraş' ta yaşama yılına göre Değişkenine Göre Analizi

Ölçek Adı	Yıl	N	\bar{X}	ss	t	p
Maddi yoksunluk	1-10	116	3,0334	,55398	-1,384	,168
	11-20	90	3,1417	,56033		
Sosyal hak1	1-10	116	2,1741	,97785	-4,198	,000
	11-20	90	2,7756	1,07173		
Sosyal hak2	1-10	116	2,0797	,81317	-3,895	,000
	11-20	90	2,5361	,86038		
Sosyal katılımcılık	1-10	116	2,1255	,90416	-5,870	,000
	11-20	90	2,7642	,56480		
Kültürel entegrasyon	1-10	116	1,8138	,81068	-2,149	,033
	11-20	90	2,0444	,69913		
SD T.	1-10	116	3,0334	,55398	-4,937	,000
	11-20	90	3,1417	,56033		

Yukarıdaki tablo 4'te göçmen kadınların Türkiye'de kalış süresine (1-10 yıl ve 11-20 yıl) göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık, kültürel entegrasyon ve sosyal destek toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analizlerde her bir alt boyut için gruplar arası ortalamalar karşılaştırılmış ve farkların anlamlılığı t testi ile değerlendirilmektedir.

Sosyal hak 1 alt boyutuna göre 1-10 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,17$), 11-20 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,77$) olarak bulunmuştur. 11-20 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yıl değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-4,19$; $p<0,001<0,05$).

Sosyal hak 2 alt boyutuna göre 1-10 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,07$), 11-20 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,53$) olarak bulunmuştur. 11-20 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yıl değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($t=-3,89$; $p<0,001<0,05$).

Sosyal katılımçılık alt boyutuna göre 1–10 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,12$), 11–20 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,76$) olarak bulunmuştur. 11–20 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yıl değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($t=-5,87$; $p<0,001<0,05$).

Kültürel entegrasyon alt boyutuna göre 1–10 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=1,81$), 11–20 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,04$) olarak bulunmuştur. 11–20 yıl arasında yaşayan göçmen kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yıl değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($t=-2,14$; $p=0,033<0,05$).

Maddi yoksunluk alt boyutunda ise yıl değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamaktadır ($p=0,168>0,05$).

Tablo 5. Sosyal Dışlanmışlık Düzeylerinin Uyruk Değişkenine Göre Analizi

Ölçek Adı	Yaş	N	\bar{X}	ss	Vary. Kayn.	sd	F	p
Maddi yoksunluk	A	116	2,9881	,62030	Gr. Ar.	2	3,754	,025
	B	71	3,2025	,48797	Gr. İçi	203		
	C	19	3,1908	,18805	Top.	205		
	Top	206	3,0807	,55800				
Sosyal hak1	A	116	2,5879	,85314	Gr. Ar.	2	6,929	,001
	B	71	2,4028	1,33630	Gr. İçi	203		
	C	19	1,6421	,62744	Top.	205		
	Top	206	2,4369	1,06042				
Sosyal hak2	A	116	2,4149	,77907	Gr. Ar.	2	6,179	,002
	B	71	2,2113	,99767	Gr. İçi	203		
	C	19	1,7039	,48629	Top.	205		
	Top	206	2,2791	,86245				
Sosyal katılımçılık	A	116	2,8151	,53215	Gr. Ar.	2	52,477	,000
	B	71	1,9844	,89152	Gr. İçi	203		
	C	19	1,4678	,58276	Top.	205		
	Top	206	2,4045	,83543				
Kültürel entegrasyon	A	116	2,1362	,78446	Gr. Ar.	2	13,274	,000
	B	71	1,6845	,65784	Gr. İçi	203		
	C	19	1,4211	,60698	Top.	205		
	Top	206	1,9146	,77073				
SD T.	A	116	2,6337	,49393	Gr. Ar.	2	14,241	,000
	B	71	2,3316	,74534	Gr. İçi	203		
	C	19	1,9338	,46002	Top.	205		
	Top	206	2,4650	,62735				

Yukarıdaki tablo 5'te göçmen kadınların uyruklarına (Suriye uyruklu, Arap uyruklu ve Türkmen uyruklu) göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon ve sosyal destek toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analizlerde her bir alt boyut için uyruk gruplarına göre ortalama puanlar karşılaştırılmış ve gruplar arası farkların anlamlılığı F testi ile değerlendirilmektedir.

Maddi yoksunluk alt boyutuna göre 18–24 yaş grubundaki göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,98$), 25–40 yaş grubundaki göçmen kadınların ($\bar{X}=3,20$) ve 41–64 yaş grubundaki göçmen kadınların ($\bar{X}=3,19$) olarak bulunmuştur. 25–40 ve 41–64 yaş gruplarındaki göçmen kadınların 18–24 yaş grubundaki göçmen kadına göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yaş

değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=3,75$; $p=0,025<0,05$).

Sosyal hak 1 alt boyutuna göre 18–24 yaş grubundaki göçmen kadının puan ortalaması ($\bar{X}=2,58$), 25–40 yaş grubundaki göçmen kadının ($\bar{X}=2,40$) ve 41–64 yaş grubundaki göçmen kadının ($\bar{X}=1,64$) olarak bulunmuştur. 18–24 yaş grubundaki göçmen kadının diğer yaş gruplarındaki göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=6,92$; $p=0,001<0,05$).

Sosyal hak 2 alt boyutuna göre 18–24 yaş grubundaki göçmen kadının puan ortalaması ($\bar{X}=2,41$), 25–40 yaş grubundaki göçmen kadının ($\bar{X}=2,21$) ve 41–64 yaş grubundaki göçmen kadınların ($\bar{X}=1,70$) olarak bulunmuştur. 18–24 yaş grubundaki göçmen kadınlar diğer yaş gruplarındaki göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=6,17$; $p=0,002<0,05$).

Sosyal katılımçılık alt boyutuna göre 18–24 yaş grubundaki göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,81$), 25–40 yaş grubundaki göçmen kadınlar ($\bar{X}=1,98$) ve 41–64 yaş grubundaki göçmen kadınlar ($\bar{X}=1,46$) olarak bulunmuştur. 18–24 yaş grubundaki göçmen kadınlar diğer yaş gruplarındaki göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=52,47$; $p<0,001<0,05$).

Kültürel entegrasyon alt boyutuna göre 18–24 yaş grubundaki göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,13$), 25–40 yaş grubundaki göçmen kadınların ($\bar{X}=1,68$) ve 41–64 yaş grubundaki göçmen kadınların ($\bar{X}=1,42$) olarak bulunmuştur. 18–24 yaş grubundaki göçmen kadınlar diğer yaş gruplarındaki göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($F=13,27$; $p<0,001<0,05$).

Tablo 6. Sosyal Dışlanmışlık Düzeylerinin Kahramanmaraş' ta medeni durum göre Değişkenine Göre Analizi

Ölçek Adı	Medeni durum	N	\bar{X}	ss	t	p
Maddi yoksunluk	Bekar	66	2,2688	,69407	2,139	,034
	Evli	140	2,5576	,57294		
Sosyal hak1	Bekar	66	3,2008	,46816	-2,310	,022
	Evli	140	3,0241	,58877		
Sosyal hak2	Bekar	66	2,1909	1,08099	-2,757	,006
	Evli	140	2,5529	1,03426		
Sosyal katılımçılık	Bekar	66	2,0417	,82051	-5,408	,000
	Evli	140	2,3911	,86184		
Kültürel entegrasyon	Bekar	66	1,9747	,91745	-2,142	,033
	Evli	140	2,6071	,71182		
SD T.	Bekar	66	1,7485	,78392	-3,149	,002
	Evli	140	1,9929	,75462		

Yukarıdaki tablo 6'da göçmen kadınların medeni durumlarına (bekâr ve evli) göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon ve sosyal destek toplam puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analizlerde her bir alt boyut için gruplar arası ortalamalar karşılaştırılmış ve farkların anlamlılığı t testi ile değerlendirilmektedir.

Maddi yoksunluk alt boyutuna göre bekarlar göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,26$), evli göçmen kadınların ($\bar{X}=2,55$) olarak bulunmuştur. Evli göçmen kadınların bekar göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Medeni durum değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=2,13$; $p=0,034<0,05$).

Sosyal hak 1 alt boyutuna göre bekar göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=3,20$), evli göçmen kadınların ($\bar{X}=3,02$) olarak bulunmuştur. Bekar göçmen kadınların evli göçmen kadınlara göre daha

yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Medeni durum değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-2,31$; $p=0,022<0,05$).

Sosyal hak 2 alt boyutuna göre bekar göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,19$), evli göçmen kadınların ($\bar{X}=2,55$) olarak bulunmuştur. Evli göçmen kadınların bekar göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Medeni durum değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-2,75$; $p=0,006<0,05$).

Sosyal katılımçılık alt boyutuna göre bekar göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,04$), evli göçmen kadınların ($\bar{X}=2,39$) olarak bulunmuştur. Evli göçmen kadınların bekar göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Medeni durum değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-5,40$; $p<0,001<0,05$).

Kültürel entegrasyon alt boyutuna göre bekar göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=1,97$), evli göçmen kadınların ($\bar{X}=2,60$) olarak bulunmuştur. Evli göçmen kadınların bekar göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Medeni durum değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-2,14$; $p=0,033<0,05$).

Tablo 7. Sosyal Dışlanılmışlık Düzeylerinin Türkçe Bilme durumuna göre Değişkenine Göre Analizi

Ölçek Adı	Türkçe bilme durumu	N	\bar{X}	ss	t	p
Maddi yoksunluk	Evet	158	3,0902	,55524		,659
	Hayır	48	3,0495	,57180	,442	
Sosyal hak1	Evet	158	2,3722	1,07252		,112
	Hayır	48	2,6500	1,00085	-1,596	
Sosyal hak2	Evet	158	2,2603	,89551		,571
	Hayır	48	2,3411	,74855	-,568	
Sosyal katılımçılık	Evet	158	2,2841	,89123		,000
	Hayır	48	2,8009	,42632	-3,880	
Kültürel entegrasyon	Evet	158	1,8937	,55524		,482
	Hayır	48	1,9833	,57180	-,705	
SD T.	Evet	158	2,4197	,79894		,060
	Hayır	48	2,6143	,67267	-1,894	

Yukarıdaki tablo 7'de göçmen kadınların Türkçe bilme durumlarına (evet ve hayır) göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon ve sosyal destek toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analizlerde her bir alt boyut için gruplar arası ortalamalar karşılaştırılmış ve farkların anlamlılığı t testi ile değerlendirilmektedir.

Sosyal katılımçılık alt boyutuna göre Türkçe bilen göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,28$), Türkçe bilmeyen göçmen kadınların ($\bar{X}=2,80$) olarak bulunmuştur. Türkçe bilmeyen göçmen kadınların Türkçe bilen göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Türkçe bilme durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($t=-3,88$; $p<0,001<0,05$).

Türkçe bilme durumu değişkenine göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, kültürel entegrasyon ve toplam sosyal dışlanılmışlık alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 8. Sosyal Dışlanılmışlık Düzeylerinin Sosyoekonomik düzeye göre Değişkenine Göre Analizi

Ölçek Adı	Sosyoekonomik	N	\bar{X}	ss	t	p
-----------	---------------	---	-----------	----	---	---

Maddi yoksunluk	Düşük	93	3,2191	,40616		,001
	Orta	113	2,9668	,63672	3,306	
Sosyal hak1	Düşük	93	2,0946	1,06223		,000
	Orta	113	2,7186	,97674	-4,386	
Sosyal hak2	Düşük	93	2,0363	,84369		,000
	Orta	113	2,4790	,82914	-3,783	
Sosyal katılımçılık	Düşük	93	1,9200	,89840	-8,868	,000
	Orta	113	2,8033	,50896		
Kültürel entegrasyon	Düşük	93	1,5656	,61688	-6,454	,000
	Orta	113	2,2018	,76834		
SD T.	Düşük	93	2,2178	,40616	-5,483	,000
	Orta	113	2,6685	,63672		

Yukarıdaki tablo 8’de göçmen kadınların sosyoekonomik düzeylerine (düşük ve orta) göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon ve sosyal destek toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analizlerde her bir alt boyut için gruplar arası ortalamalar karşılaştırılmış ve farkların anlamlılığı t testi ile değerlendirilmektedir.

Maddi yoksunluk alt boyutuna göre düşük sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=3,21$), orta sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,96$) olarak bulunmuştur. Düşük sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik düzey değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=3,30$; $p=0,001<0,05$).

Sosyal hak 1 alt boyutuna göre düşük sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,09$), orta sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,71$) olarak bulunmuştur. Orta sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik düzey değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-4,38$; $p<0,001<0,05$).

Sosyal hak 2 alt boyutuna göre düşük sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,03$), orta sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,47$) olarak bulunmuştur. Orta sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik düzey değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-3,78$; $p<0,001<0,05$).

Sosyal katılımçılık alt boyutuna göre düşük sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=1,92$), orta sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,80$) olarak bulunmuştur. Orta sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik düzey değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-8,86$; $p<0,001<0,05$).

Kültürel entegrasyon alt boyutuna göre düşük sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=1,56$), orta sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,20$) olarak bulunmuştur. Orta sosyoekonomik düzeyde olan göçmen kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik düzey değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-6,45$; $p<0,001<0,05$).

Tablo 9. Sosyal Dışlanmışlık Düzeylerinin göç edilen yere göre Değişkenine Göre Analiz

Ölçek Adı	Göç edilen yer	N	\bar{X}	ss	t	p
Maddi yoksunluk	Şehir merkezi	175	3,0914	,56750	,655	,514
	Kır	31	3,0202	,50528		
Sosyal hak1	Şehir merkezi	175	2,4891	1,08863	1,688	,093
	Kır	31	2,1419	,83935		

Sosyal hak2	Şehir merkezi	175	2,3179	,88457	1,537	,126
	Kır	31	2,0605	,69737		
Sosyal katılımçılık	Şehir merkezi	175	2,3784	,83947	-1,066	,287
	Kır	31	2,5520	,80966		
Kültürel entegrasyon	Şehir merkezi	175	1,9486	,78659	1,509	,133
	Kır	31	1,7226	,65254		
SD T.	Şehir merkezi	175	2,4820	,63855	,919	,359
	Kır	31	2,3696	,55978		

Yukarıdaki tablo 9'da göçmen kadınların göç ettikleri yerleşim yerine (şehir merkezi ve kır) göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon ve sosyal destek toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analizlerde her bir alt boyut için gruplar arası ortalamalar karşılaştırılmış ve farkların anlamlılığı t testi ile değerlendirilmektedir.

Göç edilen yer değişkenine göre maddi yoksunluk alt boyutunda şehir merkezinde yaşayan göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=3,09$), kırsalda yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=3,02$) olarak bulunmuştur. Sosyal hak 1 alt boyutunda şehir merkezinde yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,48$), kırsalda yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,14$); sosyal hak 2 alt boyutunda şehir merkezinde yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,31$), kırsalda yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,06$); sosyal katılımçılık alt boyutunda şehir merkezinde yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,37$), kırsalda yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,55$); kültürel entegrasyon alt boyutunda şehir merkezinde yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=1,94$), kırsalda yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=1,72$); toplam sosyal dışlanmışlık puanı açısından ise şehir merkezinde yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=1,94$), kırsalda yaşayan göçmen kadınların ($\bar{X}=1,72$) olarak bulunmuştur. Genel olarak alt boyutlara ait puan ortalamalarının birbirine yakın değerler aldığı görülmektedir. Yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda göç edilen yer değişkenine göre tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$). Buna göre katılımçılıkların yaşadıkları yerleşim türünün sosyal dışlanmışlık düzeyleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadığı söylenebilmektedir.

Tablo 10. Sosyal Dışlanmışlık Düzeylerinin Suriye'deki mesleğe göre Değişkenine Göre Analizi

Ölçek Adı	Suriyedeki meslek	N	\bar{X}	ss	t	p
Maddi yoksunluk	Ev hanımı	156	3,1114	,46998		,164
	Çalışan	50	2,9850	,76916	1,397	
Sosyal hak1	Ev hanımı	156	2,3949	1,08311	-1,005	,316
	Çalışan	50	2,5680	,98508		
Sosyal hak2	Ev hanımı	156	2,1907	,85754		,009
	Çalışan	50	2,5550	,82652	-2,637	
Sosyal katılımçılık	Ev hanımı	156	2,2842	,84829	-3,768	,000
	Çalışan	50	2,7800	,67362		
Kültürel entegrasyon	Ev hanımı	156	1,7974	,72128	-3,990	,000
	Çalışan	50	2,2800	,81215		
SD T.	Ev hanımı	156	2,3982	,62548	,007	,007
	Çalışan	50	2,6737	,59188		

Yukarıdaki tablo 10'da göçmen kadınların Suriye'deki meslek durumlarına (ev hanımı ve çalışan) göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon ve sosyal destek toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analizlerde her bir alt boyut için gruplar arası ortalamalar karşılaştırılmış ve farkların anlamlılığı t testi ile değerlendirilmektedir.

Suriye'deki meslek değişkenine göre maddi yoksunluk alt boyutunda ev hanımı göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=3,11$), çalışan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,98$) olarak bulunmuştur. Sosyal hak 1 alt boyutunda ev hanımı göçmen kadınların ($\bar{X}=2,39$), çalışan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,56$); sosyal hak 2 alt boyutunda ev hanımı göçmen kadınların ($\bar{X}=2,19$), çalışan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,55$) olarak

bulunmuştur. Maddi yoksunluk ve sosyal hak 1 alt boyutlarında meslek durumuna göre anlamlı farklılaşma bulunmazken, sosyal hak 2 alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($t=-2,63$; $p=0,009<0,05$).

Sosyal katılımçılık alt boyutuna göre ev hanımı göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,28$), çalışan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,78$) olarak bulunmuştur. Çalışan göçmen kadınların ev hanımı göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Meslek değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($t=-3,76$; $p<0,001<0,05$).

Kültürel entegrasyon alt boyutuna göre ev hanımı göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=1,79$), çalışan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,28$) olarak bulunmuştur. Çalışan göçmen kadınların ev hanımı göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Meslek değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmektedir ($t=-3,99$; $p<0,001<0,05$).

Tablo 11. Sosyal Dışlanmışlık Düzeylerinin Şu Anki mesleğe göre Değişkenine Göre Analizi

Ölçek Adı	Şu anki meslek	N	\bar{X}	ss	t	p
Maddi yoksunluk	Ev hanımı	174	3,1228	,52528	2,562	,011
	Çalışan	32	2,8516	,67459		
Sosyal hak1	Ev hanımı	174	2,3862	1,06496	-1,606	,110
	Çalışan	32	2,7125	1,00699		
Sosyal hak2	Ev hanımı	174	2,1983	,85205	-3,208	,002
	Çalışan	32	2,7188	,79439		
Sosyal katılımçılık	Ev hanımı	174	2,3238	,85674	-3,314	,001
	Çalışan	32	2,8438	,53239		
Kültürel entegrasyon	Ev hanımı	174	1,8356	,74173	-3,522	,001
	Çalışan	32	2,3438	,79553		
SD T.	Ev hanımı	174	2,4169	,63384	-2,604	,010
	Çalışan	32	2,7268	,52613		

Yukarıdaki tablo 11’de göçmen kadınların şu anki meslek durumlarına (ev hanımı ve çalışan) göre maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımçılık, kültürel entegrasyon ve sosyal destek toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analizlerde her bir alt boyut için gruplar arası ortalamalar karşılaştırılmış ve farkların anlamlılığı t testi ile değerlendirilmektedir.

Şu anki meslek değişkenine göre maddi yoksunluk alt boyutunda ev hanımı göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=3,12$), çalışan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,85$) olarak bulunmuştur. Ev hanımı göçmen kadınların çalışan göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda meslek değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=2,56$; $p=0,011<0,05$).

Sosyal hak 2 alt boyutunda ev hanımları göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,19$), çalışan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,71$) olarak bulunmuştur. Çalışan göçmen kadınların ev hanımı göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Meslek değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-3,20$; $p=0,002<0,05$).

Sosyal katılımçılık alt boyutunda ev hanımı göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=2,32$), çalışan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,84$) olarak bulunmuştur. Çalışan göçmen kadınların ev hanımı göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Meslek değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-3,31$; $p=0,001<0,05$).

Kültürel entegrasyon alt boyutunda ev hanımı göçmen kadınların puan ortalaması ($\bar{X}=1,83$), çalışan göçmen kadınların ($\bar{X}=2,34$) olarak bulunmuştur. Çalışan göçmen kadınların ev hanımı göçmen kadınlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Meslek değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t=-3,52$; $p=0,001<0,05$ Sosyal hak 1 alt boyutu ($p=0,110>0,05$)).

SONUÇ

Göçmenlerin yaş değişkenine göre SDÖ alt boyut puanları incelendiğinde, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$).

Göçmenlerin öğrenim düzeyi değişkenine göre SDÖ'nün maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$).

Göçmenlerin meslek durumu değişkenine göre SDÖ'nün maddi yoksunluk, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). Maddi yoksunluk alt boyutunda ev hanımı olan göçmenler lehine anlamlı farklılık olduğu görülürken; sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarında ise çalışan göçmenler lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Göçmenlerin Kahramanmaraş'ta yaşama süresi değişkenine göre SDÖ'nün sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). Sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarında 11-20 yıldır Kahramanmaraş'ta yaşayan göçmenler lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Göçmenlerin uyruk değişkenine göre SDÖ'nün sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). Elde edilen bulgu, göçmenlerin sahip oldukları uyruklara bağlı olarak sosyal haklara erişim, toplumsal katılım ve kültürel uyum süreçlerinde farklı deneyimler yaşadıklarını göstermektedir. Bu durum, uyruk temelli yapısal ve sosyo-kültürel farklılıkların göçmenlerin entegrasyon düzeyleri üzerinde belirleyici olabileceğine işaret etmektedir.

Göçmenlerin medeni durum değişkenine göre SDÖ'nün maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$).

Göçmenlerin Türkçe bilme durumlarına göre SDÖ'nün maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2 ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$). Buna karşılık sosyal katılımcılık alt boyutunda Türkçe bilmeyen göçmenler lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Göçmenlerin sosyoekonomik düzey değişkenine göre SDÖ'nün maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$).

Göçmenlerin göç edilen yer değişkenine göre SDÖ'nün maddi yoksunluk, sosyal hak 1, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$).

Göçmenlerin Suriye'deki meslek değişkenine göre SDÖ'nün sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$).

Göçmenlerin şu anki meslek değişkenine göre SDÖ'nün maddi yoksunluk, sosyal hak 2, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$).

Bu araştırmada Kahramanmaraş ili örneğinde göçmen kadınların sosyal dışlanma düzeyleri; yaş, eğitim durumu, medeni durum, sosyoekonomik düzey, meslek, Türkçe bilme durumu, göç edilen yer, ülkedeki ve Suriye'deki meslek geçmişi ile yıl gibi değişkenler açısından incelenmektedir. Yapılan analizler sonucunda sosyal dışlanma ölçeğinin alt boyutlarında farklı değişkenlere göre hem anlamlı hem de anlamsız farklılaşmalar olduğu belirlenmiştir.

Genel olarak sosyoekonomik düzey, eğitim durumu, meslek ve bazı yaş grupları gibi değişkenlerin sosyal dışlanma düzeyi üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğu görülmektedir ($p < 0,05$).

Özellikle eğitim ve sosyoekonomik düzey arttıkça sosyal dışlanma puanlarının azaldığı; buna karşılık düşük sosyoekonomik seviyedeki ve düşük eğitim düzeyine sahip göçmen kadınların dışlanma düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmektedir.

Buna karşın göç edilen yer, Türkçe bilme durumu ve bazı alt boyutlarda ise göçmen kadınlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu durum, Kahramanmaraş ili örneğinde söz konusu değişkenlerin sosyal dışlanma düzeyi üzerinde tek başına belirleyici bir etki göstermediğini, sosyal dışlanmanın daha çok yapısal ve sosyoekonomik faktörlerle ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

Sonuç olarak, Kahramanmaraş ili örneğinde sosyal dışlanma olgusunun çok boyutlu bir yapı sergilediği; özellikle eğitim, ekonomik durum ve çalışma yaşamına ilişkin değişkenlerin göçmen kadınların sosyal dışlanma düzeylerinde belirleyici rol oynadığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). Bilimsel araştırma yöntemleri (20. bs.). Pegem Akademi.
- Dedeoğlu, S., & Gökmen, Ç. E. (2011). Göç ve sosyal dışlanma: Türkiye'de yabancı göçmen kadınlar. Efil Yayınevi.
- Ereş, F. (2015). Türkiye'de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetimi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2), 17-30
- Hatipler, M. (2019). Boyut ve etkenleriyle sosyal dışlanmanın yoksullukla karşılaştırmalı ilişkisi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(1), 39-77.
- İçduygu, A. (2006). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri bağlamında uluslararası göç tartışmaları. TÜSİAD.
- Kaya, Ö. S. (2019). Geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli üniversite öğrencilerinin göç sürecindeki uyum yaşantıları (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi). Hacettepe Üniversitesi
- Küçükşen, K. (2017). Suriyeli sığınmacı kadınlarda sosyal dışlanma algısı üzerine nitel bir çalışma. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(5), 2399-2413.
- W. Lawrence Neuman. (2020). Toplumsal araştırma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşımlar (Ö. Akkaya, Çev.; E. Akkaş, Ed.). Siyasal Kitabevi.
- Orak, A. (2019). Suriyeli mültecilerin yerleşme sorunu ve çözüm arayışları: Kahramanmaraş örneği (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD), 5, 33-44.
- Sapançalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. Çalışma ve Toplum, 3(6), 50-106.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2011). Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri (2. bs.). Anı Yayıncılık.
- Sürüel, T. (2008). Göç ve sosyal dışlanma ilişkisinin sosyal politika açısından analizi (İstanbul-Sultanbeyli örneği) [Yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2013). Göç terimleri sözlüğü (2. bs.; R. Perruchoud & J. Redpath-Cross, Ed.). Uluslararası Göç Örgütü.

EXTENDED ABSTRACT

Migration, which is as old as human history, has shown development until today. Migration varies according to the state of its realization. While sometimes a change of place occurs with the desire for a better life, sometimes changes of place occur due to mandatory reasons. Women are the building blocks of this sensitive group. It has not found the place it deserves in migration studies. She has been seen as an entrustment to the father in the family, to the spouse in marriage, or to the brother of the house if her father has passed away. The ability of a woman to be the subject of migration on her own has shown some delay. The woman, who has difficulty in finding a place for herself due to gender inequality within the patriarchal social structure, experiences social integration and social exclusion problems in the society she goes to with the change of place she experiences as a result of migration. Under the title of Social Integration and Exclusion in Syrian Migrant Women; The Case of Kahramanmaraş, the social integration and exclusion they experience among the native population in Kahramanmaraş are examined, and whether these variables differ according to socioeconomic, education, and age levels is investigated. The Social Integration Scale for Migrants (SISM) and the Social Exclusion Scale (SES) were used. For this purpose, it aims to investigate the exclusion and integration problems experienced by women who migrated from Syria since the day they came to Turkey, and to ensure the examination of studies in the current literature specifically for Kahramanmaraş.

There is no universally accepted definition of the concept of migration, which is as old as history. Migration is seen as a movement of changing places. While this change of place is sometimes carried out voluntarily, sometimes it is changed due to mandatory reasons. It can also occur due to war or natural disasters. People may prefer the migration route with the desire to live better in the places they are located. It cannot be left just by calling migration a state of changing places. It would be an incomplete definition. Migration contains many variables within the process after the state of changing places. Migrants leave the lands they have been accustomed to living in perhaps since the moment they were born and go to build a new life for themselves in other places. They make an effort to bring together all the variables through which they will continue their lives; a new home, a new job, a new life. Most recently in Turkey, an intense influx of migrants occurred in 2011 due to the Syrian civil war. On March 15, 2011, due to their physical proximity, Kahramanmaraş, Gaziantep, and Hatay were among the cities most affected by this migration. According to data in 2011, there was an influx of over 85,000 asylum seekers. Apart from those registered, it is known that entries occurred through unofficial ways that could not be registered. It is estimated that the population is much higher than official records. Asylum seekers coming to our country due to the war in Syria carried out migration due to mandatory reasons. The integration of people who carry out migration to the new place they arrive is not a situation that will be resolved in a short time. The judgment that migration only affects the migrating society would also not be wrong but would remain incomplete. Migration affects the individuals who migrate as much as it affects the society that hosts the migration (Orak, 2019, p.1). Syrian asylum seekers entering the country in masses from the border in 2011 were initially accepted as guests. How long this guest process will last contains a huge unknown. Syrian migrants have to communicate with the host society, even if they do not want to, in order to create a living space for themselves in the new society. The similarity of traditions and customs between societies facilitates integration. Finding a job, housing, and food and drink in a place where you are trying to recreate a living space creates problems within itself. Temporary solutions found to meet basic needs are nothing more than saving the day. One of the important variables is not sharing a common language. Communication forms the head of everything. People can find solutions to problems by talking and agreeing. The language barrier is the most important problem in front of this. Migrants who have difficulty communicating with the host people experience similar problems in meeting their other needs. Migrants who know the language or people who can express themselves in a limited way experience fewer problems regarding integration and exclusion. The intense influx of migrants due to the open-door policy implemented by Turkey and the situation of uncertainty regarding their return disturb the host people. While migrants are looking for a job, since they constitute cheaper labor by the employer, it will also bring competition in business life (Orak, 2019, p.1). Syrian migrants show more compatibility with the patriarchal social structure. Due to this reason, men take part more actively in tasks outside the home. Women, on the other hand, take part in domestic chores. The care of the child, domestic chores constitute the living space of the woman. The person within the

household who has the highest probability of sharing a common space with the host society is the man of the house. The man, who has to work to provide economic gain, is the person who encounters the new language the most. The child who is in the education system also meets the new language in a way because they share the same environment with the Turkish-knowing child of the guest people. Besides these, the woman, who prepares all members of the household for life outside the home during the migration process, is the person who meets the host people and language the latest. In fact, if the migrant woman were not so active in domestic chores, the integration of family members into the host society would perhaps not be this fast. Migrants who migrated due to mandatory reasons in 2011 entered the country as a result of the trauma they experienced. In addition to this trauma, people leave the order they are used to and try to integrate into the society they do not know at all and are foreign to. In this process, whether they want to or not, they have to integrate in a way. If this is the place they will call their new lives to continue their lives, and if they do not think of changing it, even to avoid being exposed to exclusion regardless of whether they experience problems with integration, they show integration to the way of life of the host society and all changes, even if they do not want to. The approach and empathy due to the traumas of migrants coming with migration are important. Not everyone can show this sensitivity to the same extent. For this reason, social integration and social exclusion problems show themselves. Again, due to this sudden change and uncertainty, similar problems show themselves in the host society as well. Both societies are affected by migration. Syrian migrants are affected by migration due to culture shock and mandatory reasons of belonging. Women, who are the sensitive group within Syrian migrants, cannot open up to the outside as much as their spouses. The people they establish friendships with also consist of Syrian migrant women like themselves. While choosing a place of residence after migration, they are close and in contact with each other with people they find familiar from their own countries. In this case, since they do not fully experience the integration and adaptation process, they actually do not experience problems. Being together with their relatives from a similar culture will cause them to be exposed to social integration and exclusion problems of the host society's way of life in the long run. Migrants look at the ease of communication here and do not go outside of themselves, but this is also not sustainable. The integration process provided over time and by being exposed sufficiently will be much easier. It is important to look at the phenomenon of migration from a wide angle and evaluate social integration and social exclusion to minimize situations that could be problems. The aim of this article is to reconsider the reasons for social exclusion experienced by Syrian migrant women during the migration process. In this sense, the theoretical and empirical information handled aims to contribute to the literature and to minimize the state of social exclusion experienced by the Syrian migrant woman during the migration period. It is valuable in terms of making the woman visible, who is so much inside yet equally invisible on the migration journey. The change and transformation experienced by the Syrian migrant woman in the socio-cultural and socioeconomic sense are important in terms of finding a solution.

Ekler : 1

Evrak Tarih ve Sayısı: 05.12.2024-581273

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-87841438-302.08.01-581273
Konu : Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel
Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun
02.12.2024 Tarihli Kararları

GÖÇ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 02.12.2024 tarih ve 19 nolu toplantısında alınan 31, 32, 33, 34, 35 ve 36 sayılı kararlar ekte sunulmuştur. Gereğini arz ve rica ederim.

17114

17114

17114

Prof.Dr. Atilla Ahmet UĞUR
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve
Yayın Etiği Kurulu Başkanı

Ek: Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 02.12.2024 Tarihli Kararları

Bu belge, givestli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSCNV5737* Pin Kodu : 11462

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/gaziantep-universitesi-ebys>

Adres : Üniversite Bulvarı P.K. 27310 Şahinkamili/ Gaziantep, TÜRKİYE

Telefon : 0 (342) 360 12 00 Faks: 0 (342) 360 10 13

e-Posta : bilgi@gantep.edu.tr Web : www.gantep.edu.tr

Kep Adresi : gant@hs01.kep.tr

Bilgi için : Osman Şahin
Ünvanı : Bilgisayar İşletmeni

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU TOPLANTI TUTANAĞI

Toplantı No : 19
Toplantı Tarihi : 02.12.2024
Toplantı Saati : 11:00

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu 02.12.2024 tarihinde toplanarak yapılan başvuruları değerlendirdi ve aşağıdaki kararları aldı:

- 31)Göç Enstitüsü'nün 05.11.2024 tarih, 569091 sayılı ve "Etik Kurul/Gülbahar SAĞIR" konulu yazısı incelenmiş olup Üniversitemiz Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yücel KARADAŞ'ın Göç Enstitüsü'nde danışmanlığını yürüttüğü Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gülbahar SAĞIR'ın "Suriyeli Göçmen Kadınlarda Sosyal Uyum ve Dışlanışlık: Kahramanmaraş Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasının Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nca değerlendirilmesi istenmektedir. Kurula yapılan başvuru; çalışmanın amacı, yöntemi, veri kaynakları ve veri toplama araçları etik ilkeleri açısından değerlendirilmiştir. Kurulumuza beyan edilen belgelere dayanarak yapılan incelemeler sonucunda başvuruya ilişkin etik aykırılık tespit edilmemiş olup adı geçen öğrencinin söz konusu yüksek lisans tez çalışmasını yapabilmesinin uygun görülmesine;

Toplantıya katılanların oy birliğiyle karar verildi.

Prof. Dr. Gültekin Ahmet UĞUR
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel
Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanı

TURİST YORUMLARI ÜZERİNDEN YEŞİL TURİZM ALGISININ NİTEL ANALİZİ: AYDER YAYLASI ÖRNEĞİ

Medine GÜLLÜOĞLU¹
Doç. Dr. Simge ŞALVARCI²

Anahtar Kelimeler	<p>Turizm faaliyetlerinde yaşanan hızlı büyüme, doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırarak sürdürülebilirlik odaklı turizm yaklaşımlarının önemini ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda yeşil turizm, çevre dostu uygulamalar ve doğal kaynakların korunmasını esas alan bir turizm anlayışı olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın amacı, Ayder Yaylası'nda faaliyet gösteren konaklama işletmelerine yönelik turist yorumları üzerinden yeşil turizm algısını incelemektir. Araştırmada veri kaynağı olarak Tripadvisor platformunda 2020–2025 yılları arasında paylaşılan 250 turist yorumu kullanılmıştır. Veriler nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği ile incelenmiş, yorumlar kodlanarak temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Araştırma bulguları, turistlerin yeşil turizm algısını büyük ölçüde doğal çevre unsurları üzerinden şekillendirdiğini göstermektedir. Özellikle manzara, doğallık, temiz hava ve doğa ile iç içe olma gibi ifadelerin ön plana çıktığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, çevre dostu uygulamalara ilişkin doğrudan değerlendirmelerin sınırlı olduğu; turistlerin yeşil turizmi daha çok deneyimsel ve algısal boyutta ele aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca genel memnuniyet ve tavsiye etme eğiliminin yüksek olması, konaklama işletmelerinin ziyaretçi deneyimi açısından olumlu değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca yeşil turizm algısının turist deneyimleriyle doğrudan ilişkili olduğu ve doğal çevre unsurlarının bu algının merkezinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda turizm işletmelerinin çevre dostu uygulamaları yalnızca hayata geçirmeleri değil, aynı zamanda bu uygulamaları görünür kılarak ziyaretçilere etkili biçimde sunmaları gerektiği değerlendirilmektedir. Çalışmanın, turist algılarına dayalı olarak yeşil turizmin değerlendirilmesine katkı sağlaması ve uygulayıcılara yol gösterici olması beklenmektedir.</p>
YeşilTurizm, YeşilOtel, YeşilTurist, TuristDavranışlarıveAlgıları, AyderYaylası.	
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 23.05.2026 Kabul Tarihi: 23.06.2026 Yayın Tarihi: 2506.2026	

A QUALITATIVE ANALYSIS OF GREEN TOURISM PERCEPTION THROUGH TOURIST REVIEWS: THE CASE OF AYDER PLATEAU

Keywords	Abstract
Green Tourism, Green Hotels, Green Tourists, Tourists Behaviors and Perceptions Ayder Plateau.	The rapid growth experienced in tourism activities has increased pressure on natural resources, bringing the importance of sustainability-oriented tourism approaches to the forefront. In this context, green tourism draws attention as a tourism approach based on environmentally friendly practices and the protection of natural resources. The aim of this study is to examine the perception of green tourism through tourist reviews of accommodation establishments operating in Ayder Plateau. In the study, 250 tourist reviews shared on the Tripadvisor platform between 2020 and 2025 were used as the
ArticleInfo	

¹Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği, e-posta: medinegulluoglu@hotmail.com

²Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, e-posta: simgetokay@selcuk.edu.tr

Research Article	data source. The data were analyzed using the content analysis technique, one of the qualitative research methods, and the comments were coded to form themes and sub-themes. The findings of the study show that tourists' perception of green tourism is largely shaped by natural environmental elements. In particular, expressions such as landscape, naturalness, clean air, and being in touch with nature were found to be prominent. However, it was determined that direct evaluations regarding environmentally friendly practices are limited; tourists tend to address green tourism more in terms of experiential and perceptual dimensions. In addition, the high level of overall satisfaction and willingness to recommend indicates that accommodation establishments are positively evaluated in terms of visitor experience. It is also understood that the perception of green tourism is directly related to tourist experiences and that natural environmental elements are at the center of this perception. In this regard, it is considered that tourism enterprises should not only implement environmentally friendly practices but also make these practices visible and effectively present them to visitors. This study is expected to contribute to the evaluation of green tourism based on tourist perceptions and to provide guidance for practitioners.
Received: 23.05.2026 Accepted: 23.06.2026 Published: 25.06.2026	

ETİK BEYANI: Bu çalışmanın uygulaması ikincil verilerden elde edildiği için etik kurul kararı gerektirmemektedir.

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte turizm faaliyetlerinde yaşanan hızlı artış, doğal kaynaklar üzerinde önemli bir baskı oluşturmuş ve çevresel sorunların daha görünür hale gelmesine neden olmuştur. Özellikle kitle turizminin yoğunlaştığı destinasyonlarda çevresel bozulma, kaynak tüketimi ve ekolojik dengenin zarar görmesi, turizm sektöründe sürdürülebilirlik odaklı yaklaşımların önemini artırmıştır. Bu bağlamda yeşil turizm, çevresel etkileri en aza indirmeyi, doğal kaynakları korumayı ve yerel değerleri sürdürülebilir biçimde kullanmayı amaçlayan alternatif bir turizm anlayışı olarak öne çıkmaktadır.

Yeşil turizm, bir destinasyonun doğal çevresinin ve kültürel değerlerinin korunmasını esas alan bir turizm çeşididir. Doğayla uyumlu faaliyetlere odaklanması nedeniyle eko turizm ile benzerlik gösteren yeşil turizm, çevrenin ve yerel kültürlerin korunmasına verdiği önem sayesinde sürdürülebilir turizm kavramıyla ilişkilidir.

Yeşil turizm uygulamalarının temelinde, UNWTO'nun (2012) ortaya koyduğu "yeşillenme (greening)" yaklaşımı yer almaktadır. Bu yaklaşım, turizm sektörünün gelişimine yönelik stratejilerin oluşturulmasında önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır (Yokoyama, 2006). Doğal çevreye zarar vermek yerine çevreye katkı sağlamayı amaçlayan turizm faaliyetlerini teşvik eden yeşil turizm anlayışı, günümüzde yaygınlaşma yolundadır. Genellikle kırsal alanlarda yapılan yeşil turizm, insanların günlük yaşamdan uzaklaşarak doğa içinde vakit geçirmesini anlatmaktadır. Çevre dostu turizmle benzer şekilde kullanılsa da, yeşil turizm farklı anlamlar gösterir. Özetle yeşil turizm kavramı; ziyaret edilecek destinasyonun doğal ve korunmuş yapısını vurgulamak ve turizm faaliyetlerinin çevreye zarar vermediğini göstermek amacıyla kullanılmaktadır (Font ve Tribe, 2001).

Yeşil turizm uygulamalarının başarısı yalnızca işletmelerin çevre dostu uygulamaları hayata geçirmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda turistlerin bu uygulamaları algılama biçimi, değerlendirmesi ve davranışlarına yansıtması da belirleyici bir rol oynamaktadır. Turistlerin çevresel duyarlılığı, yeşil uygulamalara yönelik farkındalık düzeyi ve bu uygulamalara ilişkin algıları; konaklama tercihleri, memnuniyet düzeyleri ve yeniden ziyaret etme niyetleri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bu nedenle turist algısının anlaşılması, yeşil turizm uygulamalarının etkinliği açısından kritik bir öneme sahiptir.

Son yıllarda dijital platformların yaygınlaşmasıyla birlikte turist deneyimlerinin çevrimiçi ortamlarda paylaşılması, turizm araştırmaları açısından önemli bir veri kaynağı oluşturmuştur. Özellikle Tripadvisor gibi platformlarda yer alan kullanıcı yorumları, turistlerin deneyimlerini doğrudan ve müdahalesiz biçimde yansıtan nitel veriler sunmaktadır. Bu yorumlar, turistlerin destinasyonlara ve konaklama işletmelerine ilişkin algılarını, memnuniyet düzeylerini ve değerlendirme kriterlerini ortaya koyması açısından önemli bir analiz imkânı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Ayder Yaylası'nda faaliyet gösteren konaklama işletmelerine yönelik turist yorumları üzerinden yeşil turizm algısını incelemektir. Bu kapsamda Tripadvisor platformunda yer alan ziyaretçi yorumları nitel içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş; turistlerin yeşil turizmle ilişkilendirdiği unsurlar, algı boyutları ve deneyim temaları ortaya konulmuştur. Çalışmanın, turist algılarına dayalı olarak yeşil turizm uygulamalarının nasıl değerlendirildiğini ortaya koyarak hem literatüre katkı sağlaması hem de turizm işletmelerine uygulamaya yönelik çıkarımlar sunması beklenmektedir. . Araştırmanın turizm bilim dalına katkısı, turistlerin yeşil turizm kavramını nasıl algıladıklarını ve bu algıyı şekillendiren unsurları ortaya koymasındadır. Çalışma sürdürülebilir turizm ve yeşil turizm literatürüne katkı sağlamakta ve turizm işletmeleri için uygulamaya yönelik çıkarım göstermektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Günümüzde turistlerin çevre sorunlarına yönelik farkındalık düzeylerinin çoğalması ve turizm faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel etkilerin giderek yaygınlaşması, otel işletmelerinde çevreye duyarlı yönetim anlayışının kabul edilmesi kaçınılmaz hale getirmiştir (Verma, 2017). Dolayısıyla yeşil turizmi uygulayan otel işletmelerinin sayısı çoğalmakta; işletmeler çevresel zararları azaltmayı ve kârlılıklarını artırmayı hedeflemektedir (Han ve Kim, 2010). Otel işletmeleri, enerji verimsiz ısıtma ve soğutma sistemleri, kimyasal içerikli temizlik ve bakım ürünleri, yetersiz geri dönüşüm uygulamaları ve yüksek kaynak tüketimi nedeniyle çevre üzerinde olumsuz etkilere sebep olabilmektedir (Atay ve Dilek, 2013).

Yeşil Oteller Birliği'nin (2009) tanımına göre; "Yeşil oteller, çevre dostu programlar ve uygulamaları takip eden, çevre dostu satın alma politikalarını dikkat eden, su ve enerji tasarrufu ve katı atıkların azaltılmasına önem veren, doğal çevreyi korumak için karbon emisyonunu azaltmayı sağlayan ve operasyonel maliyetleri azaltan, insanlara çevre eğitimi veren (Gao ve Mattila, 2014), kısaca çevre dostu işletmelerdir.

Doğal kaynaklar sürdürülemez kullanımı ile özellikle küresel ısınma tehdidi karşısında, gelecek nesillerin bu tür çevresel tehdit ve sorunlardan nasıl etkileneceği konusundaki endişeler her geçen gün artmaktadır (Davari ve Strutton, 2014). Tüketiciler için bir ürün veya hizmet seçiminde çevre dostu olma giderek daha önemli bir faktör hâline gelmiştir (Gryshchenko ve ark., 2022). Hem tüketiciler hem de işletmeler açısından doğal kaynakların ve çevrenin korunmasına yönelik artan bilinçle birlikte 1960'lı yıllardan sonra çevre dostu olan ürünler ön plana çıkmaya başlamış, 1990'lı yıllar gelindiğinde ise çevreye duyarlı "yeşil pazarlama" olarak adlandırılan kavram giderek dikkat çekmiş ve bu gelişmeler işletmeleri çevreye duyarlı sürdürülebilir yaklaşımlar sergilemeye yöneltmiştir (Yıldırım, 2022).

Çevreye duyarlı yaklaşımın benimsendiği otel işletmelerinde, çevresel sürdürülebilirliği destekleyen çeşitli uygulamaları kapsamaktadır. Turizmin gelişmesi doğal kaynakların varlığına ve çevresel dokunun insanların ilgisini çekmesine bağlı olduğundan bu kaynakların korunması ve çevresel dokunun zarar görmemesi turizmin sürdürülebilirliği açısından birincil derecede önem teşkil etmektedir. Sürdürülebilir turizm, turistlerin ve ev sahibi bölgelerin ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda geleceğe yönelik fırsatları koruyan ve geliştiren turizm yaklaşımıdır. Dolayısıyla pamuklu havlu ve çarşaf kullanımıyla iç mekân hava kalitesinin iyileştirilmesi, uzun ömürlü hizmet ekipmanların seçilmesi, sosyal sorumluluk bağlamında yardım kuruluşlarına bağış yapılması, yeşil uygulamalar konusunda bilinçli ve eğitilmiş personelin görevlendirilmesi, enerji tasarrufu sağlayan sistemlerin kullanılması ve çevre temizliğine önem verilmesi öne çıkmaktadır. Bunlara ek olarak organik ve doğa dostu gıdaların kullanıma açılması, suyun geri kazanımı ve tüketiminin denetim altına alınması, geri dönüşüm kutularının kullanımı ve havlu ile çarşafın yeniden kullanımının teşvik edilmesi de bu uygulamalar kapsamında bulunmaktadır (Han ve Kim, 2010; Lee, 2010).

Turistlerin giderek artan çevreci davranışları ve küresel iklim değişikliklerinin etkileri var olduğundan tüketicilerin yeşil otellerde konaklama istekleri olmaktadır. Han vd. (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışma, planlanmış davranış teorisi çerçevesinde turistlerin yeşil otellere yönelik ziyaret niyetlerinin hangi psikolojik ve algısal unsurlar tarafından şekillendiğini ortaya koymuştur. Bu çalışma, yeşil turizm literatüründe davranışsal niyetlerin açıklanmasına yönelik önemli bir temel oluşturmuştur. Han ve Kim (2010) daha sonra turistlerin yeşil otele tekrar ödeme niyetlerini açıklamak

için çalışmalarını genişletmişlerdir. 2010 yılından sonra ise bu alanda oldukça önemli çalışmalara imza atılmıştır.

Turistlerin yeşil turizm uygulamalarına yönelik algılarının; konaklama tercihi, satın alma niyeti ve çevre dostu davranışlar üzerinde etkili olduğu literatürde sıkça ele alınmaktadır. Bu durum, turist algısı ile davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesini gerekliliğini ortaya koymaktadır. Doğal çevre ile sürekli etkileşim halinde olan işletmeler, çevreyi koruma konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmeli ve çevresel zararları en aza indirmelidir. Turizm sektöründeki işletmeler çevresel değerlere öncelik vererek, ekolojik korumayı bir toplumsal sorumluluk olarak benimseyip faaliyetlerini sürdürmelidir. Bu doğrultuda bazı oteller, müşterileri çekmek için “yeşil otel” etiketini bir pazarlama stratejisi olarak kullanmaktadır (Pizam, 2009). Yeşil otel imajının, müşterilerin karar verme süreçleri ve davranışsal niyetleri üzerinde önemli olduğu düşünülmektedir (Prendergast ve Man, 2002). Bu kapsamda otel işletmeleri, odalardaki yeşil özelliklerden restoranlardaki organik gıda kullanımına ve web sitelerindeki çevre sertifikalarına kadar çeşitli yeşil ürün ve uygulamaları müşterilerine sunmaktadır (Chan, 2014).

Garg ve Pandey (2021) tarafından yapılan çalışma, müşterilerin bilgisi ve algılanan etkinliğinin sürdürülebilir turizmi benimseme niyeti üzerindeki doğrudan etkisi olduğunu göstermektedir. Tolnai (2021), müşterilerin artan çevresel kaygılarının, sürdürülebilir otel hizmetlerine olan talebi arttırdığını ve sürdürülebilir konaklamalar için ekstra ödeme yapmaya eğilimli olduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca müşteriler, sertifikalar ve yeşil uygulamalar hakkında yeterli bilgi alamamakta ve dolayısıyla oteller iletişim stratejilerini gözden geçirmelidir. Fuentes-Moraleda vd. (2019) sonuçlar, müşterilerin yaşı ve gelirinin yanı sıra çevresel bağlılık derecelerinin yeşil bir otelde kalmak için daha fazla para ödeyip ödemeyecekleri konusunda belirleyici faktörler olduğunu işaret etmektedir. Namkung ve Jang (2017), müşterilerinin üçte ikisinden fazlasının yeşil restoran uygulamaları için ekstra para ödemeye arzulu olduklarını ortaya çıkarmıştır. Rosenbaum ve Wong (2015), turistlerin otellerin yeşil pazarlama uygulamaları için yüksek fiyat ödemeye istekli olduklarını bulmuştur. Benzer şekilde, Pushpanathan ve DhananjaniSilva (2020), otel endüstrisinde yeşil pazarlama uygulamalarının, müşterinin satın alma niyetini doğrudan etkilediğini ortaya koymuştur.

Kang ve Nicholls (2021) ve Borisenko (2018) araştırmalarında, çevresel kaygı ile yeşil bir otel odası için ödeme yapma isteği arasında güçlü ve pozitif bir korelasyon olduğunu düşünmektedirler. Bununla birlikte Qubbaj vd. (2023)'nin çalışmasına göre, yeşil sertifikalar, çevresel uygulamalar ve yeşil marka algısı, müşterilerin memnuniyeti ve satın alma tercihleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Fuentes-Moraleda (2019) tarafından yapılan araştırma vasıtasıyla elde edilen bulgular, müşterilerin yaş ve gelir düzeylerinin yanı sıra çevreye bağlı olmaları, yeşil bir otelde konaklamak için daha yüksek bedel ödemeye istekli olup olmamalarında rol oynayan olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Namkung ve Jang (2017), müşterilerin önemli bir bölümünün yeşil restoran uygulamaları kapsamında ek ücret ödemeye olumlu yaklaştığını ortaya koymuştur. Kang ve Nicholls (2021) ile Borisenko (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmalar ise çevresel kaygı düzeyi ile yeşil bir otel odası için ödeme yapma isteği arasında güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte Qubbaj (2023), yeşil sertifikalara sahip olmanın, çevre dostu uygulamaların ve yeşil marka algısının müşteri memnuniyeti ile satın alma tercihleri üzerinde bir etki yarattığını belirtmektedir.

Wang (2018) vasıtasıyla yapılan bir çalışmada, otellerin yeşil imajının tüketici memnuniyeti ve güveni üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Tüketicilerin yeşil uygulamalara yönelik memnuniyet ve güven düzeyleri, oteli çevrelerine tavsiye etmede önemli rol oynamaktadır. Ayrıca kadın turistlerin, erkek turistlere kıyasla yeşil otelleri önerme eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Yusof (2017) ise turizm sektöründe uygulanan sürdürülebilirlik odaklı faaliyetlerin, müşteri memnuniyeti ve bağlılığı üzerinde anlamlı etkiler yarattığını ifade etmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, yoğun rekabet ortamında faaliyet gösteren otel işletmelerinin çevre dostu uygulamaları hayata geçirmeleri ve çevrenin korunmasına katkı sağlamaları önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Benzer şekilde Wiastuti (2022), çevrenin korunmasına yönelik katkılar, temiz ve doğal bir çevrede hizmet sunulması ile geri dönüştürülmüş malzemelerin kullanımı gibi unsurların otel işletmeleri açısından öncelikli özellikler arasında yer aldığını belirtmektedir. Bununla birlikte, yeşil otellere duyulan güvenin konaklama niyeti üzerinde olumlu bir etkisi olduğu da vurgulanmaktadır. Diğer

tarafından Chung (2020), yeşil pazarlama faaliyetlerinin müşteri sadakatini artırılmasında etkili bir araç olduğunun görüşündedir. Chan (2013) ise çevre dostu uygulamaların, otellerin kurumsal imajını ve itibarını güçlendirdiğini ifade etmektedir. Plotnikova (2018), sürdürülebilir turizm; doğal kaynakların etkin yönetimi ile bölgelerin yatırım çekiciliği ve çevresel ile kültürel cazibesinin artırılması yoluyla rekabet gücünün yükseltilmesinde temel bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Bunun gibi bulgular ise, algı ile davranış arasındaki ilişkiyi demografik özelliklerle anlatmaktadır.

Turist ve ziyaretçi yorumları, yaşanan tecrübeyi güzellikleri veya olumsuzlukları önemli bir veri kaynağıdır. Bu yorumlar gelecek olan potansiyel turistleri etkilemekte ve yorumlarla birlikte işletmelerinde aldığı geri bildirimlerle hizmet kalitesini iyileştirmesinde katkı sağlayacaktır.

YÖNTEM

Bu çalışmada veri kaynağı olarak Tripadvisor platformunda yer alan turist yorumları kullanılmıştır. Rize’de yer alan Ayder Yaylası’na ilişkin 2020–2025 yılları arasında paylaşılmış toplam 250 turist yorumu amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Veriler doküman incelemesi yöntemiyle toplanmış ve içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Yorumlar kodlanarak temalara ayrılmış ve turistlerin yeşil turizm algısını yansıtan ifadeler değerlendirilmiştir.

Turist ve ziyaretçiler tarafından paylaşılan yorumlar araştırmada ikincil veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında turist yorumları incelenmiş, yeşil turizm ile ilişkili ifadeler belirlenmiş ve elde edilen bulgular temalar altında sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda veriler kodlanarak benzer ifadeler bir arada toplanıp temalar oluşturulmuştur. Elde edilen verilerden ana ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Bu şekilde veriler yorumlanmıştır. İçerik analizi yapılırken dört madde üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar verileri kodlamak, temaları bulmak, bu kod ve temaları düzenleyip bulguları yorumlamaktır.

Tekrarlayan, çok kısa veya analiz açısından anlamlı veri sunmayan yorumlar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu süreçte öncelikle yorumlar ayrıntılı biçimde okunmuş ve açık kodlama yöntemiyle anlamlı ifadeler belirlenmiştir. Daha sonra benzer kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuş ve bu temalar altında kategoriler geliştirilmiştir. Analiz sürecinde “doğal çevre”, “fiziksel özellikler” ve “deneyim” olmak üzere üç ana tema belirlenmiş; bu temalar altında alt temalar ve kodlar oluşturularak veriler yapılandırılmıştır. Bu kapsamda elde edilen alt temalar;

Doğa: Turistlerin doğa ile uyumlu alanlara yönelik algı ve değerlendirmelerini ifade etmektedir.

Çevre: Çevresel düzenleme ve çevre kalitesine ilişkin algıları ifade etmektedir.

Doğal Çevre: Turistlerin manzara ve doğa ile iç içe olma deneyimlerini ifade etmektedir

Deneyim: Konaklama işletmesinde kalma sürecinde kazandığı tecrübe ve memnuniyetini ifade etmektedir.

Ekolojik: Doğal kaynakların korunmasına yönelik algıları ifade etmektedir.

Doğal: yeşil alanlar ve doğal ortam algısını ifade etmektedir.

Su: Su kaynaklarının korunması ve bilinçli kullanımına ilişkin algıları ifade etmektedir

Huzur: Sakinlik, stresten uzak bir çevre algısı, temaları oluşturulmuştur.

Araştırmanın geçerliliğini artırmak amacıyla kodlama süreci tekrar gözden geçirilmiş ve temalar arası tutarlılık sağlanmıştır. Ayrıca elde edilen bulgular literatürde yer alan çalışmalarla karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Çalışmada kullanılan veriler herkese açık bir platformdan elde edildiği için etik kurul izni gerektirmemekte olup, kişisel verilerin korunmasına özen gösterilmiştir.

BULGULAR

Bu çalışmada yeşil turizm konusu ile ilgili Ayder Yaylası otellerine yönelik Tripadvisor'da olan yorumlar incelenmiştir. Ziyaretçi yorumları incelenip veriler kaydedilmiştir. Bu veriler doğrultusunda birçok ana tema ve alt temalar belirlenmiştir. Çalışmadaki bulgulardan ana temalar doğal çevre, fiziksel özellikler ve deneyim yorumlarından oluşmaktadır. Toplam 250 turist yorumu incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda elde edilen veriler tablo haline getirilmiştir.

Tablo 1. Yıllara Göre Yorum Sayıları

Yıl	Yorum Sayısı	Yıllık Yorumların Toplam Yorumlar Oranı (%)
2020	14	5,6
2022	19	7,6
2023	54	21,6
2024	67	26,8
2025	96	38,4
Toplam	250	100

Tablo 1 incelendiğinde, yeşil turizm ile ilgili turist yorumlarının yıllar içerisinde artış gösterdiği görülmektedir. Özellikle 2023–2025 yılları arasında yorum sayısında belirgin bir yükseliş olduğu dikkat çekmektedir. En yüksek oran 2025 yılında (%38,4), en düşük oran ise 2020 yılında (%5,6) gerçekleşmiştir. Bu artış, incelenen veri seti kapsamında yeşil turizm konusuna yönelik kullanıcı etkileşiminin zaman içinde arttığını göstermektedir. Bununla birlikte, bu durumun nedenlerine ilişkin kesin bir çıkarım yapmak mümkün olmamakla birlikte, çevresel farkındalık ve sürdürülebilir turizm konularına olan ilginin artmış olabileceği değerlendirilmektedir.

Tablo 2. Coğrafi Bölgelere Göre Yorumların Dağılımı

Bölge	Frekans (f)
Türkiye	233
Avrupa	6
Orta Doğu	5
Kuzey Amerika	4
Diğer	2
Toplam	250

Yorumlar coğrafi bölgelere göre incelendiğinde yorumların çoğunluğunun Türkiye kaynaklı olduğu görülmektedir. Türkiye'den yapılan yorumlar toplam yorumların büyük kısmını oluştururken Türkiye'den sonra en fazla yorumun Avrupa bölgesinden (n=6) elde edildiği görülmüştür. Avrupayı sırasıyla Orta Doğu (n=5) ve Kuzey Amerika (n=4) bölgeleri takip eder diğer bölgelerden yorumlar çok daha sınırlı olduğu görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde verilerin ağırlıklı olarak yerli turist deneyimlerinin olduğunu göstermektedir. Yeşil turizm uygulamalarının farklı bölgelerden turistlerinde benimsediği görülmektedir fakat verilerden yabancı turistlerin daha az temsil ettiği görülmektedir.

Tablo 3. Yorumların İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar

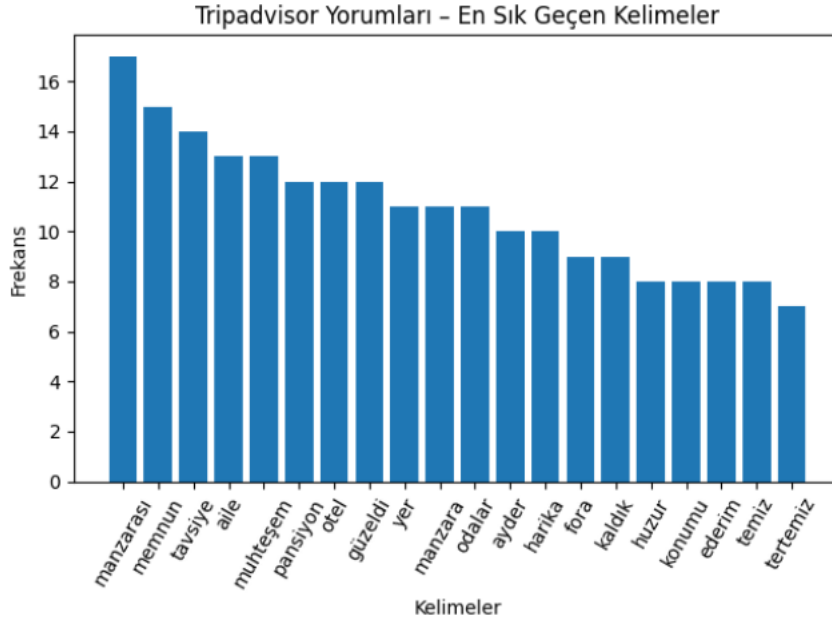
Ana Tema	Alt Tema	Kod	Örnek Yorum	Frekans (f)

Doğalçevre	Manzara	Muhteşemgüzel manzara	“Manzaramuhteşem.” “Odanınmanzarasıçokgüzel”	48
Doğalçevre	Doğallık	Doğal, bozulmamışyapı	“ Doğallığımkoruyanbiryapısı var.”	16
Doğalçevre	Doğailleiçiçe	Doğailleiçiçekona klama	“Doğailleiçiçeyaylaevindekonaklı adım.”	10
Doğalçevre	Yaylaatmosferi	Temizhava, oksijen, yaylahissi	“Ayderinmükemmelötesiyaylah avası var.”	8
Doğalçevre	Su unsurları	Dere, şelale, susesi	“Akarsuvederesesiçokrahatlatıcı ydı.”	6
Fizikselözellikler	Konum	Merkezi, Doğayayakın	“Konumolarakdoğada.”	12
Fizikselözellikler	Ahşapmimarisi	Doğalyapı, ahşapotel	“Doğanınıçerisindeahşapbirotel.”	6
Deneyim	Huzur	Sakinlik, huzur	“Doğaiçerisindehuzurdolubirkonaklamayeri”	5
Deneyim	Genelmemnuniyet	TavsiyeEtme	“Otelitavsiyeediyorum.”	143
Toplam				250

Tabloya 3 incelendiğinde turist ve ziyaretçi yorumların çoğunda otellerin doğa ile iç içe olmasından bahsedilmektedir. Çevre düzenlenmesi ve doğal çevrenin korunmasına ve manzaradan doğanın güzelliğine yönelik yorumlar sıklıkla görülmektedir (f=48). Bu yorumlardan anlaşılacağı üzere turistlerin doğallık, çevre düzeni ve temizliğine önem verdikleri görülmektedir. Analiz sonucunda turist yorumlarında en fazla çevre düzenlenmesi ve doğa ile iç içe olduğu unsurları ön plana çıkmaktadır. Bazı yorumlarda ise huzur (f=5) ve su unsurları (f=6) konularında değinilmekte olup bu yorumların diğer yorumlara nazaran daha az yer almakta fakat bu unsurlarında turist deneyimlerini olumlu yönde etkilemiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde ise turistlerin doğa ile iç içe olma ve genel memnuniyet üzerinden yorum yaptıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Turistlerin konaklama yaptıkları otellerde sadece fiziksel olanakların değil aynı zamanda çevreye karşı duyarlılığında önemli bir belirleyici olduğu bulguları ön plana çıkmaktadır.

Şekil 1. Yorumlarda En Sık Geçen Kelimeler

Tripadvisor platformunda yer alan ziyaretçi yorumlarına uygulanan kelime frekans analizi sonuçları, konaklama deneyiminin algısal boyutlarını ortaya koymaktadır. Analiz bulgularına göre yorumlarda en sık tekrar eden ifadelerin “manzara”, “memnuniyet”, “tavsiye”, “aile”, “huzur” ve “temizlik” kavramları etrafında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Özellikle “manzara” ve doğa temalı ifadelerin yüksek frekans göstermesi, ziyaretçilerin tesis deneyimini fiziksel hizmet unsurlarından ziyade doğal çevre ve peyzaj özellikleri üzerinden değerlendirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte “aile”, “samimi” ve “misafirperverlik” çağrışımı yapan ifadelerin öne çıkması, işletmenin ziyaretçiler tarafından kurumsal bir konaklama tesisinden çok aile işletmesi niteliğinde algılandığını ortaya koymaktadır. Yorumlarda sıklıkla yer alan “memnuniyet” ve “tavsiye” ifadeleri ise müşteri deneyiminin olumlu yönde gerçekleştiğini ve elektronik ağızdan ağıza iletişim (e-WOM) potansiyelinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca “temiz” ve “tertemiz” gibi hijyen odaklı kavramların tekrar edilmesi, temel hizmet kalitesi unsurlarının ziyaretçi beklentilerini karşıladığını desteklemektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, elde edilen bulgular tesisin ziyaretçi algısında doğa temelli deneyim, huzur arayışı ve samimi hizmet anlayışı ekseninde konumlandığını göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Ayder Yaylası’nda faaliyet gösteren konaklama işletmelerine yönelik turist yorumları incelenerek yeşil turizm algısı nitel bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, incelenen yorumlar kapsamında turistlerin yeşil turizmi büyük ölçüde doğal çevre unsurları üzerinden değerlendirdiğini göstermektedir. Özellikle manzara, doğallık, temiz hava ve doğa ile iç içe olma gibi unsurların turist algısında ön plana çıktığı belirlenmiştir. Bu durum, turistlerin yeşil turizm kavramını çoğunlukla doğal çevrenin sunduğu deneyimlerle ilişkilendirdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar literatürdeki çoğu çalışma ile uyum göstermektedir. Örneğin yüksek memnuniyet ve tavsiye etme eğilimi Wang (2018) ve Chung (2020) ile paralellik göstermekte olup, yeşil imajın müşteri memnuniyetini olumlu etkilediğini göstermektedir. Bu sonuç, Han ve Kim (2010) ve Han vd. (2010) tarafından elde edilen bulgularla uyumludur. Söz konusu çalışmalar, turistlerin çevre dostu otellere yönelik tutumlarının güçlü olduğunu ancak bu tutumların çoğunlukla algı ve niyet düzeyinde kaldığını ifade etmektedir. Benzer şekilde Verma (2017), çevre farkındalığının artmasına rağmen bunun her zaman davranışa doğrudan dönüşmediğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan mevcut çalışma, yeşil turizmin turistler tarafından daha çok algısal ve deneyimsel bir düzeyde değerlendirildiğini desteklemektedir.

Bununla birlikte, incelenen yorumlarda çevre dostu uygulamalara ilişkin doğrudan ifadelerin sınırlı olması, turistlerin yeşil turizmi daha çok algısal ve deneysel boyutta değerlendirdiğini, teknik ve operasyonel çevre uygulamalarının ise ikinci planda kaldığını göstermektedir. Ayrıca genel memnuniyet ve tavsiye etme eğiliminin yüksek olması, incelenen işletmelerin ziyaretçi deneyimi açısından olumlu bir izlenim oluşturduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, turizm işletmelerinin yalnızca çevre dostu uygulamaları hayata geçirmelerinin yeterli olmadığını ; bu uygulamaları görünürlüğünün artırılmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda iletişim stratejilerinin güçlendirilmesi, çevresel uygulamaların ziyaretçilere açık biçimde aktarılması ve farkındalık oluşturulması, yeşil turizm algısının güçlendirilmesine katkı sağlayabilmektedir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma yalnızca Ayder Yaylası ile sınırlıdır ve veriler tek bir dijital platformdan elde edilmiştir. Ayrıca analiz 250 yorum ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle elde edilen bulgular genellenebilirlik açısından sınırlı değerlendirilebilir. Gelecek araştırmalarda farklı destinasyonların karşılaştırılması, farklı veri kaynaklarının kullanılması ve nicel yöntemlerle desteklenen çalışmaların yapılması, literatüre daha kapsamlı katkılar sunacaktır.

Sonuç olarak, yeşil turizm algısının turist deneyimleri üzerinden şekillendiği ve doğal çevre unsurlarının bu algının merkezinde yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte, turizm işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarını yalnızca uygulama düzeyinde değil, aynı zamanda ziyaretçi algısına yansıtacak şekilde sunmalarının önemli olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aslantürk, E., & Baltacı, M. (2023). Turizmde yeşil pazarlama: Bibliyometrik bir analiz. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 46-56.
- Atay, L., & Dilek, S. (2013). Konaklama işletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(1), 203-219.
- Davari, A. & Stratton, D. (2014) Marketing mix strategies for closing the gap between green consumers' pro-environmental beliefs and behaviors. Journal of Strategic Marketing 22(7), 563-586.
- Erkan, Ç., & Tutar, F. , & Tutar, E., & Eren, M. V. (2013). Yeşil ekonomide turizm. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 5(1), 62-72
- Fuentes-Moraleda, L., Lafuente-Ibáñez, C. , & Muñoz-Mazón, A. , & Villacé-Molinero, T. (2019). Willingness to Pay For Green Hotels: Factors Influencing Customers' Behavior.
- Gao, Y. L., & Mattila, A. S. (2014). Improving Consumer Satisfaction in Green Hotels: The Role of Perceived Warmth. International Journal of Hospitality Management, 42, 20-31.
- Gedik, Y. (2024). Turizmin Yeşil Yüzü: Sürdürülebilir Turizm Faydaları, Zorlukları Ve Stratejileri Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(25), 44(65)
- Gryshchenko, O., & Babenko, V. , Bilovodska, O. , & Voronkova, T. & Ponomarenko, I. , & Shatskaya, Z. (2022). Green tourism business as marketing perspective in

environmental management. *Global Journal of Environmental Science and Management*,8(1), 117-132.

Gündüzyeli, B. (2023). Cumhuriyettengünümüzeturizmanlayışı: Yeşilturizmeilişkingüncelaraştırmalarınbibliyometrikbirçalışması. *BalıkesirÜniversitesiSosyalBilimlerEnstitüsüDergisi*,26(49-1), 579-585.

Han, H. ,& Kim, Y. (2010). An Investigation of Green Hotel Customers' DecisionFormation. *International Journal of Hospitality Management*,5(1) 440-463.

İpar, M. S. ,&Aksu, M. (2022). TuristlerinYeşilOtelTercihlerineYönelikAlgıları, ÇevreciDavranışEğilimleriveDavranışsalNiyetlerleİlişkisi. *Journal Of Gastronomy, Hospitality And Travel*, 5(1) , 440-463.

Pekerşen, Y., &Canöz, F. (2022). Tourists' AttitudesTowardGreen Product BuyingBehaviors: The Role Of DemographicVariables. *Tourism&Management Studies*,18(4), 7-16.

Yıldırım, Y. (2022). *Disiplinlerarasiboyutlanylahizmetişletmeleri*.Konya: EğitimYayınevi.

Yusof, Y.,&Awang, Z. &Jusoff, K.&Ibrahim, Y. (2017). The Influence Of GreenPractices On CustomerSatisfaction and Loyalty,11(1) , 1-14.

EXTENDED ABSTRACT

The rapid development of tourism activities has increased pressure on natural resources and highlighted the importance of sustainable tourism practices. In this context, green tourism has emerged as an approach that aims to minimize environmental impacts, protect natural resources, and ensure their sustainability for future generations. The increasing environmental awareness of tourists encourages tourism enterprises to adopt environmentally friendly practices. However, the success of green tourism depends not only on the implementation of these practices but also on how tourists perceive and evaluate them.

The aim of this study is to examine the perception of green tourism through tourist reviews of accommodation establishments operating in Ayder Plateau. The study uses 250 tourist reviews shared on the TripAdvisor platform between 2020 and 2025 as the primary data source. The data were analyzed through content analysis, one of the qualitative research methods. During the analysis process, reviews were examined in detail, coded, and grouped according to similarities in order to create themes and sub-themes. This approach enabled a systematic evaluation of tourists' perceptions regarding green tourism.

The findings reveal that tourists' perceptions of greentourism are largely shaped by natural environmental elements. In particular, landscape, naturalness, fresh air, being in contact with nature, and the unique atmosphere of the plateau were frequently emphasized in the reviews. Tourists generally evaluated their accommodation experiences through the lens of the natural environment and associated these experiences with the concept of greentourism. Furthermore, natural elements such as streams, waterfalls, and the sound of water were found to contribute positively to visitors' feelings of relaxation, peace, and satisfaction.

The results indicate that tourists mostly perceive greentourism through environmental and experiential dimensions. On the other hand, direct references to environmentally friendly practices such as energy conservation, recycling activities, waste management, and environmental certifications were relatively limited. This finding suggests that tourists tend to evaluate greentourism primarily through their personal experiences and perceptions rather than through technical or operational sustainability practices. Another important finding of the study is the high level of visitor satisfaction. The strong tendency of tourists to recommend the accommodation establishments demonstrates that visitors generally had positive experiences. These results indicate that the protection of natural environments and the provision of quality tourism experiences play a significant role in increasing tourist satisfaction.

In conclusion, the study demonstrates that the perception of greentourism is strongly influenced by natural environmental features and tourist experiences. Therefore, tourism enterprises should not only implement environmentally friendly practices but also make these practices visible and understandable to visitors.

Increasing awareness through effective communication strategies and promoting sustainability initiatives can strengthen tourists' perceptions of greentourism. The study is expected to contribute to the literature on sustainable tourism and greentourism while providing practical implications for tourism enterprises seeking to enhance their environmental image and visitor satisfaction.

BATMAN İLİ TURİZM PLANLAMA BELGELERİNİN UNWTO TEMELLİ BİR KRİTER SETİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ*

Doç. Dr. Feridun DUMAN¹ / Dr. Öğr. Üyesi Caner GÜÇLÜ² / Adnan YARDIMCI³

Anahtar Kelimeler	Öz
Turizm Planlaması Destinasyon Yönetimi Plan Kalitesi Değerlendirmesi Batman Turizm Master Planı	Turizm planlaması, destinasyonların kendiliğinden ve piyasa güdümlü gelişiminin yarattığı mekansal yoğunlaşma, potansiyel sorunlarına karşı geliştirilmiş temel bir yönetim aracıdır. Türkiye’de son yıllarda il düzeyinde turizm planlama belgelerinin sayısı hızla artmakla birlikte, bu belgelerin içerik kalitesi sistematik ölçütlerle nadiren değerlendirilmektedir. Bu çalışma, Batman ilinin iki resmi turizm planlama belgesini - Batman Turizm Master Planı (2024-2029) ve Batman Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası (2025) - Inskeep’in Dünya Turizm Örgütü için geliştirdiği planlama bileşenlerinden ve plan kalitesi literatüründe türetilen 24 kriterli matrisle değerlendirmektedir. Belgeler, büyük dil modeli destekli iki yahtılmış ön kodlama turu ile yazarların doğrulama ve uzlaşmasıyla puanlanmış; turlar arası uyuma (%89,6; $\kappa=0,834$) model-içi tutarlılık göstergesi olarak raporlanmıştır. Bulgular, iki belgenin tamamlayıcı bir profil sergilediğini göstermektedir: Bu çalışma, Batman’ın turizm planlama belgelerine yönelik ilk sistematik değerlendirmeyi sunmaktadır. Ayrıca, Türkiye’de il düzeyinde turizm planlama işlevinin iki kurumsal yapı arasında bir vakayı Inskeep’in kriter temelli olarak inceleyen araştırmadır. Bu nedenle çalışma, hem ulusal turizm planlama uygulamalarına hem de plan kalitesi literatürüne önemli katkılar sunmaktadır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 15.06.2026 Kabul Tarihi: 24.06.2026 Yayın Tarihi: 25.06.2026	

AN EVALUATION OF BATMAN’S TOURISM PLANNING DOCUMENTS BASED ON A UNWTO-INFORMED CRITERIA SET

Keywords	Abstract
Tourism Planning Destination Management Plan Quality Evaluation Batman Tourism Master Plan	Tourism planning is a fundamental governance tool developed to address the spatial concentration and potential problems arising from the spontaneous and market-driven development of destinations. Although the number of provincial-level tourism planning documents in Türkiye has increased rapidly in recent years, their content quality has rarely been evaluated using systematic criteria. This study assesses two official tourism planning documents of Batman Province—the Batman Tourism Master Plan (2024–2029) and the Batman Tourism Promotion and Development Roadmap (2025)—using a 24-criteria evaluation matrix derived from Inskeep’s planning components developed for the World Tourism Organization and the plan quality literature. The documents were scored through two independent rounds of large language model-assisted preliminary coding, followed by author verification and consensus. Inter-round agreement (89.6%; $\kappa = 0.834$) is reported as an indicator of within-model consistency.
Article Info	

¹ Batman Üniversitesi Turizm Fakültesi, feridun.duman@batman.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0524-638X

² Bitlis Eren Üniversitesi, Kanık Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, cguclu@beu.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3977-3815>

³ Batman Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, adnan.yardimci@batman.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2709-9699>

Research Article	The findings reveal that the two documents exhibit a complementary profile. This study provides the first systematic evaluation of tourism planning documents in Batman. Furthermore, it examines, through Inskeep's criteria-based framework, a case in which the tourism planning function at the provincial level in Türkiye is divided between two institutional structures. Therefore, the study makes significant contributions to both national tourism planning practice and the literature on the quality of planning.
Received: 15.06.2026	
Accepted: 24.06.2026	
Published: 25.06.2026	

ETİK BEYANI: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

GİRİŞ

Turizm, bölgesel kalkınmayı destekleyen güçlü bir araç olarak görülmekte; ancak bu katkının ortaya çıkması etkili planlama ve yönetim süreçlerine bağlı bulunmaktadır. Planlamanın yokluğunda turizm gelişimi piyasa güçlerinin yönlendirdiği birkaç yoğunlaşma alanına sıkışmakta, taşıma kapasitesi aşırı ve kaynak tahribatı kalıcılaşmakta, turizm potansiyeli yüksek bölgeler ise atıl kalmaktadır. Türkiye bu örüntünün erken belgelenmiş örneklerinden biridir. Alipour (1996), ülkenin turizm gelişiminin bütünlük bir ulusal politika çerçevesinden çok, kendiliğinden dinamiklerle ve fiziksel planlamayla sınırlı müdahalelerle şekillendiğini, sektörün birkaç kıyı “enklavına: yerel ekonomiye sınırlı etkileşime sahip turizm yatırımlarına” sıkıştığını ortaya koymuştur. Aynı dönemden bu yana üretilen ulusal kalkınma planlarındaki turizm hedeflerinin kronik biçimde gerçekleşmemesi (Alaeddinoğlu ve Aliağaoğlu, 2005) ve sürdürülebilir turizm söyleminin mevzuat ile uygulamaya yansımaması (Sarı, 2020), sorunun plansızlıktan çok planların niteliği ve uygulanma kapasitesiyle ilgili olduğuna işaret etmektedir.

Bu tablo, turizm planlama belgelerinin kendisini bir araştırma nesnesi haline getirmiştir. Plan, niyetlerin kağıda dökülmüş hali olmanın ötesinde, bir destinasyonun gelişme yönünü, kaynak tahsisini ve paydaşlar arası işbölümünü sağlayan bir yönetim aracıdır. Dolayısıyla, içeriğinin hangi bileşenleri taşıdığı, hedeflerinin ölçülebilir olup olmadığı ve uygulanmasını izleyecek bir mekanizma öngörüp öngörmediği, belgenin destinasyon gelişimini fiilen yönlendirme kapasitesinin ön koşullarını oluşturur (Getz, 1986; Gunn, 1993; Inskeep, 1991). Şehir planlama alanında gelişen plan kalitesi değerlendirme geleneği bu ön koşulları sistematik ölçütlere dönüştürmüştür (Baer, 1997; Berke ve Godschalk, 2009); turizm literatüründe benzer kriter setlerini ulusal, bölgesel ve yerel turizm planlarına uygulamıştır (Pearce, 2000; Ruhanen, 2004; Nowacki vd., 2018). Bu çalışmaların ortak bulgusu dikkat çekicidir. Ölçek ve bağlam fark etmeksizin planlar sürdürülebilirliği söylem düzeyinde benimsemekte, ancak taşıma kapasitesi, ölçülebilir hedef ve izleme mekanizması gibi uygulamayı mümkün kılan bileşenleri sistematik olarak eksik bırakmaktadır (Simão ve Partidário, 2012; Katırcıoğlu vd., 2019; Okul, 2026).

Buna karşılık aynı literatürün üç belirgin boşluğu bulunmaktadır. Birincisi, turizm politikası araştırmaları ağırlıklı politika ve plan formülasyonuna odaklanmakta; uygulamanın ve uygulanabilirliğin değerlendirilmesi küresel ölçekte az çalışılmış bir alan olarak kalmaktadır (Kifworo ve Dube, 2024). İkincisi, Türkiye’de il ölçeğindeki turizm planlama belgeleri - sayıları hızla artmasına rağmen - uluslararası kriterlerle nadiren değerlendirilmektedir; Katırcıoğlu vd. (2019) 11 master planı, Okul (2026) ise 81 ilin doğa turizmi master planlarını incelemiş, ancak 2024 sonrasında yapılan il turizm belgeleri henüz hiçbir sistematik değerlendirmeye konu olmamıştır. Üçüncüsü ve bu çalışma açısından belirleyici olanı, mevcut karşılaştırmalı değerlendirmelerin tümünün örtük bir tek belge varsayımıyla çalışmasıdır: her il veya bölge için değerlendirmeye alınan tek bir kapsamlı plan vardır. Oysa bir ilin planlama işlevinin birden fazla tamamlayıcı resmi belgeye bölündüğü durumlar - bir vizyon belgesi ile bir eylem yol haritasının yan yana var olduğu yapılar - değerlendirme literatüründe emsalsizdir; en yakın çalışmalar, Endonezya’da ulusal stratejik alan belgeleri ile turizm master planları arasındaki uyumu inceleyen analizler (Taali vd., 2024) ile turizm ve iklim politikaları arasındaki tutarlılığı ölçen politika uyumu çalışmalarıdır (Santos-Lacueva ve Velasco González, 2018; Becken vd., 2020).

Batman ili, bu üç boşluğun kesişiminde istisnai bir gözlem fırsatı sunmaktadır. Güneydoğu Anadolu’da, Hasankeyf gibi uluslararası tanınırlığı yüksek ancak Ilısu Barajı sonrasında dönüşüm geçiren bir miras alanına, Türkiye’de benzeri olmayan bir petrol endüstrisi temasına ve güvenlik algısına duyarlı, büyük ölçüde tek pazara bağımlı bir talep yapısına sahip olan il (Çoban vd., 2017), uzun süre

bütüncül bir turizm planından yoksun kalmış; ardından bir yıl arayla iki resmi planlama belgesine birden kavuşmuştur. Batman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü koordinasyonunda hazırlanan Batman Turizm Master Planı 2024–2029 (Batman Valiliği, 2024), ilin ilk kapsamlı turizm planıdır. Bunu, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı'nın (TGA) İl Tanıtım ve Geliştirme Programı kapsamında akademik bir ekipçe hazırlanan Batman Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası (Gülcan vd., 2025) izlemiştir. Aynı il için, farklı kurumsal hatlardan, farklı yöntemlerle ve bir yıl arayla üretilmiş bu iki belge, il turizm planlamasının Türkiye'de nasıl bir çerçeveye evrildiğini belge düzeyinde gözlemlemeye imkan vermektedir. OECD'nin (2022) Türkiye profilinde kaydettiği “illerde destinasyon yönetim modeli” hedefi, bu evrimin ulusal politika düzeyindeki karşılığıdır.

Batman'ın turizm profili, planlama ihtiyacını somutlaştıran niteliktedir. İl, 2023 itibarıyla turizm işletme belgeli tesislerde yaklaşık 147 bin ziyaretçi ağırlamış; ortalama kalış süresi iki günün altında, tesis doluluğu ise %43 düzeyinde gerçekleşmiştir (Batman Valiliği, 2024). Çoban vd. (2017), ilin doğal ve kültürel arz kaynaklarının zenginliğine karşın bu kaynakların turistik ürüne dönüştürülemediğini, talebin güvenlik konjonktürüne aşırı duyarlı olduğunu ve 2017 itibarıyla bütüncül bir il turizm planının yokluğunun başlıca tehditler arasında sayıldığını ortaya koymuştur. Aradan geçen sürede bu tespit karşılığını bulmuş ve il, yalnızca bir değil iki resmi planlama belgesine kavuşmuştur. Ancak belgelerin varlığı, literatürün açıkça gösterdiği üzere, tek başına bir gelişme güvencesi değildir. Erken gelişme aşamasındaki destinasyonlar için planlama belgesinin niteliği iki nedenle özel önem taşır. Birincisi, kurumsal kapasitenin ve turizm deneyiminin sınırlı olduğu bağlamlarda plan, paydaşların başvurabileceği neredeyse tek ortak referans çerçevesidir; eksik bıraktığı her bileşen, sahada doldurulamayan bir boşluğa dönüşür. İkincisi, bu destinasyonlarda planlar genellikle dış teşviklerle ve hızlandırılmış süreçlerle üretilir; bu üretim tarzının içerik kalitesine yansıyor yansımadağı ancak sistematik değerlendirmeyle görülebilir. Katırcıoğlu vd.'nin (2019) Türkiye master planlarının “kısa sürede ve sınırlı bütçeyle hazırlanan prosedürel belgelere” dönüşme riskine ilişkin uyarısı, tam da bu noktada Batman vakası için test edilebilir bir hipotez sunmaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın araştırma sorusu şudur: Batman ilinin iki turizm planlama belgesi, uluslararası turizm planlama kriterleri temelinde değerlendirildiğinde destinasyon gelişimini yönlendirme kapasitesine ne ölçüde sahiptir ve iki belge arasındaki işbölümü, Türkiye'de il turizm planlamasının nasıl bir belge çerçevesine evrildiğini göstermektedir? Soru, üç önermeyle somutlaştırılmıştır. Birinci önermeye göre Master Plan, vizyon, eylem ve paydaş boyutlarında güçlü, analitik boyutlarında (durum analizi, ölçülebilir hedef, izleme) zayıf bir profil sergileyecektir. Bu, Türkiye il planlarında belgelenen genel örüntüyle uyumludur (Katırcıoğlu vd., 2019; Okul, 2026). İkinci önermeye göre Batman Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası ters bir profil çizecek ve iki belge birlikte “tamamlayıcı asimetri” olarak adlandırılan bir yapı oluşturacaktır. Üçüncü önermeye göre bu çift belgeli yapı tekil bir rastlantı değil, TGA dönemi kurumsal dönüşümünün - Valilik-Bakanlık hattı ile TGA-İl Turizm Geliştirme Kurulu hattının paralel belge üretimini - il düzeyindeki yansımalarıdır.

Çalışmanın katkısı üç düzeydedir. Ampirik düzeyde, Batman'ın planlama belgeleri ilk kez sistematik kriterlerle değerlendirilmekte ve ilin turizm yönetişimine doğrudan kullanılabilir bir tanıtılmaktadır. Yöntemsel düzeyde, tek belge varsayımıyla çalışan karşılaştırmalı plan değerlendirme literatürüne, çapraz belge uyumunu ölçen bir kriter eklenmektedir. Kavramsal düzeyde ise, Türkiye'de il turizm planlamasının tek kapsamlı plandan çift belgeli bir işbölümü çerçevesine evrildiği, ancak bu işbölümünün tasarlanmış bir eşgüdünden yoksun olduğu belgelenmektedir. Vurgulanması gereken bir husus, çalışmanın amacının belgeleri veya hazırlayıcılarını başarısız ilan etmek olmadığıdır. Değerlendirme, önceden ilan edilmiş kriterlere dayanmakta ve her iki belgenin güçlü yönlerini de aynı sistematikte kaydetmektedir. Amaç, ilin bir sonraki turizm planlama döngüsüne ve Türkiye'de il planlaması üzerine düşünen araştırmacı ile uygulayıcılara, neyin var olduğunu ve neyin eksik kaldığını gösteren denetlenebilir bir fotoğraf sunmaktır. Bu çalışmanın devamı şu şekilde yapılandırılmıştır: İkinci bölüm kavramsal çerçeveyi ve ilgili yazını sentezlemekte; üçüncü bölüm değerlendirme matrisini, kodlama sürecini ve araştırmacı konumunu açıklamakta; dördüncü bölüm bulguları belge profilleri ve çapraz belge ilişkisi düzeyinde sunmakta; beşinci bölüm bulguları literatürle karşılaştırarak tartışmakta; altıncı bölüm ise sonuçları ve önerileri özetlemektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Turizm Planlaması ve Destinasyon Gelişimi İlişkisi

Turizm planlamasının kuramsal temeli, destinasyon gelişiminin plansız bırakıldığında optimal sonuç üretmeyeceği önermesine dayanır. Getz (1986), turizm planlama modellerini kuram ile pratiğin bütünleşmesi sorunu etrafında sistematize ederken; Gunn (1993) planlamayı, arz bileşenlerinin (çekicilikler, hizmetler, ulaşım, tanıtım) pazar talebiyle dengelendiği sistemik bir süreç olarak kavramsallaştırmıştır. Bu geleneğin en kurumsallaşmış ifadesi, Inskeep'in (1991) bütünleşik ve sürdürülebilir planlama yaklaşımı ile Dünya Turizm Örgütü için geliştirdiği ulusal ve bölgesel planlama metodolojisidir (Inskeep, 1994). Inskeep'in çerçevesi, bir turizm planının taşıması gereken bileşenleri - mevcut durum ve pazar analizi, hedefler, mekânsal strateji, altyapı ve ürün planlaması, kurumsal yapı, uygulama ve izleme - kontrol listeleri halinde tanımlayarak, plan içeriğinin sistematik değerlendirmesine zemin hazırlamıştır (akt. Katırcıoğlu vd., 2019).

Planlama bileşenlerinin varlığı ile destinasyon gelişimi arasındaki bağ, doğrudan değil dolaylıdır. Plan, kaynak envanterini vizyona, vizyonu önceliklendirilmiş eylemlere, eylemleri sorumlulara ve sorumlulukları izlenebilir göstergelere bağladığı ölçüde gelişmeyi yönlendirebilir. Bu zincirin herhangi bir halkasının kopması - örneğin hedeflerin ölçülemez bırakılması ya da izleme mekanizmasının tanımlanmaması - planı niyet beyanına indirger. Uygulama literatürü bu noktada uyarıcıdır. Lai vd. (2006), Çin örneğinde plan ile uygulama arasındaki boşluğun yedi nedenini belgelemiştir; Wang ve Ap (2013) uygulamayı etkileyen faktörleri kurumsal düzenlemeler, paydaş çıkarları ve kaynak kapasitesi ekseninde kavramsallaştırmıştır; Krutwaysho ve Bramwell (2010) ise uygulamanın toplumsal ve siyasal bağlama gömülü, müzakereli bir süreç olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla turizm planının içerik kalitesi, uygulamanın garantisi değil ön koşuldur; bu çalışmanın değerlendirme yaklaşımı da bu ihtiyatla, plan kalitesini "gerekli ama yeterli olmayan koşul" olarak ele almaktadır.

1.2. Plan Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Yaklaşımlar

Plan içeriğinin sistematik değerlendirmesi, turizm literatüründe önce şehir ve çevre planlama alanında olgunlaşmıştır. Baer (1997), plan değerlendirmesini türlerine ayırarak hazırlık aşamasında kullanılabilir kriter setleri önermiştir; Berke ve Godschalk (2009), yayımlanmış plan kalitesi çalışmalarının meta-analiziyle "iyi planın" iç ve dış kalite boyutlarını tanımlamıştır. Gelenek, yöntem standartlarını da üretmiştir: Stevens vd. (2014) kodlayıcılar arası güvenilirliğin ölçülmesi ve raporlanması için protokol önermiştir; Guyadeen ve Seasons (2016) ise alanın yönetsel sorunlarını ve gelecek yönelimlerini sistematize etmiştir. Connell ve Daoust-Filiatrault (2018) ise plan kalitesini dokümantasyon (kapsamlılık), politika gücü ve söylem (ikna edicilik) olmak üzere üç boyuta ayırarak, salt madde varlığı sayımının ötesine geçen bir değerlendirme ufku açmıştır. Bu çalışmada kullanılan 0 - 2 ölçekli puanlama, tam da bu ayrımı işletmekte; bir bileşenin biçimsel varlığı ile işlevsel derinliği arasındaki farkı yakalamaya amaçlamaktadır.

İki geleneği turizm planları üzerinde buluşturan köprü çalışmalar mevcuttur. Pearce (2000), Samoa örneğinde turizm planı incelemelerinin yönetsel sorunlarını tartışarak alanın erken metodolojik çerçevesini kurmuş; Ruhanen (2004), Queensland'deki 30 yerel turizm planını sürdürülebilirlik ilkelerinin bütünleşmesi açısından değerlendirmiş; Nowacki vd. (2018), Polonya'daki 37 turizm gelişme stratejisini çok boyutlu bir ölçekle puanlayarak kalitenin yönetim kademesiyle birlikte arttığını göstermiştir. Simão ve Partidário (2012), Portekiz'deki bölgesel ve yerel planlarda sürdürülebilirlik kavrayışının muğlaklığını ve katılımın kapalılığını belgelemiştir. Türkçe literatürde Katırcıoğlu vd. (2019), valilikler koordinasyonunda hazırlanan il ve bölge master planlarını Inskeep'in UNWTO kriterleriyle karşılaştırarak uzman ekip, taşıma kapasitesi ve eğilim analizi gibi bileşenlerde sistematik eksikler saptamış; Okul (2026), 81 il için hazırlanan doğa turizmi master planlarında izleme-değerlendirme mekanizmalarının ve yerel fayda hükümlerinin neredeyse tümüyle eksik olduğunu ortaya koymuştur. Bölgesel ölçekte Baran ve Sat (2019), Batman'ı da kapsayan GAP Turizm Master Planı'nı sürdürülebilirlik göstergeleriyle test etmiş; projeksiyonlarda bilimsel yöntem kullanılmadığını ve katılımın bilgi aktarımı düzeyinde kaldığını göstermiştir.

1.3. Çok Belgeli Planlama Çerçevesi ve Turizm Politika Uyumlu İlişkisi

Literatüründe tek belge varsayımına karşılık, politika çalışmalarında belgeler arası ilişkiyi sorunsallaştıran bir alan gelişmektedir. Taali vd. (2024), Endonezya'da ulusal turizm stratejik alan

belgesi ile turizm master planı arasındaki uyumu inceleyerek merkez-yerel ortak algısının gelişme başarısının koşulu olduğunu savunmuş; Santos-Lacueva ve Velasco González (2018) turizm ve iklim politikaları arasındaki tutarlılığı belge çerçeveleri, kapsam ve bağlam boyutlarıyla ölçmüş; Becken vd. (2020), 61 ülkeden 101 politika belgesinde turizm-iklim bütünleşmesinin düzeyini değerlendirerek politika alanları arası entegrasyonun istisna olduğunu göstermiştir. Bu çalışmalar, bir destinasyonun yönlendirilmesinin tek bir belgenin iç kalitesine değil, belge ekosisteminin tutarlılığına bağlı olduğuna işaret eder. Ne var ki bu alan, ya farklı politika alanları (turizm-iklim) ya da farklı ölçekler (ulusal-bölgesel) arasındaki uyuma odaklanmakta; aynı ölçekte, aynı politika alanında, aynı destinasyon için üretilmiş iki resmi belgenin ilişkisi - bu çalışmanın konusu olan durum - incelenmemiştir. Bükey ve Barca'nın (2025) bölge ve il stratejik planları karşılaştırması, plan kalitesindeki farkların bölgesel turizm performansını ayırttığını göstererek bu sorunun pratik önemini doğrulamaktadır. Belge çerçevesi, kağıt üzerinde bir ayrıntı değil, kalkınma sonuçlarına yansıyan bir değişkendir. Özgünlük iddiası burada dikkatle sınırlandırılmalıdır. Tematik il turizm planlarının genel planlarla yan yana varlığı Türkiye'de yeni değildir - 81 il için hazırlanan doğa turizmi master planları (Okul, 2026) bunun uygulanan örneğidir. Bu çalışmanın emsalsiz olduğunu ileri sürdüğü durum daha dar bir alandır. Aynı ilin genel turizm gelişim işlevinin - tematik bir alt alanın değil - iki farklı kurumsal hattan üretilmiş iki kapsayıcı belgeye bölünmesi ve bu iki belgenin aynı kriter setiyle eş zamanlı değerlendirilmesidir. Yazarların bilgisi dahilinde, literatürde bu tanıma uyan bir değerlendirme çalışması bulunmamaktadır.

Bu çerçevede mevcut çalışma, üç literatür alanını - Inskeep geleneğindeki bileşen temelli değerlendirme, plan kalitesi geleneğindeki ölçme disiplini ve politika uyumu literatüründeki belgeler arası ilişki sorusu — tek bir değerlendirme matrisinde birleştirmekte ve bu matrisi, literatürde emsali bulunmayan bir vakaya, aynı ilin bir yıl arayla üretilmiş iki resmi turizm belgesine uygulamaktadır.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. Değerlendirme Matrisi

Bu araştırma için değerlendirme matrisi üç kaynaktan türetilmiştir. Birinci kaynak, Inskeep'in (1994) UNWTO için tanımladığı ulusal ve bölgesel turizm planlaması bileşenlerinin Katircioğlu vd. (2019) tarafından Türkiye il ve bölge master planlarına uyarlanmış operasyonelizasyonudur; matrisin altı boyutlu yapısı ve kriterlerin çoğunluğu bu kaynaktan alınmıştır. İkinci kaynak, plan kalitesi geleneğidir: biçimsel varlık ile işlevsel derinlik ayrımı (Connell ve Daoust-Filiatrault, 2018) puanlama ölçeğine, eylem düzeyinde sahip-takvim-gösterge tamlığı aranması ise strateji boyutuna yansıtılmıştır (Berke ve Godschalk, 2009). Üçüncü kaynak, Türkiye il planlarında belgelenen eksik örüntüsüdür (Okul, 2026); izleme-değerlendirme ve gösterge kriterleri bu örüntüyü test edecek biçimde ayrıştırmıştır. Matrise ayrıca, politika uyumu yazınından (Taali vd., 2024; Santos-Lacueva ve Velasco González, 2018) esinlenen ancak mevcut değerlendirme matrislerinde bulunmayan bir kriter eklenmiştir: çapraz belge uyumu (kriter 24), bir belgenin aynı il için üretilmiş diğer resmi turizm belgesine referans verip vermediğini ve aralarında bir işbölümü tanımlanıp tanımlanmadığını ölçer. Bu kriter, bu çalışmanın literatüre önerdiği eklentidir.

İki belgenin yapısı, matrisin uygulanma biçimini etkilediği için kısaca tanıtılmalıdır. MP altı bölümden oluşmaktadır: giriş ve yöntem; altı stratejik hedef (kültür ve inanç turizmi, doğa turizmi, alternatif turizm, altyapı, tanıtım-pazarlama, sürdürülebilirlik); il verileri (iklim, konaklama ve ziyaretçi istatistikleri, kültür varlığı envanteri); sekiz temada 34 eylemin sorumlu kuruluş, süre ve performans göstergesi şablonuyla sunulduğu eylem planı; ve sonuç. TTGYH ise ulusal hedeflerle hizalanma, sayısal mevcut durum ve 2029 projeksiyonları, mevsimsellik, risk ve rekabet analizleri ile 26 başlıklı bir eylem gündemini 24 sayfada toplayan yoğunlaştırılmış bir rapor formatındadır. Biri hacimli ve eylem ayrıntılı, diğeri kısa ve analiz yoğun bu iki format, matrisin her kriterinin iki belgede de aynı tanımla aranmasını gerektirmiş; puanlama belge uzunluğundan bağımsız olarak içerik varlığına bağlanmıştır.

Nihai matris, altı boyutta 24 kriterden oluşmaktadır: (A) durum analizi ve analitik temel (6 kriter: envanter, talep/pazar analizi, SWOT, rekabet analizi, taşıma kapasitesi, risk analizi); (B) vizyon ve hedefler (3 kriter: vizyon/misyon, sayısal hedefler, zaman ufku); (C) strateji ve eylemler (5 kriter: mekansal strateji, ürün çeşitlendirme, pazarlama, eylem-sorumlu eşleştirmesi, takvim-bütçe tamlığı); (D) paydaş ve katılım (3 kriter); (E) sürdürülebilirlik (3 kriter); (F) uygulama, izleme ve uyum (4 kriter: performans göstergeleri, izleme mekanizması, dikey uyum, çapraz belge uyumu). Her kriter 0 (yok), 1

(kısmen/yüzeysel) veya 2 (tam) olarak puanlanmış; her puan, ilgili belgedeki sayfa numarasına bağlı kanıtla gerekçelendirilmiştir. Kriterler eşit ağırlıklı toplanmıştır. Literatürde kriter önemine ilişkin uzlaşmış bir ağırlık seti bulunmadığından eşit ağırlık en az varsayım gerektiren tercihtir ve bulguların taşıyıcısı toplam puanlar değil profil ayrışması olarak kurgulanmıştır. Kriter 24, zamansal asimetri nedeniyle yalnızca sonra yayımlanan belge için uygulanabilir; önce yayımlanan belge bu kriterde uygulanamaz (U/D) kodlanır ve payda dışında tutulur. Kriter seti, puan çapaları ve puanlama kuralları, yorum yanlılığını sınırlamak amacıyla kodlama başlamadan önce yazılı bir protokole bağlanmış (Ek A) ve kodlama sırasında değiştirilmemiştir; olası bulgu senaryolarına ilişkin yorum taahhütleri de analiz öncesinde kayda geçirilmiştir (Ek B). Son olarak iki belgenin tür farkı - kapsamlı master plan ile yoğunlaştırılmış yol haritası - bir geçerlilik tehdidi olarak değerlendirilmiştir. Tür farkı, profil ayrışmasının bir bölümünü tanımsal olarak açıklayabilir. Ancak tür temelli bir işbölümü ancak belgelerin birbirini tanıyıp görev paylaşımını beyan etmesiyle “tasarlanmış uzmanlaşma” sayılabilir ve sayısal hedef koyan bir belgenin izleme mekanizmasından, eylem kataloğu kuran bir belgenin hedeften muaf tutulması tür ne olursa olsun savunulamaz. Bu nedenle matris her iki belgeye de tam setle uygulanmış, tür kaynaklı yorum payı tartışmada ele alınmıştır.

2.2. Kodlama Süreci ve Güvenirlik

Bu araştırmanın kodlama süreci üç aşamada yürütülmüştür. Birinci aşamada, iki bağımsız ön kodlama turu gerçekleştirilmiştir. Her iki belge, birbirinden yalıtılmış iki ayrı oturumda, 24 kriterin tamamı için sayfa kanıtlı olarak puanlanmıştır. Bu aşamada yapay zeka desteği kullanılmış olup, ön kodlama turları, büyük dil modeli tabanlı asistanın (Claude, Anthropic) birbirinden bağımsız iki ayrı oturumunda üretilmiştir. İkinci aşamada, ön kodlama çıktıları yazarlar tarafından kanıt sayfaları üzerinden incelenmiş ve doğrulanmıştır. Üçüncü aşamada, iki tur arasındaki uyumsuzluklar uzlaşma yoluyla karara bağlanmıştır. Burada, kodlama öncesi protokolden bir sapma açıkça beyan edilmelidir. Protokol güvenirlilik prosedürünü iki yazarın bağımsız kodlaması olarak öngörmüş; uygulamada ise birinci yazarın konumluluğu nedeniyle puanlamadan tümüyle çekilmesi üzerine ön kodlama yapay zeka oturumlarına devredilmiş, doğrulama ikinci ve üçüncü yazar tarafından yürütülmüştür. İki ön kodlama turu arasındaki ham uyuşma 48 hücrede %89,6; Cohen kappa katsayısı 0,834 (doğrusal ağırlıklı kappa 0,870) olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, insan kodlayıcılar arası güvenirlikle karşılaştırılmamalıdır. İki tur aynı büyük dil modelinin yalıtılmış oturumları olduğundan katsayılar model-içi tutarlılık göstergesi olarak okunmalı, raporlama biçimi yönünden plan kalitesi geleneğinin standardı izlenmektedir (Stevens vd., 2014). Beş hücredeki uyumsuzluğun tamamı bitişik kategoriler arasındadır (0-1 veya 1-2) ve kriter tanımına sadakat ilkesiyle çözülmüştür. Şeffaflık amacıyla uzlaşma kararlarının dökümü şudur: MP-SWOT 0’a, MP-mekansal strateji 1’e, TTGYH-taşıma kapasitesi 0’a, TTGYH-özel sektör rolü 1’e, TTGYH-çevresel denge 1’e çekilmiştir. Beş kararın üçü, birinci yazarın hazırlığında görev aldığı TTGYH’nin aleyhine sonuçlanmıştır ve çalışmanın taşıyıcı bulgusu (kriter 24) uzlaşma aşamasına hiç gelmeden iki turda aynen üretilmiştir. Örneğin yalnızca konaklama alt sektörünü kapsayan bir güçlü-zayıf yön listesinin destinasyon düzeyinde SWOT sayılamayacağına, paydaş rollerinin belirlenmesini ileriye havale eden bir kurul tarifinin ise rol tanımının kendisi olmadığına hükmedilmiştir. Kodlamada her hücre için kanıt zorunluluğu çift yönlü işletilmiştir: 1 veya 2 puanı için ilgili içeriğin sayfası, 0 puanı için ise belgenin tamamının tarandığını ve kritere en yakın içeriğin ne olduğunu gösteren bir kayıt tutulmuştur. Bu kayıt disiplini, özellikle yokluk bulgularının - sayısal hedef, risk analizi veya izleme mekanizması bulunmadığı yönündeki tespitlerin - okur tarafından denetlenebilir olmasını amaçlamaktadır.

2.3. Araştırmacı Konumluluğu ve Yapay Zeka Beyanı

Bu araştırmanın birinci yazarı, hem MP’nin hazırlık sürecinde görev almış hem de TTGYH’yi hazırlayan akademik ekipte yer almıştır. Bu konum, belge üretim süreçlerine ilişkin birinci elden bağlam bilgisi sağlamakla birlikte, değerlendirmede olumlama yanlılığı riski taşır. Araştırmada risk, üç tasarım kararıyla yönetilmiştir: (i) birinci yazar puanlamaya katılmamış, yalnızca uzlaşma aşamasında belge üretim bağlamına ilişkin bilgi sunmuştur; (ii) kriter seti ve yorum taahhütleri kodlama öncesinde kilitlenmiştir; (iii) olumsuz bulgular, belgelerin hazırlayıcısı kurumlara değil önceden ilan edilmiş kriter setine bağlanarak raporlanmıştır. Yapay zeka kullanımına ilişkin tam beyan şudur: büyük dil modeli, kanıt-lokasyon taraması ve iki bağımsız ön kodlama turunun üretiminde kullanılmış; nihai puanlar, uyumsuzluk çözümleri ve metnin bilimsel içeriği yazarların onayı ve sorumluluğundadır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde, araştırma kapsamında incelenen turizm planlama belgelerine ilişkin bulgular sunulmaktadır.

3.1. Araştırmanın Genel Görünümü

Araştırma bulgularının nihai puanlamasında, MP, uygulanabilir 46 puan üzerinden 27 (%59; kriter 24 MP için uygulanamaz), TTGYH 48 üzerinden 32 (%67) puan almıştır. Tablo 1 kriter düzeyindeki puanları, Tablo 2 boyut toplamlarını sunmaktadır. Toplam puanlardaki yakınlığa karşın iki belgenin profilleri keskin biçimde ayrılmaktadır; bulguların asıl taşıyıcısı toplamlar değil, bu profil ayrışmasıdır. Bu kısımda bulgular başlıklar altında sunulmaktadır: önce her belgenin profili kendi içinde, ardından iki belgenin ortak güçlü ve zayıf alanları, son olarak da belgeler arası ilişki ele alınmaktadır.

Ortak güçlü alanlarla başlamak, değerlendirmenin dengesi açısından yerindedir. Paydaş ve katılım boyutu her iki belgede de yüksektir (5/6'şar): MP, hazırlık çalıştayının katılımcılarını isim ve kurum düzeyinde belgelemekte; TTGYH, arama konferansı ile il paydaşlarına uygulanan politika tespit formu ve risk anketini hazırlık sürecinin veri kaynağı olarak açıkça tanımlamaktadır. Yerel halkın turizmden faydalanmasına yönelik mekanizmalar - öncelikli istihdam, kooperatif desteği, ev pansiyonculuğu, kadınların sektöre katılımı - iki belgede de somut karşılık bulmaktadır. Benzer biçimde sosyo-kültürel miras kriterinde iki belge de tam puan almıştır: MP, Süryani, Ermeni ve Ezidi mirasının korunması ve tanıtımına ayrılmış eylemler ile yöresel mutfağın kayıt altına alınmasını içermekte; TTGYH, Dengbejlik geleneği ve kapatılmış Dengbej Evleri'nin yeniden işlevlendirilmesi gibi somut olmayan miras unsurlarını gündemine almaktadır. Bu ortak güçlü yön, iki belgenin de katılım ve miras duyarlılığı bakımından Türkiye il planlarının genel ortalamasının üzerinde konumlandığına işaret etmektedir.

Tablo 1. Kriter düzeyinde nihai puanlar (0 = yok; 1 = kısmen; 2 = tam)

Boyut	Kriter	MP	TTGYH
A. Durum analizi	1. Mevcut durum envanteri	1	1
	2. Talep/pazar analizi	1	2
	3. SWOT/eşdeğer değerlendirme	0	1
	4. Rekabet analizi	0	2
	5. Taşıma kapasitesi	1	0
	6. Risk analizi	0	2
B. Vizyon ve hedefler	7. Vizyon/misyon	2	0
	8. Sayısal hedefler	0	2
	9. Zaman ufku	1	2
C. Strateji ve eylemler	10. Mekansal strateji	1	2
	11. Ürün çeşitlendirme	2	2
	12. Pazarlama-tanıtım	2	2
	13. Eylem-sorumlu eşleştirme	2	1
	14. Takvim-bütçe tamlığı	1	0

D. Paydaş ve katılım	15. Hazırlıkta katılım	2	2
	16. Yerel halk faydası	2	2
	17. Özel sektör/STK rolü	1	1
E. Sürdürülebilirlik	18. Çevresel denge	2	1
	19. Sosyo-kültürel miras	2	2
	20. Mevsimsel/mekansal yayılma	1	2
F. Uygulama, izleme, uyum	21. Performans göstergeleri	1	1
	22. İzleme mekanizması	1	0
	23. Dikey uyum	1	2
	24. Çapraz belge uyumu	U/D*	0

Not: U/D = uygulanamaz; kriter 24, MP'nin yayım tarihinde TTGYH henüz var olmadığından MP için puanlanamaz.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2. Boyut toplamları

Boyut	MP	TTGYH	Olası en yüksek
A. Durum analizi ve analitik temel	3	8	12
B. Vizyon ve hedefler	3	4	6
C. Strateji ve eylemler	8	7	10
D. Paydaş ve katılım	5	5	6
E. Sürdürülebilirlik	5	5	6
F. Uygulama, izleme ve uyum	3*	3	8
Toplam	27/46 (%59)*	32/48 (%67)	48

Not: * Kriter 24 MP için uygulanamaz (U/D) olduğundan MP'nin olası en yüksek toplamı 46'dır.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

3.2. Master Plan Profili

MP'nin en güçlü boyutu strateji ve eylemlerdir (8/10). Belge, 34 eylemin her biri için sorumlu kuruluş ve ilgili kurumların sistematik biçimde atandığı bir eylem çerçevesi kurmakta (kriter 13 = 2); kültür-inanç, doğa, gastronomi, termal turizm ve Türkiye'de benzersiz bir tema olan petrol endüstrisi mirası ekseninde geniş bir ürün çeşitlendirmesi önermektedir (kriter 11 = 2). Vizyon ve misyon ifadesi (kriter 7 = 2), isim ve kurum düzeyinde belgelenmiş bir çalıştay katılımı (kriter 15 = 2) ve yerel halkın turizmden faydalanmasına yönelik somut mekanizmalar (öncelikli istihdam, kooperatif desteği, gelir paylaşımı modelleri; kriter 16 = 2) belgenin diğer güçlü unsurlarıdır.

Buna karşılık belgenin analitik temeli zayıftır (A boyutu 3/12). Destinasyon düzeyinde SWOT veya eşdeğer sistematik bir durum değerlendirmesi bulunmamakta (kriter 3 = 0); yalnızca konaklama alt sektörü için kısa bir fırsatlar-iyileştirme alanları listesi yer almaktadır. Rekabet analizi (kriter 4 = 0) ve risk analizi (kriter 6 = 0) hiç yoktur; rakip destinasyonların analiz edilmesi, belgenin kendisinde

yapılmış bir analiz olarak değil, gelecekte yapılması önerilen bir iş olarak geçmektedir. En kritik eksik, ölçülebilir hedef yokluğudur (kriter 8 = 0). Belge, plan dönemi sonunda ulaşılması öngörülen turist sayısı, gelir veya doluluk düzeyine ilişkin tek bir sayısal hedef içermemekte; hedefler “gelirleri ve istihdamı artırmak” düzeyinde nitel kalmaktadır. Eylemlere kısa-orta-uzun vade başlıkları atanmış ancak bu kategoriler yıllara bağlanmamış, hiçbir eyleme bütçe veya finansman kaynağı öngörülmemiştir (kriter 14 = 1). Performans göstergeleri sütunu tüm eylem tablolarında mevcut olmakla birlikte göstergeler geneldir ve hedef değere bağlanmamıştır (kriter 21 = 1). İzleme, her eylem grubunda tekrarlanan “düzenli olarak izleme ve değerlendirme çalışmaları yapılmalıdır” ibaresinden ibarettir ve sorumlu organ ile sıklık tanımsızdır (kriter 22 = 1). Üst ölçek belgelerle ilişkisi, “politika belgeleri incelenmiştir” beyanıyla sınırlıdır (kriter 23 = 1).

4.3. Yol Haritası Profili

TTGYH belgesinin en güçlü boyutu analitik temeldir (8/12). 2016’dan 2029 projeksiyonuna uzanan yerli-yabancı ayrımlı ziyaretçi ve gelir serileri, Türkiye ortalamasıyla karşılaştırmalı bir mevsimsellik analizi (kriter 2 = 2), rakip illerin (Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep) adlandırıldığı ve dijital görünürlüğün karşılaştırıldığı müstakil bir rekabet analizi bölümü (kriter 4 = 2) ile küresel-ülkesel-yerel katmanlarda destinasyon risk analizi (kriter 6 = 2) içermektedir. Belge ayrıca 2029 yılı için açık sayısal hedefler koymakta - yaklaşık 203 bin ziyaretçi ve 45,7 milyon ABD doları turizm geliri - ve bu hedefleri yıllık projeksiyon serileriyle zamana bağlamaktadır (kriterler 8 ve 9 = 2). Ulusal düzeyle ilişki de açıktır. Bu nedenle, belge, kendi önerilerini ulusal hedeflerle hizalamaktadır (kriter 23 = 2).

Ne var ki bu analitik güç, eylem düzeyinde operasyonelleşmemektedir. Belgede vizyon-misyon ifadesi yoktur (kriter 7 = 0). Yirmi altı eylem başlığının hiçbirine takvim, bütçe veya finansman kaynağı atanmamıştır (kriter 14 = 0); eylem-sorumlu eşleştirmesi, genel sorumluluğun toplu halde İl Turizm Geliştirme Kurulu’na verilmesinden ibarettir (kriter 13 = 1). En önemlisi, belge hiçbir izleme-değerlendirme-revizyon mekanizması tanımlamamaktadır (kriter 22 = 0): 2029 hedeflerine ilerlemenin kim tarafından, hangi sıklıkta ve hangi prosedürle izleneceği sorusu yanıtızsızdır. Taşıma kapasitesi, risk tablosundaki “aşırı turizm talebi” satırı dışında ele alınmamıştır (kriter 5 = 0); çevresel sürdürülebilirlik ise ilke beyanı düzeyinde kalmaktadır (kriter 18 = 1).

3.4. Tamamlayıcı Asimetri ve Çapraz Belge Kopukluğu

İki belge profili yan yana konduğunda ortaya çıkan görüntü, bu çalışmada “tamamlayıcı asimetri” olarak adlandırılmaktadır: MP’nin zayıf olduğu hemen her bileşende (sayısal hedef, risk, rekabet, mevsimsellik analizi) TTGYH güçlü; TTGYH’nin zayıf olduğu hemen her bileşende (vizyon, eylem-sorumlu çerçevesi, ürün eylem detayı) MP güçlüdür. Kriter düzeyinde bakıldığında, karşılaştırılabilir 23 kriterin 11’inde iki belge arasında puan farkı vardır ve bu farkların dağılımı sistemattir. Analitik kriterlerde fark TTGYH lehine, operasyonel kriterlerde MP lehinedir. İşlevsel açıdan iki belge, bütünleşik tek bir planın taşınması gereken bileşen setini aralarında paylaşmış görünmektedir.

Çapraz belge uyumu kriterinin zamansal asimetrisi burada açıkça kaydedilmelidir: MP, yayımlandığı tarihte TTGYH henüz var olmadığından bu kriterde yapısal olarak puan alamaz ve uygulanamaz (U/D) olarak kodlanmıştır; kriterin taşıyıcı testi TTGYH üzerindedir. Sonuç olarak, TTGYH, kendisinden yaklaşık bir yıl önce yayımlanmış ve yürürlükte olan Master Plan’a atıf yapmamıştır. Dahası, TTGYH Batman turizminin temel sorunları arasında “bütüncül bir planlama eksikliğini” saymaktadır - bu tespit, yürürlükteki 151 sayfalık il master planının varlığını yok saymaktadır. İki yalıtılmış ön kodlama turu bu bulguda tam uyuşmuş; bulgu, uzlaşma aşamasına hiç gelmeden üretilmiştir. Dikey uyum kriterindeki ayrışma, farklı kurumsal hatlardan - Valilik-Bakanlık hattı ile TGA-İl Turizm Geliştirme Kurulu hattı - türemiştir. Önemle belirtilmelidir ki bu kopukluk paydaş düzeyinde bir bilgisizlik değildir; belge üreticileri arasında kişisel düzeyde bilgi akışı mevcuttur. Buna rağmen hiçbir belgenin diğerini anmaması, sorunun bireysel farkındalık değil, kurumsal hatların belge üretim şablonlarında çapraz referansı öngören bir protokolün yokluğu olduğuna işaret eder. Ortaya çıkan yapı koordineli bir işbölümü değil, koordinasyonsuz bir paralelliktir.

Son olarak, iki belgenin ortak zayıflığı kayda değerdir: uygulama, izleme ve uyum boyutu her iki belgede de en düşük puanlı boyuttur (3/8). Performans göstergelerinin hedef değere bağlanmaması ve izleme mekanizmasının tanımsızlığı, belgelerin tüm diğer farklarına rağmen paylaştığı ortak açıktır.

4. Tartışma

4.1. Bulguların Literatürle Karşılaştırılması: küresel örüntünün il düzeyinde teyidi

Araştırma bulguların bir bölümü, uluslararası ve ulusal literatürde belgelenen örüntülerin Batman ölçeğindeki teyididir. MP’de sürdürülebilirlik söyleminin güçlü, ancak taşıma kapasitesi analizinin, ölçülebilir hedeflerin ve izleme mekanizmasının zayıf olması; Queensland yerel planlarından (Ruhanen, 2004) Portekiz bölgesel planlarına (Simão ve Partidário, 2012) ve Polonya stratejilerine (Nowacki vd., 2018) uzanan bulgu zinciriyle örtüşmektedir. Türkçe literatürde, Katırcıoğlu vd. (2019) il master planlarında taşıma kapasitesi ve eğilim analizi eksikliğini, Okul (2026) ise 81 ilin doğa turizmi planlarında izleme mekanizmasızlığını saptamıştı; Batman MP’si her iki örüntüyü de yeniden üretmektedir. Bölgesel ölçekte Baran ve Sat’ın (2019) GAP Turizm Master Planı’nda saptadığı projeksiyon yönemsizliği, MP’nin sayısal hedef yokluğunda il ölçeğine taşınmış görünmektedir. Batman belgelerindeki eksiklerin, ilin kendine özgü kapasite sorunlarından çok, Türkiye’de il planı üretiminin yapısal niteliklerinden kaynaklanıyor olması muhtemeldir. Bu olasılık Batman açısından kısmen rahatlatıcı, sistem açısından ise düşündürücüdür. Aynı yaklaşım sürdürülürse, yeni planlama belgelerinin aynı eksiklerle doğması beklenmelidir. Bükey ve Barca’nın (2025) karşılaştırması bu noktada uyarıcı bir paralellik sunar: zengin turizm potansiyeline karşın planlarında yüzeysel ifadelerle yetinen TRB1 bölgesi, plan kalitesi yüksek TR42 bölgesi ise potansiyelini performansa çevirebilmiştir. Batman’ın iki belgesinin toplamda taşıdığı bileşen zenginliği sunmaktadır. Ancak bunun gerçekleşmesi, aşağıda tartışılan eşgüdüm sorununun çözümüne bağlıdır. Uygulama literatürü açısından okunduğunda ise ortak F boyutu zayıflığı kaygı vericidir: plan-uygulama boşluğunun başlıca nedenleri arasında sayılan izleme ve uyum mekanizmasızlığı (Lai vd., 2006; Wang ve Ap, 2013), her iki Batman belgesinde de tasarım aşamasında görülmektedir. Krutwaysho ve Bramwell’in (2010) ifadesiyle uygulama toplumsal bağlama gömülü bir müzakere süreciyse, bu müzakereyi disipline edecek prosedürel çerçeve iki belgede de eksiktir. Bu durum, uygulama riskinin erken işaretçisi sayılmalıdır (Kifworo ve Dube, 2024).

Araştırma bulguların özgün katmanı, tek belge varsayımının dışına çıktığında görünür olmaktadır. Tamamlayıcı asimetri bulgusu, ilk bakışta olumlu yorumlanabilir. İl, biri vizyon ve eylem çerçevesi, diğeri analitik temel ve sayısal hedef sunan iki belgeyle, bütünleşik tek bir planın bileşen setine toplamda yaklaşmaktadır. Politika uyumu literatür kavramlarıyla bu durum, belgeler arası işlevsel tamamlayıcılığın bir örneği olarak kodlanabilirdi (Santos-Lacueva ve Velasco González, 2018). Ne var ki çapraz belge kriterindeki bulgu, bu iyimser okumayı geçersiz kılmaktadır: tamamlayıcılık tasarımın değil, çapraz referans protokolünden yoksun iki kurumsal hattın paralel üretiminin sonucudur. Endonezya örneğinde Taali vd. (2024) merkez ve yerel belgeler arasında - kusurlu da olsa - bilinçli bir uyumlaştırma çabası saptarken, Batman vakasında belge düzeyinde uyumlaştırma girişiminin izi yoktur. TTGYH’nin “bütüncül planlama eksikliği” tespiti iki biçimde okunabilir: tespit, MP’nin varlığını inkardan çok, bu çalışmanın puanlamasının da doğruladığı analitik eksikliğe işaret ediyor olabilir; ancak yürürlükteki planı adlandırmadan yapılan bir eksiklik tespiti, kendisi de çapraz referans yokluğunun belge metnine yansımış belirtisidir. Bu nedenle vaka, “koordinasyonsuz paralellik” olarak adlandırılan bir çerçeveyi temsil etmektedir. Aynı destinasyon için, aynı politika alanında, kısa aralıklarla üretilen ve birbirini tanımayan resmi belgeler olarak görülebilir.

Bu çerçevenin kurumsal kökeni, dikey uyum bulgusunda okunabilir. TTGYH’nin ulusal Türkiye Turizm Ana Planı’na adıyla bağlanması ve TGA-İl Turizm Geliştirme Kurulu zinciri içinde konumlanması, OECD’nin (2022) Türkiye profilinde kaydedilen “illerde destinasyon yönetim modeli” politikasının ürünüdür. MP ise valilik geleneğindeki il planlaması pratiğini sürdürmektedir. Türkiye’de il turizm planlaması, tek kapsamlı plan üreten tek hatlı bir yapıdan, paralel belge üreten iki hatlı bir yapıya evrilmektedir. Bu evrim, en azından Batman vakasında, hatlar arası eşgüdüm mekanizması kurulmadan gerçekleşmiştir. Bükey ve Barca’nın (2025) plan kalitesi ile bölgesel turizm performansı arasında kurduğu bağ hatırlandığında, bu eşgüdümsüzlüğün salt biçimsel bir kusur olmadığı, kaynak tahsisi ve uygulama önceliklerinde çelişki riski taşıdığı görülür. Sayısal hedefleri bir belge koymakta, o hedeflere ulaştıracak eylem-sorumlu çerçeve başka bir belgede farklı önceliklerle bulunmaktadır.

Çift belgeli yapının zamanlaması da kurumsal açıklamayı güçlendirmektedir. MP Ağustos 2024’te, TTGYH Temmuz 2025’te - yani il, master planını yayımladıktan yalnızca on bir ay sonra ikinci

bir resmi planlama belgesiyle karşılaşmıştır. Bu zaman aralığı, MP'nin uygulamada başarısız bulunarak revize edilmesi için fazla kısadır; en makul açıklama, iki belgenin yapım süreçlerinin farklı kurumsal takvimlerle ve birbirine belge düzeyinde referans vermeyen ayrı şablonlarla yürümüş olmasıdır. TGA il programının standart bir ulusal takvimle çalıştığı düşünüldüğünde, benzer çakışmaların programın yürütüldüğü diğer illerde de yaşanmış olması güçlü bir olasılıktır.

Bu bulgu, plan değerlendirme literatüründe bir yöntem yaklaşımını içermektedir. Batman vakasında belgelerden yalnızca biri değerlendirilseydi, iki farklı ve ikisi de eksik sonuca ulaşıldı. Yalnız MP değerlendirildiğinde il, hedefsiz ve analizsiz bir plana sahip görünecek; yalnız TTGYH değerlendirildiğinde uygulama çerçevesinden yoksun bir rapor görünecekti. Gerçek tablo - bileşenlerin iki belge arasında dağıldığı ama bağlantının kurulmadığı yapı - ancak iki belgenin aynı matrisle eş zamanlı değerlendirilmesiyle görünür olmuştur. Çapraz belge kriterinin (kriter 24) önerisi de buradan doğmaktadır. Birden fazla resmi turizm belgesine sahip destinasyonlarda bu kriter, değerlendirmenin görünmez bırakacağı en kritik boşluğu - belgeler arası ilişkisizliği - ölçülebilir kılmaktadır.

Bununla birlikte, iki belge okumaya kapı açık bırakılmalıdır. Parçalanma, kusur olarak okunabileceği gibi, ölçeğe uygun bir uzmanlaşmanın ham hali olarak da yorumlanabilir. Kısa, analitik ve hedef koyan bir yol haritası ile hacimli, eylem detaylı bir master planın bilinçli biçimde eşleştirilmesi, tek hantal belgeye kıyasla daha işlevsel bir model olabilir. Nitekim politika belgesi ekosistemlerinde işlevsel uzmanlaşma, ulusal ölçekte yerleşik bir pratiktir. Sorun uzmanlaşmanın kendisinde değil, parçaları bütünleştiren mekanizmanın yokluğundadır. Batman vakasının gösterdiği, bu modelin kendiliğinden kurulmadığıdır; eşgüdüm tasarımı gerektirir.

4.2. Politika çıkarımları

Araştırma bulgularından dört uygulama önerisi yapılmıştır. Birincisi, çapraz referans protokolüdür. İl düzeyinde üretilen her turizm politika belgesinin, yürürlükteki diğer belgeleri açıkça anması, hangi işlevi devraldığını ve hangilerini başka belgeye bıraktığını tanımlaması gerekir. Bu, maliyetsiz ancak çerçeveyi paralellikten işbölümüne çeviren kritik adımdır. İkincisi, hedef-gösterge köprüsüdür. TTGYH'nin 2029 sayısal hedefleri ile MP'nin eylem-sorumlu çerçevesi birleştirilmeli; her eyleme, il hedefine katkısı izlenebilir en az bir gösterge ve hedef değer atanmalıdır. Üçüncüsü, izleme mekanizmasının tanımlanmasıdır. Hangi organın hangi sıklıkta ilerlemeyi değerlendireceği ve revizyon yetkisinin nasıl işleyeceği yazılı kurala bağlanmalıdır. Dördüncüsü, analitik verilerin aktarılmasıdır: TTGYH'nin risk, rekabet ve mevsimsellik analizleri, MP'nin ilk revizyonunda plana içerilmeli; böylece ilin bir sonraki kuşak planı tek belgede hem analitik temele hem uygulama çerçevesine sahip olabilir.

Bu önerilerin uygulanma sırası da bulgulardan türetilir. İlk adım, maliyeti en düşük ve etkisi en yüksek olandır. İl Turizm Geliştirme Kurulu'nun, iki belgeyi tek gündemde ele alan bir oturumla yetki ve işbölümü haritası çıkarmasıdır. İkinci adımda MP'nin 34 eylemlik tablosu, TTGYH'nin 2029 hedefleriyle eşlenmeli; hangi eylemin hangi hedefe hizmet ettiği işaretlenmeli, hiçbir hedefe hizmet etmeyen eylemler ile hiçbir eylemle desteklenmeyen hedefler görünür kılınmalıdır. Üçüncü adım, mevsimsellik örneğinde somutlaşır. MP'nin "turizmin on iki aya yayılması" hedefi ile TTGYH'nin aylık mevsimsellik analizi şu anda birbirine bağlanmamış iki metinde durmaktadır. Oysa analiz, hedefin hangi aylarda hangi ürünlerle kovalanacağını gösterecek tek veri kaynağıdır. Dördüncü adım izleme döngüsüdür. Yılda iki kez toplanan, gösterge gerçekleştirmelerini raporlayan ve gerektiğinde eylem setini revize eden bir takvim - literatürde gösterildiği üzere (Okul, 2026), il planlarında en sık eksik bırakılan ve yokluğu planı en hızlı raflara kaldıran bileşen budur.

4.3. Sınırlılıklar ve gelecek araştırmalar

Araştırma bulguları önemli katkılar sunmakla birlikte, bu çalışma belirli sınırlılıklar içermektedir. Bu sınırlılıkların değerlendirilmesi, bulguların daha doğru yorumlanmasına ve gelecekteki araştırmaların yönlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Birincisi, tek il vakasıdır: çift belgeli mimarinin Türkiye genelinde yaygınlığı bu çalışmadan çıkarsanamaz; TGA il programının yürütüldüğü diğer illerde benzer ikiliklerin oluşup oluşmadığı karşılaştırmalı olarak incelenmelidir. İkincisi, araştırma analizi belge içi kanıtlarla sınırlıdır. Belgeler arası kopukluğun nedenleri (kurumlar arası iletişim, zamanlama, yetki algıları) ancak paydaş görüşmeleriyle aydınlatılabilir. Bu çalışma kopukluğun varlığını belgelemekte, mekanizmasını kuramamaktadır. Üçüncüsü, kriter matrisinin Inskip bileşenlerine erişimi ikincil kaynak üzerindedir (akt. Katırcıoğlu vd., 2019). Birincil veri ile çapraz

doğrulama, matrisin gelecekteki uygulamalarında yapılmalıdır. Dördüncüsü, ön kodlamada yapay zeka desteği kullanılmıştır. Tüm puanlar yazar doğrulamasından geçmiş olmakla birlikte, tam insan kodlamalı bir tekrar çalışması güvenilirlik karşılaştırması için değerlidir. Son olarak, belgelerin sahadaki gerçek etkisi, plan dönemi ilerledikçe uygulama ve sonuç değerlendirmesiyle (conformance/performance) izlenmelidir.

Yapay zeka desteğine ilişkin sınırlılık ayrıca metodolojik bir tartışmayı hak etmektedir. Ön kodlamanın iki yalıtılmış oturumda üretilmesi, insan kodlayıcı çiftinin bağımsızlık mantığını taklit etmekte ancak onunla özdeş olmamaktadır. İki oturum aynı modelin örnekleridir ve uyuşma katsayısının bir bölümü, modelin iç tutarlılığından kaynaklanıyor olabilir. Bu nedenle raporlanan güvenilirlik değerleri, insan kodlamalı çalışmalardaki katsayılarla doğrudan karşılaştırılmamalı; yazar doğrulamasından geçmiş bir ön kodlamanın iç tutarlılık göstergesi olarak okunmalıdır. Plan kalitesi literatürü güvenilirlik standardı (Stevens vd., 2014) insan kodlayıcılar için geliştirilmiştir. Yapay zeka destekli belge değerlendirmesinin güvenilirlik raporlama standartları henüz oluşmamıştır ve bu çalışmanın şeffaf beyan yaklaşımı, o standartların oluşumuna bir vaka olarak katkı sunmayı amaçlamaktadır.

4.4. Kuramsal çıkarım: planın rolünden ekosistemin rolüne

Araştırma bulguları, çalışmanın başlığındaki soruya - turizm master planlarının destinasyon gelişimindeki rolü - kuramsal bir nüans eklemeyi gerektirmektedir. Inskip (1991, 1994) yaklaşımı, rolü tekil belgenin bileşen tamlığı üzerinden kurar; plan kalitesi yaklaşımı bu tamlığı ölçülebilir kılar (Berke ve Godschalk, 2009). Uygulama literatürü ise tamlığın yetmediğini, kurumsal kapasite ve süreç koşullarını ekler (Wang ve Ap, 2013). Batman vakası bu zincire dördüncü bir halka önermektedir. Birden fazla belgenin var olduğu destinasyonlarda planın yönlendirme kapasitesi, tekil belgelerin niteliklerinin toplamına değil, belgeler arası ilişkinin niteliğine bağlıdır. İşlevsel açıdan birbirini tamamlayan iki belge, aralarında bağ kurulmadığında, karar vericiye tek ve tutarlı bir gelişme programı değil, hangi belgeye başvurulacağı duruma göre değişen ikili bir referans alanı sunar. Politika uyumu literatürünün farklı politika alanları arasında sorduğu tutarlılık sorusunun (Becken vd., 2020) aynı politika alanının içine, tek destinasyonun belge seti düzeyine taşınması gerektiği, bu vakanın kuramsal mesajıdır.

SONUÇ

Bu çalışma, Batman ilinin iki resmi turizm planlama belgesini 24 kriterlik bir matrisle değerlendirerek iki düzeyde sonuç üretmiştir. Belge düzeyinde: Batman Turizm Master Planı 2024 - 2029, güçlü bir eylem-sorumlu çerçevesine ve geniş ürün vizyonuna karşın, destinasyon gelişimini yönlendirmek için gereken analitik temelden - SWOT, risk ve rekabet analizi ile ölçülebilir hedeflerden - yoksundur (27/46). Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası ise güçlü analitik temeline ve 2029'a bağlanmış sayısal hedeflerine karşın, bu hedefleri taşıyacak eylem düzeyi operasyonalizasyondan - takvim, bütçe, sorumlu matrisi ve izleme mekanizmasından - yoksundur (32/48). İki belgenin ortak ve en derin açığı, uygulama-izleme boyutudur.

Bu çalışmanın temel katkısı şudur: Batman vakası, Türkiye'de il turizm planlamasının tek kapsamlı plan üreten yapıdan, farklı kurumsal hatların paralel belgeler ürettiği çift belgeli bir yapıya evrilmekte olabileceğine işaret etmektedir. Batman örneğinde bu iki belge, işlevsel olarak birbirini neredeyse kusursuz tamamlamaktadır. Tamamlayıcı asimetri tasarlanmamış, çapraz referans kurulmamış, işbölümü tanımlanmamıştır. Destinasyon gelişimi açısından sonuç paradoksaldır. İl, bileşenleri toplamda eksiksiz yakın bir planlamaya sahiptir. Ancak bunu tek bir gelişme programına dönüştürecek eşgüdüm katmanı yoktur. Turizm master planlarının destinasyon gelişimindeki rolü, bu vakanın ışığında yeniden ifade edilebilir. Rol, tekil belgenin iç kalitesinden, belge ekosisteminin tutarlılığına doğru genişlemiştir; bir destinasyonu artık tek bir plan değil, planlar arası ilişkinin niteliği yönlendirmektedir.

İl yönetimi için pratik mesaj nettir ve maliyeti düşüktür: mevcut iki belgeyi birbirine bağlayan bir çapraz referans ve izleme protokolü, Batman'ın planlaması koordinasyonsuz paralellikten gerçek bir işbölümüne dönüştürebilir. Somut adım ise; TTGYH'nin 2029 hedefleri ile MP'nin eylem-sorumlu çerçevesini tek bir izleme çerçevesinde buluşturmak ve bu çerçevenin sahipliğini, her iki belgenin de paydaşı olan İl Turizm Geliştirme Kurulu'na yazılı olarak verilebilir. Bu yapıldığında Batman, yalnızca

iki planlama belgesine değil, Türkiye il planlamasında örnek gösterilebilecek bütünleşik bir planlama sistemine sahip olacaktır. Yapılmadığında ise literatürde onlarca vakada belgede olduğu akıbet - raflarda yan yana duran, birbirinden ve sahadan kopuk planlar - Batman için de en olası senaryodur.

Araştırma mesajı şu şekilde bitirilebilir. İl turizm planlamasının değerlendirilmesinde tek belge varsayımı terk edilmeli; belge ekosistemi olmalıdır. Bu çalışmanın önerdiği çapraz belge uyumu kriteri, bu genişlemenin ilk ve sınanabilir aracıdır. TGA il programının yürütüldüğü diğer illerde benzer ikili yapıların oluşup oluşmadığının taranması, oluştuğu illerde uyum düzeylerinin karşılaştırılması ve eşgüdüm mekanizması kurabilen illerin hangi koşullarda bunu başardığının paydaş görüşmeleriyle incelenmesi, bu çalışmanın doğal sonucudur. Beş yıl sonra, plan dönemi kapanırken yapılacak bir uygulama değerlendirmesi - bu çalışmada belgelenen içerik profillerinin sahadaki gerçekleşmeyle ne ölçüde örtüşüğünün testi - hem Batman hem de Türkiye il planlaması için bu çalışmanın bıraktığı yerden başlayabilecektir.

Son olarak, çalışmanın bildiriden makaleye dönüşüm süreci, kendisi hakkında da bir şey söylemektedir: özet bildiride “kuramsal değerlendirme” olarak tasarlanan çalışma, sistematik kriter uygulamasıyla ampirik bir belge analizine dönüşmüş ve bu dönüşüm, olumlayıcı bir anlatının taşıyamayacağı bulguları - en başta belgeler arası kopukluğu - görünür kılmıştır. İl planlama belgelerini öven ya da yeren anlatılar kolaydır; onları denetlenebilir kriterlere bağlamak ise hem belgelerin hakkını teslim etmenin hem de eksiklerini adlandırmanın tek güvenilir yoludur. Batman vakasının bu çalışmada belgelenen fotoğrafı, ilin planlaması için bir eleştiri değil, bir kullanım kılavuzudur.

Etik Beyan

Bu çalışma, kamuya açık resmi politika belgelerinin doküman analizine dayanmaktadır. İnsan katılımcı içermediğinden etik kurul izni gerektirmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Birinci yazar, değerlendirilen her iki belgenin hazırlık süreçlerinde görev almıştır: Batman Turizm Master Planı 2024–2029’un hazırlığına katkı sunmuş ve Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası’nı hazırlayan ekipte yer almıştır. Bu çifte rol, 2.3’te açıklanan tasarım önlemleriyle (puanlamadan çekilme, kriter temelli raporlama) yönetilmiştir. Yazarlar başkaca bir çıkar çatışması beyan etmemektedir.

Finansman

Bu çalışma için herhangi bir kurum veya kuruluştan finansal destek alınmamıştır.

Yapay Zeka Kullanım Beyanı

Bu çalışmada büyük dil modeli (Claude, Anthropic), kanıt-lokasyon taraması ve iki yalıtılmış ön kodlama turunun üretiminde kullanılmıştır. Nihai puanlar, uyumsuzluk çözümleri, metnin bilimsel içeriği ve tüm yorumlar yazarların doğrulaması ve sorumluluğundadır. Kullanım kapsamı 2.2-2.3’te ayrıntılı raporlanmıştır.

Ek A. Kriter Rubriği (Puan Çapaları)

Tüm kriterlerde ortak çapa mantığı: 2 (tam) = bileşen, belgede kendine ayrılmış ve işlevsel içerikle (veri, adlandırılmış unsur, atanmış sorumluluk veya tanımlı prosedür) yer alıyor; 1 (kısmen) = bileşen anılıyor ancak genel/jenerik düzeyde kalıyor, veriye-prosedüre bağlanmıyor veya yalnızca bir alt alan için mevcut; 0 (yok) = belge tarandığında bileşene ilişkin içerik bulunmuyor (en yakın içerik kanıt kaydında raporlanır); U/D = kriter, belgenin yayım koşulları nedeniyle uygulanamaz. Kritere özgü çapalar: durum analizi kriterlerinde (1-6) “tam” için analizin belgede yapılmış olması aranır, yapılması önerisi “kısmen” sayılır; hedef kriterlerinde (7-9) “tam” için sayısal değer ve yıl aranır; eylem kriterlerinde (10-14) “tam” için eylem düzeyinde atama aranır, belge düzeyinde genel beyan “kısmen” sayılır; izleme kriterinde (22) “tam” için sorumlu organ ve sıklık tanımı aranır; çapraz belge kriterinde (24) “tam” için açık atıf ve işbölümü tanımı, “kısmen” için yalnız atıf aranır.

Ek B. Kodlama Öncesi Yorum Taahhütleri (Özet)

Kodlama başlamadan önce dört bulgu senaryosu için yorum taahhüdü yazılı kayda geçirilmiştir: (A) iki belge de analitik çerçevede zayıf çıkarsa tamamlayıcılık iddiası geri çekilecek ve bulgu ulusal örüntünün teyidi olarak raporlanacak; (B) yansıtıcı profilleri çıkarsa “tamamlayıcı asimetri” çerçevesi kullanılacak ancak her düşük puan sayfa kanıtına bağlanacak; (C) belgeler arasında hedef çelişkisi çıkarsa “tamamlayıcılık” dili terk edilip uyumsuzluk raporlanacak; (D) belgeler arasında çapraz referans bulunmazsa bu, eşgüdüm eksikliği bulgusu olarak ayrıca raporlanacaktır. Gerçekleşen senaryolar B ve D’dir.

KAYNAKÇA

- Alaeddinoğlu, F. ve Aliağaoğlu, A. (2005). Turizmde planlama ve Türkiye’de turizm planlaması: Turizm plânlarının etkinliği ve başarılarına ilişkin bir değerlendirme. *Erdem*, 15(43), 87-118. <https://doi.org/10.32704/erdem.2005.43.087>
- Alipour, H. (1996). Tourism development within planning paradigms: The case of Turkey. *Tourism Management*, 17(5), 367-377. [https://doi.org/10.1016/0261-5177\(96\)00036-2](https://doi.org/10.1016/0261-5177(96)00036-2)
- Baer, W. C. (1997). General plan evaluation criteria: An approach to making better plans. *Journal of the American Planning Association*, 63(3), 329-344. <https://doi.org/10.1080/01944369708975926>
- Baran, N. ve Sat, N. A. (2019). Sürdürülebilir turizm planlaması ve yönetimi: GAP Turizm Master Planı’na eleştirel bir bakış. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(1), 18-49.
- Batman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2024). *Batman İli Turizm Master Planı 2024-2029*. Batman Valiliği.
- Becken, S., Whittlesea, E., Loehr, J. ve Scott, D. (2020). Tourism and climate change: Evaluating the extent of policy integration. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(10), 1603-1624. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1745217>
- Berke, P. ve Godschalk, D. (2009). Searching for the good plan: A meta-analysis of plan quality studies. *Journal of Planning Literature*, 23(3), 227-240. <https://doi.org/10.1177/0885412208327014>
- Bükey, A. ve Barca, M. (2025). Bölgesel kalkınma ve il stratejik planlarında turizm stratejilerinin ele alınışı: Karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Journal of Recreation, Sport and Tourism Research*, 2(1), 26-34. <https://doi.org/10.70736/jrstr.19>
- Connell, D. J. ve Daoust-Filiatrault, L.-A. (2018). Better than good: Three dimensions of plan quality. *Journal of Planning Education and Research*, 38(3). <https://doi.org/10.1177/0739456X17709501>
- Çoban, Ö., Dilek, S. E. ve Harman, S. (2017). Batman ilinde turizm gelişiminin değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 56, 437-455.
- Getz, D. (1986). Models in tourism planning: Towards integration of theory and practice. *Tourism Management*, 7(1), 21-32. [https://doi.org/10.1016/0261-5177\(86\)90054-3](https://doi.org/10.1016/0261-5177(86)90054-3)
- Gunn, C. A. (1993). *Tourism planning: Basics, concepts, cases* (3. bs.). Taylor & Francis.
- Guyadeen, D. ve Seasons, M. (2016). Plan evaluation: Challenges and directions for future research. *Planning Practice & Research*, 31(2), 215-228. <https://doi.org/10.1080/02697459.2015.1081335>
- Gülcan, B., Sakal, H. B., Bahar, M. ve Duman, F. (2025). *Batman Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*. Kültür ve Turizm Bakanlığı / Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı, İl Tanıtım ve Geliştirme Programı.
- Inskeep, E. (1991). *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*. Van Nostrand Reinhold.

- Inskip, E. (1994). *National and regional tourism planning: Methodologies and case studies*. Routledge / World Tourism Organization.
- Katırcıoğlu, E., Boyraz, M., Çetin, A. ve Soybalı, H. H. (2019). Turizm master planlarının karşılaştırılması: Türkiye örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 189-210. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.526026>
- Kifworo, C. M. ve Dube, K. (2024). A bibliometric analysis of tourism policy implementation research. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 55(3), 1004-1011. <https://doi.org/10.30892/gtg.55302-1274>
- Krutwaysho, O. ve Bramwell, B. (2010). Tourism policy implementation and society. *Annals of Tourism Research*, 37(3), 670-691. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2009.12.004>
- Lai, K., Li, Y. ve Feng, X. (2006). Gap between tourism planning and implementation: A case of China. *Tourism Management*, 27(6), 1171-1180. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.11.009>
- Nowacki, M., Kowalczyk-Anioł, J., Królikowska, K., Pstroicka-Rak, M. ve Awedyk, M. (2018). Strategic planning for sustainable tourism development in Poland. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 25(6), 562-567. <https://doi.org/10.1080/13504509.2018.1432513>
- OECD. (2022). *OECD tourism trends and policies 2022*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/a8dd3019-en>
- Okul, T. (2026). Türkiye’de 81 il bazında hazırlanan doğa turizmi master planlarının ekoturizm planlama ilkeleri kapsamında değerlendirilmesi. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 9(1), 508-523. <https://doi.org/10.33083/joghathat.2026.630>
- Pearce, D. G. (2000). Tourism plan reviews: Methodological considerations and issues from Samoa. *Tourism Management*, 21(2), 191-203. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(99\)00048-5](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(99)00048-5)
- Ruhanen, L. (2004). Strategic planning for local tourism destinations: An analysis of tourism plans. *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 1(3), 239-253. <https://doi.org/10.1080/1479053042000314502>
- Santos-Lacueva, R. ve Velasco González, M. (2018). Policy coherence between tourism and climate policies: The case of Spain and the Autonomous Community of Catalonia. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(10). <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1503672>
- Sarı, V. İ. (2020). Türkiye’de ulusal ve bölgesel politika belgelerinde sürdürülebilir turizm planlaması. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 18(1), 1-27. <https://doi.org/10.33688/aucbd.615191>
- Simão, J. N. ve Partidário, M. R. (2012). How does tourism planning contribute to sustainable development? *Sustainable Development*, 20(6), 372-385. <https://doi.org/10.1002/sd.495>
- Stevens, M. R., Lyles, W. ve Berke, P. R. (2014). Measuring and reporting intercoder reliability in plan quality evaluation research. *Journal of Planning Education and Research*, 34(1), 77-93. <https://doi.org/10.1177/0739456X13513614>
- Taali, M., Amri, L. H. A., Puspitasari, D. A. K. ve Anwar, R. (2024). Analysis of the harmonious development of the national tourism strategic area and tourism master plan. *KnE Engineering*, 6(1). <https://doi.org/10.18502/keg.v6i1.15348>
- Wang, D. ve Ap, J. (2013). Factors affecting tourism policy implementation: A conceptual framework and a case study in China. *Tourism Management*, 36, 221-233. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.11.021>

EXTENDED ABSTRACT

Tourism plans are widely regarded as essential governance tools for steering destination development, coordinating stakeholders, and translating tourism potential into marketable products. Yet

a persistent finding of both the tourism planning literature and the broader plan quality evaluation tradition is that plans are frequently strong on rhetoric and weak on measurable targets, monitoring provisions, and implementation mechanisms. In Türkiye, provincial tourism planning documents have proliferated in recent years, but systematic, criteria-based assessments of their content quality remain rare, and the implicit assumption that a province's planning function resides in a single comprehensive document has gone untested. This study evaluates the developmental capacity of the two official tourism planning documents of Batman Province - the Batman Tourism Master Plan 2024–2029, prepared under the Provincial Governorship, and the Batman Tourism Promotion and Development Roadmap (2025), produced within the Ministry of Culture and Tourism / TGA provincial programme in Türkiye.

A qualitative document analysis was conducted using a 24-criterion evaluation matrix organised in six dimensions (situation analysis; vision and targets; strategy and actions; stakeholders and participation; sustainability; implementation, monitoring and coherence). The matrix operationalises Inskeep's WTO/UNWTO national and regional planning components as adapted to Turkish provincial plans by Katircioğlu et al. (2019), supplemented by the plan quality evaluation tradition and by a novel cross-document coherence criterion proposed in this study. Both documents were scored on a 0–2 scale through two independent pre-coding rounds followed by author review and consensus resolution (raw agreement 89.6%; Cohen's $\kappa=0.834$; weighted $\kappa=0.870$). Because both rounds were produced by isolated sessions of the same large language model, these coefficients are reported as indicators of model-internal consistency rather than human intercoder reliability; AI assistance is fully disclosed, and final scores were validated through author review and consensus. The first author's involvement in the preparation of both documents is declared as a positionality statement and managed through a coding design in which he abstained from scoring.

The Master Plan scored 27/46 (59%; one criterion not applicable) and the Roadmap 32/48 (67%). The two documents display mirror-image complementarity: the Master Plan is strong in action-responsibility architecture (8/10 in strategy and actions) but weak in analytical foundations (3/12; no SWOT, no risk or competitor analysis, no quantified targets), whereas the Roadmap is strong analytically (8/12; scored risk matrix, competitor analysis, seasonality analysis, quantified 2029 targets) but fails to operationalise (no action-level timetable, budget, or monitoring mechanism, and no vision statement). Both documents share their weakest score in implementation and monitoring (3/8 each). Most strikingly, on the cross-document coherence criterion - which is structurally inapplicable to the Master Plan, since the Roadmap did not yet exist at its publication - the Roadmap scored zero: it makes no reference to the Master Plan published a year earlier and even diagnoses "the absence of holistic planning" as a fundamental problem. Notably, this disconnect does not reflect ignorance at the level of individual shareholder; rather, it points to the absence of an institutional cross-referencing protocol between the two production lines. Functional complementarity thus exists without having been designed: the documents constitute uncoordinated parallelism rather than an intended division of labour. Dimension-level totals sharpen the picture: the Master Plan leads in strategy and actions (8/10 versus 7/10) while trailing severely in analytical foundations (3/12 versus 8/12), and both documents converge at their weakest point, implementation and monitoring (3 points each), where neither defines who monitors progress, at what intervals, and through which revision procedure. The documents also diverge in vertical alignment: the Roadmap anchors itself explicitly to the national Tourism Master Plan of Türkiye, while the Master Plan refers to higher-level policy documents only anonymously.

Four low-cost interventions follow from the findings: adopting a cross-referencing protocol that obliges every provincial tourism policy document to acknowledge documents in force and define its division of labour with them; bridging the Roadmap's quantified 2029 targets with the Master Plan's action-responsibility structure so that every action carries at least one indicator linked to a provincial target; assigning a written monitoring mandate - most plausibly to the Provincial Tourism Development Board, the only body party to both documents; and transferring the Roadmap's analytical assets (risk, competition, and seasonality analyses) into the Master Plan's first revision.

This is the first systematic, criteria-based evaluation of Batman's tourism planning documents and, to the authors' knowledge, the first case in Türkiye in which the general - rather than thematic - tourism planning function of a single province, split across two encompassing official documents produced by different institutional lines, is evaluated simultaneously against a single criteria set. The

findings extend the comparative plan evaluation literature beyond its single-document assumption, confirm the global pattern of rhetorical sustainability coupled with weak monitoring at the provincial scale, and carry direct policy implications: establishing cross-referencing protocols between provincial documents, assigning indicator-linked targets to actions, and defining a monitoring mechanism under a single coordinating body.